گزنگ

۹۹ كانوونی یەكەم ۲۰۱۲

گۆڤارێكی ئەدەبییە یەكێتیی نووسەرانی كورد - لقی كەركوك دەریدەكات

خاوەنی ئیمتیاز: یەكێتیی نووسەرانی كورد - لقی كەركوك

سەرنووسەر

د. ئازاد ئەمین باخەوان

٠٧٧٠١٣٨٥٦٤٧

جێگری سەرنووسەر

موعتەسەم ساڵەیی

بەڕێوەبەری نووسین

عەبدولستار جەباری

٠٧٧٠١٣٢٢٥٨٨

starjabari@yahoo.com

بەڕێوەبەری هونەری:

ئەنجام سەعید

دیزاین

دلێر ڕەفیق

ئیمەیلی گۆڤاری گزنگ :

Gizing2010@yahoo.com

ناونیشان:

كەركوك-رەحیماوا-فلكەی ئیخوان-بەرانبەر قوتابخانەی خانی

كوردستان / كەركوك

تێبینی:

- نووسەر خۆی بەرپرسیارە لە نووسینەكەی.
- هەر نووسینێك لە شوێنێكی تر بڵاو بكرێتەوە فەرامۆش دەكرێت

لەم ژمارەیەدا ٩٩

سەکۆی گزنگ:-

کەرکوك و گۆڤاری گزنگ بەرەو لووتکەی ژمارە ١٠٠، د. ئازاد هەمەوەندی.................ل٥

وتار و لێکۆڵینەوە:-

من تینوێتیم بە گڕ ئەشکێ...، ئەحمەد تاقانە..ل١٣

کێشەکانی ناسنامەی دەقی ڕۆمانی کوردی، د. عادل گەرمیانی..........................ل٢٣

بۆ گوڵی لاو لاو، لەتیف سەعید نوری...ل٢٩

گوتار و ئایدۆلۆجیا، د. عبدالواحد مشیر دزەیی..ل٤٣

کەموکوڕییەکانی پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان...، شیروان حوسێن خۆشناو.....ل٤٧

عبدالمجید لوتفی پێشەنگی چیرۆکنووسانی عێراقە، د.شهاب شێخ تەیب.................ل٥٧

(گولە) و ڕۆڵی لەململانێی خۆشەویستی...، عەبدوڵڵا سلێمان (مەشخەڵ)..................ل٦٥

ڕوانینێك بۆ کۆترێك لەئاگر ، د.هاوژین صلیوە...ل٧١

دیوانی تەنیایی ..لەتیف فاتیح فەرەج، ستار ئەحمەد......................................ل٨١

خەڵەف شەوقی داودی (گاندیی عێراق)، ئا: نەبەرد تۆفیق...............................ل٨٣

پاکۆدی لوسیا، . ئەفسانەی گیتار، مەحمودنەجمەدین.....................................ل٨٧

خەڵاتکردن سیمبوڵە ..یاخود پاداشتە؟؟، ئامانج سەیدە...................................ل٩١

وەرگێران:-

گۆڕی گاور، لە فارسییەوە: شەهرام فاتحی...ل٩٣

جیاوازیی واتای ڕەنگەکان لە نێوان گەلانی جیهاندا و: رزگار جەباری........................ل٩٩

کابووس، لەفارسییەوە: خالید فاتیحی..ل١٠٥

٧ چامەی ئەسعەد جبووری، جەلال زەنگابادی..ل١١١

رامانە فەلسەفییەکان، و: سیما چۆمانی...ل١١٧

کورتەیەك لەبارەی ژیانی نزار قەبانییەوە، لە عەرەبییەوە : سازان کەریم.....................ل١٢٣

چیرۆك:-

دەنگەکەی تر، ئەدیب نادر...ل١٢٧

قومری، موعتەسەم سالەیی...ل١٣٣

شانۆنامە:-

حیکایەتی کوشتنی هیوایەك لە شەوێکدا، و:سابیر مەلوول پەرێشان.........................ل١٣٩

شیعر:-

مەحمود دەرویش و زامێکی بێ کۆتا، و: سەمیرە حسێن جاف...............................ل١٥١

پەڕەشووتێك بۆ کرانەوە.. مرۆڤێك بۆ ژیان، موحسین ئاوارە................................ل١٥٣

هەلاتن لە ژیان!، حەسەن جومعە..ل١٥٧

خەیاڵێك لەعەشق، تریفەیەك لەمانگ، کەژاڵ ئیبراهیم خدر..................................ل١٥٩

بێزار لە گمە گمی کۆتری ئەوین، چیمەن ڕەسوول پوور—تاران................................ل١٦٣

تۆکێی ؟، باریکان ئیسماعیل..ل١٦٥

سیانزدەیەمین تێکست، داستان بەرزان...ل١٦٧

گەڕان لەو دیو سروشت، ئەسکەندەر زرار..ل١٧١

ژێر باڵی خەیاڵ، بژار حەکیم...ل١٧٣

کوڕێك موعتاد بە خۆشەویستی دلارام، ئالان..ل١٧٥

نوسراوێکی کۆن، دیار لەتیف..ل١٧٦

یاداشتەکانی پیاوێك، سروشت نەوزاد...ل١٧٧

ژنێ لە شووشە، سەراب..ل١٨١

دیمانە:

چنار نامق، دیمانە: تانیا کفری...ل١٨٣

کاروچالاکییەکانی یەکێتیی نووسەرانی کورد، بەڕێوەبەری نووسین..........................ل١٨٩

د. ئازاد هەمەوەندی

کەرکوک و گۆڤاری گزنگ بەرەو لووتکەی ژمارە ١٠٠

پێشەکی:

کەرکوک لەسەردەمی دێریندا ناوی (ئەرابخا)بووە، گۆتیەکان بەر لە (میدیا) فەرمانڕەوایی ئەم شارەیان کردووە، نەوت و بڵێسەی باوە گوڕگوڕ لەساڵی (٥٧٠)ی پێش زایین دۆزراوەتەوە. گڕی باوە گوڕگوڕ لەکۆندا هێمای پیرۆزی ئایینی زەردەشتی بووە... ئێستا هێمای شۆڕش و کوردایەتی کەرکوکە !!! لە ئەفسانەی ئاایینی زەردەشتی کاتێك خۆر ئاوا دەبێت، شەوان ئەو گڕە ڕووناکی خواوەند بووە !!! هەروەها لە فەلسەفەی گریك و یۆناندا ئاگر پیرۆزبووە، لە نوسینەکانی (سوکرات و ئەفلاتۆن و ئەرستۆ) ڕەنگی داوەتەوە چونکە گەردوون چوار بەشە (ئاو، ئاگر، خاك، هەوا). لە زۆربەی وڵاتە عەرەبیەکاندا ڕەخنەیان لەناوەکەم گرتووە (بۆ عەرەبی نیە؟!)، یان تانەیان لەکورد داوە گوایە

باپیرانمان وەکو ئاایینی (ئێزیدی) لە دۆکیومێنتەری کەناڵی (جەزیرە) دوای پرۆسەی ئازادی پەخش کرا... ئاگریان پەرستووە !!! منیش لە میسر و لیبیا و تونس و ئوردن و لوبنان ، سوریا...هتد وەڵامم دیبلۆماسی بووە: راستە ئێمە نەوەی صلاح الدین ئەیوبین ئەگەر هەموو عەرەب لەتای تەرازوودا بێت، ئەو جەنەڕاڵە لە ئێوە گەورەترە !!! هەروەها ئاگر لای گریك و یۆنان و سانسکریت و فیرعەون هۆکاری ڕوناکی شەوان و چێشت و خۆ گەرم کردنەوە بووە، خواوەندیان بۆی بەرجەستە کردووە، بەڵام باپیرانی عەرەب خواکانیان (لات و هوبەل) بە خورما دروست دەکرد... پاشان دەکەوتنە خواردنی گوێ و لوت و سەری خواوەندەکانیان !!! تەنانەت شاعیری گەورەی ئینگلیز (تی ئێس ئیلیۆت) لەسەدەی تەکنەلۆجیا و گەشە و بۆمبای ناوکی و کۆمپیوتەر و سیکۆلاریزم (عەلمانیەت) ئاگر وەکو بەشێك لەگەردوون بەپیرۆز ناو دەبات لە دیوانی وێرانە خاك (The Waste Land).

بە هەرحاڵ کەرکوك تا هاتنی تەکنەلۆجیای بەریتانیای مەزن و هەڵکەندنی بیری نەوتی باوە گوڕگوڕ لەساڵی (١٩٢٧)دا، شارێکی سادە و بێهاوتا بوو، (قاموس أعلام)ی مێژوو نوسی تورکی (شمس الدین سامی) کە لەساڵی (١٨٩٠) لە ئەستەمبوڵ چاپکراوە بۆ نەتەوەکانی ناوچەکەو سوڵتان عبدالحمید ڕوونی دەکاتەوە: (شاری کەرکوك... سێ چارەکی دانیشتوانی کوردن، چارەکەکەی تریان تورك و عەرەب و...). لەم قۆناغەی پێش هاتنی سوپای بەریتانیای مەزن ئەم دێڕە شیعرەمان لە ئافرەتە دوو گیانەکانەوە بۆ ماوەتەوە وەکو فۆلکلۆر:

باوە گوڕگوڕ   بەگوڕ هاتم
بەگوڕ هاتم   بۆ کوڕ هاتم.

لە دروست بوونی عێراقەوە (١٩٢١)و پێکەوە لکاندنی (زۆرە ملێ)ی کوردستانی باشوور بەعێراقەوە، بۆ هاوسەنگ کردنی سونەکان بەرامبەر (شیعە) بۆ دەمکوت کردنی ئیمپراتۆریەتی (پەهلەڤی)، کورد تاکو بەیاننامەی یانزەی ئازاری (١٩٧٠)، ئەو دایکە بەستەزمانەی ئاواتەخوازبوو کوڕی ببێت، کوڕە جەربەزەکانیان دەبوونە کۆچی قوربانی کەرکوك و باوە گوڕگوڕ !!! ئاگربەستی نێوان سەرکردایەتی کورد و ڕژێمی عێراق لە ئاداری ١٩٧٠ بۆ چوار ساڵ مۆرکرا.

هەنگاوی یەکەم :

کەرکوك ژمارە ١

ساڵانی حەفتاکان بە سەردەمی زێڕینی ئەدەبی کوردی دادەنرێت، سەردەمی ئاگر

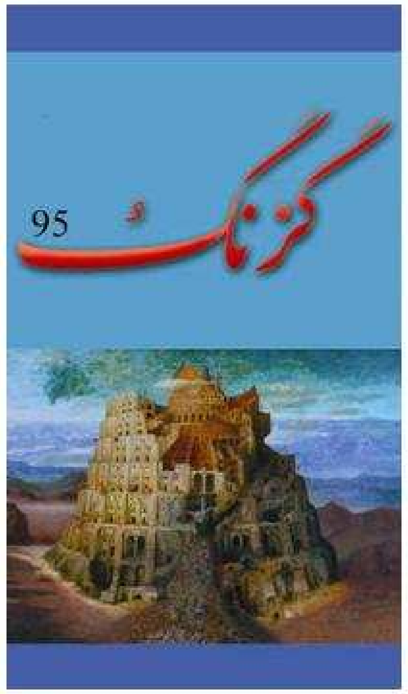

بەست و هێور بوونەوە و پشوو، سەردەمی وێژە و رۆشنبیری و خەباتی پێنووس (قەڵەم) !!! هەر لەو کاتەدا بۆ سەلماندنی کوردایەتی بوونی کەرکوك، یەکەم ڤیستیڤاڵی شیعری کوردی لە هۆڵە دڵڕفێنەکەی سینەما (صلاح الدین) لە رێکەوتی ۱۹۷۲/۳/۲۲ سازکرا. هەر لەم نەورۆزی ئاشتی و ئازادییەدا یەکەم ژمارەی گۆڤاری «گزنگ» وەکو ڕووناکی باوە گوڕگوڕ دیدەی خوێنەرانی کوردی گەشکردەوە، یەکەم جگەرگۆشەی ژانی شۆڕشی ئەیلول بۆ ئازادی کەرکوك لەدایك بوو، وەکو سەرکردەو رۆماننووس (إبراهيم أحمد) دەڵێت: شۆڕش ژانی گەلە !!! بۆ ئەم ژمارەیە پەخشکاری تەلەفزیۆنی کەرکوك و شەهیدی قەڵەم (جەبار جەباری) دەڵێت: لە (۱۹۷۲/۳/٥) لەلایەن نوسەر وئەدیبانی شاری زێڕی رەش (کەرکوك) ژمارە یەك دەرچووە، بەڵام (د. کمال مزهەر) دەڵێت: ژمارە (۱) لە نیسانی ۱۹۷۲ دەرچووە... (بڕوانە تێگەیشتنی راستی). بێگومان لەو کاتەش بەعسی فاشیزم دژایەتی کوردی کەرکوکی دەکرد، لەبەر ئەوە لەسەر بەرگەکەی نەنوسراوە (یەکێتی نوسەرانی کورد – لقی کەرکوك) بەڵکو نوسراوە (گزنگ)، ژمارە (یەك)

لەسەرەوەو لەژێر تایتڵەکەدا نوسراوە (کۆمەڵە بەرهەمێکی نوسەرانی کەرکوکە). دوای ئەوەی سەرکردایەتی کورد (پارتی دیموکراتی کوردستان) و رژێمی بەعس لەسەر شاری کەرکوك لە دانوستانەکانیاندا نەگەیشتنە ئەنجام، ئاگر بەستی چوار ساڵە کۆتایی هات، گۆڤاری (گزنگ) لە بێشکەدا وەکو هەزاران منداڵی کورد خنکێنرا.

هەنگاوی دووەم :

گزنگی شاخ ژمارەکان ۲– ۱٥

پاش شەڕی مان و نەمان، پەیمانی رەشی جەزائیر لە نێوان سەدام و شای ئێران لە (٦ /۳/ ۱۹۷٥) مۆرکرا بۆ لەناوبردنی نەتەوەی کورد! تەنانەت لالآنەوە و دوعاو نزای دایکانیش بەکوردی بەرامبەر باوە گوڕگوڕ قەدەغەکرا، رژێمی بەعس کەوتە پلانداندن دژی کورد و مێژووی کورد و روناکبیری کورد و سڕینەوەی مۆرکی کوردایەتی. بە نوسراوی ژمارە (۱۷۹۸)ی قیادەی بەعس لە (۱۹۸۳/۸/۹) یەکێتی نوسەرانی کورد هەڵوەشایەوە و گۆڤاری (نوسەری کورد) داخرا. لە دوا ژمارەی گۆڤاری (نوسەری کورد) بەڕێزان (حەمەی مەلا کەریم و مومتاز حەیدەری) دەقی داواکەی صدام و ویستی نوسەرانی کوردی وەك ماڵئاوایی نوسەری کورد بڵاو کردەوە، بەڕاستی ماڵئاواییەکە بێدەسەڵاتی کورد بوو بەرامبەر (بطل)ی ئومەی عەرەبی، ئەوکاتە عێراق یەکێك بوو لە وڵاتە سەربازییە زلهێزەکان کە ئەمێریکا و رۆژئاوا پێکەوە (Occident) پشتیوانیان لێدەکرد بەرامبەر تەوژمی ئیسلامی ئێران !!! کورد ئەوکاتە لەهیچ هاوکێشەیەکدا لەگەمەی جیۆپۆلیتیکی لۆکەیشنی نەبوو، نە لە بلۆکی سۆشیالیستی و تای تەرازووی سۆڤیەت، نە لە تای تەرازووی سەرمایەداری و ئەمێریکا و رۆژئاوا؟!!

لە نێو پێشمەرگە نوسەرەکانی شۆڕشدا لە گوندی (شێنێ)ی شاخی قاسمە رەش لە (۱۹۸۰/۱۲/٥) دژی پلانی لەناوبردنی کوردو کوردایەتی، یەکێتی نوسەرانی کوردستان (شاخ) دامەزرا، هەر لە (شێنێ)دا پرۆژەی پەیڕەوی ناوخۆی یەکێتی نوسەرانی کوردستان (شاخ) ئامادەکرا لە (تەموزی ۱۹۸۱)، گۆڤاری (نوسەری کوردستان) بەگشتی و گۆڤاری (گزنگ) بۆ لقی کەرکوك/ یەکێتی نوسەرانی کوردستان (شاخ) بڕیار درا. وەك وەڵامێك بۆ رژێمی بەعس دوای دە ساڵ گۆڤاری شاری باوە گوڕگوڕ ژمارە (۲)ی گۆڤاری (گزنگ) چاو و دڵی پێشمەرگە و نوسەران و خوێنەران لە شار و شاخدا روناك و شادبوو، لە ئاداری ساڵی (۱۹۸۲) بە ژمارە (۲)ی گۆڤاری (گزنگ)

قەڵای کەرکوک تاجی ئازادی لەسەرنا !!! ئەم وەچەرخانە لە مێژووی روناکبیری و رۆژنامەگەری شاری (تەعریب و تەبعیس و تەرحیل و تەهجیر) گەورەترین چالاکی بوو... وەکو (دوبرێیە)ی نوسەر و شۆرشگێری فەرەنسی دەڵێت : شۆڕش لە هەناوی شۆڕشدا !!! پاشان ژمارە (٢)ی گۆڤارەکە لە (ناوزەنگ) چاپ بوو، لەراستیدا ژمارەکە نازانم گەیشتە ناو شاری کەرکوک یان نا. من (ئا.هەمەوەندی) بەهۆی پێشمەرگەکانی تیپی (٢١)ی کەرکوکەوە، لە یادم نیە رابەری تیپ (شەهید شوانی موهەندس) بوو یان ئازاد ئەحمەد ئەسوەد (شەیدا/ ئوسترالیا) ژمارە (٣)ی گۆڤاری (گزنگ) پێشکەشم کرد لەمانگی ئابی ساڵی (١٩٨٣) چاپکرابوو و گەیشتە ناو شاری کەرکوک.

لەراستیدا رژێمی بەعس (صدام) لەلوتکەی خۆبایی بوو، شەڕی عێراق و ئێران بوو، ولاتانی عەرەبی و ئەمێریکا پشتگیریان دەکرد، لەسەر شیعرێك، سرودێك، نەشرەیەکی سەر دیوار کورد لەسێدارە دەدرا. چیرۆکی (سبەی بزە لەدایك دەبێت) لەژێر ناوی (هۆشمەند – کەرکوك)م لەژمارە (٤)ی ئایاری (١٩٨٤) لە گۆڤاری (گزنگ)دا بلاوکردەوە. لە راستیدا بۆ نوسەرانی شار ئەو کاتە زۆر جەربەزەیی و شانازی بوو لەشاخدا نوسین بلاو بکەنەوە. بۆ شاری کەرکوك هەر نوسینێك، هەر ژمارەیەکی ئەم گۆڤارە وەکو شەشتیر و ماوزەری دەستی سەر لەشکری شۆڕشی شێخ محمود، شەهید (کەریم فەتاح بەگی هەمەوەند) وابوو،برنەوی دەستی (عزالدین قەرەو ئەرپە) بوو، قەڵەمی شەهید شێخ مارفی بەرزنجی بوو کە بەعسیەکانی کودەتای رەشی شوباتی ١٩٦٣، ئەم کەڵە پیاوەیان لە ١٩٦٣/٦/٢٣ لەشەقامی کارەبادا لەسێدارە دا. ئەوکاتە نوسین دژی بەعس کلاشینکۆفی دەستی شەهید سیروان تاڵەبانی و مامە ریشەبوو!!! ژمارە (٥) لە حوزەیرانی (١٩٨٤) چاپکرا، (حمە کەریم عارف) مامۆستای ماندوو نەناس و وەرگێڕی گەورەی کورد بۆ ئەم گۆڤارە دەڵێت: لە ژمارە (٦)ی ئەم گۆڤارەوە لە چاپخانەی شەهید نەقیبی موهەندس (ئیبراهیم عەزۆ) چاپکراوە، بەلام بەهۆی گواستنەوەی سەرکردایەتیەوە ژمارەکان (٢ – ١٥)ی شاخ لەناوزەنگ و هەڵەدن و سەرگەڵو و گەورە دێ چاپکراون!! بۆ شارەزایی ئەدەب دۆستان و بیبلۆگرافیاکاران دوا ژمارە (١٥)ی شاخ لەدوای ئەنفالە بەدناوەکە لە نیسانی (١٩٨٩) لە چاپخانەی شەهیدی بیری نوێ (عبدالخالق

معروف)دا چاپکراوە. گۆڤاری (گزنگی بچوك) سێ ژمارە بۆ منداڵان لەشاخدا چاپکرا، هەروەها پاشکۆی گۆڤاری گزنگ (شانۆ) و تایبەت بەشانۆ لە (١٩٨٥) چاپکراوە.

هەنگاوی سێیەم :

گزنگی راپەرین ژمارە ١٦ و ١٧

لەدوای راپەرینە مەزنەکەی (١٩٩١) شاری کەرکوك لەنەورۆزی ١٩٩١ ئازادکرا و تاجی سەرکەوتنی لەسەرنا، بەلام بۆ بەدبەختی کەرکوك بریاری (٦٨٨)ی نەتەوە یەکگرتووەکان و هێڵی سەیف زۆن ئەم شارەی نەگرتەوە. ژمارە (١٦)ی (گزنگ) لە ئەیلولی (١٩٩١) چاپکرا. ژمارە (١٧)ی (گزنگ) لە کانونی یەکەمی (١٩٩١) چاپکرا، لەدوا ژمارەدا وەرگێری ریکخراوە مرۆڤایەتیەکان بووم، چاوپێکەوتنی شاعیری گەورە (شێرکۆ بێکەس) و ئینتەر ڤیو لەگەڵ سەرۆکی رێکخراوی پزیشکانی بێ سنور (MSF)م بۆ گۆڤاری گزنگ سازدا.

هەنگاوی چوارەم :

گزنگی ئازادی کەرکوك

ژمارەکان ١٨ – ٨٤

بێگومان لە دوو قۆناغی شاخ و راپەرین... هەموو دانیشتوانی کەرکوك سەری رێز و نەوازەش دادەنەوێنن بۆ ئەم پێشمەرگە ماندوو نەناسانەی باوە گورگور (حمە کەریم عارف و ئەحمەد عارفی برای، محمد موکری) ئەم سێ بەرێزە بە ئامێری سادەو نەبوونی کاغەز لەشاخدا ئەو هەموو ژمارەیان چاپکردووە، هەڵە بڕ، پیت رێکخستن، پێداچوونەوە، بلاو کردنەوە، وەرگێرتن و هەڵسەنگاندنی بابەت، تەنسیقی شاخ و شار، وتاری جۆراوجۆر، سیاسەت و ئەدەب بەرهەمی شەونوخونی و ماندوویی ئەم مامۆستایانەن. ئەگەر ئەدەبی ئینگلیزی شانازی بە رۆماننووس (جەیمس جۆیس) بکات، بەتەکنیکی فلاش باك و گەڕانەوە لە (Ulysses) رێچکەی رۆماننووسە ڤیکتۆرییەکانی (١٨٣٢ – ١٩٠١) شکاند، ئەوا کوردیش شانازی بە مامۆستا (حمە موکری)ی کەرکوك دەکات لە (سەگوەر) و (هەرەس) رێچکەی رۆمانی کۆنی شکاند!!! چۆن شاعیری گەورەی کورد (شێرکۆ بێکەس) لە شەهید بوونی مامە ریشەدا (کوری بابە گورگور)ی نووسی، ئەم نازناوە بە راستی شایانی مامۆستا موکری نەمرە. مامۆستای چیرۆك و وەرگێران (حمە کریم عارف) وەك کۆڵەدەرێك و سەرنوسەری گۆڤاری (گزنگ) لەقۆناغی چوارەمدا دوای پرۆسەی ئازادی کەرکوك لە (٢٠٠٣/٤/١٠) ژمارەی وئازادی (١٨) لە تشرینی یەکەمی ٢٠٠٤

خسته بەر دیدەی خوێنەری تامەزرۆی زمانی کوردی لەم شارەدا، چۆن گۆڤاری (شەفەق)ی شەستەکان گوازرایەوە بۆ سلێمانی کە گۆرانی شاعیر سەرنوسەر بوو ناوی گۆڕی بۆ (بەیان)، پاشان گەڕایەوە کەرکوك بەناوی (شەفەق) هەتا لە سێدارە دانی (شێخ مارفی بەرزنجی) لەلایەن بەعسیەکانەوە ئەم سەرنوسەرە بەڕێزە گۆڤاری دوای سی و دوو ساڵ گەڕانەوە بۆ ئامێزی گەرمی باوە گوڕگوڕ، ژمارەی بەردەوام و خەرمان بەرەکەت (٦٧) ژمارەی لە کەرکوك زیادی کرد هەتا ٢٠١٠، پاشان شاعیری هەست ناسك (بورهان ئەحمەد) بە سەرۆکی لقی کەرکووکی یەکێتی نووسەرانی کورد هەڵبژێردرا، گۆڤاری گزنگ وا بەرەو لووتکەی (١٠٠) هەنگاو دەنێت، بابەگوڕگوڕ ئەرکی داگیرساندنی سەد مۆمی تەمەنی کەرکوك لە ئەستۆ دەگرێت، قەڵای کەرکوك سەد تاجی زێڕین لەسەر دەنێت.

هەنگاوی پێنجەم :

ئەنجام و سامپڵ

لەئەنجامدا حەز دەکەم دەستی کاك (نەوزاد علی أحمد) بگوشم بۆ ئەو لێکۆڵینەوە و ببیلۆگرافیا نایابەی کە بۆ گۆڤاری گزنگ ئەنجامی داوە لە ساڵانی (١٩٧٢) بۆ (١٩٩١). بەرێکەوت کاك نەوزاد لەکۆتایی کتێبەکەیدا کە (دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم) ساڵی ١٩٩٩ چاپی کردووە، دوو بەرگی گزنگی ژمارە (٤) ئاياری (١٩٨٤) و ژمارە (١٧)ی ١٩٩١ وەکو سامپڵ فۆتۆ کۆپی کردووە. لە هەشتاکاندا ژمارە (٤)ی گزنگ و هەندێ گۆڤاری (کۆمەڵە) و ڕۆمانی موکری و نەوشیروان مستەفام لەژێر قەنەفەیەکی کۆندا تەختەرێژ کرد، لەبەیتونەدا حەشارم دابوو. دوای گەڕانەوەم لەدەرەوەی وڵات لەکۆتایی ٢٠٠٥، نۆستالجیای چەك و قەڵەمی هەشتاکان، شۆرش و کۆمەڵەی ڕەنجدەران و کوردایەتی بەدیوە پاك و جوانەکەیم هاتەوە یاد...... ئەمە سامپڵێکە ژمارە (٤)ی گۆڤاری (گزنگ) بۆ هەموو ژمارەکانیتر، پێش چارەکە سەدەیەك ئەم بابەتانە نوسراوە:

* وتەی ژمارە.
* لێکۆڵینەوەو رەخنە:
* تەوار (تێگەیشتنی ئەدەبی ڕەسەن)
* حەمە سەعید حەسەن (شۆربوونەوە بەناخی کۆمەڵە شیعری – ژوان – دا)
* ئەبوبەکر خۆشناو (شاندرۆ پیتۆفی)
* جیهانی چیرۆك:
* م. موکری (مۆتەکە)
* ڕەوەز (جاشکە ڕەشە بچکۆلانەکەم – پادریاك ئۆکانێر)

* پشتیوان (زامەکان سارێژدەبن)
* گۆڤەند (کورتە مێژوویەکی ژوورەکەم – بزرگ علوی)
* هۆشمەند (سبەی بزە لەدایك دەبێت!)
* دیوانی گزنگ:
* جوامێر (دووریان)
* مۆید طیب (سترانەکا زەلاڵ ژ زیندانەکا شیلی)
* دلاوەرە محمود (خۆری زیندان)
* کاروان (وەڵامێکی کورت)
* هێدی (گوڵی ئاشتی)
* دەنگی دەروون :
* سعدالله پەرۆش (دەنگ و دەنگدانەوە)
* جواد شفیق (کارەسات)

بێجگە لە محمد موکری، حمە سعید حسن، أبوبکر خۆشناو، مۆید گیب (دهۆك)، دلاوەر محمود، سعدالله پەرۆش، جواد شفیق (شەهید فەرەیدونی کەرکوك)، ئەمانە ناوی خوازراوی نوسەرانی شارەکانن:

* جوامێر (شێرکۆ بێکەس)
* تەوار (ئازاد عبدالواحیدی گۆڤاری – رامان-)
* دلاوەر (د. مارف عمر گوڵ –کەرکوك-)
* هۆشمەند (د. ئازاد هەمەوەندی – کەرکوك-)
* گۆڤەند (حمە کریم عارف –کەرکوك-)
* ڕەوەز (غالب محمد –کەرکوك-)
* هێدی (شاعیری کوردستانی ئێران)

جوامێر (شێرکۆ بێکەس) دەڵێت:

گەر بەدەنووك کۆتری سپی
گەڵا زەیتونی بۆ هێنام
ئازادی لەسەر لوتکەوە خۆی نیشاندام!!!
شەهید وتی: من دڵنیام
رووبار وتی: روونە ڕێگام
درەخت وتی: نەڕنراوە قەد و باڵام
ئەوسا منیش بۆ هێلانەی
کۆتری سپی
تەنها هەر دڵم شك ئەبەم
پێشکەشی کەم!!!

لە ئەرشیفی تایبەتیی " ئەحمەد تاقانە "وە

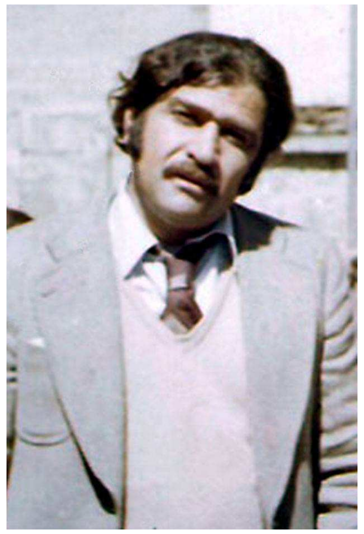

شێرکۆ بێکەس ١٩٧٠

من تینوێتیم بە گڕ ئەشکێ...

چـل سـاڵ لەمەوبـەر، ڕێـك لـە ڕۆژانـی (٢١ – ٢٢ / مـارت / ١٩٧٢) (*) دا میهرەجـانی گەورەی شیعری کوردی لە کەرکووك بەڕێوە چوو، کە یەکەم میهرەجانی شـیعری کـوردیش بوو، " شێرکۆ بێکەس " ی شاعیری هەرەگەورەی ئەم سەردەمەمان، ئـەم شـیعرەی، بـەو ناونیشانەی سەرەوە... لەو میهرەجانەدا بۆ کەرکووك خوێندەوە.

وێڕای ئاواتی – بە تەندروستییەوە – تەمەنی درێژ بۆ خواستن، شـیعرەکە بـە دەسـتخەتی شاعیرخۆی، بە شاعیر و خوێنەران و شیعردۆستان پێشکەش دەکەین.

« من تینوێتیم بە گڕ ئەشکێ !»

شێرکۆ بێکەس

ئاوم .. ئاوم
ئاوی .. تینووم
سەرچاوەکەم : لە ڕەگی شەونگی سووتێردا ،
هەڵ ئەقوڵێ .
جێ پێی شەپۆلی خنکاوی ،
خۆی هەڵ ئەگرێ .
ئاوی تینووم ..
ڕووباری ئاواتی ماندووی ، ڕەوو زەریا ،
« سەر هەڵ گرتووم » .
بەژێر پردی ئێسکی شەهیدی نۆ ساڵەو ،
سبەینێ دا .. تێ ئەپەڕم ..
ڕۆژی خوێناویی خۆم ئەسڕم .
ئاوی تینووم ..
هەتا سەر بەرەو خوار بڕۆم ..
تا دەم و چاوی غەریبیم ، ..
لە ڕێگەی دوورترا بشۆم .. ،
لە تینوێتیم ئەخورێنەوەو .. خۆم هەر تینووم !
هەتا درێژتر .. بمەوە
هەتا بادەش بۆ داهاتووم بگرمەوە .. ،
بواری ترسم : لە چاوی مەلەوانە پیرەکانا ،
قووڵتر .. ئەبێ .
هاژەی گەڕووم : لە گوێی کەشتیوانە
کوێرەکانا ، بە گوێترو .. خۆشتر ئەبێ

ئاوی تینووم ..
جۆگەیەکم : لەکەنارما خەم شین ئەبێ
ئازار .. ئەڕوێ و گوڵ دەرئەکا
چڵ .. تاجێ گڕ .. لەسەر ئەکا ،
خوێن بولبولەو .. بۆی ئەخوێنێ .
ئاوی تینووم ..
⊛ خەمخۆرێکی خوێی زامەکانم .. ئەمخواتەوە .
پێستی قڵیشاوەی دڵمی ،
لەشی وەرزی ساڵەکانم .. ئەمخواتەوە .
من .. فرمێسکم : چاوەکانم ئەخواتەوە .
من .. گریانم : پێکەنینم ئەخواتەوە .
گۆمی بێدەنگیم .. : هاواری چەمەکانم ئەخواتەوە .
پرسەکانی حوزەیرانم ،
جەژنەکانی مانگی مارتم ئەخواتەوە !
ئاوی تینووم
من .. تینوێتیم ئەمخواتەوە .
شێرزەییم : دڵ ڕایم هەڵ ئەقڕێ .
هەناسەم : سییەم هەڵ ئەقڕێ .
برینەکانم : جێی ساڕێژ ئەکەن .
زیندانەکانم : ڕووناکی هەڵ ئەهێنجن .
گوناهەکانم : نوێژ ئەکەن !
شەوەکانم : ڕۆژو ئەگرن !
"ئاوی تینووم" .
نانی برسییم ،
هەژارەکانی تێرم ئەکەن .
خۆری دیلم ،
دیلەکانی .. ئازادم ئەکەن .
کرێگرتەم : لە خانوی تاپۆکراوی ،

پشتاوپشتی شاری خۆما !
من نەدیوە و نەناسیاوم ،
لەناو هۆزوکەس و کاری .. دیاری خۆما .
چاوم .. لە باخی زستانا پشکوتووە
لە دارستانی ئازارا ڕێم گرتووە
دارەوانێکم : بە داری سێدارەما
بە پەتی بەر قەنارەما ،
بە مردنما .. هەڵ ئەگەڕێم ..
شاخەوانێکم : بە شاخی ژانەکانما ،
هەڵ ئەزنێم .
من .. تینوێتیم ئەمخواتەوە
من .. تینوێتیم بە گڕ ئەشکێ ،
بۆیە هاتووم .
بە سواری ئەسپی ڕەشەبای ، شیعر هاتووم
هاتووم .. هاتووم
ئاگردانی ساردەوە بووم :
بۆ پشکۆی هۆنراوە .. هاتووم
تۆوی ووشەم : بۆ لای کێڵگەی بیرم هاتووم .
لق و پۆپم : بۆ لای ڕەگ و ڕیشەم هاتووم .
- لەش - م : بۆ لای سەرم هاتووم .
- گەروو - م : بۆ لای دەنگم هاتووم .
ئاوێنەم : بۆ سەیری شێوەی ،
ئاوارەو وێڵی خۆم هاتووم !
نامەیەکم : بە ڕێی پۆستەی خەما هاتووم
بەناو نیشانی شەهیدێک .. کە گۆڕەکەی ،
هەتا ئێستاش .. لە گۆڕ هەڵکەن ،
ڕائەپەڕێ !

بەناو نیشانی شەهیدێک .. کە گۆڕەکەی ،
ئەبێتەوە .. بە سەنگەرێ .
کە .. چەکەکەی
ئەچێتەوە .. دەستی دروێنەی جەنگاوەرێ .
بەناو نیشانی شەهیدێک .. کە کفنەکەی ،
مێرگە و .. گوڵاڵەی نەورۆزی لە سەر ئەڕوێ .
نامەیەکم : خوێن نووسیومی
دەستی گوللە .. هەڵی گرتووم
بەدووسکە .. لێی چاوم تێ ئەوە
لەگەڵ هەوری بارانێکی سوورا .. هاتووم
نامەیەکم : لە بەندینخانەی گیرفانی .. نامەبەردا ،
هێشتا بەندم ..
نەگەیشتم .. بە یارەکەم .. نەگەیشتم
لەو ساڵەوە .. بە تەنیا هەر ،
زەرفەکەم .. ئەمخوێنێتەوە .. !
لەو ساڵەوە .. چاو لە مستم !
تابلۆیەکم : لە سنووری چوارچێوەکەم ،
دەرباز ئەبم .
ڕەنگەکانم .. ناگرمە خۆ ..
شووشەی ڕووپۆشم ئەشکێنم
ئەم ڕوخسارەم ئەسڕمەوە ..
من .. سەرلەنوێ
بە نەوەی نوێ .. ،
ڕەنگەکانم .. ئەگرمەوە .
شەقامێکم : لە قەرەغی خۆم بێزارم .
خەنجەرێکم : لە کێلانی خۆم بێزارم .
هەڵبەستێکم : لە زمان و ڕێ زمانی خۆم بێزارم !

ئاوی .. تینووم ..
بە شوێن شەپۆلی خنکاوی خۆما هاتووم
چرایەکم ، بە شوێن گڕی خۆما هاتووم ..
لەگەڵ پەپوولەی فرمێسکی ، سەر هاڕێزی ،
چاوی ئاڵی .. بەرەبەیانی ئاسۆدا
کەوتووەتە .. ڕێ .
لەگەڵ کۆتری ، دەنگی سپی ئازادی ،
« پیکاسۆ » دا .. کەوتووەتە ڕێ .
لەگەڵ دووکەڵی هەواڵ و .. بۆکڕووزی ،
جەرگی سووتاوی « سابڵاغا » .. کەوتووەتە ڕێ .
بە خڕۆکەی سەنگەری « بەرزانی » هاتووم !
لە خڕگەی خوێنی « ڤێتناما » ئەنیشمەوە !
لە ماڵی شێعری کۆچەری ،
« مەحموود دەرویشا » ئەبم بە ..
میوان .
« جیکۆر » ئەکەم بە دەزگیران .
دەس لەگەڵ « بایرۆن » دا .. ئەگرم ..
لە « شایی خوێنی »ی « لۆرکا » دا .. هەڵئەپەڕم .
بە ژێر پردی ئێسکی شەهیدی نۆ ساڵەو ،
سبەینێ دا .. تێ ئەپەڕم
ئاوی تینووم ..
« بابەگوڕگوڕ .. بەگوڕ هاتووم » ..
من تینوێتیم بەگڕ ئەشکێ ،
بۆیە هاتووم ..
وەرە .. ئەی گڕ ..
وەرە .. شەختەی قوڕگی گەلی ترسەکانمان ،
بتوێنەوە ..

ڕووپۆشی سەر دەم وچاوی ئاوەڕووەمان ،
بسووتێنە .
تاریکی مان : بخوێنەوە .
گلۆپی مەمکی کوژاوەی دایکەکانمان ،
هەڵگیرسێنە .
پشکۆی نوستووی ، ژێر خۆڵەمێشی مێژووەمان ،
هەڵبسێنە .
وەرە .. ئەی گڕ ..
وەرە ..
خۆشەویستی ی .. تاڵان .. بەرێ
شانەی هەنگوینمان لەگەڵ ی ،
داری ژاڵەو بیبیا .. بەرێ
چەپکە گوڵان .. لە ئینجانەی دڕکا بەرێ
پێکەنینمان لەناو شاری .. ڕقا بەرێ
وەرە .. ئەی گڕ ..
وەرن .. ئەی شاعیرانی گڕ .. ،
وەرن ..
ئێشکی چاوی ناو ژیلەمۆی ، ساڵی تازەی ،
شیعر .. بگرن .
ئێشکی .. ووشەی ،
نەزاوی ناو - منداڵدانی - ،
بیری سبەینێ تان .. بگرن .
وەرن ..
ئەی شاعیرانی گڕ وەرن ، :
سەرچۆپی لەگەڵ پێنسەی ، زەماوەندی ،
زاوای ناو دۆزەخا .. بگرن .
وەرن لەبەر :
مانگەشەوی ، هەڵاتوو لەناو پەنجەرەی .. ،

کۆشکی .. هەورا
کە پۆپەشینی تریفەی زەردی داوە ،
بەسەر گوڵکۆی .. بووکی بەفرا .. ،
شیعر .. دانێن .
وەرن لەبەر :
کڵپەی پشکەی ساواکانی .. گوندەکانا
لەبەردەمی هەتاوی کڵاو ڕۆژنەی ..
مان و پەستی ، ناو زیندانی بەندەکانا
شیعر .. بڵێن .
وەرن لەبەر :
فیکرۆفۆنی سەری بەنێزە هەڵگیراوی "ڤێتکۆنگو" ،
پێش مەرگەدا .. شیعرەکانتان بخوێننەوە !!
وەرن لەکۆڕی دڵدارە برسێکاندا ،
لەژێر کەپری ، بێ سێبەری ماندووەکاندا ،
تێ چڕیکێنن ..
چەخماخەبن .. بگرمێنن ..
لێزمەی بارانی شۆڕشێ .. ببارێنن .

●

ئاوی .. تینووم ..
ئەو چیرۆکەم ، بارانی بەهار ، داینا وم
لافاو : لە شاری خنکاوا ناوی ناوم
ئاوارەکانی سەر زەمین ،
بۆ یەکترم ئەگێڕنەوە .
ئاوی تینووم ..
هیوایەکم : مەترسیم پێش خۆم خستووە
بێداریم : بۆتە ڕابەرم ،

لە هەر شوێنێ شەهیدەکان بمخوێنەوە .
لە هەر شوێنێ کە "چوارچرا" و .. ،
"قاسملو" و "وان" پێی .. لێبێ ،
لە هەر جێیەک وەکوو ئێرە :
گڕ .. ئیماری برین بهات ..
برین بە پیر زەردەخەنەی ،
هەڵپڕوکاوەوە .. بچێ .
لە هەر جێیەک :
قوربانی ی : بە شوێن چەقۆدا راپێڕێ !
دەغڵ : لە رووی داس بگەڕێ ..
مل .. بە شوێن پەتی سێدارەو ما
تەنارەی خوێدا .. بنێڕێ ..
لە هەر جێیەک .. قەڵەم ببێتە منارەو ،
پێشمەرگە .. بانگی تیا بدا ..
لە هەر جێیەک .. سێبەری خۆر ،
دەستی بڕاوی "گیڤارا" ی هەڤ هەڵبڕێ
لە هەر شوێنێ .. مردن : بمرێ !
ئاوی تینووم :
خوارەی خوێنی مێژووی هەڵچووم
ئەوەتەی هەم ، لە تینوێتیم ئەخورێتەوەو ،
خۆم هەر تینووم .
داری .. بەرووم :
هەزار تەورم خستە گریان !
من بە پێوە زامەکانی خۆم پاوەستان
من بە پێوە .. من بە رێوە ،
ئەبێ بمرم .. ئەی : تەورەکان !

ئاوی تینووم :
نەورۆزێکم : هێشتاکوو .. نەکراوەتەوە .
نێرگزێکم : هەتاکوو ئێستە نەڕواوم
بەفرێکم .. نەتواوەتەوە ..
پرسەیەکم : هەڵنەساوم !!
جۆگەیەکم : لەکەناریا خەم شینن ئەبێ
ئازار ئەڕوێ و گوڵ دەرئەکا
چڵ .. تاجی گڕ .. لە سەر ئەکا
خوێن بولبولەو .. بۆی ئەخوێنێ .

شێرکۆ بێکەس
سلێمانی
١٩٧٢/٢/٢٠

(*) خۆزگە : بەو ئەزمە ئۆترێ کە لەژێر پێدا رۆیچێت .

پەراوێز:

(١) دواتر شیعرەکە لە لاپەڕە (٣٥ – ٤٥) ی ئەو کۆمەڵە شیعرەدا بڵاوکرایەوە کە هەر بەو ناوەوە لەلایەن وەزارەتی ڕاگەیاندن – بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی ڕۆشنبیریی کوردی – یەوە، ساڵی ١٩٧٤ لە چاپخانەی (دار الحرية/ مطبعة الحكومة) دا لە بەغدا چاپ کراوە.

(٢) میهرەجانی شیعری کوردی لە کەرکووک

دەستەی بەڕێوەبەری یەکێتی لە سەر پێشنیاری لیژنەی ڕۆشنبیری، بڕیاری دا لە ڕۆژانی (٢١ ، ٢٢) ی مارتی ١٩٧٢ دا لە شاری کەرکووک، وە لە ژێر دروشمی (شیعر و نەورۆز و ئازار) دا، یەکەم مەهرەجان بۆ شیعری کوردی پێك بهێنێ. بۆ ئەم مەبەستە لیژنەیەکی تایبەتی دانا لە مامۆستایان: (عەزیز عەقراوی، حسەین عارف، دوکتۆر مارف خەزنەدار، دوکتۆر ئیحسان فوئاد، سەعید ناکام، سادق بەهادین، جەلالی میرزا کەریم، محەمەد بەدری، فەرەیدوون عەلی ئەمین). دواجار لیژنەکە خۆشی مامۆستایان (جەمال خەزنەدار، عوسمان خۆشناو، تاهیر سادق) ی کرد بە ئەندام لە خۆیدا.

سەرچاوە:

نووسەری کورد – گۆڤاری یەکێتیی نووسەرانی کورد – ژمارە (٦) مارت – نیسان ١٩٧٢ – سەرنووسەر: دوکتۆر مارف خەزنەدار – چاپخانەی (الزمان) بەغدا ١٩٧٢ – لاپەڕە (٩٢ – ٩٣).

د. عادل گەرمیانی

کێشەکانی ناسنامەی دەقی ڕۆمانی کوردی

هەمیشە ڕۆمان ، وەك بەرهەمێکی ئەدەبی ، هەروەها وەك هونەرێك لە هونەرەکانی گێڕانەوە ، خاوەن پانتاییەکی بەرفراوانی خۆیەتی بەهۆیەوە لە ساڵانی دوورو درێژی تەمەنی خۆی توانیوویەتی چەندین کێشەی مرۆڤایەتی لە چەندین قوژبنی جیهاندا بەرجەستە بکات ، هەروەهاش توانیوویەتی نەمریی بۆ هەندێ ڕۆماننووس تۆمار بکات .

هونەری ڕۆمان لە ماوەی زیاتر لە چوار سەدەی تەمەنیدا ، ئەگەر ڕۆمانی (دۆن کیخۆت)ەی سیرفانتیس لە ساڵی ١٦٠٥ بە تۆبەری ڕۆمان لە ئەدەبی جیهانیدا دابنەین ، تووشی چەندین گیروگرفت بووە لەڕووی پۆلێنکردنی ڕەگەزیی ، چونکە هەندێ دەقی ڕۆمان لە گێڕانەوەی خودنامە دەچێت و ، هەندێ دەقی دیکەی ڕۆمان لە گێڕانەوەی بەسەرهات و ڕووداوی مێژوویی ڕووت دەچێت و ، هەندێکی دیکەیان زۆر لە دەقی شانۆ نزیك دەبێتەوە بەحوکمی

ئەوەی پانتایی دانساندن تێیدا زۆر زیاترە لە پانتایی گێڕانەوە کەوا بڕبڕەی هونەری ڕۆمانەو ، هەندێ دەقی ڕۆمانیش هەیە نزیکترە لە سروشتی هونەریی چیرۆکی درێژو ، هەندێ دەقی ڕۆمانیش هەیە بە دەست کێشەی زمانی دەقەوە دەناڵێنێ بە تایبەتی لەو وڵاتە داگیرکراوەکانە کەوا سڕینەوەو پاشگوێ خستنی زمانی نەتەوەییان لەلایەن داگیرکەرەوە دیاردەیەکی زەقی فەرهەنگیانە ، وەك لە وڵاتانی ڕۆژئاوای عەرەبی بەڕوونی بۆمان دەردەکەوێت . باشترین نموونەش ڕۆمانەکانی کاتب یاسین و ڕەشید بۆجدرەو ئەلتاهیر بن وەتارو ئەلتاهیر بن جەلون ، کەوا بە زمانی فەڕەنسایی ڕۆمانیان نووسیووەو ، نە ڕەخنەی ئەدەبیی فەڕەنسایی ئاوڕیان لێدەداتەوە لەبەر ئەوەی ئەو ڕۆماننووسانە بەڕەچەڵەك فەڕەنسایی نین و ، نە ڕەخنەی ئەدەبیی عەرەبیش ئاوڕیان لێدەداتەوە لەبەر ئەوەی ئەو ڕۆمانانە بە زمانی عەرەبی نەنووسراونە . لەم دیاردە خراپتر بەرهەمی ئەو هۆنیارو چیرۆکنووس و ڕۆماننووسە کوردانەیە لە سووریاو عێراق کە بە زمانی عەرەبی بەرهەمیان نووسیووەو ، لەلایەن ڕەخنەگرو لێکۆڵەرانی عەرەبەوە بە ئەنقەست ئەم جۆرە بەرهەمانە پشتگوێ خراونە لەبەر ئەوەی نووسەری ئەم جۆرە بەرهەمانە عەرەب نین . بۆ نموونە لە ساڵانی نەوەدەکانی سەدەی ڕابردوو لەلایەن سلیم السامرائی ئەنتۆلۆجیای چیرۆکی عێراقی و ئەنتۆلۆجیای شیعری عێراقی دەرچوو ، لەهەردوو ئەنتۆلۆجیاکە ناوی ئەو هۆنیارو چیرۆکنووسە کوردانەی تێیدا نییە بە زمانی عەرەبی بەرهەمیان نووسیووە . تەنانەت ڕۆماننووسێکی داهێنەری وەك سەلیم بەرەکات بە ئەنقەست ڕۆمانەکانی فەرامۆش و پشتگوێ دەخرێن لەو کتێب و نووسینە ڕەخنەییانە لەبارەی ڕۆمانی عەرەبییەوە چاپ و بڵاوکراونەتەوە ، لە کاتێکدا ئەم داهێنەرە کوردە بەزمانێکی عەرەبیی ئەوتۆ دەنووسێت ڕۆماننووسە عەرەبەکانی سەرسوورمان کردووەو ، لەو باوەڕەدام هیچ ڕۆماننووسێکی عەرەب نەیتوانیووە وەك سەلیم بەرەکات تەلیسمەکانی ڕیالیزمی سیحراوی و جوانیەکانی فانتازیا لەنێو ڕۆمانەکانیان بەکار بهێنن . بۆیە ئەم جۆرە کێشەی زمانی دەق لە ڕۆمانی کوردیدا پێویستی بە چەندین هەڵوێستی نەتەوەیی و ڕەخنەیی هەیە بۆ ئەوەی داهێنانی سەلیم بەرەکات و یەشار کەمال و عەلی ئەشرەف دەروێشیانی و د. بورهان شاوی و ئەستێرەکانی دیکەی ئاسمانی ڕۆمانی کوردیی هاوچەرخ زیاتر ببنە مایەی

دەرەوشانەوەی هونەری ڕۆماننووسینی كوردی ، نەك بە ئاسانی لەبەر زمانی دەق بخرێنە دەرەوەی بازنەی ناسنامەی دەقی ڕۆمانی كوردیی هاوچەرخ .

ڕۆمان ، وەك دەق و ڕەگەزێكی ئەدەبی ، خاوەن ناسنامەی تایبەتیی خۆیەتی لەڕووی نەتەوەیی و جۆری ڕەگەزی ئەدەبیی لەبواری تیۆری ئەدەبدا ، كە بەهۆیەوە لە دەقەكانی دیكەی ئەدەب وەك شیعرو چیرۆك و شانۆ جیا دەكرێتەوە . هەندێ لایەن هەیە وەك زمانی دەقی ڕۆمان و ڕەچەڵەكی نووسەری دەق و كەشوهەوای دەق وەك سروشتی ڕووداوەكان و ناوی پاڵەوان و كەسێتەكانی ، گشت ئەمان بەلامانەوە دەبنە ناسنامەی نەتەوەیی بۆ دەقی ر ۆمانەكە ، كەوا لەبواری بەراوردی ئەدەبیدا گرنگی خۆی هەیە لەنێو قوتابخانەكانی بەراوردی ئەدەبیدا ، كەواتە هەموو دەقێكی ئەدەبی دوو ناسنامەی ئەدەبی و نەتەوەیی هەیە .

ئەدەبی كوردیی نوێ و هاوچەرخ ، هەروەك زمانی كوردی ، بەدەست چەند كێشەیەكەوە گرفتارە ، بە تایبەتی ڕۆمانی كوردی ، كەوا هەر لەگەڵ یەكەم هەنگاوی سەرهەڵدانی كێشەی ناسنامەی دەقی بۆ دروستبوو ، چونكە خودی ئەحمەد موختار جاف لەسەر بەرگی ڕۆمانەكەی (مەسەلەی وێژدان) ، كە لە ساڵی ١٩٢٨ دەسنووسەكەی نووسیووە ، جۆری ڕەگەزی دەقەكەی یەكلا نەكردۆتەوەو نەینووسیووە ڕۆمانە یان چیرۆكی درێژە .

هەر ئەم لایەنە بوو هەندێ لێكۆڵەر بە چیرۆكی درێژ (پۆفسێت) دایبەنێن وەك د. ئیحسان فوئادی پارێزەرو چاپكەری ئەم دەقە لەساڵی ١٩٧٠ بۆی دەچێت و ، هەندێ لیكۆڵەری دیكە پشتگیری بۆچوونەكەی دەكەن وەك حوسێن عارف لە كتێبەكەی (هونەری چیرۆكی كوردی)و دڵشاد عەلی لە لێكۆڵینەوەكەیدا بە ناونیشانی (مەسەلەی وێژدان وەك بەرهەمێكی بزووتنەوەی ڕوناكبیری) . هەندێكی دیكەیش ئەم دەقەی (مەسەلەی وێژدان) بە كورتە ڕۆمان (نۆڤلێت)ی دادەنێن وەك د. عەبدوڵڵا دەباغ لە لێكۆڵینەوە عەرەبیەكەیدا بەناونیشانی (نظره جدیده علی روایه مسأله القمیر)و د. ئیبراهیم قادر لە نامەی ماستەرەكەیدا (ڕۆمان كوردی لە عێراقدا)و بەندەش لە نامەی ماستەرەكەمدا (ڕیالیزم لە ڕۆمانی كوردیی هاوچەرخدا) . لەهەموو سەرنجڕاكێشتر بۆچوونەكەی د. عیزەدین موستەفا ڕەسووڵە ، كەوا لە پێشەكییەكەی بۆ وەرگێڕانە عەرەبییەكەم بۆ ئەم كورتە ڕۆمانە ئاماژە بەوە دەكات

مەسەلەی وێژدان لەڕووی جۆرەوە كەرەسەیەكە بۆ نووسینی ڕۆمانێكی درێژ لە كورتە چیرۆكێكدا كۆكراوەتەوە ..

دەقی كورتە ڕۆمانی (مەسەلەی وێژدان) ، وەك نۆبەری ڕۆمانی كوردی لە ساڵی ١٩٢٨ نووسراوەو لەساڵی ١٩٧٠ چاپكراوە ، لەڕووی نەتەوەییەوە كێشەی ناسنامەی دەقی نییە ، چونكە نووسەرەكەی كوردەو ، زمانی دەق كوردییە و سروشتی ڕووداوەكانی و كەشوهەوای دەقەكە لە ناوچەیەكی كوردیدایە ، بەلاّم وەك لەسەرەتا باسمان كرد تا ئەم ڕۆژگارە كێشەی ناسنامەی ئەدەبیی هەیە ، چونكە سروشتی جۆری دەقەكە لەڕووی تیۆری ئەدەبەوە وەكو وتمان یەكلا نەكراوەتەوە ، هەرچەندە هەبوونی ڕووداوی سەرەكی (لەدەستدانی ویژدان)و چەندین ڕووداوی لاوەكی لەلایەك و ، لایەنەكانی كەشو هەوای دەقەكە شایەتی بە ڕۆمانبوونی ئەم دەقە دەدەن .

ئەم جۆرە كێشەی جۆری ڕەگەزی ئەدەبی لە دوای ڕاپەرینی ساڵی ١٩٩١ بەشێوەیەكی دیكە لەنێو ڕۆمانی كوردیی هاوچەرخدا ڕەنگیدایەوە ، چونكە كۆمەڵێ دەق بلاّوكرانەوە لەڕاستیدا كورتە چیرۆكن كەچی لەسەر بەرگەكانیان نووسراوە نۆڤلێت ، یان چیرۆكی درێژن كەچی لەسەر بەرگەكانیان نووسراوە ڕۆمان . ئەم زاراوەی ڕامان بۆ یەكەم جار ساڵی ١٩٣٦ لەلایەن محەمەد عەلی كوردی یەوە لەسەر بەرگی دەستنووسی كورتە ڕۆمانەكەی (نازدار) تۆماری كردووە ، كاتێك دەڵێت : (ڕۆمانێكی خیالیە لە ١٠٠ لاپەڕەیە) ، مەبەستیشی سەد لاپەڕەی دەفتەری بچووكی قوتابیانی سەرەتایی ئەو سەردەمە بوو ، چونكە دەقی ئەو ڕۆمانە لەناو ئەو جۆرە دەفتەرە نووسراوبوو ، بەلاّم ئیسماعیل ڕۆژبەیانی بە یەكەم نووسەری كورد دادەنرێت زاراوەی ڕۆمانی بەشێوەیەكی دروست لەسەر بەرگی ڕۆمانەكەی (نازە)ی بەكارهێنا ، كەوا لە ساڵی ١٩٨٠ چاپیكرد . ئەم كێشەی نێوان پۆڤیست و نۆڤلێت ، یان لەنێوان چیرۆكی زۆر درێژو ڕۆمان (نۆڤل) تا ئەم ڕۆژگارە بەردەوامەو لەنێو جیهانی ڕۆمانی كوردیی هاوچەرخدا یەكلاّنەكراوەتەوە .

هەروەها لە دوای ڕاپەرینی ١٩٩١ كێشەی ڕۆمانە شیعرمان بۆ پەیدابوو ، چونكە هەندێ هۆنیار (شاعیر) بەبێ وردبوونەوەی لە سروشتی دەقەكەی ئەم جۆرە زاراوە تازەیە لە جیهانی ڕۆمانی كوردیی هاوچەرخدا بەكاردەهێنن ، كەوا زۆر جار خوێنەری هاوچەرخ تووشی چەواشەكاری دەكات لەبواری دیاریكردنی ڕەگەزی دەقەكەدا ، چونكە پانتایی

گێڕانەوە لەم جۆرە دەقانە ، کەوا بەشێوەی شیعر نووسراونە ، هاوشانی گێڕانەوەی نێو ڕۆمان نییە ، هەروەها سروشتی بینای ڕووداوی نێو ئەم ڕۆمانە شیعرییانە هاوشانی بینای ڕاستەقینەی ڕووداوی نێو ڕۆمان نییە لەڕووی هەبوونی تانوپۆو هەبوونی ڕووداوی سەرەکی و چەند ڕووداوێکی لاوەکی .

گەورەترین کێشەی ڕۆمانی کوردیی هاوچەرخ نووسینی دەقە بە غەیرە زمانی کوردی ، کەوا زیاتر بۆ فاکتەری ڕامیاری دەگەڕێتەوە بە حوکمی ئەوەی خاکی کوردستان دوای پەیمانی لۆزان لە ساڵی ١٩٢٣ بەسەر چوار دەوڵەت (عێراق و سوریاو تورکیاو ئێران) دابەشکراو ، لە ئەنجامدا کێشەی نووسینی ئەدەبیی کوردی بە سێ زمانی عەرەبی و تورکی و فارسیمان بۆ دروستبوو ، جگە لەنووسین بە زمانی کوردیی دایك . لەم بوارەدا کۆمەڵێ ڕۆماننووسی کوردمان هەیە لە عێراق و سووریا بە زمانی عەرەبی دەنووسن وەکو (محیدین زەنگنەو لوتفی عەبدولمەجیدو تەحسین گەرمیانی و دکتۆر بۆرهان ئەلشاوی و دکتۆر عەبدواعباس عەبدولعەزیم و حەسەن کاکی و ئەزهار ڕەحیم) لە عێراق و (سەلیم بەرکات و عەبدولحەلیم یۆسف و محمد محمد اسماعیل) لە سووریا . هەروەها یەشار کەمال و محەمەد ئۆزۆن لە تورکیا و ، عەلی ئەشرەف دەرویشیان و مەحموود دەوڵەت ئابادی و ئیبراهیم یۆنسی و محەمەدی قازی و مەنسوور یاقۆتی و ڕەحمان فازلی و ڕەزا خەندان و د. محەمەد تەقی ئیبراهیم پور لە ئێران و شێرکۆ فەتاح لە ئەڵمانیا .

بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشەیەی ڕۆمانی کوردی وامان بە لاوەوە باشە ڕەچاوی یەکێك لەم دوو خاڵەی خوارەوە بکەین :

١- ئەو ڕۆمانانەی بە غەیری زمانی کوردی نووسراونە ، بەڵام ڕەچەڵەکی نووسەرکانیان کورد بێت و مەرجەکانی کەشوهەوای دەقەکان کوردەوارییە ئەوا بۆ دەوڵەمەندکردنی گەنجینەی ڕۆمانی کوردی واباشترە بە ڕۆمانی کوردییان دابنەین ، تا ئەم جۆرە ڕۆماننووسانە تووشی سەرگەردانی ئەدەبی نەبن لەلایەك ، هەروەهاش بۆ دەوڵەمەندکردنی گەنجینەی ڕۆمانی کودیمان .

٢- ئەو ڕۆمانانەی بە غەیری زمانی کوردی نووسراونەو ، ڕەچەڵەکی نووسەرکانیان کورد بێت ، بەڵام مەرجەکانی کەشوهەوای دەقەکان کوردەواری نییە ، ئەوا تەنیا بۆمان هەیە شانازی بە ڕەچەڵەکی نووسەرەکانیان بکەین و ، وەك درەختێك

ڕەگ و ڕیشەی لە خاکی کوردستانەو بەروبومەکەی خەڵکی وڵاتێکی دیکە سوودی لێ وەربگرن .

٣- بۆ چارەسەرکردنی هەردوو دیاردەکەی سەرەوە وامان بەلاوە پەسەندترە ئەم جۆرە دەقانە بکریتە کوردی تا خوێنەری ڕۆمانی کوردی سوودیان لێ ببینن و بەهۆیەوە ئاشنا بن بە جیهانی ڕۆماننووسینی ئەم جۆرە ڕۆماننووسە کوردانە .

٤- زۆر بە داخەوە ، جگە لە کێشەی زمانی دەق ، ڕۆمانی کوردی لە هەموو پارچەکانی کوردستاندا بەدەست ڕێنووسەکانی دەقەوە دەناڵێنێ ، کەوا یەکێکە لە کێشەکانی ناسنامەی دەقی ڕۆمانی کوردی ، بە حوکمی ئەوەی هەر یەك لەو سێ جۆرە ڕێنووسە (عەرەبی و لاتینی و سلاڤی) سەر بە وڵاتی نا کوردییە . بۆ نموونە لە هەردوو پارچەی باشوورو ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە پیتی عەرەبی دەنووسرێت و لە هەردوو پارچەی باکوورو ڕۆژئاوای کوردستان بە پیتی لاتینی دەنووسرێت و کوردەکانی وڵاتانی یەکێتی سۆڤێتی جاران بە تیپی سلاڤی دەنووسرێت . بەلامەوە زۆر جێی نەنگییە ئەم کێشە نەتەوەییە بەبێ چارەسەر بمێنێتەوەو ، جێی شەرمەزارییە هەندێ بۆچوونی ناوچەگەری و ئایینی ببێتە لەمپەرو کۆسپ لەبەردەم داخوازییەکی نەتەوەیی ڕەوای میللەتەکەمان بۆ یەکخستنی ڕێنووسی کوردیمان . لێرەدا ئەگەر لێکدانەوەی ئەقڵ و لۆجیك بکەینە سەنگی مەحەك ئەوا بە حوکمی ئەوەی زۆرینەی خەڵکی کوردستان بە ڕێنووسی لاتینی دەنووسن و دەخوێنن ، هەروەها بە حوکمی ئەوەی ڕێنووسی لاتینی باشتر لەلایەن ڕۆژهەلاتناسەکانەوە دەخوێنرێتەوەو ئەوەندەش زەحمەت نییە بۆ خەڵکی ئەورۆپا فێری خوێندنەوەی ببن . بۆیە بەڕاشکاوی ڕایدەگەیەنم هەڵبژاردنی ڕێنووسی لاتینی باشترین کارە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی خوێندنەوەی ڕۆمانی کوردی لەلایەن زۆرینەی خوێنەرانی ڕۆمانی کوردیی هاوچەرخەوە و ، ئەوەیشی بەهەردوو ڕێنووسی عەرەبی و سلاڤی نووسراونە بە ئاسانی دەتوانین سەرلەنوێ بە پیتی لاتینی بینووسین و چاپی بکەینەوە .. هیوادارم سەرجەم نووسەران و ڕۆشنبیران و خوێنەرانی کورد لە ئاست ئەم داخوازە نەتەوەییە بن بۆ چارەسەرکردنی هەندێ لە قەیرانەکانی ڕۆمان و ئەدەبی کوردیی هاوچەرخمان .

تێبینی : ئەم بابەتە لە دیداری ڕۆمانی کوردی لە ڕۆژی ٢٠١٢/١١/٢٣ خوێنرایەوە .

لەتیف سەعید نوری

بۆ گوڵی لاولاو "TO DAFFADILLS"
سوود لێوەرگرتنی ئایدیایە ،یاخود وەرگێڕانە

پێشەکی

گۆران وەکو شاعیرێك و نووسەرێکی باڵا لە مەیدانی بەرینی ئەدەبی کوردیدا زەمینەیەکی پتەو و شکۆداری دروست کردووە . کاتێ ناوی گۆران دێ ئەوا بە بێ دوو دڵی مەبەست قوتابخانەیەکی ئەدەبی تایبەتییە لە ئەدەبی کوردیدا . ئەم قوتابخانەیەش پێویستی بە مەلەوانزانێکی لێ هاتوو و شارەزا هەیە بۆ پشکنینی گەوهەر و لێکۆڵنەوە و هەڵسەنگاندنی بەرهەمەکانی، شارەزایانی ئەدەبی کوردیش بێ وچان دەکۆشن و درێغییان نەکردووە، بەڵام گۆران وەکو دەریایەکی بێ بن گەوهەری لە بن نایێ، هەرچەنی لێ هەڵگۆزی هەر دەوڵەمەند ترە. ئەم باسە کورتەش بریتییە لە لێکۆڵینەوە و بەراورد کردنی هەڵبەستێکی گۆران لەگەڵ هەڵبەستێکی هونەری ئینگلیزی ((رۆبەرت هەرك))دا، بە نیازی دەرخستنی لایەنی وەرگێڕان لە هەڵبەستەکەدا و بەراورد کردنی واتای هەردوو هەڵبەستەکە و ڕوون کردنەوەی گرنگی ئەم هەڵبەستە وەکو نموونەیەك لە هەڵبەستی وەرگێڕاو و کار تێکردنی بینای شیعری ئینگلیزی لە سەر شیعری گۆران.

نووسەر هەر چەندە پتر ئاگادار ئەدەبی گەلانی تر بێت، ئەوە بێ گومان ئەو ئاگادارییە دەبێتە هۆکارێکی دی بۆ دەوڵەمەند کردنی بیری ئەو نووسەرە و بیرۆکەکانی فراوانتر و قوڵتر دەبن، بگرە پتر فەلسەفەی خۆی دەنوێنێ، بۆی هەیە ئەوەش ببێتە زادەی ئیاهامی بیرێکی نوێ و بەرهەمێکی نایاب، یچونکە هەر ئەو ئاشنایەتییە دەبێتە هۆی کردنەوەی دەرگایەکی بەر بڵاو و فراوان لە ئیلهام و سۆز و تاقی کردنەوەی وێژەیەکی نوێ بۆ نووسەر، خۆ ئەگەر ئەو نووسەرە شاعیربێ و زانیارییەکی تەواوی لەو زمانە بێگانەیەدا هەبێ کە مامەڵەی لەگەڵدا دەکات، ئەوا دڵنیابە دەتوانێ هەوڵی بەکارهێنانی تەکنیك و هەموو شێوە شیعری و جونکارییە زمانەوانییەکانی ئەو زمانە بە شێوەیەك بهێنێت یان بیگۆڕێتە سەر زمانی زگماکی خۆی کە مۆرکێکی نوێ بە سەر هەڵبەست و بزوونەوەی وێژەیی سەردەمەکەی خۆی بچەسپێنێ. گۆرانیش وەکو ڕۆشنبیرێکی هەستیار و ئەدیبێکی زرنگ و شاعیرێکی بلیمەت هەمیشە ڕۆحی تینووی بیرۆکەی قووڵ و فراوان و بە سوود بووە، نەسرەوت بە دوای دۆزینەوەی واتای تازە و بەرهەمی سوود بەخشدا وێڵ بووە. دەیویست چاوی ڕۆشنبیران و تازە قوتابیانی ئەدەبی سەردەمەکەی بە کلی بەرهەمی ڕۆشنبیران و ئەدیبانی گەلانی وڵاتانی پێشکەوتوو بڕێژێ. بۆیە وەکو ئەدیبێکی مولتەزم بەرامبەر بە مەسەلەی نەتەوە و وڵاتەکەی دادەنرێت، لە کاتێکدا کە نەخوێندەواری ڕەشماڵی بە سەرتاپای وڵاتەکەماندا کێشابوو، گۆران هەوڵی ئەوەی دەدا لە ئەدەبی گەلانی ترەوە کورتە چیرۆك و وتار و هۆنراوە وەرگێڕێتە سەر زمانی کوردی، بەڵکو ببێتە هۆیەکی پاڵپشت بۆ ڕابوون و هۆشیار بوونەوەی نەتەوەکەی. لەساڵی ١٩٥٣دا نۆ چیرۆکی لە بەرهەمی قەڵەمی چیرۆکنووسە بە ناو بانگەکانی وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی و لە ژێر ناوونیشانی ((هەڵبژاردە لە چیرۆکی کورتی بێگانەدا))[1] چاپی کردوون کە چوار چیرۆکیان لە زمانی عەرەبییەوە و ئەو پێنجەکەی لە ئینگلیزییەوە وەریانی گێڕاوە. خۆ لە لایەنی هەڵبەستیشەوە ئەوا گۆران هەوڵی باشی داوە و لە شیعری فارسی و ئینگلیزییەوە گەلێ سوودی وەرگرتووە و چەندەها پارچە شیعری نایابی لێیا ن وەرگێڕاوەتە سەر زمانی خۆمان .[2]

کاتێ بە وردی سەرنجی ئەو بەرهەمانە ئەدەین بە ئاشکرایی بۆمان دەرئەکەوێ کە گۆران زمانزانێکی لێهاتوو بووە و بێ

وچانیش وێڵی دوای خوێندنەوەی بەرهەمی چاك بووە. زمانی ئینگلیزیش یەکێکە لەو زمانانەی کە توانایەکی باشی تێدا هەبووە، ئەمەش لە بەراورد کردنی ئەو بەرهەمانە کە لەو زمان وەری گێڕاوەنەتە سەر زمانی بە ئاشکرا دەرئەکەوێ تا ڕادەیەکیش زۆر زیرەکانە توانیویەتی سوود لە نووسینی هەڵبەستی ئەو زمانە وەر بگرێ و، بە شێوەیەك ئەوتوانایەی هەبووە بە وردی وێنە شیعرییەکان و شێوەی نووسینە شیعرییەکەی بهێنێتە سەر زمانی شیعری خۆی، بێ ئەوەی جوانکاری ئەو وێنانە بشێوێنێ یاخود لەنگی پێ بگات.

II

ئەم باسە لێکۆڵینەوەیەکە لە هەڵبەستێکی مامۆستا گۆران، بە ناونیشانی ((بۆ گوڵی لاو لاو)) کە وەکو لە دیوانە چاپکراوەکەیدا ئامـاژەی بـۆ کـراوە بنـەڕەتی بـیری هەڵبەستەکە لەو شیعرێکی ئینگلیزییەوە وەرگێراوە. بەو نیازەی ئەوە ڕوونکەینەوە کە گۆران تا چ ڕادەیەك لەم هەڵبەستەدا سوودی لە هەڵبەستە ئینگلیزییەکە وەرگرتووە و ئایا تەنیا بنەڕەتی بیری شیعرەکە وەرگێراوە یان لەوە پتر ؟ لەگەڵ بەراورد کردنی واتای هەردوو هەڵبەستەکە هەوڵمان داوە توانای شیعری زمانەوانی گۆران لە مامەڵە کردنی دا لەگەڵ هەڵبەستە ئینگلیزییەکەدا وە دەربخەین و لە کڵاو ڕۆژنەی ئەم ڕێگەیەوە پەردەیەکی تر لە سەر لایەنێکی تری شاعرایەتی گۆران لابدەین. بۆ گەیشتنە مەبەستیش باسەکە لێکۆڵینەوەیەکی دەقی هەردوو هەڵبەستەکە دەکات.

ئەمە دەقی هەڵبەستەکەی مامۆستا گۆرانە وەکو لە دیوانەکەیدا چاپکراوە .

بۆ گوڵی لاولاو [٣]

به كولّ گریان لە چاوم دێ، گوڵی لاولاوی ڕەنگاوڕەنگ !

لە بەر چی وا زوو سیس ئەبی؟ چی یە ئەسبابی ژاکانت ؟

هەموو تاوێکە ڕۆژ هەڵهاتووە، بۆچی وەها بێ دەنگ

ئەژاکێی؟ توخوا، ئەی گوڵ، صەبر دەستم بە دامانت !

صەبر، تۆبی خوا ! تاوێی تر راوەستە، تا عومرم

وەکوو ڕۆژی چلەی زستان لە هەوری مەینەت ئاوابێ !

منیش هاوڕێی سەفەرتم، ئەی گوڵی لاولاو منیش ئەمرم !

منیش خیلقەت، وەکو تۆ، وا نەبێ زۆرم لەگەڵ چابێ !

منیش، وەك تۆ، بەقام کورتەو بەهارم تیژ و کەم فرسەت

گەشەم مەیلە و زەواڵە چەشنی تۆ، چەشنی هەموو دنیا

وەکوو بارانی هاوین زوو فەنایە عومری بێ مروەت !

تەبەخخور مایەیە، هەیهات، بە چەشنی شەونمی سەر گیا ! ...

لە دیوانەکەی گۆران دا پەنجە بۆ ئەو هەڵبەستە ڕانەکێشراوەکە بنەڕەتی ئەم هەڵبەستەی لە سەر دانراوە، تەنانەت ناوی شاعیرەکەش نەهاتووە.

لە راستیدا ،کە پارچە شیعرێکی هونەری ئینگلیزییە ((Robert Herrick))[٤] ١٥٩١_١٦٧٤ ، لە ژێر ناونیشانی ((To Daffodils)) کە دەقە ئینگلیزییەکەی بەم شێوەیەی خوارەوەیە :

To daffodils [٥]

Faire daffodils , we weep to see
:away so soon You hase
As yet the early-rising sun
Has not arrained his noon
، Stay , stay
Until the hasting day
Has run
" But to the even-somh
And , having prayed together , we
. Will go with you along
We have short time to stay , as you ،
We have as short a spring
"
As quick a growth to meet decay ،
. As you , or anything

هەروەکوو گوتمان لە پەراوێزی دیوانەکەی گۆران دا ئاماژە بۆ ئەو ڕاستییە کراوە کە بنەڕەتی بیری ئەم هەڵبەستەی گۆران لە سەر هەڵبەستێکی ئینگلیزی دانراوە، بەڵام کاتێ دەقی هەڵبەستی ناوبراو بەراورد دەکەین لەگەڵ هەڵبەستەکەی هەرك دا بۆمان ڕوون دەبێتەوە کەگۆران نەك تەنیا بنەڕەتی بیری هەڵبەستەکەی وەرگرتووە، بەڵکو بە توانایەکی شاعیرانە و زمانزانێکی زۆر لێهاتووەوە

هەڵبەستەکەی وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی، ئەمەش لە بەراورد کردنی ناونیشانی هەردوو هەڵبەستەکەوە بە ئاشکرا دەرئەکەوێ. گۆران تایتڵی هەڵبەستەکەی ((هەرك))ی ((To Daffodils))ی وەرگێڕاوە بە ((بۆ گوڵی لاولاو)) کە نزیکترین واتایە بۆ ئەم دوو وشە ئینگلیزییە کە لە فەرهەنگی (Oxford Advanced Dictionary of Learner's

Current English)دا واتاکەی بەم شێوەیە هاتووە :

Daffodils: Yellow flower with long narrow leave growing from a blub.

واتە گوڵێکی زەرد کە گەڵای باریك و درێژی هەیە لە رووەکی پیازییەوە سەوز دەبێ. وە وەکوو لە فەرهەنگی (المورد)دا هاتووەواتای (النرجس البری، النرجس الکاذب) دەگرێتەوە. واتە گوڵە نەرگزی خۆمان ناگەیەنێ کە پێی دەگوترێ(Narcissus). جا دەتوانین بڵێین وشەی To Daffodils تەواوەتی بە واتای ((بۆ گوڵی لاولاو)) دەگرێتەوە پڕ بە واتای هەڵبەستەکەی (هەرك)ە

لە راستیدا گۆران هێندە شاعیرانە هەڵبەستەکەی وەرگێڕاوە و ئەوە ندە بە توانایەکی باڵاوە بیر و وێنە هونەرییەکانی دارشتووە وا لە خوێنەر و گوێ گری هەڵبەستەکەی دەکات بە هیچ شێوەیەك بیری بە لای ئەوەدا نەترازێ کە ئەم هەڵبەستە وەرگێڕراوە. تەنانەت ئەو کێش و قافیەیەی بۆ هەڵبەستەکە داناوە زیاتر وەهای پیشان دەدا کە وەرگێڕان نیە[٦]. ئەمەش نیشانەیەکی ترە بۆ بلیمەتی و تونای بەرزی هۆنەر . فەرموو دێڕی یەکەمی چەند جوان و شاعیرانە وەرگێڕاوە:

Faire daffadils , we weep to see

بە کوڵ گریان لە چاوم دێ، گوڵی لاولاوی ڕەنگاوڕەنگ

وشەی faire (کە پیتی e ئێستاکێ بەکار ناهێنرێ لە نووسیندا) لە بەکار هێنانی کۆندا (old use) بە واتای beautiful واتە جوان بەکار هێنراوە، گۆرانیش بە ((ڕەنگاوڕەنگ)) وەری گێڕاوە کە واتای جوانی و ڕەنگین دەگەیەنێ، ئەمەش هەمان واتای ((faire))و زۆر بە تەواوی جوانی و قەشەنگی گوڵەکە دەگەیەنێ. لەبەر ئەوەی گوڵی لاولاوی وڵاتی خۆمان گەلێ ڕەنگی هەیە ، شاعیریش ئەم گوڵە کێوییە وەسف دەکات . جا بەکارهێنانی ((ڕەنگاوڕەنگ)) بۆ وەسف کردنی گوڵەکە شاعر سەرکەوتووانە گشتی یەت بە سەر وەسفەکەدا دەدا بێجگە لە دەربڕینی جوانی گوڵەکە . بەم شێوەیە گۆران گیانێکی نوێ و زیندوو بە بەر وەرگێڕانی دەقەکەدا دەکات. لە هەمان دێڕدا وشەی weep کە واتای cry , let tears fall from the eye دەگەیەنێ، واتە گریان و فرمێسك هاتنە خوارەوە بە چاودا. دەبینین گۆران

بە هەمان واتا وەری گێڕاوە بەڵام وشەی ((بەکوڵ))ی خستۆتە سەر کە تام و چێژی کوردانە و ڕەسەن و هەست و سۆزێ گەرم ئەبەخشێتە هەڵبەستەکە، ئەمەش وا لە خوێنەر دەکات هەست بەوە بکات کە ئەو سۆز و هەستەی لە هەڵبەستەکەدا دەربڕاوە سۆز و هەستی ڕاستەقینەی هەڵقوڵاوی گۆرانە و بەس. ئەمەش مۆرکی زیرەکی یە لە وەرگێڕانی هەڵبەستەکەدا و توانای بلیمەتی هۆنەر دەر ئەبڕێ. دێڕی دووەمی هەڵبەستەکەی هەرك کە بەم شێوەیەیە:

You haste away so soon

تەمەن کورتی و زوو سیس بوون و بە سەر چوونی گوڵەکە دەگەیەنێ.

ئەم دێڕ شیعرەش ئەگەر چی بە شێوەی پرسیار نەگوتراوە، بەڵام شێوەی سەر سوڕمانی پێوە دیارە گۆرانیش زۆر زرنگانە هەمان بیری بەکار هێناوە، بەڵام لە چوار چێوەی زمانەوانی دێڕەکە هەندێ دوورکەوتۆتەوە، لە بەرگێکی تازەدا دێڕەکەی لە شێوەی دوو پرسیاردا ئاراستەی گوڵەکە دەکات بۆ ئەوەی چاوەڕوانی وڵام بکات:

لەبەر چی سیس ئەبی وا زوو؟ چیە ئەسبابی ژاکانت ؟

واتە بۆچی هێندە تەمەنت کورتە؟ وەکوو بڵێی پرسیارەکە بە سەرسوڕمانەوە دەکات و تەوەقوعی ئەم تەمەن کورتی یە ناکات.

چونکە ئەم تەمەن کورتە کورتی یە دەبەستێتەوە بە کەم خایەنی تەمەنی مرۆوە کە بە شێوەیە لە دەستی زۆرداری سروشت ئەیداتە قەڵەم و تەوەقوعی ئەوە ناکات کە ئەوە دەستی زۆرداریییە گوڵە لاولاو بگرێتەوە کە بەشێکە لە سروشت خۆی.لە هەمان کاتدا دەبینین هۆنەر سوودی لە هەمان شێوەی دێڕی دەقەکەدا وەرگرتووە کە هەر یەك تیایدا گفت و گۆ لە گەڵ گوڵە لاولاودا دەکات، کە زیندوویەکی ئادەمیزادی دەبەخشێنێ.

دێڕی سێیەم و چوارەمی هەڵبەستەکەی هەرك:

As yet the early-rising sun
Has not attained his noon.

ئەوە دەگەیەنێ کە ڕۆژی تازە هەڵهاتوو هێشتا ئەوەندوە بەرز نەبۆتەوە تا ئەو ڕادەیەیتینی گەرمی گرتبێ و .. واتە نەگەیشتۆتە نیوەڕۆ کە نیوەی تەمەنی ڕۆژە. بۆیە هۆنەر داوا لە گوڵە لاولاو دەکات و دەڵێت:

Stay , stay،
Until the hasting day
Has run

واتە: ئۆقرە بگرە گوڵی لاو لاو تا ڕۆژی کورت_تەمەن دەورەی خۆی تەواو

دەکات.

مامۆستا گۆرانیش هەمان بیری ئەو دێڕانەی سەرەوەی وەرگرتووە و بە توانایەك و بەهرەیەکی بەرزی هۆنەرانەوە وەریگێڕاوەتە شیعرێکی زۆر ناسکتر و لە دەقەکە دڵڕفێنتر .

هەموو تاوێکە ڕۆژ هەڵهاتووە، بۆچی وەها بێ دەنگ
ئەژاکێی؟ توخوا، ئەی گوڵ، صەبر دەستم بە دامانت

ڕاستە گۆران وشو بە وشە ئەم دێڕانەی وەرنەگێڕاوە بەڵام نەك تەنها بیرۆکە تەنانەت نەغمە و ئاوازی مەحاوەرەی دێڕەکانیش وەرگرتووە. لە هەر دێڕێ کە وەری گێڕاوە جێ پەنجەی هۆنەرایەتی پتر بە دەر دەکەوێ و دەبینین بە چ شێوەیەکی ڕەسەن بیری ئەو دێڕانە ئەرێژێتە قاڵبی شیعرەکەی خۆیەوە . کاتێ چوارینەکەی دووەمی هەڵبەستەکەی گۆران لەگەڵ هەڵبەستەکەی هەرك بەراوردەکەین بۆمان دەردەکەوێ کە ئەم چوارینەیە تا ڕادەیەك لە هەڵبەستەکەی هەرك دوور کەوتۆتەوە.. ئەگەر چی وەرگێڕانێکی وشە بە وشە نی یە بەڵام گۆران هەمان بیرە سەرەکییەکەی هەرك بەکار دێنێ:

، Stay , stay
Until the hasting day
Has run
، But to the even-song
And , having prayed together , we
. with you a long Will ge

بێ گومان هەرك لەم چەند دێڕەی سەرەوەدا دیسان دووپاتی تەمەن کورتی گوڵی لاولاو و مرۆڤ دەکاتەوە، واتە تەمەنی ئێمەی مرۆڤیش شێوەی تەمەنی گوڵی لاولاوە هەر چاو نوقاندنێکە و زۆر بە پەلە ئاوا دەبێ. گۆران هەمان بیری بەکار هێناوە و زۆر بە توانایەکی هۆنەرانەی بەرزەوە لە قاڵبێکی شیعریدا دای ڕشتووە.

صەبر تۆبی خوا ! تاوێکی تر ڕاوەستە، تا عومرم
وەکوو ڕۆژی چلەی زستان لە هەوری مەینەت ئاوابێ،
منیش هاوڕێی سەفەرتم، ئەی گوڵی لاولاو منیش ئەمرم !
منیش خیلقەت، وەکوو تۆ، وانەبێ زۆرم لەگەڵ چابێ !

ڕاستە لە بەراورد کردنی ئەم چوارینەیەی گۆران دا بەرامبەر بە هەڵبەستەکەی هەرك دەبینین گۆران ئەم دوو دێڕەی دەقەکەی بە تەواوەتی لاداوە:

"But to the even-song
And , having prayed

together , we

واتە:

صەبر تاوێکی تر ڕاوەستە تا نوێژی ئێوارێ کە پێکەوە نوێژمان بەجێ هێنا ، منیش لەگەڵتا دێم

بەڵام گۆران هەمان بیری بەکار هێناوە : ئێمەدەزانین نوێژی ئێوارێ تەمەن کورتی دەبەخشێ گۆرانیش سوودی لە هەمان بیر وەرگرتووە بەڵام لەجیاتی ((نوێژی ئێوارێ)) ئەو ((ڕۆژی چلەی زستان))ی بەکار هێناوە کە هەمان بیرۆکەی تەمەن کورتی و کەم خایەنی دەچەسپێنێ. ئەمەش دیسان زانیەتی و بیر تیژی هۆنەر دەنوێنێ. هەمان بیر بەکار دێنێ بەڵام بە بەکار هێنانی نموونەیەك کە زیاتر لە باروۆخی سروشتی کوردەواری و ناوچەکەوە نزیکە و لە تێگەیشتن و بیر کردنەوەی خەڵکی ناوچەکەوە نزیکترە . لە ناو شەختە و سەهۆڵ بەندان و ڕەشەبای ناوچەی سلێمانی و سەرمای کوشندەی چلەی زستان دا مرۆڤ پێویستی بە شتێ نیە بۆی ڕوون بکاتەوە کە ڕۆژی چلەی زستان چەند تەمەن کورتە؟

صەبر تۆبی خوا ! تاوێکی تر ڕاوەستە، تا عومرم
وەکوو ڕۆژی چلەی زستان لە هەوری مەینەت ئاوابێ

بەڵام دەتوانین بڵێین دێڕی سێیەمیچوارینەکەی گۆران کە دەڵێ:

منیش هاوڕێی سەفەرتم، ئەی گوڵی لاولاو منیش ئەمرم

تا ڕادەیەکی زۆر لە شیعرەکەی هەرك وەری گرتووە:

، Will go with you along

بەڵام گۆران ئەم تەمەن کورتییەی مرۆڤ دەکات هەڵ بۆ ئەوەی ناڕەزایی خۆی دەربارەی بوون دەربڕێ. وا دەر ئەکەوێ کە گۆران بیەوێ چەوساندنەوەی مرۆڤ بکاتە هۆی ئەم تەمەن کورتییە، ئەگەر چی هۆی سەرەکی ئەو چەساندنەوەیەش دەخاتە پاڵ ((زیندەگی)):

منیش خیلقەت وەکو تۆ ، وا نەبێ زۆرم لەگەڵ چابێ

ئەم فکرەیە ئەگەر چی زۆر بە کورتی لەم دێڕەدا باسکراوە.. لە سەرەتای ئەم چوارینەدا فکرەکەی خستۆتە ڕوو کە دەڵێ:

صەبر تۆبی خوا ! تاوێکی تر ڕاوەستە ، تا عومرم
وەکو ڕۆژی چلەی زستان لە هەوری مەینەت ئاوابێ ،

واتە ڕۆژگاری عومری لە ژێر ستەم و مەینەتدا ئەباتە سەر . ئەوەی مەبەستی منە لێرەدا ئەوەیە کە بەم شێوەیە گۆران

بیری هەڵبەستەکەی دەوڵەمەندتر دەر ئەخا و تا ڕادەیەك سەرکەوتووانە بیرۆکەکەی هەرك ڕووە و بەکار هێنانێکی فەلسەفەی دەبا. لە هەمان کاتدا دەبێ ئەوەتێبینی بکەین کە گۆران لە سەر هەمان شێوەی چوارینەی یەکەمی هەڵبەستەکی بەردەوامە لە وەرگێڕانی نەغمەی شیعری هەڵبەستەکەی هەرك وەکو بەکار هێنانیشێوەی گفتو گۆ کردنی ڕاستەوخۆ لەگەڵ گوڵەکە و بەکار هێنانی گوڵی لاولاو لە هەمو هەڵبەستەکەدا و مامەڵە کردن لەگەڵی دا وەکو مرۆڤێك کە لە هۆنراوەی ئینگلیزی دا پێی دەگوترێ personification ، تەماشا چەند بە جوانیخۆی دەکاتە هاوڕێی سەفەری گوڵەکە و دەڵێ:

منیش هاوڕێی سەفەرتم ، ئەی گوڵی لاولاو منیش ئەمرم جا ئەم چوارینەیەش هەر لە سەر بیرۆکە بنەڕەتی یەکەی ئەو چەند دێڕەی هەڵبەستەکەی هەرك بنیات نراوە ، ئەگەر چی وەرگێڕانی وشە بە وشەی دەقەکەی نەکردووە بەڵام واتای هەمان دێڕەکانی دەقەکەی بە شێوەی ((وەرگێڕانی تفسیری)) بەکارهێناوە . لەگەڵ ئەوەش دا هەندێك بیر و بۆچوون و دەربڕینی بەکار هێناوە کە لە دەقەکەدا بەدی ناکرێ و گۆرانیش بەم شێوەیە بیرۆکەکەی قووڵتر نوواندووە و توانیوێتی بەم جۆرە لادانە لە دەقەکە بیرۆکە سەرەکییەکەی فرەوانتر و بەهێزتر دەربخات. کاتێ لە سێهەم چوارینەی هەڵبەستەکەی گۆران ورج دەبینەوە و لەگەڵ دەقەکەدا بەراوردی دەکەین:

We have short time to
، stay , as you
We have as short a spring
"
As quick a growth to meet
، decay
. As you , or anything

به ئاسانی بۆمان ڕوون دەبێتەوە کە گۆران نەك تەنها بیرۆکە سەرەکییەکەی چوارینە ئینگلیزییەکەی وەرگێڕاوە ، بەڵکو هەر هەموو دێڕەکانی بە شێوەیەکی زۆر لێهاتووانە کردۆتە کوردی:

منیش ، وەك تۆ ، بەقام کورتە و بەهارم تیژ و کەم فرسەت ،
گەشەم مەیلە و زەواڵە چەشنی تۆ ، چەشنی هەموو دنیا
وەکو بارانی هاوین زوو فەنایە عومری‌بێ مروەت ،
تەبەخخوری مایەیە ، هەیهات ، بە چەشنی شەونمی سەرگیا

ئەگەر چی گۆران بە ناوی خۆیەوە لەگەڵ

گوڵەکەدا دەدوێت ، بەڵام ئەو وشەی ((منیش)) کە بەکاری دێنێ واتای مرۆڤ بە گشتی دەگرێتەوە ، واتا هەمان واتای ((we)) کە هەرك بەکاری دێنێ. ئەوەش تێبینی دەکرێکە بۆ چەسپاندنی بیرۆکەی تەمەن کورتی ، کە یەکێکە لە بیرۆکە سەرەکییەکانی هەڵبەستەکە ، گۆران پەنا دەباتە بەر دوو وێنەی شیعری کە لە دەقەکەدا بەکار نەهاتووە، بەکار هێنانی ئەو دوو وێنەشیعرییەش هەر زیاتر لەبەر ئەوەیە چونکە هەردووکیان لە سروشتی کوردستانەوە وەرگیراون، بە گوێرەی ژیانی ناوچەکە هەر نامۆیی یەك بەدی بکرێ لە وێنە شیعرییەکانی تردا بەم شێوەیە دای دەڕۆشێ. یەکەمیان چوواندنی تەمەنی کورتی بە گشتی کەم خایەنی ژیانی گەشی وخۆشی بە تەمەنی((بارانی هاوین)) کە هیچ ڕوون کردنەوەیەکی پێویست نیە.

III

تەنانەت بۆ جوتیارێکی نەخوێندەوارە، کە گۆران هەموو کاتێ ئەم چینانەی کۆمەڵی لە بیر بووە بە تایبەتی لە دارشتنی هۆنراوەکانی دا. لە هەمن کاتدا گۆران بیرە فەلسەفییەکەی زیاتر دەچەسپێنێ کە دەڵێ ((گەشەم مەیلە و زەواڵە چەشنی تۆ ،،،)) بەمەش تاکیدی تەمەن کورتی بەهاری ژین دەکاتەوە و دووپاتی ئەو ڕاستییە دەکا کە لەو ژیانە کورتەشدا لایەنی ناخۆشی پتر دەکرێ.بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا حەسرەت بۆ ئەو تەمەن کورتییەی ژیان دەکێشێ و بە تەمەنی ((شەونمی سەرگیا))ی دەچوێنێ، ئەمیش دووەم وێنە شیعرییە کە بەکای دێنێ و لە دەقەکەدا بەدی ناکرێ، بەڵام گۆران بە بەکار هێنانی ئەم وێنەیەش دەیەوێ دواین مۆرکی ڕەسەنی و شاعیرێتی خۆی لە هەڵبەستەکەدا بنوێنێ.

وەرگێڕان وەکو هەر لقێ لە لقەکانی ئەدەبی، هونەرێکی تایبەتی یە و هونەرمەندێکیش بە توانا و لێهاتوو نەبێ ئەوا بە ئاسانی سەرکەوتن بە دەست ناهێنێ لەم بوارەدا. گومانیشی تێدا نیە کە وەرگێڕان شێوەی زۆرە و ئەویش لە سەر توانای وەرگێڕەکەی خۆی ڕادەوەستێ [٧]. وەرگێڕانی شعریش ناسکترین شێوەی وەرگێڕانە چونکە ئەم شێوەیە پێویست بەوە دەکات کە وەرگێڕ چێژێکی تەواو لەو دەقە شیعرییە وەرگرێ و دەبێ بەهرەیەکی شیعری تایبەتی هەبێ. بەم شێوەیە دەبینین گەلێ جار وەرگێڕانی دەقی هۆنراوەیەك لە دەقەکە بەتام و چێژتر دەبێت، هەر وەکو لەم هەڵبەستەی گۆران دا بەدی دەکرێ. چونکە مەرج و کەرەستەی وەرگێڕانی شیعری وەرگێڕەکە تەواو بووە و لە هەمان

کاتدا ئەو دەقەش بووەتە هۆی ئیلهامێ بۆ هۆنەر وای لێ کردووە ئیلهامی دەقی هۆنراوەکە بە هەستێکی شاعیری ناسکەوە بچێژێ بەر لە دەست پێ کردنی بە وەرگێڕانی وشە و واتای دەقی هەڵبەستەکە کڵوکۆی دەروونی هۆنەر تاوی سەندووە و قەریحەی شیعری ئیلهامی سەندووە کە وەرگێڕانی دەقەکە بەوە دەچێ لە هەست و دەروون و ئەندێشەی خۆیەوە هەڵقوڵابێ. بەم شێوەیە وەرگێڕ توانیویەتی سەرکەوتووانە نەك تەنها وشە بە وشە یان واتای دەقەکە وەربگێڕێ ئاواز و سۆز و هەستی هەڵبەستەکەش. گۆران هەر وەکو لە بەراورد کردنی هەردوو هەڵبەستەکەدا بۆمان دەر دەکەوێ زۆر شاعیرانە دەقەکەی وەرگێڕاوە و گرنگی یەکی تایبەتی بە وەرگێڕانی واتا و بیرۆکەی دەقەکە داوە.

دەتوانین بڵێین ڕێگا و جۆری وەرگێڕان بە ژمارەی وەرگێڕانە و هەر وەرگێڕێ شێوەی تایبەتی هەیە بە خۆیەوە ئەویش لە سەر دەقەکە و توانا و سەلیقە و کەرەستەی وەرگێڕەکە ڕادەوەستێ.

زیاتر شێوەی وەرگێڕانی تفسیری گرتۆتە بەر لەم وەرگێڕانەدا و لە هەمان کاتدا مۆرکی شاعیرێتی خۆی دەچەسپێنێ بەو وێنە شیعریانەی کە دەیخاتە سەر دەقەکە و دەبنە سەر بارێکی قەشت بۆ هەڵبەستەکە[8] کە دەڵێین ئەم هەڵبەستە وەرگێڕاوە، ئەم وەرگێڕانە بە هیچ شێوەیەك لە نرخی هەڵبەستەکە کەم ناکاتەوە، بەڵکو بە پێچەوانەوە ئەم شێوە وەرگێڕانە سەرکەوتووە چەند خاڵێکی زۆر سەرەکی دەسەلمێنێ کە دەکرێ وەکو کۆڵەکەیەك بژمێردرێن لە تەك شاعیرێتی و زمانزانی هۆنەردا. ئەم ڕاستییە ئەوەمان بۆ دەچەسپێنێ کە گۆران زمانزانێکی زۆر لێهاتوو بووە و بێ شك لە دەقەکەدا ئیلهام و چێژی تەواوی وەرگرتووە ئەگینا وا سەرکەوتووانە دای نەئەڕشتەوە

ئەم چوار چێوە شیعرییە دڵڕفێنەوە. ئەم خاڵە گرنگی یەکی تایبەتی هەیە لە قۆناغی شیعری کوردی نیوەی یەکەمی ئەم سەدەیەدا، چونکە خوێندەوارانی قەتابخانە لەو سەردەمەی کوردستان دا زۆر کەم بوون. ئەم کارە هونەریەش ئەوە دەر دەخات کە ئەو گۆڕانەی لە شیعری کوردیدا گۆران ڕێی بۆ خۆش کرد و بەدی هێنا لە لایەکەو دەگەڕێتەوە بۆ ئاگاداری و ورد بوونەوەی هۆنەر لە ئەدەبی بێگانە و بە شێوەیەکی تایبەتی چێژ وەرگرتن و قوڵ بوونەوەی لە شیعری ئینگلیزی کە دیارە دەورێکی باڵای هەبووە لە خەملاندنی قوتابخانە شیعرییەکەی گۆران

دا. بە تایبەتی چێژ وەرگرتنی لە هۆنراوەی چەرخی ((ڕۆماشیکی))[9] ئینگلیزی وەکو:
Keats , Shelley , Coleridge , wordsworth

ئەم جۆرە وەرگێڕانە لە هەڵبەستدا توانای بلیمەتی هۆنەر دەر ئەخات بە تایبەتی ئەو شێوە داڕشتنە نوسینە کە تەنها لە هەڵبەستێکدا وەری دەگرێ کە بە سەلیقەت داڕێژرابێ. چونکە وەرگێڕانی شیعر وەك ئەوە وایە بلوێر بە سەرەکەی دیکەی لێ بدرێ[10] .

ئەگەر بێت و وەرگێڕ مەرجە سەرەکییەکانی وەرگێڕانی شیعری لە باردا نەبێ. هەر وەك هارولد بلووم دەڵێ:

هۆنراوەی باش هەر دەم پشت بە دەقێکی کە دەبەستێ کە هۆنەرێ بەر لەو نوسیویەتی وە هۆنەر بۆ ئەوەی داهێنانێکی شیعری و وێژەیی بە نرخ وە دەست بێنێ دەبێ پشت بە تاقی کردنەوەیەکی شیعری پێش خۆی ببەستێت و داهێنانی ئەمیش لە سەربادەدا دەبێ کە دەیخاتە سەر تاقی کردنەوەیەکی هۆنەرەکەی پێش خۆی[11] .

داهێنانی گۆرانیش وەکو هۆنەرێك لەم هەڵبەستەدا شێوەی وەرگێڕانەکەیە و بەکار هێنانی وێنە شیعرییەکانی و جۆری گفت و گۆ کردن و ئەم مۆرکە ڕەسەنی یە کە لە ڕووی بەکار هێنانی مۆسیقا و زمانە شیعرییەکەوە بەکاری هێناوە. جا بوونی هەڵبەستەکە وەکوو هەڵبەستێکی وەرگێڕاو بە هیچ شێوەیەك لە باڵایەتی و توانای هۆنەر ناقرمێنێ. بەڵکو لایەنێکی تر لە شاعیرێتی گۆرانی مەزن دەچەسپێنێت

پەراوێز

١_گۆران، هەڵبژاردە لە چیرۆکی کورتی بێگانەدا، ١٩٥٣ ،چاپخانەی معارف، بەغدا

٢._مامۆستا عومەر مەعروف بەورزنجی لە مەقالەیەکی دا بە ناونیشانی ((گۆران و ئەدەبی ئینگلیزی))دا بە دوو بەش لە گۆڤاری ((ڕۆژی کوردستان))دا لە ژمارەی ٤٢ تشرینی ٢ ی ١٩٧٦ و ژمارەی ٥٠ تەمووزی ١٩٧٨ دا چاپکراوە، هەوڵی داوە ئەو شاعیرە ئینگلیزانە دەست نیشان بکا کە مامۆستا گۆران سوودی لە بەرهەمەکانیان وەرگرتووە.

٣_دیوانی گۆران ، لاپەڕە ٢٢٣

٤_ڕۆبەت هەرك (١٥٩١_١٦٧٤) شاعیرێکی ئینگلیزی چەرخی هەڤدەیە، لە شاری لەندەن لە دایك بووە و لە خێزانێکی زێڕنگەرە و ژیانی ئابوورییان زۆر باش بووە . هەرك لێهاتووانە توانی بڕوانامەی بکلوریوس و ماستەر لە ١٦١٦ دا لە کۆلیجی stjhone لە کمبردج وە دەست دێنێ وە لە ساڵی ١٦٢٣ دا دامەزرێنرا وەکوو کاهن پاشماوەی تەمەنی لەو کارەدا بردە سەر . لە ساڵی ١٦٤٨ دا دوو دیوانی شیعری چاپکرد: یەکێکیان بە ناونیشانی Hesperidins (بێستانی سێوی زێڕین_بێستانێکی ئەفسانەییە لە لایەن ڕۆژ ئاوای جیهاندایە و گوایە سێوی زێڕین

ئـەگرێ))، ئـەم دیوانـەبریتی بـوو لـە گـۆرانی دڵداری_ Pastoral poems and love lyrics_دووەمیان لە ژێر ناونیشانی Noble Numbers دایـە کـە بریتـی یـە لـە کۆمـەڵێ هەڵبەسـتی ئـاینی . هـەرك زۆری نووسـینەکانی (Jonson)ی لا پەسـەند بـووە بۆیـە لـە (Lyrics)لیریکـەکانی هەنـدێ جار لاسایی ئـەو شاعیرە ئەکاتەوە، ئەگەر چی هـەرك ئـەو هەستە شیعرییەی ناگاتە ئاستی (جۆنسن) بە تایبەتی لە لایەن شێوەی شیعری و تەرکیز و قـووڵی مانـاوە. بۆیە بە دەگمەن هەڵبەستەکانی بیر فراوانی تێدا بەدی دەکرێ. بەڵام شیعرەکانی وەسف دەکرێن بەوەی کە بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ بـە جوانی و ڕوحێکی گەشی و خۆشی کاری تێ کردووە، ئەمە ڕاستییەکە ەدەیگەیەنێتە ئاستی یەکێ لە هۆنەرە هەرە ناسراوەکانی ئەو چەرخە.

٥_ robert Herrick selected poems , p ١٠٥ .

٦_مامۆستا عومەر مـەعرووف لـە باسـەکەی دا " گۆران وئەدەبی ئینگلیزی " هـەمان را دەردەبڕێ ودەڵـێ"کـە ئێمـە باسـی دوا کۆپلـەی ئەکـەین ومـۆرکی وەرگێڕانـی پێـوە ئـەلکێنین وئـەبێ لـە کۆپلەی پێشودا هەندێ دێڕی لە وەرگێڕان ئەچـێ بـەلاَم بـە ئەنـدازەی دێڕەکـانی دووای نییـە "..لاپەڕە٤٢گۆڤاری ڕۆژی کوردستان .ژمارە ٤٢. تشرین٢ ١٩٧٦.

٧چەند ڕێگایەك دەست نیشان کراوە بۆ وەرگێڕان وەکو:

_وەرگێڕانی وشە بە وشە (word for word translation) کـە دەسـکاری دەقەکـەی تێـدا ناکرێ لـەم جـۆرە وەرگێڕانـەدا سـادەیی و تـەم و مژی لە واتاکەی دا بەدی دەکرێ.

_وەرگێڕانی سەربەخۆ (free translation) لێـرەدا وەرگێـڕ واتـای دەقەکـە وەردەگێـڕێ بـێ ئـەوەی گرنگیـەك بـە وشـەکانی بـدات. ئـەم وەرگێڕانـەش ڕێگـە ئاسـان دەکـات بـۆ ئـەوەی وەرگێڕ لە دەقەکە دوور دەکەوێتەوە، بە تایبەتی گەر یەکێ لە وشە سەرەکییەکانی بیر بچێ.

_وەرگێڕانـی تفسیری ((explanatory)) کـە وەرگێڕ تێیدا دەتوانێ دەسکاری دەقەکە بکات لە لایـەن زمانـەوانی یـەوە بـە مـەرجێ لـە واتـا سەرەکییە دوور نەکەوێتەوە.

_جـۆری وەرگێڕانـی تـر هەیـە پێـی دەڵـێن ((imitation)) ئەمەش لـە سـنوری وەرگێڕانـی وشـە بـە وشـە و تفـسیری تەنانـەت مەعنـەویش دەرئەچێ و لە دەقەکە دوور ئەکەوێتەوە.

د. صفاو الخلوصی ، فن الترجمە منـشورات وزارە الپقافە والاعلام ١٩٨٢، لاپەرە ١٩_٢٥

J.C . CATFORD. A LINGUISTIC THEORY OF TRANSIATION. OXFORD UN . BRESS. ١٩٦٣.PP. ٢٦_٢٠.

٨_ د–عبداللـە دەبـاغ هـەمان ڕای دەر بڕیـوە دەربـارەی ئـەم هەڵبەسـتە و لـە باسـێکیدا بـە ناوونیشانی ((گۆران و کۆلدسمپ و تازە کردنـەوە لە هۆنراوەدا)) کە تیایدا ئامـاژەی بـۆ ((بـۆ گـوڵی لاولاو)) کردووە دەڵێ:

چونکە بە ڕاستی شتێکی سەرنج ڕاکێشە کەوا ئەو هەڵبەسـتانەی گـۆران تێیانـدا کەوتۆتـە ژێـر کارتێکردنی بیر یاخود چوار چێوە گـشتی یەکـەی هەڵبەستێکی ئەدەبی ئینگلیزی هۆنراوەی گرنگتر و کار تێکەرترن لەوانەی بە تـواوەتی وەری گرتـوون، بـەو ڕادەیـەی پێویـستە پێیـان بـوترێ وەرگێڕانـی شیعری نەك هۆنراوەی ڕەسـەن. لـە ڕاسـتیدا تـەنها نموونەی ئەم جۆرە وەرگرتنە هەڵبەستی (بۆ گـوڵی لاولاو)ە کـە دەتـوانرێ پێـی بـوترێ وەرگێڕانێکـی سەربەخۆی هەڵبەستەکەی ڕۆبەرت هەرك.

د–عبداللـە دەبـاغ ((گـۆران و کۆلـدسمپ و تـازە کردنەوە لە هۆنراوەدا)) ((ڕۆشنبیری نوێ)) ژمـارە ١١٨ حوزەیرانی ١٩٨٨ ، لاپەڕە ١٠٠

٩_ئـەم قۆناغـەی ئـەدەبی ئینگلیـزی لـە سـاڵی (١٧٩٨)ەوە دەست پێ دەکات تا ساڵی ١٨٣٠ .

١٠_ئەمە وتەی پیرەمێردی نەمرە لـە وتـارێ جـەزا عەلی ئەمین بـە نـاوی ((سـەرەتایەکی پێویـست بـۆ ئـەدەبیاتی منـاڵنی کـورد))ەوە وەرگێـڕاوە ...گۆڤاری نووسەر کورد_ژمـارە ٦ _خـولی دووەم شوباتی ١٩٨١ ((لاپەڕە ١٨٢_١٨٥).

١١_Harold Bloom کـە ڕەخنـە گرێکـی ناسـراو و پرۆفیـسۆری مـادەی ئینـسانیاتە لـە ئەمریکا. چوار کتێبی نووسیوە دەربـارەی تیـۆری هۆنراوە نووسین و ڕەخنە سازی. ئەم دوو کتابەی:

<u>The influence of anxiety</u> (١٩٧٣)

<u>A map of misreading</u>(١٩٧٥)

بـە تایبـەتی دەربـارەی تیـۆری هونـەری هـۆنراوە نووسین و دروست بوونی شاعیرێتی دەدوێ.

سەرچاوەکان

١_دیوانی گۆران، بەرگی یەکەم، چاپخانەی کۆڕی زانیاری عێراق_بەغدا ١٩٨٠

٢_گۆران، هەڵبژاردە لە چیرۆکی کورتی بێگانەدا، چاپخانەی مەعارف_بەغدا ١٩٥٣

٣_ Hayward, john, Robert Herrick selected poems. Middlesex: penguin books ١td ١٩٦١ ,..

٤_عومـەر مـەعروف بـەرزنجی، گۆڤـاری ڕۆژی کوردستان،تشرینی دووەمی ١٩٧٦ ژمـارەی (٤٢) و ژمارەی (٥٠) تەموزی ١٩٧٨

٥_د–صـفاو خلوصـی فـن الترجمـە فی چـوو الدراسـات الحـچاریەو منـشورات وزارە الپقافـە و الاعلامو ١٩٨٢

٦_catford. j.c. A Linguistic Theory of Translation. London“ Oxford University ١٩٦٣ ,Press.

٧_Harold, bloom. The Influence of Anxiety a Theory of Poetry. London; oxford press ١٩٧٣.

٨_A of map . Misreading London“ Oxford University Press . ١٩٧٥

٩_دکتۆر عبدالله دەباغ ((گـۆران و کولـدسمپ و تازە کردنـەوە لـە هـۆنراوەدا)) ڕۆشـنبیری نوێـو ژمارە ١١٨ حوزەیرانی ١٩٨٨ و لاپـەڕە ١٠٠_١٠٤

١٠_جەزا عەلی ئەمین ((سەرەتایەکی پێویـست بـۆ ئـەدەبیاتی منـدالانی کـورد)) نووسـەری کـورد_ژمـارە ٦_ خـولی دووەم شـوباتی ١٩٨١ لاپـەڕە ١٨٢_١٨٥

گوتار و ئایدۆلۆجیا

Ideology & Discourse

پ.ی.د. عبدالواحد مشیر دزەیی
بەشی کوردی کۆلێژی زمان
زانکۆی سەلاحەددین/ هەولێر

ڤان دایك پێی وایە ئایدۆلۆجیا بنچینەی دکپێکردن و رێکخستنی بارە کۆمەڵایەتییەکانە، بەشێوەیەکی ناڕاستەخۆ کاریگەری دەکاتە سەر پێکهاتەی دەوروبەری گوتار و شیکردنەوەی واتا بوونی چەند گوتارێك وا دەکات بەربەرەکانێ بکەوێتە نێوان ئایدۆلۆجیا و چەمکەکان، کە تێروانینمان بۆ رووداوەکان دەخاتەڕوو، بەربەرەکانێی ئایدۆلۆجیا کرۆکی ئەم پێکهاتەیە و هەوڵدەدات بۆشایی درکپێکردنی کۆمەڵایەتی و کەسی پڕبکاتەوە، جا تێگەیشتن لە زمان و گوتار، پێکهاتەی درکپێکردنی کۆمەڵایەتی هاوبەش لە نێوان تاك و کۆمەڵ پێکدێنێت .

گوتار لە زاراوەی ئایدۆلۆجیا دەچێت کە زۆر بەکاردێت لە ئەدەبیات و زانستەکۆمەڵایەتییەکان، بەڵام بۆچی گوتار زیاتر پەسندەکرێت لە ئایدۆلۆجیا ؟ میشێل فۆکۆ Mechal Fouco پێی وایە ئایدۆلۆجیا لە بنچینەدا پشت بە گوتارە راستییەکان دەبەستێت، کە پێی

دەگوترێت زانست و گوتارە هەڵخەڵەتێنەرەکان، لێرەدا زۆر گرانە بڕیار لەسەر گوتارە سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و رەوشتییەکان بدرێت، کە راستییە یان هەڵخەڵەتێنەرە، چونکە ئەم گوتارانە خودی خۆیان ناتوانن بڕیار لەسەر راستی و ناڕاستی بدەن، چونکە ئەم راستیانە فاکتەرن و Facts بە رێگای جیاواز بنیات نراون. فۆکۆ پێی وایە چەند تەگەرەیەك دێتە رێی چەمکی ئایدۆلۆجیا و بەرکارهێنانەکانی لە شیکردنەوەی کۆمەڵایەتی . بزوتنەوەی دوای رۆنانکاری توانی Poststructuralismرەخنە لە چەمکی ئایدۆلۆجیا بگرێت ئەمەش وایکرد گرنگی زیاتر بە گوتار بدرێت وەك جێگرەوەیەکی ئایدۆلۆجیا .

فۆکۆ Mechal Fouco یەکێکە لە رابەرانی ئەم ئاڕاستەیە و هەولێدا دووری بخاتەوە لە مارکسیەت و گوتاری بە هێز Power بەستەوە، ئەوەی تێبینی دەکرێت لە فۆکۆ دەربارەی هێز ئەوەیە نەیخستەسەر دەزگاو دەوڵەت و تاك و ئابووری وەك مارکسییەکان، ئەم پێی وایە هێز شتێکە پیادەدەکرێت Exercised و خاوەنداری possessed ناکرێت .

فۆکۆ Mechal Fouco پێی وایە ئازادی تاك هیچ مانای نییە لە چوارچێوەی تۆڕی هێزی کۆمەڵایەتی و بەرژەوەندییەکانی لەسەر تاك، فۆکۆ پێی وانیە هێز لە هەموو شوێنێك هەبێت هەوەك مارکسییەکان بۆی دەچن، ئەو پرسیاری ئەوە دەکات چۆن هێز لە رێگای ستراتیجییەتێکی دیاریکراو پیادە بکەین و چۆن گۆڕانکاری بنەڕەتی بکەین لە کۆمەڵگای رۆژئاوای نوێ ؟ چۆن تاك هەڵسێت بە دۆزینەوەی رەهەندە سیاسی و ئابورییەکانی گۆڕان لە بوارەکانی هێز، فۆکۆ پێی وایە کێ بڕیاری هێزی بە دەستە و کێ دەتوانی رێگری لێبکات، وەڵامی ئەمانە هەمووی بە وەڵامی پرسیاری چۆن پیادەی هێز دەکەی ؟ و کێ پیادەی هێز دەکات ؟ دەدرێتەوە .

ئەگەر نموونەیەك لە کوردستان وەرگرین بۆ روونکردنەوەی تێکچڕژانی زمان لەگەڵ راستی کۆمەڵایەتی کە گوزارشتی لێدەکات . ئەو گەریلایانەی کە شەڕ دەکەن لە پێناوی مافی نەتەوەی کورد لە باکوری کوردستان، دەبینین وەسفیان دەکرێت بە تیرۆرست Terrorists یان بە شورشگێڕ و پاڵەوانی رزگاری Freedom Fighters ، ئەوەی راستە کە شەڕدەکەن و سەرباز دەکوژن، بەڵام شەڕ چی دەگەیەنێت و چۆن ئەم شەڕە

وەسف دەکەین کە کردەی کوشتن دەگرێتەوە، بەکارهێنانی زمان بۆ وەسفکردنی ئەم راستیانە، جۆرە رەنگکردنێک دەدەنە ئەم راستیانە هەرچەندە راستیش نەبن خۆیان وا نیشان دەدەن راستن، چونکە خەڵك باوەڕی پێدەکەن و گومانیان نییە، هەوڵی فۆکۆ بۆ بەرجەستەکردنی چەمکی گوتار و رێبازەکەی بۆ چارەسەری کێشەی راستی و ناراستی گوتنە کۆمەڵایەتییەکان و زۆرجاریش تێیدەپەڕێنێت و پێی وایە ئەو قیەمە کۆمەڵایەتییەی کە هەڵمانگرتووە کاریگەری دەکاتە سەر چەمك و زانینمان دەربارەی جیهان، بەم پێیە زوربەی گوتنەکانمان دەکەوێتە ژێر باری ئایدۆلۆجیا، فۆکۆ پێی وایە زانینمان دەربارەی مەسەلەیەك یان بابەتێك یان بارێکی کۆمەڵایەتی دیار لە ئەنجامی پێشبڕکێی چەند جۆرە گوتارێك و هێزی راکێشانی هێزە کۆمەڵاتییە سەرکەوتەوکان دەبێت، ئەنجامی کۆتایی ئەم بەربەرەکانێیەش راستی و دروستی ئەم گوتارانە ساغ دەکاتەوە. فۆکۆ لە کتێبەکەیدا Power/Knowledge ، ئاماژە بەوە دەکات کە هێز وادەکات شتەکان راست بن و هەموو کۆمەڵگەیەك سیستەمێك لە راستی و سیاسەتی گشتی دەربارەی ئەو راستیانە هەیە کە ناوی دەنێین و دیاریدەکەین لە جۆری گوتار، بنیاتی گوتار پێکهاتووە لە کۆمەڵێك یاسا و دەستووری بە میراتگیراو کە شێوەی بەکارهێنانی گوتار و کرۆکی دیاریدەکات و بڕیار لەسەر سروشتی زانین و هێز و رەوشت دەدەن لەناو گوتار، هەر ئەوەشە کۆنترۆڵی ناوەڕۆکی گوتار دەکات، فۆکۆ بانگێشەی ئەوە دەکات : خەڵکان بەرپرسیارییەتی دامەزراندنی مەرجەکانی گوتار هەڵناگرن، بەڵام پێکهاتەکانی گوتار Discourse formation پێناسەی کەس و شوێن لەناو کۆمەڵەکەی دەکات، لیتیلجان Littlejohn پێی وایە ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کە تاکەکان گوتار بەرهەم ناهێنن ئەوە دەگرێتەوە کە کارێکی دیاریکراو بۆیان ئەنجام دەدەن بەواتایەکی تر ئەو بۆشاییانەی کە بۆیان دانراوە پردەکەنەوە هەر بۆیەش فوکۆ گوتار بە دانەر نابەستێتەوە، چونکە ئامرازن بۆ رۆنانی دەق .

وشە و واتاکەی لەناو زمانێك لە گوتارێکەوە بۆ گوتارێکی تر دەگۆڕێت بە پێچەوانەی بانگێشەی رۆنانکارە سوێسرییەکان، کە وای بۆ دەچن زمانەکانی وەك ئینگلیزی و فەرەنسی و چینی یان عەرەبی ...هتد. بەشێوەیەك

لەیەك دەچن و هەموومان یەك زمان قسەدەکەن، چونکە یەك سیستەمیان هەیە و سروشتی واتا و شێوەی دەنگە بەکارهاتووەکان دیاریدەکات. گوتار سیستەمی گشتی زمان رەتناکاتەوە، بەڵام تەنها ئەو بیرە رەتدەکاتەوە لەزمانێکدا یەك سیستەم هەبێت، زمان بەپێی جۆری گوتار سیستەمی دیاریدەکرێت و گرنگترین بنەمای گوتار ئەوەیە کە واتا لەسەر بنەمای جیاوازی کۆمەڵ بەرهەم دێت. هەروەك بیتشو Pecheux، دەڵێت: گوتاری جۆراوجۆر خاوەن سیستەمی جۆراوجۆرە . هەر بۆیەش دەبینین دەزگا کۆمەڵایەتییەکان ژمارەیەك لە شێوازەکانی بیرکردنەوە و رێگاکانی دەربڕین بەرهەم دێنن لە بوارێکی دیاریکراو لە ژیانی گشتی کۆمەڵ، ئەم وشە و دەستەواژەی کە پەیوەستن بە سروشتی دەزگاکە و هەر دەزگایەك کۆمەڵێك وشە و دەستەواژە و زاراوە دادەتاشێت و پەسند و ناپەسند و ئەستەمی کۆمەڵایەتی لەیەك جیادەکاتەوە کە کەی دەگوترێت ؟ و چۆن دەگوترێت ؟ وەك بابەتەکانی رەگەز و دەسەڵات و زانست و خێزان ....هتد، کە گوتاری تایبەتیان هەیە سەرەڕای گوتارەکانی سیاسی و کەلتووری و ئاین و پزیشکی و راگەیاندن و ئەدەب ....هتد. هەر یەکەیان گوتارێکی تایبەتیان هەیە، کە لە دەزگا کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئابووری و کەلتوورییەکان دارێژاون یان لە کاردانەوەی ئەوانەوە پەیدابوون .

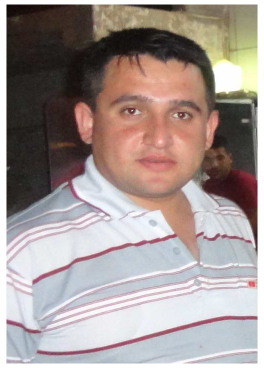

*شیروان حوسێن خۆشناو

كەموكوڕییەكانی (پڕۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان ـ عێراق) لەڕووی زمانەوانییەوە

كەموكوڕییەكانی (پڕۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان ـ عێراق) لەڕووی زمانەوانییەوە

شیروان حوسێن خۆشناو*

زمان وەك هۆیەكی گەیاندن و دەربڕین، مرۆڤ بۆ مەبەستی جۆراوجۆر بەكاری دەهێنێت. لە هەر بەكارهێنانێكیشدا تایبەتمەندی خۆی وەردەگرێ. زمانی یاسایش چەند تایبەتییەكی هەیە، كە پێویستە یاساداڕێژەران ڕەچاوی بكەن و لێی لانەدەن. لەوانە، پێویستە دووربێت لە تەومژو لێڵیو خوێندنەوەو لێكدانەوەی جیاواز. وەك زۆرجار دەبیستین بەهۆی شێوازی داڕشتنی زمانییەوە هەندێ مادەی یاساییو دەستووریی لێكدانەوەی جیاوازیان بۆ دەكرێتو لایەنەكان بەپێی بەرژەوەندی تایبەتی خۆیان شرۆڤەی بۆ دەكەن. دەستووری هەرێمی كوردستان، كە ئێستا لە ناوەندی سیاسیدا، باس لە

گەڕانەوەی دەكرێت، بۆ پەرلەمان، هەندێ هەڵەو كەمو كوڕی زمانەوانی تێدا بەدی دەكرێت، بۆیە وەك ئەركێكی سەر شانمان بە پێویستمان زانی بەشێكی زۆر لە كاتی خۆمانی بۆ تەرخان بكەین، ئەم هەڵانەی ڕاست بكەینەوە. ئێمە تەنیا پشتمان بە دەقە كوردییەكە بەستووە. هەروەها ئەو چاپەی كە بەشێوەیناملكە چاپكراوە، بەكارمان هێناوە .

سەرباری هەڵەی زمانەوانی هەڵەی زۆری ڕێنووسیو كەمو كوڕی زۆری خاڵبەندی تێدایە، بۆیە هەندێكیان لێرەدا ئەمە دەخەینە ڕوو، بەشێكی تریشیان، بۆ بەشی دووەم تەرخان دەكەین. بەو هیوایەی كە پێداچوونەوەی بۆ كرا، ئەمانە لەبەرچاو بگیرێتو پێش چاپكردنی كۆمەڵێك زمانەوانو خاوەن سەلیقەی زمانیی پێیدا بچنەوە .

لە مادەی(١)دا، یەكەم دەستەواژەی (كوردستان ـ عێراق) دەستەواژەیەكی لێڵە لەڕووی زمانەوانییەوە، باشتروایە بنووسرێت (هەرێمی كوردستان ـ عیراق، ....) هەر لەو مادەیەدا دەستەواژەی (دەستاودەستكردنی ئاشتیخوازانە دەسەڵات) لێڵەو باشتر وایە وشەی (ئاشتیخوازانە) بكرێت بە(ئاشتیانە) چونكە پاشگری (–خواز) لێرەدا زیادەو زیاتر بۆ كەسێك یان میللەتێك بەكاردێت، نەك بۆ كردەو پرۆسەیەك. هەروەها دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (دەسەڵات). دواتر وشەی (دەوری) بكرێت بە (خولی)، چونكە ئەم وشەیە كوردی نییەو لە زمانەكەشماندا وشەی شیاوی بەرامبەر هەیە .

لە مادەی (٢) بڕگەی یەكەم، لەپێش دەستەواژەی (كوردستان ـ عێراق) پێویستە وشەی (هەرێمی) زیادبكرێت، چونكە لەمادەی (١)دا، بەهەرێم ناسێنراو پێناسە كراوە. لە دوای وشەی (پێك دێت لە) پێویستە نیشانەی (:) دابنرێت. لەم بڕگەیەدا پێویستە یان دەستەواژەی (بەسنووری كارگێڕی ئێستایەوەی) یان (قەزاكانی ئاكرێو شێخانو قەزاكانی تری سەربە پارێزگای دهۆك) لاببرێن، چونكە دووبارەبوونەوەیان تێدا دەبێت بەوەی كە ئێستا هەندێك لەو قەزایانە سەر بەپارێزگای دهۆكن. هەروەها ڕاستكردنەوەی ڕێنووسی وشەی

(کارگێری) بە (کارگێڕی). لەبڕگەی دووەمی هەمان مادەدا، باشتروایە، وشەی (بەشێك) لەسەرەتای بڕگەکە دابنرێت، چونکە بەشێکی زۆری سنووری سیاسی هەرێمی کوردستان دیاری کراوەو دوای جێبەجێکردنی مادەی (١٤٠)یش هیچ گۆڕانێکی بەسەردا نایەت .

لە مادەی (٣) بڕگەی یەکەمدا، دەستەواژەی (گەل سەرچاوەی دەسەڵاتەو ڕەوابوونیەتی،) لێڵەو چاکتر وایە بکرێت بە (گەل سەرچاوەی دەسەڵاتو ڕەوابوونیەتی،) چونکە کراوەتە دوو ڕستەی لەناویەکی ئالۆز لەڕووی واتاییەوە. هەروەها دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (هەیە)و (فیدراڵییەکان) هەروەها گۆڕینی دەستەواژەی (بەدەرن لە دەسەڵاتە تایبەتییەکانی (حصری) داموودەزگا فیدراڵیەکان) بۆ (بەدەرن لەو دەسەڵاتە تایبەت(حصری)یانەی داموودەزگا فیدراڵییەکان). لەبڕگەی دووەمدا، نیشانەی (،) لەدوای هەردوو وشەی (لەخۆگرت)و (کەم ناکاتەوە) دابنرێت. هەروەها ڕێنووسی وشەی (بر گەی) بکرێت بە (بڕگەی)و ڕێنووسی وشەی (دراوون) ڕاست بکرێتەوە بۆ (دراون) .

لەمادەی (٤)دا، نیشانەی (،) دابنرێت لە دوای وشەکانی (بۆی هەیە)، (بخاتەکار)، (فیدراڵی)، هەر لەو مادەیەدا، دەستەواژەی (بۆی هەیە) لەگەڵ دەقە عەرەبییەکەدا بەتەواوی ناگونجێ، چونکە بەپێی ئەم دەستەواژەیە پەرلەمان سەرپشك دەبێت، لە خستنەکار یان نەخستنەکاری ئەو یاسایانە. بەڵام بەپێی دەقی عەرەبییەکەی بێت، پێویستە جێبەجێیان بکات. بۆیە بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە باشترە لەڕووی زمانەوانیەوە: (پەرلەمانی کوردستان، هەر یاسایەکی فیدراڵی لە هەرێمدا دەخاتەکار، .(.......

لەمادەی (٥)دا، نیشانەی (:) لەدوای وشەی (پێك هاتووە) دابنرێتو نیشانەی (،) لەدوای هەردوو وشەی (کلدان)و (ئاشووری). هەروەها وشەی (دیکە) زۆر لەبار نییە، چونکە جێناوێکی نادیارە، و سەرچاوەی دروستبوونی لێڵیو نادیارییە، نازانرێت کێ دەگرێتەوە .

لە مادەی (٦)دا وشەی (ئیسلامی) بکرێت بە (موسڵمانیەتی). چونکە ئەم زاراوەیە لە ڕووی سیمایی واتاییەوە گونجاوترە. هیچ سیمایەکی وەرنەگرتووە،

بەپێچەوانەی وشەی (ئیسلامی) کە سیمای تری وەرگرتووە. هەروەها دەستەواژەی (ئەوانی دیکە) نادیاریو کۆتاییەکی کراوە دەبەخشێت، بەمادەکەو ئەمەش بۆ زمانی یاساو دەستوور گونجاو نییە. هەروەها (نەریتی ئایینی) بکرێت بە (نەریتە ئاینییەکان). دانانی نیشانەی (،) لەدوای دەستەواژەی (یاسایەك دابندرێت)، لەبڕگەی یەکەمو دووەمو سێیەمی ئەم مادەییە .

لە مادەی (٧)دا دەستەواژەی (مافەکانی تاكو کۆی مرۆڤەوە) زۆر ناڕێزمانییەو باشتر وایە بکرێت بە (مافە تایبەتیو گشتیەکانی مرۆڤەوە)، هەروەها دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (هەڵبژاردووە) .

لە مادەی (٨) بڕگەی یەکەمدا، وشەی (ئەگەر) بگۆڕێت بە (کاتێك) بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە، لەگەڵ زمانی کوردیدا گونجاوتر دەبێت: (...... کاریان پێدەکرێت لە هەرێمدا کاتێك، کە پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق بەزۆرینەی ....) لەبڕگەی دووەمدا، نیشانەی (،) لە دوای وشەکانی (ناکرێت)و (کوردستان)و (مۆریان دەکات)و (لەخۆبگرن)و (تایبەتیانە بن) دابنرێت. لە هەردوو بڕگەی دووەمو سێیەمدا ڕێنووسی وشەی (دیار کراون) ڕاست بکرێتەوە بە (دیاریکراون). هەر لە بڕگەی سێیەمدا نیشانەی (،) بخرێتە دوای (مۆربکات). لەبڕگەی چوارەمدا، ڕاستکردنەوەی ڕێنووسی وشەی (ڕێککەتننامە). هەروەها دەستەواژەی (ڕەزامەندی لەسەرنەدان)، ببێتە (ڕەزامەند نەبوو لەسەریان، جێبەجێ ناکرێن). لەو مادەیەو لەهەموو مادەکانی تری ئەم دەستوورەو هەموو یاساکان پێویستە ئەو وشە عەرەبیانەی بۆ ڕوونکردنەوەی وشە کوردییەکان دەهێنرێنەوە لە دوای وشە کوردییەکە بنووسرێن، نەك لەپێشەوەی، کە لەزۆر شوێندا دەبینرێت .

لە مادەی (٩)دا، لە سەرەتای مادەکەدا وشەی (مافێکی) بکرێت بە (مافی)، چونکە (ێك) نیشانەی تاكو نادیاری لەخۆدەگرێت، هەرچەندە مافەکان زۆرنو گشتین، بۆیە دەبێت ناوەکەش بەناوی گشتی دەربڕدرێت. هەروەها پاشبەندی (دا) لەسەر وشەی (فیدراڵیەکاندا) لابرێت، چونکە لێرەدا پێویست بە پاشبەند ناکات. لەبڕگەی

یەکەمدا (نێودەوڵەتیەکانەوە) بکرێت بە (نێودەوڵەتیەکانیشەوە). هەروەها لەبڕگەی دووەمدا، وشەی (شاندەکان) بکرێت بە (شاند) .

لەمادەی (١٠)دا، وشەی (هەرێمی) بخرێتە پێش ناوی (کوردستان)ەوە، واتە بکرێت بە (......شارێکی دیکەی هەرێمی کوردستان بکاتە.....)، هەروەها دانانی نیشانەی (،) لەدوای وشەی (هەیە) دابنرێت. هەروەها دانانی وشەی (دەنگی) لەدوای وشەی (بەزۆرینەی) .

لەمادەی (١١)ی بڕگەی یەکەمدا، وشەی (لەتەك) بکرێتە (هاوشانی) باشترە، چونکە (لەتەك) زیاتر بۆ تەنیشت بەکاردێتو کە مەرج نییە هەموو جارێك لەتەنیشت یەکتریەوە بن. هەروەها دانانی نیشانەی (،) لەدوای وشەی (هەیە). وشەی (ئەمەش) بکرێت بە (ئەمانەش) چونکە مەبەستەکە لە هەموو ئەوانەی پێشەوەیە، کە لەیەك زیاترن، (...... ئەمانەش بەیاسا ڕێك دەخرێن.) لە بڕگەی دووەمدا، دەستەواژەی (لەسەرەوە بۆ خوارەوە) لە دوای وشەی (ئالاکە) دابنرێت، چونکە ئەم داڕشتنە ڕیگە بەوە دەدات ئالاکە سەرەوبنیش هەڵبواسرێ، وەك لەهەندێ شوێندا دەبینرێت. دانانی نیشانەی (،) لەدوای وشەی (ناوەڕاستیەوە). لە بڕگەی سێیەمدا، پاشگری (یەك) لە وشەی (بەیاسایەك) لاببرێت، چونکە سنووری یاساکان بۆ تەنیا یەك یاسا دەبێت، ڕێگە بەیاسای جۆراوجۆر نادات .

لە مادەی (١٢)دا، دەستەواژەی (بەیاسایەك ڕێك دەخرێن)، بگۆڕێت بۆ (بەیاسا ڕێك دەخرێن)، هەروەها وشەی (پێکبهێنرێن)، لە کۆوە بکرێت بەتاك چونکە وشەی پێش خۆی (میلیشیای چەکدار) تاکە، واتە بکرێت بە (پێکبهێنرێ) .

مادەی (١٣) زۆر بە ناڕێزمانی ڕستەو دەستەواژەکانی بەدوای یەکدا هاتوون، بۆیە واتاو مەبەستەکەی بەڕوونی دیارنییە، بۆیە پێشنیار دەکەین، بەم شێوە دابڕێژرێتەوە: (ڕێگە بە دانانی یان هەموارکردنەوەی یان لێخۆشبوونی هیچ ڕەسمو باجێك لە هەرێمی کوردستاندا نادرێ، بەبێ ڕەزامەندی پەرلەمانی کوردستانو پەسەند کردنی بەیاسا). هەروەها ئەگەر بەم داڕشتنەی پێشتریش بێت، پێویستە (یان)ی نێوان (ڕەسم)و (باج) بکرێت بە (و) چونکە ئەو کەرەستانەی بە (یان) پێکەوە دەبەسترێنەوە تەنیا یەکێکیان هەڵدەبژێردرێت. بەڵام ئەوانەی بە (و) پێکەوە دەبەسترێنەوە هەردوکیان بەشداردەبن. بۆیە هەڵە ئەگەر یان بێت، لەم حاڵەتەدا دەکرێت یەکێکیان لە ڕەسم باج ئەو کارانەی پێشتری بەسەردا بکرێت، بەڵام کە (و) بەکارهات یەك پلەی یەکسان وەردەگرن. هەروەها لێکردنەوەی (یەك) لە وشەی (یاسایەك) چونکە لەم بارەدا ناکرێت، دوو یاسای جیاواز بۆ ئەو مەسەلەیە دەربچن، لەحاڵێکدا زۆر نزیکە ئەمە هەریەکەیان پێویستیان بە یاسایەکی جیاوازبێت. بەتایبەتی دانانی باجو ڕەسم، لێخۆشبوونی باجو ڕەسم. بەگشتی ئەم پاشگرە لەیەك کاتدا مانای تاكو نادیاری دەگەیەنێت، لە زمانی کوردیشدا تاك تەنیا یەك دەگرێتەوە، سنووری یاساکە تەسك دەکاتەوە .

لە مادەی (١٤) بڕگەی یەکەمدا، دەستەواژەی (ڕێککاریەکانی پەروەردەیی) بکرێتە (ڕێککارە پەروەردەییەکان). هەروەها دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەکانی (کوردستانن)و (دەستبەردەکات). لەبڕگە دووەمدا، دەستەواژەی (بەیاسایەك) بکرێت بە (بەیاسا) هۆکاری ئەمەش پێشتر ڕوونکراوەتەوە. لەبڕگەی سێیەمدا، نیشانەی (،) لە دوای وشەی (دەکرێت)و (فەرمیەوە) دانرێت .

لە مادەی (١٥)دا، دەستەواژەی (بەهەردوو ڕووی گشتیو تایبەتیەکەیەوە) بکرێت، بە (بەهەردوو ڕووە گشتیو تایبەتیەکەیەوە) .

لە مادەی (١٦)دا، وشەی (دواڕۆژەوە) بکرێت بە (دواڕۆژەو). هەروەها دەستەواژەی (ژینگەی مرۆڤیان) بکرێت بە (ژینگەی مرۆییان) .

لە مادەی (١٧) بڕگەی یەکەمدا، (ڕەفتار لەسەر کردنیان) بکرێتە (ڕەفتارکردن لەسەریان)، هەروەها وشەی (بەیاسایەك) بکرێت، بە (بەیاسا) وەك لەچەند شوێنێکی دیکەدا ئەمە ڕوون کراوەتەوە. هەروەها دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (ڕێکدەخرێن). لە بڕگەی دووەمیشدا بەهەمان شێوە، (ڕەفتار لەسەر کردن) بکرێتە (ڕەفتارکردن لەسەریان)، وشەی (بەیاسایەك) بکرێت، بە (بەیاسا) .

لە مادەی (١٨) بڕگەی یەکەمدا،

دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (کوردستان)و (هاتوون)، لەبڕگەی دووەمدا، وشەی (تایبەت) بگۆڕێت بە (تایبەتن)، هەروەها دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (مافەکە). لەبڕگە سێیەمدا، وشەی (هاتوون) بخرێتە دوای دەستەواژەی (لەم دەستوورەدا)، هەروەها دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (کوردستاندا) .

لە مادەی (١٩) بڕگەی یەکەمدا، دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (پاراستنی). لەبڕگەی دووەمیشدا، دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (بەیاسا نەبێ)و (بێبەش بکرێ). لەبڕگەی سێیەمدا، وشەی (لەدژ) بکرێت بە (لە دژی)و دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (نامرۆڤانە)و (سووکایەتی پێکردن بووبێ)و (بکرێتەوە). لە بڕگەی چوارەمدا، دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (نەبێ)و (ناچاربکرێ). لە بڕگەی پێنجەمدا، دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (ناسەپێندرێ)و (نەبێ). لە بڕگەی حەوتەمدا، دەستەواژەی (پێوەندیپێوەکردنەکانی) بکرێت بە (پەیوەندیکردنەکانی)، وشەی (نابێ) بخرێتە پێش وشەی (کەس). لەبڕگەی هەشتەمدا، دانانی وشەی (نەبێ) لە پێش وشەی (ئەنجام نادرێ)، چونکە یاساکە پێچەوانەی مەبەستەکەیەو ئەگەر ئەو وشەیە دانەنرێت. لە بڕگە دەیەمدا، دەستەواژەی (مافی ئازادیی دەربڕینی) بکرێت، بە (مافی ئازادیی ڕادەربڕینی)، هەروەها دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (عێراقدا). لەبڕگەی یازدەهەمدا، وشەی (یاسایەك) بکرێت بە (یاسا). لەبڕگەی دوازدەهەم دەستەواژەی (نابێ چاودێریان بخرێتە سەر) بکرێتە، (نابێ بخرێنە ژێرچاوەدێری). لەبڕگەی سێزدەهەمدا، دەستەواژەی (پێشوەچوونە زانستیو.....) بکرێت بە (بەرەوپێش چوونە زانستیو....)، دانانی نیشانەی (") لە دوای وشەی (بۆ دەڕەخسێنێ). لەبڕگەی چواردەهەم دەستەواژەی (هانی بۆ بداو) بکرێت بە (هانی بدات)و وشەی (دامەزراوەکانی) بکرێت بە (دامەزراوەی)، دانانی نیشانەی (،) لە دوای وشەی (هاووڵاتیەکە)و (کوردستانە). لە بڕگەی پازدەهەم وشەی (پشتەوانی) بکرێت بە (پشتیوانی). بڕگەی هەژدەهەم خاڵی پێنچەم، وشەی (دەبێ) بکرێتە

(پێویستە)، بڕگەی نۆزدەهەم بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە: (دەرکردنو ڕاگواستنی بە کۆمەڵ قەدەغەیە). لە بڕگەی بیستدا، لابردنی پاشبەندی (دا) لە دوای وشەی (ماڵو موڵکەی) .

لەمادەی (٢٠) بڕگەی یەکەمدا، وشەی (وڵاتنامە) بکرێتە (ڕەگەزنامە). هەروەها وشەی (زمانەوانییەکان) بکرێت بە (زمانییەکان) چونکە زمانەوانی واتا زانستی زمان، بۆ پێکهاتە بەهیچ شێوەیەك بەکارناهێنرێت .

لەمادەی (٣٩)دا، پێویستە وشەی (– عیراق) لەدوای وشەی کوردستان دابنرێت .

لەمادەی (٤٠)دا، نیشانەی (،) لە دوای هەردوو وشەی (عێراق)و (بڕیاردانە) دابنرێتو هەرلە و مادەیەدا باشتر وایە دەستەواژەیەك هەبێت بۆئەوەی ئەرکەکەی تری پەرلەمانی تێدا جێبکرێتەوە، کە ئەویش بەدواداچوونو چاودێریکردنە .

لەمادەی (٤١) بڕگەی یەکەمدا، سەرەتاکەی بەم شێوەیە دابڕێژرێت لەڕووی زمانەوانییەوە گونجاوتر دەبێت، (شێوەو چۆنیەتی هەڵبژاردنی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستانو کاتی ئەنجامدانیو ......) لەبڕگەی دووەمدا، وشەی (ئەندامان) لابرێت، بکرێت بە (پەرلەمان) هەروەها نیشانەی (،)ی لە دوا دابنرێت، هەمان نیشانە لە دوای وشەی (ڕێژەیەك) دابنرێت. لەبڕگەی سێیەمدا، وشەی (پێوەندیی) بکرێت بە (لایەنی) .

لەمادەی (٤٢) بڕگەی یەکەمدا، وشەی (هەر) بخرێتە سەرەتای ڕستەکەو بکرێت بە (هەر خولێکی پەرلەمان چوارساڵە،). هەروەها نیشانەی (،) لەدوای وشەی (کۆبوونەوەیەوە) دابنرێت. لەبڕگەی دووەمدا، وشەی (دوائاکامەکانی) بکرێتە (دوائەنجەمەکان)، چونکە لەڕووی واتاییەوە لەزمانی کوردیدا ئاکامو ئەنجام جیاوازن، ئەنجام زیاتر بۆ ئەو شتانە دەبێت کە بەژمارەو ڕێژە دیاری دەکرێن، بەڵام ئاکام، بۆ باشیو خراپی سەرەنجامی شتێك بەکاردێت. هەر لەو بڕگەیەدا ڕێنووسی وشەی (ئەگەر هات و) ڕاستبکرێتەوە بۆ (ئەگەر هاتوو) .

لەمادەی(٤٣)، پێویستە دەستەواژەی (هەر لەو کۆبوونەوەیەدا) بخرێتە پێش وشەی (سەرۆك). چونکە بەو دارشتنەی ئێستایەوە نازانرێت کەی پێویستە سەرۆكو جێگرو سکرتێری پەرلەمان هەڵبژێردرێن، دەشێ لە

دانیشتنی تردا هەڵبژاردنەکە بکرێت. بەڵام ئەگەر ئەم دەستەواژەیە زیاد کرا، ئەو یەکلادەبیتەوەو خوێندنەوەی جیاواز هەڵناگرێ .

لەمادەی (٤٤)دا نیشانەی (،) لەدوای وشەی (دەخۆم) دابنرێتو وشەی (ئەندامەتی) بکرێت بە (ئەندامێتی) چونکە ئەم دوو پاشگرە هەریەکەو سنووری واتایی خۆی هەیە .

لەمادەی (٤٥)دا، هەرسێ وشەی (فەرمانەکەی) بکرێن بە (کارەکەی) چونکە وشەی فەرمان لە زمانی کوردیدا زیاتر بۆ (قرار)ی عەرەبی بەکاردێت، وەکو دەوترێت فەرمانی دا، بەڵام بۆ وشەی (وچیفە) زیاتر کار یان ئیش بەکاردێت. هەروەها دەستەواژەی (پایەبەرزکردنەوەو قیدەم) بکرێت بە (پلەبەرزکردنەوەو پێشخستن) چونکە وشەی پایە بۆ مەبەستی پێگەی کۆمەڵایەتیو مەعنەوی بەکاردێت. هەروەها قیدەمیش وشەی پێشخستنی بۆ بەکاردێت .

لەمادەی (٤٨)دا، وشەی (نیسابی) بکرێت بە (ڕێژەی). هەروەها دەستەواژەی (دەقێکی یاسا) بکرێت بە (دەقێکی یاسایی). ڕینووسی وشەی (هاتیێ) ڕاستبکرێتەوە بۆ (هاتبێ)و وشەی (ژمارەی)یش بخرێت پێش وشەی (دەنگەکانیش)، هەروەها وشەی (هەیە)، بکرێت بە (دەبێت)، چونکە حاڵەتەکە باس لەکاتی داهاتوو دەکات، نەك ئێستا .

لە مادەی (٤٩)دا، دەستەواژەی (پێشنیازی یاسایەك یان بڕیارێك) لەڕووی داڕشتنەوە نەگونجاوە، چونکە بەپێی ئەم دەربڕینە ڕێژەکە دیاری دەکرێت، بۆ پێوستە بکرێت بە (پێشنیازی هەر یاسایەك یان بڕیارێك .(......

لەمادەی (٦٩)دا، نیشانەی (،) بخرێتە دوای وشەی (کوردستان) .

لەمادەی (٧٣)دا، پێویستە پاشبەندی (دا)، بخرێتە دوای (وەزیران)و بەشی یەکەمی کاری لێکدراوی (ڕەچاودەکرێ) بێتە پێش وشەی (نوێنەرایەتیەکی)و بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە: (لەپێکهاتەی ئەنجومەنی وەزیراندا، ڕەچاوی نوێنەرایەتیەکی دادپەروەرانەی پێکهاتەکانی گەلی کوردستان ـ عیراق دەکرێ.(.

لەمادەی (١١٨)دا، وشەی (بەدەستهێنانی) بخرێتە پێش وشەی (ڕەزامەندی)، واتە (....... پاش

بەدەستهێنانی ڕەزامەندیی.......) هەروەها دانانی نیشانەی (،) لەدوای وشەی (کوردستان)و (گشتیدا) .

لەمادەی (١٢١)دا، دەستەواژەی (لە هەرێم دا) شوێنەکەی بگۆڕێتو لە دوای وشەی (ڕاپرسی بکەن) دابنرێت. دەبێت بە: (....دەتوانن لەسەر بابەتێکی دیاریکراو، داوای ڕاپرسی بکەن لە هەرێم دا.....)

لەمادەی (١٢٢)، بڕگەی یەکەمدا، وا باشە وشەی (جێبەجێکردنی) لەپێش وشەی (لە ئەستۆ دەگرێت) دابنرێت. هەروەها دەستەواژەی (ڕەزامەندی لەسەر دانی) بگۆڕێت بۆ (ڕەزامەندنی دان لەسەری). نیشانەی (،) لەدوای وشەی (گشتیەکەدا) بکرێتە ئامرازی (و). لەبڕگەی دووەمدا، ناڕوونیەك دروست بووە ئەویش بەهۆی ئامرازی (لە)ی پێش وشەی (ڕۆژی)یەوەیە، بکرێت بەئامرازی (تا)و پاشبەندی (دا) لەسەر وشەی (دەستوورە) لاببرێت، لێڵیەکەی نامێنێت. دەستەواژەکە دەبێت بە: (ئەو یاسایانەی تا ڕۆژی کارپێکردنی ئەم دەستوورە کاریان پێکراوە)

*خوێندکاری دکتۆرای زمان
Sherwan٩٨٣kh@yahoo.com

عبدالمجید لوتفی

پێشەنگی چیرۆکنووسانی عێراقە

د.شهاب شێخ تەیب
کۆلێژی پەروەردە – زانکۆی ڕاپەڕین

– پێشەکی :

شاری خانەقین وەك هەر شارێکی کوردستانی خۆشەویست، خاوەنی چەندین هونەرمەندو وەرزشەوانو ئەدیبی گەورەو پێژمەرگەی ئازاو بەجەرگو ....ە، هتد. هەر یەك لەمانەش لە بواری خۆیاندا خزمەتی کوردو شارەکەی خۆیان کردووە، چ بەزمانی کوردی، یان بە زمانی عەرەبی، یان بەهەر زمانێکی تر بووبێت. ئەمەش خۆی لەخۆیدا شتێکی دڵخۆشکەرەیە بۆ نەوەکانی دوارۆژمان، تا لەسەر هەمان ڕێچکە بڕۆنو بتوانن نووکی خامەی بە برشتیان بخەنە کار، بۆ خزمەتکردنی گەلو نیشتمانە خۆشەویستەکەیان.

لەبەرئەوە بە باشمان زانی کە تیشك بخەینە سەر ژیانو هەندێ لە بەرهەمەکانی (عبدالمجید لوتفی)و هەندێ لەو سەرچاوانەی باسیان لە کەسایەتیو لایەنەکانی ژیانی ئەو نووسەرو ئەدیبە گەورەیە کردووە.

– ژیانی:

ناوی تەواوی (عبدالمجید عمر عبدالرحمن)ە، ئەدیبێکی ناسراوی کوردی عێراقییە، لە ساڵەکانی سییەوە لاپەڕەی بەشێکی زۆری ڕۆژنامەو گۆڤاری عەرەبیشی لە بەرهەمی خۆی بێ بەش نەکردووە. هەرچەندە خۆی کوردەو بەرهەمی کوردی زۆر کەمە، بەڵام لە بەشێکی زۆری بەرهەمەکانیدا گیانێکی کوردانەی توند هەست پێدەکرێت. یەکێکە لە پێشەنگەکانی چیرۆکنووسانی عێراقو یەکێ لە ناودارە بەناوبانگەکانی ئەو بوارەبووە، لەو ناودارانەی ئەو بوارەش بۆ نموونە:(محمود احمد السید، جعفر الخليلي، عبدالحق فاضل، ذنون ايوب، سليم بطي، يوسف رجيب، عبدالوهاب الامين، سعيد عبدالله الشهابي، خلف شوقي الداودي،...هتد).

لە سەرەتای ژیانی بەناوی (عبدالمجید عمر) وتارو بەرهەمەکانی بلاّودەکردەوە، دواجار نازناوی (لوتفی) بۆ خۆی هەڵبژارد. بۆ ئەوەی کەسایەتیەکی سەربەخۆی هەبێت دوور لە لەقبی خێزانەکەی، کە هەندێ لە خزمەکانی بەو لەقبە دەیاننووسی. وەك چیرۆکنووس (زید خەلووسی) و دکتۆر (سەفا خەڵووسی) برازایو (ناتیق خەڵووسی) خوشکەزایو شاعیرو وێنەکێش(صدی خەڵووسی) کچەزایو وێنەکێش (جنان خەڵووسی) کچەزای خوشکەکەیو ڕۆژنامەنووسو پەخشەر (عەلا خەڵووسی) کوڕەزای براکەی[1].

لە ساڵی (١٩٠٥) لە شاری خانەقین لە دایکبووە بە منداڵی لە لای مەلا دەستی بەخوێندن کردووە، کە وانەی ئاینی لە تەکییەی نەقشبەندی لە خانەقین خوێندووە، کە خزمێکی باوکی سەرپەرشتی ئەو تەکییەی دەکرد. لەسەردەمی منداڵی خۆیدا بۆ چەند مانگێك لە دووکانێکی بچووك پێڵاوی دروست دەکردو خەریکی فێربوونی بووە[2]. هەر لەم بارەیەوە ئەدیبی گەورەمان دەڵێت :بەڵێ کە منالێ بووم چەند مانگێك لە دووکانێکی بچووکی پێڵاو دروستکردندا کارم ئەکردو خەریکی فێربوونی بووم. لەبیرمە هەندێ دەزووم لەگەڵ خۆم هەڵ دەگرتو ئەچووم بۆ ماڵی هەندێ لە گەورە پیاوانی شارەکە هەتا ئەندازەی قاچی ژنەکانیان یا خوشکەکانیان بگرمو وەستاکەم لەسەر

ئەو ئەندازەیە پێڵاویان بۆ دروست بکات، ئەوانە لە ماڵ دەرنەئەچوون. جا کە هەندێ جار پێڵاوی جوانم هەڵ دەگرتو دەمبرد بۆ قاچوقول جوانەکان بەخششیان دەدامێ. جاروباریش هەندێ ماچ ئاگری بەردەدایە روومەتەم! ئێستە دەزانم کە ئەو ماچانە چ ئاگرێ بەردەدەنە گیانی پیاوان[٣].

باوکی (عبدالمجید لوتفی) پارێزەری شەرعی بووەو لە جەنگی یەکەمی جیهانیدا شەهید کراوە. پاش ئەوە دایکی پەروەردەی کردووەو باوکی زۆر دەست بڵاوبووەو لە نیشان پێکاندا دەستی زۆر ڕاست بووە. باوکی عبدالمجید لوتفی شیعری هەجووی بە چوار زوبانی ڕۆژهەلاتی دادەناو لەو جۆرە شیعرانەدا زۆر سەرامەدو سەرکەوتووبووە. زۆر جار ئاغاکان لێی نزیک دەبوونەوەو دۆستایەتیان لەگەڵ دەکردو خۆیان لە شمشێری شیعری دەپاراست[٤]. پاش مردنی دایکی لەلای مامی دایکی لە بەغدا لەوێ دەمێنێتەوەو برەو بە بەردەوامی ژیانی خۆی دەدات.

لە ساڵی (١٩٣٢) قوتابخانەی پیشەسازی بەشی میکانێك لە بەغدا تەواو دەکات، ماوەیەك لە مینای بەسرا کار دەکاتو پاش ئەمەش لە کۆمپانیای نەوت لە شاری کەرکووك کار دەکات، چونکە برا گەورەکەی لە کەرکووك دادوەر بووەو لە دادی کەرکووكو بەهۆی پەیوەندی براکەی بە پارێزگاری(موتەسەڕیف) کەرکووکەوە کارێکی وەکوو (کاتب)ی لە لەیلان ساڵی (١٩٣٤) بۆ دۆزیوەتەوە[٥]. پاشان لە لەیلانەوە چووە بۆ بەغداو لە ساڵی (١٩٣٨) لە وەزارەتی دارایی کاری کردووە و تا گەیشتۆتە پلەی سەرۆکی چاودێران.

مایەوە ئەوەی بڵێین ئەدیبی ناوبراومان لە ١٩٩٢/١٠/٢٧ لە بەغدا کۆچی دوایی کردووە و لەسەر خواستی خۆی لە (باوە مەحموود) نێژراوە*.

<u>هەندێ لە بەرهەمەکانی :</u>

سەرەڕای ئەوەی (عبدالمجید لوتفی) زۆربەی بەرهەمەکانی بە زمانی عەرەبی نووسیوە نزیکەی (٤٠چل) کتێبێکی هەبووە، بەڵام لەچەند جێگەیەکیشدا بەو زمانە هەندێ بەرهەمی دەربارەی کورد و زمان و ئەدەبیاتی کوردی نووسیوە. توانیویەتی بە زمانەکانی کوردی و عەرەبی و تورکی بەرهەمەکانی بنووسێت، یەکێ لەهەرە تایبەتمەندییەکانی ئەم ئەدیبەمان ئەوەیە کە بۆ ماوەی چل ساڵ بە بەردەوامی دەستی لە نووسین هەڵنەگرتووە. هەندێ لەو بەرهەمانەی کە ئێمە زانیاریمان لەبارەیانەوە هەیە بەپێی

ساڵی بڵاوبووەنەوەیان دیاری دەکەین:

١- اصداء الزمن، مطبعة الامة، بغداد، ١٩٣٨.مجموعة قصص قصيرة وشعر منثور.

٢- قلب الام، مطبعة الصباح، بغداد، ١٩٤٠.رواية.

٣- خاتمة موسيقار، مطبعة الصباح، بغداد، ١٩٤١. مسرحية.

٤- نظرات في الادب الكردي(مشاركة مع الاديب: عبدالسلام حلمي)، بغداد، ١٩٤٨.

٥- عفيفة، شركة الطباعة والنشر، بغداد، ١٩٥٣. خواطر أدبية وعاطفية.

٦- في الطريق، بغداد، ١٩٥٨. قصة.

٧- انشودة تموز، بغداد، ١٩٥٩.

٨- عيدفي البيت، بغداد، اتحاد الادباء ،١٩٦١، قصة حوارية.

٩- الامام علي رجل الاسلام المخلد ، النجف، مطبعة النعمان ،١٩٦٧.

١٠- الجذرة والريح ،بغداد ، دار الجاحظ، ١٩٦٩، قصص.

١١- الرجال تبكي بصمت ، بغداد ، دار الجمهورية ، ١٩٦٩، رواية .(باس لة دؤزى فةلَةستين دةكات)

١٢- تصابي الكلمات ، النجف ، مطبعة النعمان ، ١٩٧١، شعور منثور.

١٣- الخطأ في العد التنازلي، بغداد ، دار الحرية ، ١٩٧١، مسرحية.

١٤- ضجة النهار ، النجف ، مطبعة العربي، ١٩٧١، مسرحية.

١٥- خمسة ايام في مدريد، بغداد ، مطبعة شفيق، ١٩٧٢، دراسة .

١٦- مسؤولية الاديب الكردي الكبرى ، جريدة (التآخي) ، بغداد، العدد(١٢٠٦) الصادرة بتاريخ ١٩٧٢/١٢/٧.

١٧- المتنبي، شاعر الفكر العربي، بغداد، ١٩٧٧، دراسة.

١٨- فتحة اخرى للشمس، بغداد، ١٩٨٠، رواية.

١٩- خليج المرجان، بغداد، ١٩٨٤.

٢٠- من هموم المصايف، جريدة العراق، العدد(٢٦٠٦) الصادرة بتاريخ١٩٨٤/٨/٢٧.

٢١- اللغة الكردية الموحدة ، جريدة (العراق)، بغداد،العدد(٢٦١٨)الصادرة بتاريخ١٩٨٤/٩/١٣.

٢٢- توقعات حفيدة العجوز ، جريدة (العراق) ، بغداد، العدد(٤٢٠٥)الصادرة بتاريخ ١٩٨٩/١٠/٧.

٢٣- عبدالمجيد لطفى شتێك دەربارەی ژیانم ،ڕۆژنامەی (هاوکاری)،بەغدا ،ژمارە(١١٢٦)،١٩٨٩/١١/١٣.

٢٤- من اخريات رحلتي ، جريدة،(العراق)، بغداد، العدد(٤٣٢٤)الصادرة بتاريخ١٩٩٠/٣/٢٧.

٢٥- نبووه العرافه الغجرى.

ئەمە سەبارەت بە بەرهەمەکانی ، بەڵام دوای مردنیشی (١٦)، دەستنووسی لە دوای خۆی بەجێ هێشتووە و تائێستاش هیچ کامیان بە چاپ نەگەیاندراوە کە ئەمانەن:

رۆمان:-
١- اللوحة والسرير.
٢- مزرعة الملح.
٣- ربيع الخريف.
٤- بيدر الحلاق.
٥- ثوب الافعى.
٦- القمر والمستنقع.

شانۆطەری:-
١- الريح الرمادية.
٢- كرة الثلج.
٣- ملح على بعير.
٤- مقطوع الاذن.
٥- الكياسة الخرقاء.
٦- المقصلة المتجولة.

چیرۆکی منداڵان :-
١- اجراس القصب.
٢- البطة البنفسجية .

دیوانی شیعر:
١- روابي الاقحوان[٦] .

وتەی جۆراوجۆر لەبارەی (عبدالمجید لوتفی)ەوە:

بێکەسی شاعیرو عبدالمجید لوتفی چیرۆکنووس:

- لەبارەی ئەو زانیارییەی سەرەوە (حسێن جاف)، دەڵێت: لە چاوپێکەوتنێکی رۆژنامە نووسیدا، خوالێخۆشبوو نووسەری پایەبەرزی کوردمان (عبدالمجید لوتفی) ئەم رووداوەی بۆ گێڕامەوە و وتی: کاکم:(عبدالعزیز افندی خلوصی) لەناوەڕاستی چلەکاندا (باشکاتبی) دادگای ناحیەی (چەمچەماڵ) بوو...ئەم برایەم ئاشنای شاعیری ناسراوی کوردمان (فایق بێ کەس) بوو، کەوا ناوناوێك لە سلێمانییەوە ئەچووە چەمچەماڵ بۆ دیدەنی کاکم و دوو سێ رۆژێك لەوێدا ئەمایەوە و جارێکیان کەسی خۆم وەك مامۆستا عبدالمجید وتی بەدیداری بێ کەس شادبووم و پێکەوە لە (چەمچەماڵ) یەکمان گرتەوە و هەر لەوێشدا هۆنراوەیەکی بۆ خوێندینەوە کەوا بەتەواوی لەبیرم نەماوەتەوە، بەڵام بیرۆکەکەی ئەوە بوو:

خۆشەویستیت ئەی وتەن ....
تایێك بەلەشمدا ئەکات ، کەوا هەموو رووبارەکانی دنیا ..نایکوژێنێتەوە .

ئەوجا جارجارێکیش عەینی پرسیاری لە کاکم ئەکردەوە ئەرێ پێت نەوتم ئەم رادەرە کێیە؟ ئەویش پێی ئەوت: ئەی پێم

ەوتیت ئەمە (عبدالمجیدی) برامە. شایەنی اسیش ئەوەیە کە مامۆستا عبدالعزیز خەڵوسی... باوکی نووسەری عێراقی اسراو(**د.صفا خلوصي**)یە ئەوجا وەك لەو چاوپێکەوتنە مامۆستا عبدالمجید لوتفی ێمی وت:کاکم (عبدالعزیز خلوصی) هەر ەو کاتەوە (محاچر)ی دادگاکەی بە زمانی کوردی دەنووسییەوە[٧].

- دەربارەی رۆمانی (نبۆە العراف الغجری ەوە، فوئاد عبدالرزاق الدجیلی، دەڵێت: یەکێك لەهەرە باشترین رۆمانەکانی، کە بە زمانی عەرەبی نووسیبێتی رۆمانی(نبوە لعراف الغجری)یە، کە بۆ زمانی کوردی هەڵبژاردووەو ناوەرۆکەکەی لە بارەی کوردستانەوە دەدوێ ئەدیبی ناسراومان (شوکر مستەفا) وەریگێراوە بۆ زمانی کوردی.

هەروەها کتێبێکی تری بەناوی (نظرات في الادب الكردي) بەهاوبەشی لەگەڵ ئەدیبی کۆچکردوو (عبدالسلام حلمی) نووسیوە، کە هەوڵدانێکی سەرەتاییە بۆ ئەوەی شیعری کوردی بە خوێنەری عەرەبی بناسێنیت، هەروەها شتێك لەبارەی مێژووی کورد پێشکەش بە خوێنەری عەرەبی بکەیت.

یەکێك بووە لە پێشەنگەکانی شیعری نوێ، بە بیست ساڵێك پێش شاعیرانی، وەك: (بدر شاكر السياب و عبدالوهاب البياتي و نازك الملائكە) کەوتووە[٨]. کە ئەوانە پەخشانی شیعریان نەهۆنیوەتەوە ، وەك چۆن ئەو لە سەرەتای سییەکاندا هۆنیویەتیەوە.

- دۆزینەوەی سێ پارچە شیعری (عبدالمجید لوتفی) لەلایەن نووسەری ئەم بابەتەوە لە کتێبخانەی کوردی کۆڕی زانیاری عێراق لە بەغدا، کە بە زمانی کوردی نووسیویەتی، ئەو شیعرانەش بە قەڵەم جاف بە دەست خەتی خۆی لە سەر چەند لاپەڕەیەکی سپی گۆڤاری (رۆژی نوێ)* ژمارەکانی (٣) و (٤) و (٥)ی ساڵی ١٩٦١ نووسیوە. واتە - ئەو شیعرانە بڵاونەکراوەتەوە و چاپ کرابێت، بەڵکو کە ئیلهامی شیعرەکەی بۆ هاتووە قەڵەمی دەرکردووەو بۆ ئەوەی بیرۆکەکەی لەبیر نەچێت لەسەر لاپەڕەی گۆڤارەکە شیعرەکەی نووسیوە، بەندەش نموونەی رەشنووسی ئەو سێ پارچە شیعرەم کۆپی کردووە و لە لای خۆم پاراستوومە[٩]، کە نووسیویەتی :

ذکری تأريخية:أول شعر نظمته باللغة الكردية في صباح الاحد الموافق ١٩٦٣/٥/١٩ :

یەکەم شیعری ناوی خۆی لەسەری نووسیوە و واژووی خۆشی پێوەیە، کە

بەم جۆرەیە :

ئەی فەلەك، هاتم مەترسە
تیغو و قەڵغانم نیە !
من مرۆڤی وێژەوانم
گوڵ و شمشالم هەیە
وەکو تۆ قەت نا ئەسووزم
هەر دڵی خۆش و جوان
من ئەزانم تیغی تۆ بۆچی
خوێن خوارو و زگ دڕان.

پاشان لە کۆتایی شیعرەکەدا نووسیویەتی (المأمون – بغداد) پێش کۆچکردنی لەو گەڕەکە کە ناوی (مەئموون)ە دەژیا. دەربارەی ئەو شیعرەی سەرەوەش هەر چۆنێك بێت نابێت بە چاوی ڕەخنە لێ گرتنەوە سەیر بکرێت، چونکە مامۆستا (عبدالمجید لوتفی) زۆربەی بەرهەمەکانی بە زمانی عەرەبی نووسیوە، بەڵام وادیارە کە توانیبێتی بۆ یەکەم جار بە زمانەکەی خۆی شیعری نووسیبێت ، ئەویش ئەوەی بە یادگارییەکی مێژوویی لەقەڵەم داوە.

– (عبدالمجید لوتفی) بێجگە لەوەی خاوەنی چەندین کتێب و وتارە، هەروەها کاری ڕۆژنامەنووسیشی لە گۆڤاری (قرندل) کە خاوەنەکەی (صادق الزدی) یە و (الزهراء) کە خاوەنەکەی (محمود شوکت)و ڕۆژنامەی (الهاتف)یش کە خاوەنەکەی (جعفر الخلیلی) بوو، وتاری بڵاوکردۆتەوە.

کاتێ چیرۆك و هۆنراوەکانی دەخوێنیتەوە هەست بەوە دەکەیت، کە بایەخێکی زۆری بە ئافرەت دابێت. لە چیرۆکەکانیدا ئافرەت لە بابەتە هەرە گرنگەکانێتی، کە بایەخی پێدابوو، ئەم بایەخ پێدانەشی پێوەندبوو بە گیروگرفتەکانی جیابوونەوە و فرەژنی و خیانەتی هاوسەرێتی و ...هتد.

عەبدوڵڵا سلێمان (مەشخەڵ)

(گوله) و ڕۆڵی لەململانێی خۆشەویستی لە گۆرانی فۆلکلۆری کوردیدا

ڕەنگە لەپانتایی مێژووی فۆلکۆلۆری کوردیی هیچ کاراکتەرێك هێندەی (گولە) دووچاری سووکایەتی و بێڕێزی کۆمەڵایەتی و کەسێتی نەبووبێتەوە. (گولە) هۆکارێك بووە لەنێوان عاشق و مەعشوقدا ڕۆڵی کەسێکی پەرپووت و بێدەسەڵات، بەڵام هەمیشە براوە دەبینێت. ئەگەر سەرنجێکی خێرای تێکستی ئەو بەستە و حەیران و گۆرانییە فۆلکلۆرییە کوردییانە بدەین کەباس لە (گولە) و عاشق و مەعشوق دەکەن، ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە (گولە) لەزەمەنی ئێستای تێکستەکەدا براوەی کیژەکەیە و کیژە ئێستا لەباخەڵی (گولە) دایە. واتە شینێك کە تێکستەکان دەیکەن شینی بێبەشی عاشقە لە مەعشوق. ئەو هۆکارانەی کە ڕۆڵ دەگێڕن لەدروستبوونی ئەو هاوکێشەیە ڕەنگە هۆکاری کۆمەڵایەتی بن وەك خزمایەتی کەلەڕابردوودا وەك پەیوەندییەکی بنەماڵەیی کچ دەبوایە بدرێتە ئامۆزا یا کەسی خۆ وەك برازا یان خاڵۆزا و ..تاد نەك بدرێتە کەسێکی دوور لەبنەماڵە . وەیان هۆکاری خێڵایەتی بووە ئەوەش دەبێ ژن و ژنخوازی لەنێوان ئەندامانی ئەو خێڵە بێت و کچ نەدرێتە کەسانی دەرەوەی بازنەی خێڵ واتە بێگانەیە، یانیش هۆکاری دووژمنداری بووە کەکچیان لەبری خوێن داوە بۆ چارەسەری کێشەکانیان، لەمەشدا کچ ناموراد و بەدبەختی ڕووی تێکردووە و ئەوکات زەبری خەنجەر و تفەنگ و ترسی کوشتن کچەی ناچار کردبێت ڕازی بێت بە پیاوێك کە قەت خۆشی نەویستووە و خۆشی ناوێت. ئیتر ئەو کچانەی کە لەچوارچێوەی ئەو هاوکێشەیەدا ژیاون و بەشێکیان لەپەیوەندی خۆشەویستی دابوونە لەگەڵ دڵخوازەکانیان... هەندێکیان بەدڵنیاییەوە بوونەتە خۆراکی ئاگر و بەڕێگەی جیاواز خۆیان لەناو بردووە و خۆکوژیان کردووە و هەندێکیشیان ملیان بە بڕیاری ستەمکارانەی خێڵ و بنەماڵە داوە و درێژەیان بەژیانێك داوە کە هەر ساتێکیان مردنێك بووە. لەم نێوەشدا (گولە) بێئاگا لەو کەین و بەینەی نێوان عاشق ومەعشوق خەریکی چنینەوەی لەزەتەکانی کەسێتی خۆیەتی.

دەچمە وڵاتی سەندووسێ
ڕوومەت قەندی عەروسێ
تەلەبی لەخودا دەکەم
چارەت لە (گولە)ی نەنووسێ

کاراکتەرەکانی ئەم هاوکێشەیە هەم ناسراون و هەمیش نەناسراون، واتە دەتوانرێت گشتی (تەعمیم) بکرێنەوە و لەهەر جێگایەك ڕوداوێکی لەم چەشنە روویدا دەتوانرێت کاراکتەرەکان بناسرێنەوە و لەهەمان کاتیشدا لەجیهانی فۆلکلۆردا ئەم کاراکتەرانە نانسرێن و نازانرێت کەی و چۆن و لەکوێ کارەساتەکە ڕوویداوە و کێ بوون بەقوربانی ئەو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییانە. چونکە فۆلکلۆر دەماودەم بیستراوە و دواتر خراوەتە سەر کاغەز و وەك دەشزانین گۆرانی وەك کۆنترین ئەدەبی فۆلکلۆری بەرهەمی تاکە کەسێك نییە وبەڵکو بەرهەمی هەموو میللەتە﴿١﴾. بەمشێوەیە گۆرانی فۆلکلۆری گۆرانی خەڵکانێکی کلتوورێك یان هەرێمێکە کەڕەنگدانەوەی تێڕوانینیانە بۆ ژیان"﴿٢﴾. فۆلکلۆری کوردیش خاوەنەکەی هەموو میللەتی کوردە و کاراکتەرەکانیشی هەر کوردن و ناولێنانەکانیش کوردانەیە، بۆیە ناوی (گولە) یان باشتر بڵێم سیفەتی (گولە) بەخشراوە بەو مرۆڤە بێتاوانە —

قوربانییەی ئەو سیستەمە زاڵمانەیەی کەناوەڕۆکێکی چەوسێنەرانەی هەبووە.
وەستانەوە دژ بە (گولە) خۆی لەچەندین شێوازی جیاجیا دەبینێتەوە هەر لە دوعاکردن لە(گولە) تا دەگاتە ئامادەبوون بۆ لەناوبردنی جەستەیی ئەو کاراکتەرە کەلەبنچینەدا هیچ ڕۆڵێکی چارەنووسازی نییە لەخوڵقاندنی ئەو دۆخە تراژیدیایە،

یا سەیدی سادیق ئامین یا موسای کازم
مێردە(گولە)ت بمرێ ئامین بۆ خۆم
دەتخوازم

لەگۆشەیەکی ترەوە گەر بڕوانینە ئەم کێشەیە دەبینین کاراکتەری (گولە) بەهیچ شێوەیەك بواری پارێزگاریکردنی لەخۆی نییە یان پێی ڕەوا نەبینراوە. مەعشوقیش لەدۆخی بێدەنگی دایە و ئەوەی هەیە و دەیبیستین هەر دەنگی عاشقە کەلەتاو ئازاری دووری مەعشوقەکەی هاواری لێ هەڵساوە و خەریکە لەتاو قرچەی دڵی کارەسات بخولقێنێت. ژیانی کۆمەڵایەتی لەکۆمەڵگای دەرەبەگایەتی زۆر لەبار بووە بۆ ئەم جۆرە تراژیدیایانە، یان بەزمانێکی تر بڵێین ئەو کارەساتانە ڕەنگدانەوەی سیستەمی دەرەبەگایەتییە و لەگەڵ گەشەکردنی مانیفاکتۆرە و فراوانتربوونەوەی شار، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان ئاڵوگۆڕیان بەسەردا هات و ئەم کێشانەش بەرەو کاڵتربوونەوە چوونە و تەنانەت ئێستاش لەم سەردەمی تەکنەلۆژیا و سەرەتای سەدەی بیست و یەکە هێشتا کۆتایی پێنەهاتووە.

(گولە) و بێڕێزییەکان بەرامبەر بە (گولە) بەپێی ئەو وەسفانەی لە تێکستەکاندا هەیە (گولە) کەسێکی کورتەباڵا (کورتە بنە) ی ڕەش تاڵە و ناشرین و ڕەزا قورسە. بۆیە بەپێی پێوەری جوانی و دیمەنە دەرەکییەکانی هەردوو کاراکتەری مەعشوق و (گولە) ئەم دوانە بەپێی لێکدانەوەکانی عاشق گوناهە و نابێت بۆ یەك بن و ئەگەریش ئێستا مەعشوق لەباخەڵی (گولە)دایە ئەوا خەسارەتێکی گەورەیە و تەنانەت کارەساتێکە کەخوێن لەدڵی عاشق دەچۆڕێنێت.

بەڵام سەد حەیف و مەخابن ئازیز
ئازیزەکەی من ئەو هەموو جوانییە و
نازدارییەی
بەدەستی مچەی سەگباب و (گولە) خەسار
بووینە
دەوەرە ...دەوەرە... دەوەرە
یان
زێنەبی وەی زێنەبێ
زێنەبێکەی زراری
ڕەببی باوانت شێوی
ئەتوو لە (گولە)ی خەساری

ئەم شین و لاڵانەوەیەی عاشق هیچ نییە جگە لەنائومێدییەکی کۆمەڵایەتی گەورە کە چارەسەرەکانی لەدەرەوەی دەسەڵاتی ئەمە. جووڵانی هەستی جوانی لای مەعشوق بەوەی کە زۆر جوان و نازدارە و (گولە)ش بەو شێوەیەی ڕەزا قورس و ناشیرینە جۆرە کارکردنێکی حەسودی و دڵ کرمێکردنی مەعشوقە لە (گولە)...لێرەوە عاشق هیوادارە بتوانێت بەهۆی ئەم ئامرازەوە گرفت لەنێوان مەعشوق و (گولە) دروست بکات و پەیوەندییەکانی نێوانیان بەساردی ڕابگرێت یان هەر تێکبدات...لێرەشەوە ئومێدی ئەوە هەیە کەکەمترین پێوەندی سێکسی لەنێوان (گولە) و مەعشوق دروست بێت. ئەم حەسودییە (ئیرەییە) ئەگەرچی وەك غەریزە لەگەڵ مرۆڤدا بوونی هەیە بەڵام لەم کێشانەدا زەقتر دەبنەوە.

عاشق و مەسەلەی تۆڵە

عاشقی چاو بەگریان و فرمێسك و لەمەعشوق دابڕاو جگە لەوەی دەسەڵاتی بەرپەرچدانەوەی یاساکانی جەنگەڵی بنەماڵە و خێڵی نییە ناچارە و دەیەوێت پەنا ببات بۆ تۆڵە کردنەوەی تاکیانە ئەویش ئەگەر مەعشوق ڕازی بێت (گولە) دەرمانخوارد بکات و بەو شێوەیە لەدەست (گولە) ڕزگاریان بێت و کچەکە(مەعشوق) بێوەژن بکەوێت و بچێتەوە ماڵە باوانی و دوایی ئەمیش بچێتە خوازبێنی و بگەن بەیەك وەیان هەڵی بگرێت (ڕەدووی بکەوێت) و ژیانێکی پڕ لەترس بەڵام بەختەوەر بژین.

عەمرەکەم چاوەکەم
تەگبیرە و بۆ تۆی دەکەم
ئەگەر بۆ خۆت ڕازی بی
من (گولە)ی دەرمان خوارد دەکەم

﴿٣﴾

دوای ڕازی نەبوونی مەعشوق بەم داوایەی عاشق، هیچ ڕیگەچارەیەك لەبەردەم عاشقدا نامێنیتەوە جگە لەهەوڵدان نەبێت بۆ ڕازیکردنی مەعشوق و خیانەتکردن لە (گولە). عاشق ئامادەیە سەرباری هەر مەترسییەکی کۆمەڵایەتی لەسەر خۆی و مەعشوقەکەی و تەنانەت بنەماڵەکەشی، بچێتە سەر جێگای مەعشوقەکەی و دەستلەملانێی یەکتر بن و ئەگەریش (گولە) بەسەردا هاتەوە و ئەو حاڵەی بینی مەعشوق عاشق لە لانك بنێت و ڕاییژەنێت و بە(گولە) بڵێت ئەوە هیچ نییە منداڵە و ژێری دەکەمەوە.

لەبەر ئەو ژنە ڕەشتاڵە
قەدی دەلێی شمشاڵە
من سەر کەمە سەر ڕانت
پێمداتە بەو دەسماڵە
گەر (گولە) پرسی کێیە
ڕامژێنە و بڵێ منداڵە

بمشێله و بڵێ بێحاڵه

لێرەدا سیفەتێکی تر بۆ (گوله) زیاد دەبێت ئەویش سیفەتی گەمژەیی و دەبەنگییە...واتە (گولە) هێندە دەبەنگە پیاوێك(عاشق) لای خێزانەکەی(مەعشوق) ببینێت و بەکوڵێ ڕیش و سمێڵەوە هەستی ئەوەی نەبێت کەئەوە پیاوێکە هاتۆتە ژوانی هاوسەرەکەی و مەعشوق بڵێ هیچ نییە و ئەو منداڵە ژێر دەکەمەوە نیشانەی دیاریکردنی ئاستی بیرکردنەوە و عەقڵی سادە و ناتەواوی (گوله)مان بۆ دەردەخات. عاشق هێندە بریندارە تەنانەت بچووکترین تولێرانسی لەبەرامبەر (گوله)دا نییە. عاشق تێناگات کە ئەوە (گولە) نییە مەعشوقەکەی بردووە و داگیر کردووە، بەڵکو هۆکاری سەرەکی ئەو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییانەیە کە عاشق و (گولە) و مەعشوقیشی لەسایەیدا گوزەران دەکەن. نەبینینی ئەم هۆکارە بنەڕەتییە عاشق نابینا دەکات و لەبری دەستبردن بۆ هەتوان دێت کارەسات بەکارەسات چارەسەر دەکات. ئەمەش جگە لەقوڵترکردنەوەی برینەکان هیچیتری لەجێ شین نابێت.

لێسەندنەوەی ماف سەروەری لە (گولە)، بەتاڵکردنەوەی ناوەڕۆکی مرۆڤانەی کاراکتەری (گولە)یە لەهەموو چالاکییەکی پۆزەتیڤانە کەبتوانێ وەك هاوڵاتییەکی ئاسایی چێژ لەئازادییەکانی خۆی ببینێت.(گولە) جەللاد نییە بەڵکو قوربانییەکە لەژێر بەرداشی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکاندا لەتێکشکاندایە. ئەو فۆلکلۆرەی ئەو ئیمتیازەی بەعاشق داوە و ئەو مۆرە نا مرۆییەی بە(گولە)وەو ناوە فۆلکلۆرێکە تاسەر ئێسقان دژە مرۆیی و کۆنەپەرست. ئەو بەستە و حەیران و گۆرانیانەش کەلەسەر زاری هونەرمەندگەلێکی ناسراو و بەناوبانگەوە دێنە بیستن گۆرانیگەلێکن لێوانلێو لە ناهەقی بەرامبەر ئەو مرۆڤەی کە کۆمەڵگە بڕیاری داوە ماف هاوڵاتیبوونی ئاسایی پلە یەکی لێ بسەنێتەوە و وەکو مرۆڤگەلی زیادە و پلە دوو بەرخوردیان لەگەڵ دەکات.

ئەگەر جارێکیتر بڕوانینە سێکوچکەی (گولە) و عاشق و مەعشوق دەبینین نەئازادی هەڵبژاردن هەیە و نەلێبوردەیی، نەدەخاڵەتی مرۆڤ دەبینرێت و نە کۆشش و یاخیبوون لەدژی ئەو پەیوەندییە کۆمەڵایەتی و ژیاریانەی سیستەمی دەرەبەگایەتی کەبچووکترین نەرمی نانوێنێت و زۆر بێبەزەییە لەبەرامبەر ئەو هێڵە سوورانەی کە مرۆڤەکان دووچاری بوونە.

کەوابوو (گولە)،بەپێی ئەو پێناسە

نامرۆڤانەیەی گۆرانی فۆلکلۆری کوردیی مرۆڤێکی ناشرین و کورتەباڵا و ڕەزاقورس و بێمێشکە ، کاراکتەرێکی بێدەسەڵات و لاواز و هیچ لەباردا نەبووە و لەهاوکێشەکەی نێوان عاشق و مەعشوقدا جگە لەقوربانییەکی کۆمەڵگا و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی خێڵ هیچیتر نییە و گۆرانی فۆلکلۆری کوردیش بێبەزەییانە ئەم کاراکتەرەی خستۆتە جەنگێکی لەپێشدا دۆڕاوەوە و بێ ئەوەی بچووکترین هیوا بە سەرکەوتن لەژیانیدا بەدی بکەین. حەلالکردنی خوێنی (گولە) جگە لە ستەم لەمرۆڤ مانایەکی تر نابەخشێت. (گولە) وەك هەر مرۆڤێکی ئاسایی ماف ژیان و خۆشەویستیکردنی هەیە بەڵام لەسەر حیسابی هیچ عاشق و مەعشوقێك نا، بەڵکو لەسەر حیسابی مرۆڤبوون، وەك هەر تاکێکی تری کۆمەڵ ﴿٤﴾

سەرچاوەکان :

• دراسة في ادب الفولكلور الكردي د.عزالدين مصطفي رسول١٩٨٧ من منشورات دار الثقافة والنشر الكردية بغداد- العراق.

•
http://www.wisegeek.com/what-is-a-folk-song.htm

• گۆڤاری کاروان ژمارە ٢٩ ی ساڵی ١٩٨٥ دوا لاپەڕە کاریکاتێری هونەرمەند سمکۆ

• لەم کورتە لێکۆڵینەوەیەدا چەندین بەستە و حەیران و گۆرانی فۆلکلۆری کوردیم بەشێوەزاری سۆرانی وەك نموونە هێناوەتەوە. گەرچی هەوڵمدا بەشێوەزارەکانی تری وەك کرمانجی و زازایی و هەورامی و لوڕی شتێکم لەسەر (گولە) چنگ بکەوێت بەڵام بەداخەوە دەستکورتیم لەبواری سەرچاوەی پێویست ئەو هیوایەی نەهێنامە دی. ئومێدم وایە لەداهاتوودا بتوانم ئەم لێکۆڵینەوەیە فراوانتر بکەمەوە.

ناوەڕاستی تەمموزی ٢٠١٢
ڤانکوڤەر – کەنەدا

ڕوانینێک بۆ کۆترێک لەئاگر

د.هاوژین صلیوە

شیعر ئەو بەهەشتە پاك و بێگەردەیە دەروونەکان پاکدەکاتەوە، ڕووبارێکە لە شەپۆلی سۆز، بارانێکە لە خەیاڵ، هەناسەیەکە لە نەست، تەونێکی ئاوریشمییە لەپەیڤ.زمانی شیعر : زمانی ڕوحە، زمانی دەروونە، پەیامی شیعر : بۆ مرۆڤایەتییە، بۆ جوانییە.

دیوانی (کۆترێك لە ئاگر) کۆمەڵە شیعرێکە بەهەست و سۆزێکی جوان نووسراوەتەوە، (کۆترێك لە ئاگر)ناونیشانێکی زۆر شاعیرانەو جوانە، هەر چەندە (لەتیف هەڵمەت)پێش (فازیل شەوڕۆ) لە چەند شیعرێکی دا دەربڕینی لەم شێوەیەی هەیە بۆنموونە" لەتیف هەڵمەت لەشیعری(شاعیر)دا دەڵێت:

هەر منداڵ بووم
حەزم دەکرد بم بە شاعیر
هەر بەمنداڵی سوێندم خوارد
بە گوڵێك چنگێ خۆری کوردستان
وشە بکەم بەئاگر
وا ئێستا کۆتری گڕ
پووش کڵپەی لە دڵمدا
کردووە بەلان
ئێستا دڵم
هەر ئاگرەو هەر ئاگردان
(دیوانی لەتیف هەڵمەت،ب١،ل٦٢٤)

لە ناوەڕاستی ئەم شیعرەدا دیارە کە لە گوتەی (کۆتری ئاگر)دا، ئەم وێنەیە دەبینرێت،هەروەها لە شیعری (پێنج گیتاڕ)دا دەڵێت:

مەمکەکانت
دوو کۆترن لە ئاگر
دەنوك بدەن لە ناو دەمی
گەمژەیەکیش
ئیتر دەبێ بەشاعیر
(دیوانی لەتیف هەڵمەت،ب١،ل١٠٢٢)

لێرەدا لەتیف هەڵمەت مەمکەکانی کچێکی بە دوو کۆتری لە ئاگر چواندووە،لەم نموونەیەش دا (کۆتری ئاگر) هاتووە.

هەڵبەتە بەر لەوەی لە دیوانی یەکەمی لەتیف هەڵمەت بڵاو بێتەوە،وێنەی یەکەم لە دیوانی (وشەی جوان گوڵە گوڵە)، وێنەی دووەمیش لەدیوانی (گورگەکانی لەتیف هەڵمەت)لە ساڵی ١٩٩٧ بڵاو بۆنەوە.

هەوڵ دەدەین بەکورتی لە چەند گۆشە نیگایەکەوە لێکدانەوەیەك بۆئەم دیوانە بکەین.

لەڕووی وێنەی شیعری یەوە :

وێنەی شیعری کرۆك و بنەمای شیعرە، چونکە لە باوەشی هەموو شیعرێکدا بوونی هەیە، ئێمە لەڕێی وێنەوە دەچینە نێو جیهانی شیعرێکەوە و ماناو مەدلوولەکانی وەردەگرین.((وێنەی شیعری لە سادەترین مانای دا وێنە کێشانە بە وشە)) [1] وەك چۆن کەرەستەی وێنەکێش بۆیە و ڕەنگە، بەم شێوەیەش کەرەستەی شاعیر وشەیە بۆ دەربڕین و نەخشاندنی تابلۆی بیرۆکەکانی.

((وێنەش ڕنگدانەوەی بارێکی دەروونی دیاریکراوە، شاعیر دەوروژێنێت بەرانبەر هەڵوێستێکی دیاریکراو لەژیانی دا)) [2] جا چ هەڵوێستەکە خۆش بێت یان ناخۆش، واتا شاعیر لەگەڵ دەروونی خۆی دەدوێ، دەروونیش هۆکارە دەرەکییەکان کاری تێدەکەن. درایدن (Drayden) بەم شێوەیە گرینگی وێنەمان پیشان دەدات و دەڵێت: ((وێنە خۆی لە خۆیدا شکۆمەندی و ژیانی قەسیدەیە)) [3] (فازیل شەوڕۆ) هونەرمەندانە سوودی لە بەشێکی وێنەی شیعری وەرگرتووەو توانیویەتی وێنەی نوێ بدۆزێتەوەو ئیلهامەکانی لە وێنەکان بتوێنێتەوە، ئەوەتا لەم کۆپلە شیعرەدا دەڵێت:–

ئیمشەو سەرم بەلەمێکی
تێکشکاوە،
گێژەنی زەریای ئەم خەمە
دەیسوو ڕێنێ،
خۆت دەزانی ئەم گێژەنەش
چۆن دەمگرێ و دەمگرێنێ.ل ٣٥٢

شاعیر وێنەیەکی تاکی بەشێوازێکی

خەیاڵاوی جوان دروست کردووە، ئەوەتا سەری خۆی لە شێوەی بەلەمێکی تێکشکاو پیشان داوە، خەمی خۆشی کردووە بەزەریایەکی پڕ گێژەن ئەوا بەلەمە تێکشکاوەکەی تێکەوتووەو بە ئارەزووی خۆی دیهێنێ و دەیبا، وێنەکان وێنەی جوڵاون و بەهەستی بینین و بیستن وەردەگیرێن.

لە کۆپلەیەکی تردا دەڵێت:-

لە دوور ڕا دەمناسینەوە،
قرچە قرچی کۆڵەگەکان
نەغمەی ڕەنگاڵەی زامم بوون
لە دوور ڕا
دەمناسینەوە،
بۆ کرووزی هێلانەکەی بن
سوواندەکان،...
ڕەشە ڕیحانەی ناو شەدەی
شێخ مەحمود و پێشەوا
بوون.

ئەم وێنەیە بەشێوازی وێنەی کۆپلەیی دروست بووە، (لە دوور ڕا دەمناسینەوە) بووە بە ناوەندێك بۆ بەیەکگەیاندنی پارچە شیعرەکان و مۆسیقایەکیش بە شیعرەکە دەبەخشێت و بەردەوامی پێدەدات، شاعیر هەرجارەی پەنجەرەکەی بەرەو ڕووی وێنەیەکی نوێ دەکاتەوە، وێنەکانی ئەم شیعرەش وێنەی وەستاون و بەهەستی بیستن وەردەگیرێن، لە گوتەی (نەغمەی ڕەنگاڵە)دا وێنەیەکە بە شێوازی هەست گۆڕکێ دروست بووە، قرچە قرچی کۆڵەگەکان بە نەغمەی ڕەنگاڵەیی زامەکانی چواندووە، لە کۆپلەی دووەم دا وێنەکە بەشێوازی لێکچواندن دروست بوون، چونکە شاعیر بۆ کرووزی هێلانەی بن سوواندەکانی بەڕەشە ڕیحانەی ناو شەدەی شێخ مەحمود و پێشەوای چواندوون، واتا ئەم شیعرە بەشێوازی هەستگۆڕکێ و لێکچواندن خۆی نمایش کردووە.

شاعیر لە کۆپلەیەکی تردا دەڵێت:-

کوشتن...،
لە وڵاتی مندا،
بازی پاشایە،
خوا بچکۆڵەکان
ڕۆژی چەندجاران
تیژ هەڵیدەدەن،
دەسوڕێتەوە...
دەسوڕێتەوە...
دەسوڕێتەوە...
تاشانی سپی
ژنێ، منداڵێ،
جوانێ، دەلالێ،
نەدۆزێتەوە
نانیشێتەوە.

بازەکان کوێرن
لە وڵاتەکەی من !ل٦

شاعیر لە داڕشتنی ئەم شیعرەدا سوودی لە داب و نەریتێکی دێرین وەرگرتووە، لەزەمانی کۆن دا، لەنێو هەندێ نەتەوەدا، کاتێ پادشایێ دەمرد کوڕەکەیان نەدەکردە پادشا، بەڵکو (باز)ێکیان دەهێناو لەنێو ئاپۆڕەی جەماوەردا هەڵیان دەدا، بازەکەش لە سەر شانی هەر کەسێك بنیشتایەتەوە، ئەوا ئەو کەسە دەکرا بە پادشا، بەڵام شاعیر زیرەکانە بەکاریهێناوەو وێنەیەکی جوانی لێدروست کردووە، کوشتنی بە (باز) چواندووە، لە شێوەی شتێکی بینداراو پیشانمان دەدات، بۆ ئەوەی زەینمان زیاتر پەی پێببات. ئەو کەسانەی ئەو بازەش هەڵدەدەن باڵا دەستن شاعیر (خوا بچکۆڵەکانی) بە ڕەمز بەکارهێناوە، (شانی سپی)شی کردووە بە ڕەمزی پاکی و بێگەردی، وێنەکان بە هەستی بینین وەردەگیرێن، جگە لە وێنەکانیش شیعرەکە مۆسیقایەکی ناوەکی جوانی لە خۆگرتووە.

شاعیر سوودی لە بەشێکی دیارو بەرچاوی جۆرەکانی وێنەی شیعری وەرگرتووە، بەڵام هەندێك جۆری وێنە هەیە هێشتا تاقی نەکردوونەتەوە لەوانە : (وێنەی بازنەیی، وێنەی کاریکاتێری، وێنەی دووبارە بوونەوەی هەڕەمی، وێنەی شێوەکاری...) خوازیارین لەبەرهەمی لە مەودوای ئەم جۆرە وێنانەش تاقی بکاتەوە بۆ ئەوەی ئەزموونی شیعر نووسینەکانی دەوڵەمەند تر بێت.

لەڕووی مۆسیقای شیعرییەوە :

مۆسیقا بەشێکی دانەبڕاوە لە شیعر، بەڵام لە هەرسەردەمیك دا شاعیران بە شێوەیەك مامەڵەیان لەگەڵ کردووە، واتا شیعری نوێ زیاتر بە دوای وێنەدا عەوداڵە، بەڵام کەم و زۆر هەست بە ئاواز و تریەی وشەکانیش دەکەین. مۆسیقاش دابەش دەبێت بۆ ئاوازی ناوەوە و ئاوازی دەرەوە، ئاوازی ناوەوە ئەو مۆسیقایەیە کە لەئەنجامی پاتبوونەوەی پیتەکان هەستی پێدەکرێت، ئاوازی دەرەوەش زیاتر خۆی بەکێش و سەرواوە دەبەستێتەوە.

ئاوازی ناوەوە ((بریتییە لە نەغمەی دەنگەکان و لێکدان و پێکەوە گونجاندنیان و پاش و پێش خستن و بەکارهێنانی هەندێ لە ئامراز... بە جۆرێکی ئەوتۆ زۆر جار لە کێشەکان کاریگەر تر دەبێت))[٤] چونکە شیعری ئازاد خۆی بە کێش نابەستێتەوەو هێندەش گرینگی بەسەرواکان نادات، بۆیە قورساییەکە دەکەوێتە سەر ئاوازی ناوەوەو زۆر جاریش

دەکەوێتە سەر وێنەی بەهێز. (فازیل شەورۆ)ش گرینگی بەلایەنی مۆسیقا داوە، مۆسیقا بەمانا کلاسیکییەکەی نا، بەڵکو بەشێوازی نوێ و لە بۆتەی شیعری نوێدا دایڕشتۆتەوە، ئەوەتا لەم کۆپلە شیعرەدا دەڵێت:—

ژووان،
بەپەنجەی گوڵ
لە دەرگای دا،
دەرگا بوو بە پیانۆ و بولبول،
زەنگوڵ.....
زەنگوڵ.....
نەغمەی پیانۆ و
تۆتەی بولبول،
دادەبارین لە پەنجەی گوڵ.ل ٢٤

شاعیر وێنە شیعرییەکانی ئاوێتەی زمانێکی پەتی و پڕ مۆسیقای کردووە، زرینگانەوەی پیت و وشەکان چێژ بەخشن، چونکە ((مۆسیقا هەست کردنی خوێنەر یا گوێگرە بەو ئاوازانەی کە دەنگی وشەکان و جۆری هەست و سۆزی دەروون و مانای وشەکانە لە ئەنجامی تریەی بڕگەکان و پێکهاتنی پێیەکان دا بەکێشی هەڵبەستەکەی دەدەن))[٥] ئەوەتا لە دووبارە بوونەوەی وشەکاندا هەستی پێدەکەین، چونکە (دەرگا) دووجار بەکار هاتووە، (زەنگوڵ) دووجار، (گوڵ) دووجار، (بولبول) دووجار، لەنێوان وشەکانی (زەنگوڵ) و (بولبول) و (گوڵ) وشە ئاراییەکی جوان هەیە، چونکە چەند دەنگێکیان هاوبەشن، هەندێك دەنگیشی تێدایە کە لە ڕووی فۆنۆلۆجی و جۆری ئاوازەکەیانەوە لێکدی نزیکن، لەوانە (ب — پ، ۆ — و) ئەمانەش ڕۆڵی خۆیان دەبینن لە بەخشینی مۆسیقا بە شیعرەکە.

لە کۆپلەیەکی تردا دەڵێت:—

دەمگوت دەبێ !
سەر بووردەی تۆ،
لەگەڵ بسکی ئەستێرەکان
بهۆنمەوە
نیازم وابوو،
بۆ ئەمشەوەم
بتکەم بە پێکە شیعرێك و
بە بێنێکا بتخۆمەوە.ل ١٣٦

لەم کۆپلەیەدا مۆسیقای دەرەکی زاڵترە بەسەر مۆسیقای ناوەکی، پێکهاتەی کێشی شیعرەکەش لە چەند بڕگەیەکی هاوشێوە دروست بووە، ئەگەر سەیری هەریەك لەم دێڕانە بکەین (دەمگوت دەبێ) چوار بڕگەیە، (سەربووردەی تۆ) چوار بڕگەیە، ئەوانی تریش چوار بڕگە چوار بڕگە دێنە خوارێ، لەدوا دێڕی کۆتایی دا هەریەکەیان لە هەشت بڕگە پێکهاتوون.

مۆسیقا دەرەکییەکەش لە گوتەی

(بهۆنمەوە) و (بتخۆمەوە) دا خۆی دەبینێتەوە، هەر چەندە ئەم دوو گوتەیە لەنێو شیعرەکەدا لە نزیك یەکترەوە بەکارنەهاتوون، بەڵام لەبەر ئەوەی لەڕووی کێشەوە هەریەك لەم دوو گوتەیە چوار بڕگەن و لەپیتەکانی (ب، ۆ، م، ە، و) شدا هاوبەشن، واتا لە پێنج دەنگدا پێکەوە پەیوەست دەبنەوەو دەنگ و سەدایان یەکانگیری یەکدی دەبنەوە.

نامۆیی لە شیعرەکاندا :

شیعر دواندنی دەروونە، بەڵام هێندێك شیعر زیاتر بۆ ناخ و قوڵایی دەروون شۆڕدەبنەوە. نامۆیی لە لاتینیدا لە گوتەی (Alienere) هاتووە بەواتای نا ئارامی دەروونی دێت.هەرچەندە لە زمانی عەرەبی دوو زاراوەی هەیە (الغربە) بەواتای دوورکەوتنەوەی کەسێك لە سنوری جوگرافی وڵاتەکەی خۆی دێت، بەڵام (الاغتراب) واتای دوورە پەرێزی کەسێك لە نێو کۆمەڵ دەگەیێنێت.

نامۆیی ((وشەیەکی دێرینی ڕەسەنی کوردی یە، کە بەکەسێك دەوترێت کەڕێو شوێنی لێ گۆڕدرابێت و کەوتبێتە نێو کۆمەڵگایەکەوە کە ئاکارو نەریتی میللەتەکانی تیادا جیاواز بێت و خۆی لەو نێوەندە نەبینێتەوە))[٦]

نامۆیی تەنها ئەم مرۆڤانە ناگرێتەوە کە زێدی خۆیان جێ هێشتبێت، بەڵکو دەشێ مرۆڤ لە وڵاتی خۆشی بژێت و هەست بەغەریبی بکات، هەست بکات ئەو مرۆڤانەی دەوروبەری کە هاوزمان و هاو نەتەوەی ئەون بەو نامۆن، هەست بکات ئەو دارو بەردو دیمەنانەی دەیبینێت بە ئەو نامۆن، هەست بکات ئەو هەوایەی هەڵیدەمژێت بۆ ئەو نامۆیە، بەڵام بەشێوەیەکی گشتیش زیاتر لە نێو بەرهەمی ئەو شاعیرانەدا ڕەنگ دەداتەوە کە زێدی باب و باپیرانی خۆیان جێهێشتووە، شاعیر دەیەوێت بە خەیاڵ بگەڕێتەوە تەمەنی بەسەرچووی و وڵاتی بە جێهێشتووی و دایك و باوك و خزم و کەس و شاخ و کێو و... هتد.

(فازیل شەورۆ) لەتەمەنی گەنجی دا ئەم وڵاتەی بەجێهێشتووەو ساڵانێکی زۆر لە وڵاتانی دەرەوە ژیاوەو لە ژیانی خۆشی تووشی کارەسات و خەم و خەفەتی زۆر بووە، بۆیە لە شیعرەکانی دا هەست بە بۆنێکی نامۆیی دەکرێ، ئەوەتا لە شیعری (هاوڕێ غەریبەکەم تۆش)دا لە کۆپلەیەکی دا دەڵێت:—

...وا شەوێکی تریشم
بەسەر داهات و
لەگەڵ کۆچی پڕو بارگەی
عیشق و غوربەت

بەختی خۆم و بەختی یارم
لەجریووەی ئەستێرە یێ
دەگرمەوە.ل ٣٤٨

شاعیر بە هەناسەیەکی زۆر غەریبانە ناخی دەروونی خۆی بە چەند زاراوەیەکی نامۆ دەردەبڕێت لەوانە (شەو، کۆچ، غوربەت).

شاعیر لە شیعرێکی تردا کە بۆیەکەم ساڵڕۆژی کۆچی کوڕە جوانە مەرگەکەی (ڕەندی) نووسیوویەتی، کاتێ کوڕی شاعیر بەکارەساتێك کۆچی دوای دەکا و هەر لە وڵاتی غەریبی دەینێژێت، دوور لە سۆزی براو خوشك و خزم و کەسەکانی ئەوەندەی تر سۆزێکی لە کوڵ دایدەگرێت و ئەوەتا چەند بە غەریبی لەم کۆپلەیەدا دەڵێت:—

لە وڵاتی غەریبیدا
خەمی دڵی نسکۆ داران،
ژانی دەروونی شاعیران،
گۆزە شەڕابێکی تاڵە
تا بە جەنگی ڕۆژگارەوە
پیرتر ببێ،
تاڵتر دەبێ...
خەستر دەبێ...
هەتا ئەتۆ
پیاڵەیەکی لێهەڵدەدەی،
ئەو بەڕووخاوی دەروونی
برژاوتەوە
دووپیاڵەی نوت
بۆ پڕاپڕو دەکاتەوە. ل١٧٠

شاعیر هەست بەوە دەکا لەو وڵاتە ئەوندەی تر نامۆ ترەو ئەوەندەی تر هەست بەغوربەت دەکا، ئەوەتا ژانی دەروونی خۆی بە گۆزە شەڕابێکی تاڵ دەچوێنێ، شەڕاب تاوەکو بمێنێتەوە خەستترو سەرخۆشکەرتر دەبێت، بەڵام ئەم شەڕابەی شاعیر تاڵەو هەتا زیاتریش بمێنێتەوە شاعیریش شەڕابی نامۆیی تاڵ دەنۆشێ، ئەوەتا لە وشەکانی (غەریب، نسکۆ، دەروون، تاڵ، خەست، برژاو) دا بەدەر دەکەوێت.

شاعیر هەر بۆ مەرگی کوڕەکەی لەشیعری (کۆڕی عاشقان)داله کۆپلەیەکدا دەڵێت :

نیگەرانم
داڕوخاوم
سەر شێواوم
دەروونم یەکپارچە گڕە
کێڵگە گڕە...
باخە گڕە...
چۆمە گڕە...ل٢٩٧

هەریەك لەوشەکانی (نیگەران، داروخاو، سەرلێشێواو)، یەکێکن لە سیماکانی نامۆ بوون : شاعیر دەروونی دەسووتێ و هەڵدەقرچێ ئەوەندە خەم و خەفەتەکەی

گەورەیە، بووە بەیەکپارچە گڕ، دواتر زیاتر هەڵدەکشێ و تاوەکو دەبێت بەکێڵگەی گڕو باخچەی گڕو چۆمی گڕو هەموو لایەك دەتەنێتەوە.

دەربڕینی وێنەی (چۆمەگڕ)لە شیعرەکانی لەتیف هەڵمەت دا دەبینرێن هەڵمەت دەڵێت:

..من بارانم دەوێ
ئەوان چەمی ئاگرم بۆ دێنن..
(دیوانی لەتیف هەڵمەت،ب١،ل٧٣٨)

لەنموونەیەکی تردا هەڵمەت دەڵێت:

...دێوەلولکەی ڕەشی گۆگرد
سوتاو وەری لق و گەڵای داری شیعر
هەر پزیشکەی گەڵایەکی
لە شارێکدا...بوو بە زێی گڕ
(دیوانی لەتیف هەڵمەت،ب١،ل٧٨٧)

لەنموونەیەکی تریش دا هەڵمەت دەڵێت:

...ژیلەمۆکەم نێرگزجاڕەو
نێڵە نێڵم زنەی گۆرانی تووڕەیە
تەماشاکەن..کێ دەڵێ من چەمی ئاگر نیم..!

(دیوانی لەتیف هەڵمەت،ب١،ل٩٦٣)

شاعیر لەشیعری (هەیبەسوڵتان)دا دەڵێت:—

دەباوەشی ئەڤینداری و
پڕ لە سۆزی
خوداوەندی گەرمی خۆتم
بۆ بکەوە،
خوا دەیزانێ (هەیبەسوڵتان)،
لەوەتەی هەم،
لەم گەردوونە سەرە خۆرەو
جەنجاڵەدا
هەرکانیاوی
خۆشەویستی
چاوەکانی تۆ شك
دەبەم... !ل ٣٥٧

لەم کۆپلەیەدا سۆزی غەریبی شاعیر بۆ سروشتە، بۆ نیشتمانە بۆ زێدی لە دایك بوونیەتی، شاعیر لەو هەموو گەڕان و سورانەی دا، بە دەیان شاخی ڕەنگاو ڕەنگی پڕ لە جەنگەڵی خۆشی بینیووە، بەڵام هیچیان لای شاعیر لە شاخی (هەیبەسوڵتان) جوانتر و پڕ سۆزو میهرەبانتر نییە، شاعیر بەشێوازی بەکەسکردن ئەم وێنەیەی دروست کردووە، هەیبەسوڵتان لەشێوەی کەسێك پیشانی دەدات و داوای لێدەکات باوەشی بۆ بکاتەوەو بەچاوێکی بەسۆزەوە ئامێزی بۆ بکاتەوە.

شاعیر لەپۆستەرە شیعری (شەهید)دا دەڵێت:—

لەو ڕۆژەوە کە ڕۆیشتیت
گشت تاوێری ئەو شاخانەی
لەتۆ دەچن،
وەکو خەنجەر
چەقیونەتە
دڵی نامۆم
نەدەمکوژن
نەدەردەچن !ل ١٢٤

تلانەوەی شاعیر لە نێو ئازارەکانی دا، هەست کردنە بە ئازارو ژانێکی بێ کۆتایی بۆ شەهیدان، بۆ ئەوانەی شەهید بوون و لە نەستی شاعیر ماونەتەوەو ناوە ناوە دێنەوە یادی، نامۆیی لەم شیعرەدا سیمایەکی دوورە وڵاتی پێوە دیار نییە، بەڵکو سۆزو خۆشەویستی شاعیرە بۆ شەهید، شاعیر هەست بەنامۆیی و خەمێکی زۆر دەکات.

لە چەندان شیعری تری دا دیاردەی نامۆ بوون بەدی دەکرێ، بەڵام ئەوانەی زۆر بەزەقی دیارن (بانگەوازی ژمارە هەزاری ڕۆح، کارتە لێو) و لە چەندان کۆپلە و جومگەی تریش دا دەبینرێن.

شیعرە لاوازەکانی ئەم دیوانە:

ئەم دیوانە چەپکێ شیعری جوانی لەخۆگرتووە،بەڵام بێبەشیش نییە لەشیعری لاواز، کۆمەڵێ وێنەو شیعری لاوازی تێکەوتووە، ئێمەش چەند نموونەیەک دەهێنینەوە لەوانە :

فازیل شەورۆ دەڵێت:
کە پەنجە گوڵێ دەچێنی...،
دەفرێ هەنگوین،
بۆ منداڵی هەنگارەکان
زامن دەکەی.ل ٧٤

لە دەربڕینێکی تردا دەڵێت:
خوێندکارێکی گەوجی لاسار،
گڵۆپێکی پۆلی شکاند،
مامۆستاکەی
مشتێ نمرەی
لە ڕەوشتا لێداشکاند ! ل١٢٠

لە شیعرێکی تردا دەڵێت:
من عاشقم
من عاشقی بزن مشك و
حەجەو مەجەو شەیتانۆکەم
من عاشقی پەپوولۆکەو
فندەگولەو
خاڵخاڵۆکەم. ل١٨٧

لە دەربڕینێکی تردا دەڵێت:
مێگەلە بزنێکی برسی،
تەیمانی باخێکیان بەزاند،
باخەوان لە حەشمەتا،
گێلە شوانەی،
لەگۆلاوی سەگا گەوزاند ل١٢٠

کە سەیرێکی ئەم چەند نموونەیە دەکەین، دەبینین کەوا بە زمانێکی سادە

نووسراونەتەوەو لە نێو وێنەی نوێ و ئاستی زمانێکی بەرزی شیعری نە ڕەخساون، بەڵکو زمانێکی سادەی ڕاپۆرت ئامێزە، زمانێکی زۆر شاعیرانە نییەو قولبوونەوەی تیا نابینرێت،چونکە زۆر جار لە شیعرێك دا هەست دەکەین بە زمانێکی سادەی کاریگەر نووسراوە، زمانی سادەی کاریگەر وەك مانی بەشێگ لەشیعرەکانی گۆران کە ئەم زمانە سادەیە ئەوەندە ڕۆچۆتە نێو وێنەی نوێ و مۆسیقاو لایەنەکانی تری شیعرەوە داهێنانیان لێدەچۆڕێتەوە، بەڵام لەم چەند نموونەیەی شەورۆ دا، زیاتر زمانێکی لاوازی شیعرییە، شتێکی تر کە لەم دیوانە بەدی دەکرێ ئەوەیە(فازیل شەورۆ)ڕێکەوت و ساڵی بە شێکی زۆری شیعرەکانی نەنووسیوە، خۆزگە ئەم دیوانەی بە چەند نامیلکەیەك پێشتر بڵاو بکردایەوە،تاوەکو ئەزموونی کۆن و نێی تێکەڵ نەکردایە.

لە کۆتایی دا دەڵێم : دیوانی هەر شاعیرێك وەربگرین هەموو شیعرەکانی لە ئاستێکی هونەری زۆر بەرزدا نابن، بەڵکو باش و باشتر و باشترینی تێدەکەوێت، بەڵام بە شێوەیەکی گشتی ئەم کۆمەڵە شیعرە دیارییەکی جوانە بۆ کتێبخانەی کوردی.

سەرچاوەو پەراوێزەکان :

*- فازیل شورۆ،کۆترێك لە ئاگر، چ١،چاپخانەی شەهاب،هەولێر،٢٠١١.
(١)- سی - دی - لویس، ت. د. أحمد نصیف الجنابی مالك میری - سلمان حسن ابرهیم، الصوره الشعریه، دار الرشید للنشر، بغداد، ١٩٨٢، ص ٧٦.
(٢)- د.حسین الحاج حسن، أدب العرب في عصر الجاهلية، الطبعة الثالثة، المؤسسة الجامعية الدراسات و النشر و التوزيع، بيروت، ١٩٩٧، ص ٢١.
(٣)- جەبار ئەحمەد حەسەن، ئیستاتیکای دەقی شیعری کوردی - کوردستانی عێراق (١٩٥٠ - ١٩٧٠) نامەی ماستەر، زانکۆی سەلاحەدین، ٢٠٠٥، ل ٥٩.
(٤)- د. دلشاد عەلی، بنیاتی هەڵبەست لە هۆنراوەی کوری دا، چاپخانەی ڕەنج، سلێمانی، ١٩٩٨، ل ٨٩.
(٥)- عبدالرزاق بیمار، کێش و هەڵبەستی کوردی، چ ١، چاپخانەی دار الحریە، بغداد، ١٩٩٢، ل ١١.
(٦)- ئەحمەد سالار، هونەری ژیان، چ ١، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی، ٢٠٠٥، ل ١٩.

ستار ئەحمەد

دیوانی تەنیایی ..لەتیف فاتیح فەرەج

رامان خولیای دۆزینەوەی بەها پیرۆزەکان دەدا بە کۆڵاو لەکۆڵوانەی هەور شاباڵێك بۆ بێچووی شیعرەکانی دروستدەکات، لەبەرزی ئاسۆدا گەردانەی پرشنگ دەبنە گەردانەی پەیڤی شرینی ئەو شاعیرەی لەگرفتاری خەمەکاندا نەبێت، پێڵووی ماچی نمەی سۆزیان نەچێشتووە.برینی تەنیایی، غوربەت، ورەو کۆڵنەدان..ناسنامەی بەستەکانێتی و لەدڵنەوایی شنەی بەیان و لەوردە ئاورێشمی بەفری کوێستانا نەبێت چاوەکانی لێکنانێت، دەستی قەدەر ناتوانن خۆزگەو ئاواتەکانی بنێنە چاڵ و بەگژ ناهەمواریەکانا دەچێت. لەهەموو شتێك رادەمێنێ و دەتوانێت نەخشەی (خەم، تەمەن، سووتان، پێکەوە نەگونجانی ناخ و رووکەشەکان)بکێشێ، وەلێ لەهەموو شتێك زیاتر لەخۆی رادەمێنێ، ئەویش.،(لەتیف فاتیح)ی شاعیرە کەلەدیوانی تەنیاییدا دەڵێت:.

تەنیاتر لەتەنیایی بیردەکەمەوە
بیرەوەری دەسووتێنم
لەشتێك راماوم
خۆمم

شاعیر خەمی کوردستانێکی هەڵگرتووە، سەراپای دەریای خوێنەو کسپەی ناخی هەڵەبجە لەدڵیدا سارێژ نابێت و دەبینێت بازرگانی بەخوێنی گەلەکەیەوە دەکرێت، هەوای ژەهراوی بەدیاری بەسەردا پەخشدەکەنەوە، هەرناڵەو سووتانی کوردە کەس گوێی لێناگرێ.

تەنیاین لەو شەوانەدا
کە بێ هودە دەستمان بەرزکردووەتەوە
بێ ئەوەی کەس گەرۆیەکمان بداتێ

شاعیر سۆفیەکە لەخەڵوەتگای خواوەندا سۆز دایدەگرێت و بیر لەنهێنیەکانی ئاسمان دەکاتەوە، موریدی رێگای عاشقانەو شەیدایەکی سەرشێتی جوانی و پیرۆزییە، بەڵام لە لانکی خواوەندو کۆشی دەزگیرانەکەشیدا تەنیایی بەرۆکی بەرنادا، هەمیشە غەرقی دونیای غوربەتە، چونکە جەستەی دەزگیرانەکەی لەلمی عەرعەردا زیندە بەچاڵکراوە، رۆحیشی لەبارەگای خوادا دەناڵێنێ و مافی دووسەد هەزار پەپوولە بەگوێی ئەودا دەدات.

هەمیشە تەنیایی لەگەڵمە
تەنانەت ئەو کاتانەی کەلەئامێزی
دەزگیرانەکەمدا بیر لەخوا دەکەمەوە

لەتیفی رەنجەڕۆ و دێوانە نەگبەتی بەرۆکی بەرناداو ئاوارەیی رچەرێی ئۆردوگاکانی پێنیشاندەدات.وێنەی گوڵەنێژراوەکانی عەرعەر هەمیشە داوای ماقی لێدەکەن و خۆی بەبەرپرسی میللەتێك دەزانێت دەنگی لەسینەی زامداری خاکا تاسێنراوە، ئیتر چۆن بەئەشکی سوور گوڵ و خاك ئاو نەدات

گوڵەکانی عەرعەر لەگوڵەکانی ئۆردوگا
تەنیاتر
گوڵەکانی ئۆردوگا لەگوڵەکانی عەرعەر
تەنیاتر
گوڵەکانی خوا لەگوڵەکانی کورد تەنیاتر
گوڵەکانی کورد لەگوڵەکانی خوا تەنیاتر

شاعیر بۆ بێکەسی کورد دەبێت بەپەروانەو بەدوای چرای ئەو ماڵانەدا عەودالە، دەستی خوێنینی جەلادەکان نارەوا کوژانیانەوە، حاجی ئاسا لەعەشقی شارەکەی دابڕاوە، بۆیە تەنانەت جەستەی بەرۆحی نامۆیە، ناخی تەلبەندەو دڵی مەلێکی دیلە لەقەفەسی سنگیا بۆ هێلانەی نۆغرۆ و چڵی سووتاوی رەزە بێبەرەکان دەخوێنێ، ئەوەتا دەڵێت:.

کۆیە وەك حاجی تەنیایە
حاجی وەك کۆیە
من لەحاجی تەنیاتر
حاجی لەکورد بێکەس تر

بەقەد رامانی شاعیر ئیحاو بۆچوون و وێنە شیعرییە ناسکەکانی رامانی دەوێت و هەر گوڵە شیعرێکی بەدوای گەردنێکا دەگەڕێن بۆ ئەوەی ببنە گەردانەی گەردن ئازادی و لە تارمایی تاسەیەکا زریوەی ئەستێرەیەکی خۆزگە هەڵبمژن.

سەرچاوە:.دیوانی لەژیان خەمتر

خەڵەف شەوقی داودی (گاندیی عێراق)

ئا: نەبەرد تۆفیق

لە پارێزکای کەرکوك ژمارەیەکی زۆر لە ئەدیب و شاعیر و زانا سەریان هەڵداوە، بە تواناو داهێنانەکانی خۆیان زانست و رۆشنبیرییان دەوڵەمەند کردووە، ژمارەیەکیان بایەخ و گرنگییان پێدراوە لە لایەن ئەو نووسەرو مێژوونووسانەی کە لە دوای ئەوان هاتوون، بۆیە ناویان لە تۆماری مێژوودا نووسراوە، بەڵام هەندێکیان گرنگی پێ نەدراوە و بەرهەمەکانیان لەناوچوون و ناویان تەنها لە چەند سەرچاوەیەکی کەم و لە پەراوێزی دەستنووسەکاندا ماوەتەوە، کە پێویستی بەوەیە کەسانێك هەبن، توێژینەوەیان لەسەر بکات و لەناوچوون بیانپارێزێت، لە هەردوو حاڵەتەکەدا کۆمەڵێك ئەدیب و زانا هەیە کە بایەخیان پێ نەدراوە و رۆشنبیری و زانست لە توانا بەرزەکانیان بێ بەش بوون.

یەك لەوانەی کە پارێزگای کەرکوك پێی گەیاندووە و خەریك بوو لەبیر بکرێت ئەویش شاعیر و نووسەر و رۆژنامەنووس و وەرگێڕ (خەڵەف شەوقی داودی)یە. خەڵەف کوڕی ئەمین داودییە و لە هۆزی داودەی سەر بە پارێزگای کەرکوك و دەورووبەری نیشتەجێن، بنەماڵەی خەڵەف شەوقی سەرەتا لەسلێمانییەوە کۆچیان کردووە بۆ شاری رومادی و پاشان بۆ شاری سۆیرە، خەڵەف شەوقی دوای چاوەڕوانییەکی زۆری باوکی هاتۆتە دنیاوە چونکە باوکی پێش ئەو حەوت منداڵی تری هەبووە، بۆیە لەدایکبوونی خەڵەف خۆشی و شادی خستە نێو خێزانەکەیانەوە. خەڵەف شەوقی لە ساڵی ١٨٩٨ لەدایك بووەو لەساڵی ١٩٠٥ چووەتە قوتابخانەی تورکی لە شاری سوێرە و ساڵی ١٩١٢ قوتابخانەی تەواو کردووە، ئەوەی کاریگەری هەبووە لەسەر پێگەیاندنی خەڵەف شەوقی ماڵی خوشکەکەی بووە کە قوتابی بووە لە قوتابخانەی رووشدییەی عوسمانی، بۆیە خەڵەف شەوقی لەو رێگایەوە توانیویەتی هەندێك کتێب و چیرۆك بەدەست بێنێت. پاشان خەڵەف شەوقی قوتابخانەی رووشدیە تەواو دەکات و دەچێتە خانەی مامۆستایانی تورکی لە بەغدا و دواتر لە شەڕی یەکەمی جیهانی بەشداری دەکات لە بەرەی تورکیا و عێراق و بەدیل گیراوە، پاشان نێردراوە بۆ هند، لەوێ فێری زمانەکانی ئینگلیزی و هندی بووە، و خۆیشی زمانی تورکی و فارسی زانیوە جگە لە زمانی کوردی کە زمانی خۆیەتی.

ئەو ژینگەیەی کە خەڵەف تێیدا دەژیا یارمەتیدەر بوو بۆ ئەوەی کە تواناکانی خۆی پەرە پێ بدات، بۆیە بووە یەکێك لەوانەی کە کۆمەڵێك بەهرەی تێدابوو،

خەڵەف شاعیر و بڵاوكار و وەرگێڕ و ڕۆژنامەنووس بوو، بۆیە بە هۆی بەهرەكانییەوە بوو بە سەرنووسەری بەشی عەرەبی لە ڕۆژنامەی (ئەوقاتی عێراقی) لە بەسرە و بەغداد، خۆیشی كۆڤاری (شط العرب)ی دەرهێناوە لە ساڵی ١٩٢٣، تەنها یەك ژمارەی لێ دەرچووە دواتر ڕۆژنامەی (شط العرب)ی دەرهێنا لە بەغدا لە ساڵی ١٩٢٤ كە شەش مانگ بەردەوام بوو. لە ساڵی ١٩٢٦ لە وەزارەتی دارایی دامەزراوە، دواتر بووە بە سكرتێری دارایی لە وەزارەتی ئابووری و گەیاندن لە ساڵی ١٩٣٥، لە ساڵی ١٩٣٩ لە بەغداد كۆچی دوایی كردووە.

لە ساڵانی سییەكاندا لە یەكێك لە ڕۆژنامەكانی عێراق دا وێنەیەكی خەڵەف بڵاوكراوەتەوە كە لەگەڵ گاندی دا قسە دەكات، بۆیە مەلیك غازی نازناوی (گاندی عێراق)ی پێی بەخشی كاتێك كە ئەو وێنەیەی بینی.

خەڵەف شەوقی هەر لە منداڵییەوە كەسێك بوو كە ڕووخۆش و هەزەلی بوو، بۆیە دواتر بوو بە نووسەرێك كە ڕەخنەی لە كۆمەڵگای عێراقی دەگرت. خەڵەف شەوقی لەساڵی ١٩٣٩كۆچی دوایی كردووە لەبەغدا و لە ماوەی ژیانیدا نۆ بەرهەمی بڵاوكردۆتەوە بریتین لە:

١–نقدات ملا نصرالدین، بغداد،١٩٢٢.
٢–زاد المسافر و لهفة المقیم و المحاضر، بغداد،١٩٢٤.
٣–قضیة فلسطین، بغداد، ١٩٢٤.
٤–دكری سعد زغلول فی العراق،بغداد، ١٩٢٦.
٥–مرشد العمال و اصحاب الحرف و المعامل، بغداد، ١٩٣٦.
٦–قصص مختارة من الادب التركی، القاهرة، ١٩٣٦.
٧–الفلقة،فطاحل اللغة و فحول الشعراْ ، بغداد، ١٩٣٨.
٨–وساوس السلطان عبدالحمید.
٩–ماة فكاهة و فكاهة.

ئەمە جگە لەوەی دوو كتێبی بلاونەكراوەتەوەو لەلایەن خیزانەكەیەوە ماوەتەوە كە بریتین لە:
١–حقیبە الداودی، كە بیرەوەرییەكانی زیانییەتی
٢–سفینە نوح، كە كۆمەلیك چیرۆكەو بەشیكی كەمی لە رۆزنامەی (هاتف)دا بلاو كردووەتەوە.

نابیت ئەوەشمان لە یاد بچیت كە خەڵەف شەوقی یەكیك بووە لە دەستەی دامەزرینەری كۆمەلەی(پشتیوان) لەساڵی ١٩٣٧ لەكەل ئەم كەسانەدا(رەفیق حلمی،

مستەفا شەوقی، ئەحمەد خواجە، ئەمین رەواندزی، و كەسانی تر).

سەرچاوەكان:

١–میر بصری: اعلام الادب فی العراق الحدیث، ج٢، تقدیم: د.جلیل عطیة،الطبعة الاولی، دار الحكمة،لا ٣٦٧–٣٧٧.
٢–محمد علی قرداغی، هویة كركوك الثقافیة والاداریة، الطبعة الطبعةثانیة، اربیل،٢٠٠٧، لا ١٥٥–١٥٧.
٣–مصطفی نریمان: شۆرشی ئیبراهیم خانی دەلۆ ١٩٢٠، دار الحریه، ١٩٨٥، لا ٩٧.

مەحمود نەجمەدین

پاکۆدی لوسیا.. ئەفسانەی گیتار

مێژووی مرۆڤایەتی پڕە لەو کەسانەی کە لەداهێناندا تیژڕەوبوون، توانایەکی سیحرییان هەبووە لەداهێناندا، لەوانە ئارتۆر رامبۆ، ڤانکوخ، نیتشەپاگانینی و....هتد.. ئەمانە زۆر زوو وەك داهێنەر ناسران و لەمەودایەکی کورتدا بوون بەئەستێرەی درەوشاوە لەبوارەکەی خۆیاندا. هەڵبەتە خانەوادە و دەوروبەر و بارودۆخ دەوری گرنگیان هەیە لەداهێناندا. بەڵام توانای داهێنان پەیوەستە بەخودی کەسەکەوە. مرۆڤ بۆهەموو کارێك دەیکات پێویستی بەعەشق هەیە. شکست و سەرکەوتن لەدەسەڵاتی خودی مرۆڤ خۆیەتی. بۆ هەرکارێك کە دەستی بۆدەبەیت دەبێت رۆحی خۆتی بۆ بکەیت بەخۆراك. بەجۆرێك خودی خۆت ببیت بەو کارە کە دەستی دەدەیتێ. پاکۆدی لوسیای موزیکژەنی ناوداری ئیسپانیش یەکێکبووە لەو

داهێنەرە مەزنانە، ئەو عاشقی موزیکبوو، موزیکی بردە ناو رۆحی خۆیەوە، خودی خۆی بووبەموزیك، لەکەنار دەریاکاندا ژیا و ژیانی خۆی کردە ئاوازێکی بەردەوام و ئەبەدی.

پاکۆدی لوسیا، گیتار ژەنە سەرسوڕهێنەرەکەی دونیا ئەگەر خۆی کەسێکی داهێنەر نەبوایە باوکی هەرگیزنەیدەتوانی بیکات بەو مۆزیکژەنە ناودار و سەرسوڕهێنەرە. کە لەسەر ئاستی ئیسپانیا و جیهانیش ناو و ناوبانگی هەیە. پاکۆدی لوسیای بلیمەت ئەفسانەی فلامینگۆ زۆر زوو، هێشتا هەرزەکاربوو وەك موزیکژەنێکی بلیمەت دەرکەوتووە و بووەبە ئەفسانەی گیتار، بەباشترین و خێراترین گیتارژەنی جیهان دادەنرێت لەم سەردەمەدا

پاکۆدی لوسیا، ناوی راستەقینەی فرانشسکۆ سانشیز جومیز ە لە دورگەی سەوز لە ناوچەی قادس باشووری ئیسپانیا لەساڵی ١٩٤٧لەدایکبووە. نازناوی پاکۆدی لوسیاشی لە خانەوادەکەیەوە بۆی ماوەتەوە. ئەم مۆزیکژنە ئەفسوناوییە یەکێکە لەناودارترین ژنیارەکانی گیتار، کوڕی ژنیار ئەنتۆنیۆسانشیزە. لەمۆسیقای فلامینگۆ و جاز و کلاسیکیشدا شارەزایە. بەڵام زۆرتر لەفلامینگۆدا شارەزاییە. زیاتر تێیدا قوڵبووەتەوە. لەساڵی١٩٥٨ لەتەمەنی یانزەساڵیدا دەچێتە رادیۆی دوورگەی سەوز لەوێوە دەرکەوت و توانی لەپێشبرکێیەکدا سەرکەوتن بەدەست بهێنێ .

پاکۆدی لوسیا زیاتر لەسی بەرهەمی تۆمارکردووە. باوکی یەکێك بووە لە هاوکارەکانی موزیکی فێرکردووە، سەرەتای کارکردنی پاکۆدی لوسیاش وەك سابیکاس و میجل بروول و ماریۆ ئەسدیررو کاریگەری رۆشنبیریی ئیسپانی لەسەر بووە و موزیکی کلتووری ئیسپانی کاریگەری هەبووە بەسەرکارەکانییەوە.

ساڵی ١٩٥٩ خەڵاتی تایبەتی ڤێستیڤاڵی فلامینگۆی جیهانی لەئیسپانیا وەرگرت. ئەو کاتە مندالترین ژنیاری نێو هاوەڵەکانی بوو، وەك گیتارژەنێکی بچکۆلە ئەو خەڵاتە وەردەگرێت، ئەمەش ویستگەیەکی دیکەی سەرکەوتنەکانی بوو .

دوای ئەوەی بنەماڵەکەی دەچنە شاری مەدرید، باکودی لوسیابەمەبەستی کاری موزیك روو لە کۆمپانیای دەنگی جوزی جریکۆدەکات، لەوێ یەکەم کاری هونەری خۆی تۆماردەکات ئەمەش لەساڵی ١٩٦٣بوو .

ساڵی ١٩٧٦ هونەرمەندی ناودار کامیرون دی ئیلسا دەناسێ، کە گۆرانیبێژی ناودای فلامینگۆ بوو. پاکۆدی لوسیا لەگەڵ

کامیروندا کۆمەڵێك ئەلبومی هێنایە بەرهەم. کە لە (١٠) ئەلبوم پێکدەهات، تا لە ساڵی ١٩٩٢ کامیرۆن دەمرێت پاکۆدی لوسیاش زۆر نیگەران دەبێت بەمردنی. مەرگی کامیرۆن توشی نائومێدی و غەمگینییەکی قوڵی دەکات .

لەساڵی ١٩٦٩ – ١٩٧٠ خاڵی سەرکەوتنی پاکۆدی لوسیا بوو، لە بەناوبانگترین گۆرەپان و شانۆکانی وەك بالاودی لاموسیکا و شانۆی بەرشەلۆنە بەئامادەبوونی جەماوەرێکی بێشوماری عاشق بەموزیکی فلامینگۆ ئاهەنگ دەگێرێت

لەساڵ ١٩٧٥ دا لەسەر شانۆی ریاڵمەدرید کارێکی هونەری جوان و چێژبەخش لەبەردەم جەماوەرەکەیدا نمایش دەکات، کاریگەری و کاردانەوەی ئەم نمایشە بە ئیسپانیا و ئەمریکا دەگات. لێرەوە ناو و ناوبانگی پاکۆدی لوسیا سنوورەکانی

ئیسپانیا دەبرێت و دەبێت بەئەستێرەیەکی مەزنی جیهانی مۆزیك. پەیوەندی پاکۆدی لوسیا و مۆزیکی جاز لەساڵی ١٩٧٧ەوە دەستی پێکرد و هەر ئەو کاتە دی میولا و جۆن مکلاین کە دوو مۆزیکژەنی ناوداری جازبوون و بوون بەهاورێی پاکۆدی لوسیا، بەرهەمی ئەم هاورێیەتییە چەند کارێکی هونەری بوو. ئەو بەرهەمانەی کە لەگەڵ ئەو دووهونەرمەندەدا پێشکەشی کرد تێکەڵکردنی موزیکی جاز وفلامینگۆبوو، ئەم جارەش پاکۆدی لوسیا توانی سەرکەوتنێکی تر تۆماربکات و بیسەرانی موزیکی سەرسام کرد .

پاکۆدی لوسیا بەعەشقەوە موزیکی دەژەنی و عەشقی موزیك لەسەرکەوتنێکەوە بۆ سەرکەوتنێکی دیکەی برد. توانای سیحر ئاسای ئەم موزیکژەنە ئەفسانەییە بەدونیای موزیکدا بڵاوبووەوە و توانی ناوبانگی ژەنیاری سەدە لە ئیسپانیا بۆخۆی دەستەبەربکات. پاکۆدی لوسیا چەندین ئاهەنگی گێراوە لە ئیسپانیا و ئەمریکا وئەوروپا و وڵاتانی دونیا.

لەساڵی ١٩٩١ مەلحەمەی مۆن ئامور کردە بەرهەمێکی مۆسیقی و پێشکەشی عاشقانی موزیکی کرد، ئەم کارە پارچەموزیکێکی قورس بوو، مەلحەمەیەکی جیهانی بوو، بۆیە ئەمەش وێستگەیەکی دیکەی سەرکەوتنەکانی پاکۆدی لوسیابوو.

پاکۆدی لوسیا گیتارژەنی ناوداری ئیسپانی و ئەستێرەی گەشی موزیکی جیهانی تا ئێستا لەژیاندایە و دەنگی موزیکی سیحر ئاسای دەگاتە گۆی گوێگرەکانی وئەو هێشتا لەکەنار دەریاکاندا عەشق لەگەڵ موزیك و دەریادەکات. دەنگی ژێی گیتار و دەنگی شەپۆلەکاندا دەژی .

خەلاتکردن سیمبوله ..یاخود پاداشته؟؟

نامانج سەیدە

پێشکەوتنی بوارەکان لە هەر ولاتێکدا پاندە بە کۆمەلێك بنەما ویاسا وشەنگستە،بی ئەوەش پێشکەوتن پەرە ناسێنێت، ئەو بنەمایانەش مەرجە بەلانس وپێوەری ئەخلاقی وزانستی هەبێت ،یەکێك لەو بنەمایانەی کەدەمەوێ ئاماژەی پێبدەم ،خەلات کردنە چ (مادی یان مەعنەوی) بێت ، گەر تماشای ولاتانی ئەوروپابکەین هەست بەوەدەکەین ،کە بایەخێکی زۆری پێدراوە، لەوانە "نۆبڵ وپۆلیزەر وئۆسکار و ...هتد، ئەم خەلاتانە وەك پاداشتێك بەرامبەر هەوڵەکانیان پێدەبەخشرێ ، لە هەمان کاتدا کۆمەلێك خەلاتمان هەیە وەك سیمبولێك وەکو ڕێزێك ناوی ئەو کەسانە هەلدەگرێ، بۆ نموونە ولاتی ئیسرائیل لە کاتی سەردانی هەر کەسێکی ناودار وپایەدار بۆ ئەو ولاتە ناوی شوێنێك یاخود جێگایەك"قوتابخانە ،جادە ، تەلار..."بە

ناوی ئەو کەسەوە دەنێت.

لە نیۆ میللەتی کوردیشدا خەلات قودسییەتی خۆی هەیە سالانە چەندین جۆر خەلاتمان هەیە لە تەواوی بوارەکان دەبەخشریتە داهێنەرەکان ، لەوخەلاتانەی لە بواری ئەدەب پێشکەش دەکرێت خەلاتی گەلاوێژە،تێبینی ئەوە دەکەین کە جیاوازی هەیە لە دابەش کردنی ئەم خەلاتە ئەمە بابەتی ئێمە نییە ، ئەوەی گرنگە بەلای ئێمەوە تاکو ئێستا زۆر کەسی داهێنەرمان هەیە لە تەواوی بوارەکان بە تایبەت بواری هونەری ، کەچی هەمیشە پەراوێز دەکرێن.

هونەرمەند "عەدنان کەریم" وەك هونەرمەندێك ڕۆلێکی بەر چاوی هەیە لە پاراستنی وزیندوو ڕاگرتنی هونەری ڕەسنی کوردی ، بەلام تا ئێستا شەقامێك یاخود پارکێك یان هەر شتێکی تر نەمان بینییوە ناوی "عەندنان کەریم " ی لیێ بنرێ ، ئەمە کەم تەرخەمییەکە وەزارەتی ڕۆشنبیری دەرهەق بە هونەرمەندان دەیکات .

دەبینین زۆر لە نەخۆشخانەکان و قوتابخانەکان و زۆر شوێنی تر ناو ی شەهید وپێشمەرگە دێرینەکانی لێنراوە ئەمەکارێکی جوانە وجێگای خۆیەتی،بەلام زۆر جار لە پاش کۆچکردن پاداشتی ئەو کەسە دەکرێت ، خەلاتێك لە پاش مردن بێت نەبوونی باشترە، هونەرمەند کەریم کابان پەیکەری بوکرا ئەوە جێگای خۆشحالییە وئومێدی دووبارە بوونەوەی ڕێزلێنانی لەو جۆرە دەکەین ،بەلام دەبێت بەلانسێك هەبیت بۆ چۆنێتی و چەندێتی ودابەش کردنی ئەو جۆرە خەلاتانە،چونکە هەموو ڕەهەندەکانی ژیان گرنکن وهونەر یەکیکە لە گرنگترین ئەو بوارانە وهونەرمەند عەدنان کەریم شایستەی ئەوەیە ڕێزی لیێ بگیریت وەك وەفاداریك بو هونەر نەك بۆ عەدنان .. بۆیە وەزارەتی روشنبیری ئەرکێکی نیشتمانی لەسەرە کە خەلاتی مادی ومەعنەوی هونەرمەندانی وەك عەدنان کەریم بکات . ڕیزلێنانی لەو جورە وادەکات کەسانی تر بە هەمان دلسۆزی وخۆشەویستییەوە هەوڵ پەرە بدەن بە هونەر وئەدەبیاتی کوردی ، ئەمەش وادەکات ولات زیاتر پێشبکەوێت ولە تەواوی بوارەکان پەرە بسێنێت چونکە هونەر بەشێکی گەورەی شارستانی هەر ولاتێکە ،گەرئەمرۆ شەقامێك بە ناو "عەدنان کەریم"ەوە بکرێت سبەی چەندەها عەدنان دروست دبێت پاش ئەوەی بزانن کە،ماندووبوونەکەیان جێگای ڕێزە ...

عەلی ئەشرەف درویشیان

گۆڕی گاور

لە فارسییەوە: شەهرام فاتحی

کوڕەکە جولایەوە. چاوەکانی بە ئارامی کردنەوە. روخسارە ڕەش هەڵگەڕا و سووتاوەکەی باوکی کە بە مووی رەش و سپی داپۆشرابوو، بەرامبەر بە خۆی بینی. ئەمجار زانی کە کاتی ڕۆیشتن بۆ سەر ئیشە. باوکی هیچی نەگوت، تەنانەت وەك ڕۆژانی پێشوش نەیگوت:"یاڵڵا درەنگ بوو." بە بێدەنگی و ئارامی سفرەکەی هێنایە دەرەوە. چەند نانێکی پێچایەوە و هەریەکەو لەتکێکیشیان بە دەستەوە گرت و خەریکی خواردنی بوون، تۆزێك دۆشیان لە تورەکەیەك کرد بۆ ئەوەی ئاوەکەی بروات و خەست ببێتەوە و نیوەڕۆ بە نان بیخۆن. بوخچەکەیان پێچایەوە لە ژوورەکە دەرکەوتن، دایکەکەش حەوشەی ماڵەکەی دەماڵی.

پیاوەکە لە گۆشەیەکی حەوشەکە پاچێك و پێمەرەیەکی لوتشکاوی هەڵگرت و

خستنیە ناو گۆنیەکەوە. کوڕەکە دەیزانی کە نابێ کەس پاچ و پێمەڕەکە ببینێت. پیاوەکە کاتێك بە حەوشەکەیان دا تێدەپەری لە تەنیشت حەوزی ئاوەکە لایدا و لە سەر ئاوەڕۆیەکە دانیشت و سێ جار گوتی: " خەوم بینیوە، خێرم بینیوە، یا ئەڵڵا، یا محمد، یا عەلی".

کوڕەکە بە دوای باوکیدا ڕۆیشت. لە دواوەڕا باوکی پشت چەماو دەهاتە بەرچاو، دەتگوت دڵی دێشێت. قۆڵی چاکەتە ڕەش و تۆزاویەکەی وەك دوو باڵی قەلەرەشکەی تۆپیو لەملا و لەولای هەڵاوەسرابوون. چیتر پێڵاوەکانی بۆنی گەنم و جۆیان لێ نەدەهات، ئێستا لە جیاتی گوڵە گەنم و گوڵە جۆ چەقڵی بیابانیان پێوە بوو قوراویش بوون.

کاتێك لە ماڵەوە هاتنە دەرەوە، پیاوەکە دوعایەکی خوێند و بە دەوری خۆیدا سووڕا و فویەکیشی لە کوڕەکەی کرد.

ڕێگاکەیان گۆڕی بۆ ئەوەی بە بەردەم جەندرمەکاندا نەڕۆن، قەپە قەپی سەگەکان تەواو ببوو و نۆرەی کەڵبابەکان بوو گوند پڕ بکەن لە "قوقولی قوقو" ی خۆیان.

بە پەنا کانیاوی گوند دا تێپەرین کە کۆمەڵێك ئافرەتی لێ بوو، بە خێرایی بە پەنایاندا ڕۆیشتن و ملیان دایە بیابان. کزەبای ئاخری پاییز هاوڕێ لە گەڵ تیشکی لاوازی خۆر پێستی دەموچاویانی دەکروزاندەوە. کوڕەکە هەستی بە سەرما دەکرد. باوکەکە بێدەنگ بوو، دوێنێ شەو کۆڵە مستێکی لە ژنەکەی دابوو و لاچاوی بریندار بوو. کۆڕەکە وەبیر دایکی کەوتبۆوە کە لاچاوی وەك بەهێیەکانی دووکانی"مام سمایل"یان لێهاتبوو، زەرد بە پەڵەی قاوەییەوە.

وەبیری کەوتەوە کاتێك دایکی دۆی لە توورەکەکە دەکرد، بە هۆی ماندوویەوە دەستی لەرزی و تۆزێك دۆ ڕژایە سەر عەرز. باوکی هێچی نەگوت سەری توورەکەکەی بە هێواشی گرێ دایەوە و بە هەموو هێزی خۆی کۆڵە مستێکی لە دایکی دا. کوڕەکە هیچی نەگوتبوو بەڵام حەزی دەکرد بە هەموو هێزی خۆی بقیژێنێت، لەبەر ئەوەی ترسابوو. هەرکات باوکی هیچی دەست نەدەکەوت لەماڵەوە لێدان و پێکدادانی ساز دەکرد. بە تایبەت لەو کاتەیڕا لە گوندەکەیان لە ڕێزەی دەوڵەمەندەکانیان دانابوو.

ئیتر دوای ئەوە باوکی کەمتر قسەی دەکرد و پێکەنینیشی نەمابوو، دەتگوت زمانی گیراوە. تەنها کاتێك گۆڕی گاورەکانی هەڵدەقەندەوە زمانی دەکرایەوە قسەی دەکرد. گۆڕەکان وردە وردە وەدەر کەوتن. تیشکی خۆر گوندەکەی رووناك کردبوو بەڵام هێشتا نەگەیشتبوو بۆ نزیك

گۆڕەکان. چیای"چل پیاو" پێشی بە خۆر گرتبوو لە دوورەوە گۆمبەزی نەزرگەکە دیار بوو کە لەسەر لووتکی چیاکە هەڵکەوتبوو و دەیروانیە گوندەکە.

کاتێ گەیشتنە بەردە قەبرەکان لەوێ ڕاوەستان. پیاوەکە پشوویەکی دایەوە و توورەکەی تووتنەکەی دەر هێنا و جگەرەیەکی هەڵپێچا، کوڕەکەش پێڵاوەکانی داکەندن و تەکاندنی. لەدوورەوە جێبی جەندرمەکان دیاربوو کە بەرەو گوند دەڕۆیشت و لەدوای خۆیەوە هێڵێکی بە تەپوتۆز درووست کردبوو.

گۆڕەکان زۆر بوون، باوکی چەند ڕۆژ لەوە پێش ئەم کۆمەڵە گۆڕەی دۆزیبۆوە، تا ئێستا کەس بەم گۆڕانەی نەزانیبوو.

ماوەیەک بوو دانیشتوانی دەڤەرەکە خەریکی هەڵقەندنەوەی گۆڕی گاورەکان بوون. دەستە دەستە بنەماڵە دەوڵەمەندەکان بۆ گۆڕ هەڵقەندنەوە دەچوون بۆ دەشت و بیابانەکانی دەوروبەر. چەند جولەکە بە دوای کەونینە و عەتیقەدا دەگەڕان و پارەی باشیشیان پێدەدا و لە پاشان دەیان نارد بۆ شار، ئەوەش ببوو بە هۆی ئەوەی ئەم ئیشە پەرە بستێنێت و زۆربەی خەڵک ڕوی تێکات. بەڵام لەهەمان کاتدا جەندرمەکان بە توندی بەرگریان لەم ئیشە دەکرد. چەند کەسیشیان دەست بەسەر کردبوو، لێشیان دابوون و تەسلیمی دادگاشیان کردبوون.

کوڕەکە سەیری باڵندەکانی دەکرد کە دەستە دەستە بە ئاسماندا تێدەپەڕین، ئاسمان پڕ ببوو لە دەنگی شەقەی باڵی باڵندەکان. دوای ڕۆیشتنیان دنیا ئارام بۆوە. پیاوەکە پاچ و پێمەڕەکەی دەرهێنا و دەستی کرد بە گۆڕهەڵقەندنەوە، لە گەڵ یەکەم پاچ کە لە عەرزی دا هاواری کردە نەزرگەی چل پیاو و لێی پاڕایەوە دەسکەوتیان هەبێت .

کوڕەکە بەردەکانی لە ژێر پاچەکە لادەبردن، هەتاو لە پشت چیای چل پیاو دەرکەوت و یەک ڕاست لە ڕوخساری ئەوانی دەدا، وردە وردە گەیشتنە گڵی سوور، کوڕەکە دەیبینی کە عارەق تک تک لە ناوچاوانی باوکیەوە دێتە خوارەوە. بۆ خۆشی هەستی بە گەرما دەکرد و لەشی دەخورا، پیاوەکە دەستی کرد بە قسەکردن:" چەندەم عەزیەت کێشا تا ئێرەم دۆزییەوە! شوێنەواری شەش گۆڕی پێوە دیارە، دوێنێ هیچمان دەست نەکەوت لەوانەیە ئەمڕۆ شتێک بە نووکی پاچەکەمانەوە گیر بکات. دوێشەو خەوم بینیوە ئەویش چ خەوێک" !

ڕوی کردە کوڕەکە کە خەریکی هەڵکڕاندنی بن هەنگڵی بوو و سەیری هەڵۆیەکی دەکرد

کە بە ئاسمانەوە بوو، کوڕەکە زۆۆ سەرنجی دایەوە قسەکانی باوکی.

ــ دوێشەو خەوم بینیوە کە کەونینەیەکی گەورەم دۆزیبۆوە. لەم گۆڕە دابوو. نا، لەوانەیە ئەم گۆڕە بێت. نازانم کامەیان بوو. هەرچییەک بوو گۆڕێکی گەورە بوو. لە پەنای چیایەک پاچێکم لە عەرز دا دوو دەست وەدەر کەوتن و پەیکەرێکیان دامێ. پەیکەری پاشایەک بوو، شایەکی کۆن بە تاج و تەختەوە، وەک پەیکەرەکەی کاک مراد کە ماوەیەک لەمەوبەر جولەکەکان لێیان کڕیەوە. پەیکەرەکە زەرد زەرد بوو، ئاڵتونی نایاب بوو. پاشا لە سەر تەختەکەی دانیشتبوو. نازانی چەند خۆشحاڵ بووم، بیرم دەکردەوە کە بە پارەکەی هەموو شتێک دەکڕم مانگا، زەوی، چوونەحەج، چارەسەر کردنی ژانی دڵی دایکت،...

ڕووی کردە هەتاو دەستێکی لە ملی خۆیدا و بە توندی پشمی، بۆ پشمینی دووهەمیش هەوڵیدا بەڵام بێفایدە بوو. درێژەی پێدا:" ئەوەش شایەتی خوا. ئەگەر شانس یارمان بێت و کەس لێمان تێنەگات زۆر باش دەبێت. بەڵام ئەو سەگبابانە دەڵێی دێون تا ناوت هێنان لە سەر سەرت حازر دەبن وەک ئەوەی مووت لێ هەڵپڕوزاندبن. لەوانەیە لەم شەش گۆڕەدا شتێکمان دەست کەوێت. دوێنێ مام قاسم بە زۆری وەڵامی سڵاوەکەمی دایەوە، لەوانەیە پارەی چا و قەندەکەی بەهەوێت، ئەوە بوو کە شەو تووڕە بووم و لە دایکتم دا.

تۆش هەرکات گەورە بوی و ژنت هێنا ئەگەر پارەت پێ نەبوو و لای خەڵک شەرمەزار بوی لە ژنەکەت دەدەی. لە منیش پیستر لەژنەکەت دەدەی. ها، وامەزانە. بەڵام ئیشەکان ڕێک دەبنەوە شتێک وەدۆزین گرفتەکانمان کۆتاییان دێت و ڕزگارمان دەبێت. بەڵێ دەمگوت، پاشا لە سەر تەختی شاهانە دانیشتبوو، کێشیشی زۆر قورس بوو، زۆر قورس"!

بێدەنگ بوو، ڕوی کردە کوڕەکەی کە بە پوشکەیەک یاری بە هێلانەی مێروەکان دەکرد، گوتی:" بڵێ خێر دەبێ ئیشاڵلا! هەرکات کەسێک خەونی بۆ گێڕایەوە بڵێ خێر دەبێ ئیشاڵلا".

کورکە تفی قوتدا، دەمی ئەوەندە وشک ببوو دەتگوت کۆڵکە دارە، هۆشی لەسەر ئەو هێڵە سپییە بوو کە لە دوای فڕۆکەکە لە ئاسمان دروست دەبوو.

باوکەکە دووبارە گوتی:" بڵێ خێرە ئیشاڵلا! دەڵێی گوێت کەڕن، هەی هەتیوە سڵە".

کوڕەکە مێرویەکی بە شەڵوارەکەیەوە بوو خێرا لێی کردەوە و گوتی:" خێر دەبێت ئیشاڵلا، خێر دەبێت ئیشاڵلا".

پیاوەکە گوتی:" پێم بڵێ بزانم تۆ بەم زووانە هیچ خەونێکت نەبینیوە؟"

کوڕەکە گوتی:"با، با، خەونێکم بینیوە، لەخەوما پەڵە هەورێکی ڕەش کەوتە سەر ماڵەکەمان، ماڵەکەمانی رووخاند و منیش سەرم شکا ".

پیاوەکە گوتی :" خێرە ئیشاڵڵا".

بەڵام لە ناکاو روخساری تێکچوو و گوتی:"جا ئەوەش خەونە! مرۆڤی بەدبەخت، خەونەکەشی بەدبەختییە".

لە پاشان بە دڵۆڤانییە پێی گوت:" هەرکاتێك خەوت بینی جا چ چاك، چ خراپ، بڕۆ سەر ئاوەڕۆیەکە و سێ جار بڵێ خەوم بینیوە، خێرم بینیوە، باشە".

کوڕەکە بە دەنگێکی بەرز گوتی:" باشە، باشە".

پیاوەکە لە ناو قەبرەکەدا لە سەر چۆکان دانیشتبوو، جەستەی لەدەرەوە ڕا دیار نەبوو گڵی تازەی دەر دەدایە دەرەوە کە لە ژێر تیشکی خۆر بڵاو دەبۆوە. دۆیەکەی لەتوورەکەیان کردبوو خەست ببۆوە، دەستیان لە ئیش کردن کێشایەوە و نانی نیوە ڕۆیان خوارد. باڵندەش بە حەواوە نەبوو. ئاسمانێکی ساف و بێگەرد. چیای "چل پیاویش" لە ژێر تیشکی خۆر وەنەوزی دەدان.

پیاوەکە دەستەکانی بەرەو نەزرگەی چل پیاو درێژ کرد و هاواری کرد:" ئەی نەزرگەی چل پیاو کۆترێکی دار و چوار مۆم لە سەر شانم نەزر بێت ئەگەر شتێکی باش لە ناو ئەم گۆڕانەدا بدۆزمەوە".

دەستەکانی بە دەموچاوی داهێنا و بۆ ماوەیەك خەریکی دوعا خوێندن بوو. کوڕەکەش فرمێسکەکانی مۆمەکەی ماڵەوەی بیر هاتەوە کە یاری پێدەکرد و شتی جۆراوجۆری پێ درووست دەکردن.

ڕۆژ بەرەو ئاوابوون دەڕۆیشت و پیاوەکە هەر خەریکی هێنانە دەرەوەی ئێسك و پرووسکی ناو گۆڕەکە بوو. کوڕەکەش ماندوو ببوو و بە لەشگرانی گڵ و خۆڵی دەوری باوکی لادەبرد. کەوتە بیری دایکی کە ئێواران بە چ هیوایەکەوە لە پێش دەرکەی ماڵەکەیان چاوە ڕێیان دەبوو. دەتگوت دەیهەوێت لەدوورەوە بزانێت چ دەدۆزنەوە.

پیاوەکە دووبارە درێژەی بە خەوەکەی دا :" پەیکەرێکی قورس بوو، کێشیشی چرکە بە چرکە زۆر دەبوو، تا ڕادەیەك کە نەمدەتوانی بە تەنیایی هەڵی گرم، تۆ و دایکیشت بۆ یارمەتی دانم هاتن.هەناسەم بڕابوو دەتگوت شەبەحێك خۆی پێداداوم، لەترسان لەخەو ڕاپەریم".

لەناکاو پیاوەکە بێدەنگ بوو. کوڕەکەش سەری بە گۆڕەکە داگرت تا بزانی چ بووە.

مۆرەیەکی دۆزیبۆوە بە قەدرا قامکێك دەبوو، تۆزێکی تف لێدا و پاکی کردەوە. کۆرەکە لە خۆشیان شاگەشکە ببوو و خۆی فڕێدایە ناو قەبرەکەوە تا لە نزییکەوە بیبینێت.

مۆرەیەکی شین بوو هەر دوو سەرەکەشی ئاڵتوون بوو، هەردووکیان بە سەرسوورمانەوە تێی ڕامابوون. لە سەر مۆرەکە وێنی دوو سەربازی پێوەبوو کە بە شمشێر و قەڵغانەوە خەریکی هێرش کردن بوون! چەند جوان بوو، ئەم مۆرە موژدەی زۆرتری پێ بوو. پیاوەکە لەخۆشیا مچوورکێکی(تەزوویەکی) بە لەشی داهات و پشتی ڕاست کردەوە بۆ ئەوەی هەناسەیەك نوێ بکاتەوە.

بەردوچکەیەك کەوتە ناو گۆڕەکەوە:" نەجوڵێن، بێنە بزانم چیتان دۆزیوەتە، هەی دایك سەگینە." زۆریان پێ سەیر بوو. سەرنجیاندا و بۆیان دەرکەوت دوو جەندرمە بە تفەنگەوە لە سەر سەریان ڕوەستاون و بەرامبەر بە ئەوان میلیان هێناوەتەوە ...

جیاوازیی واتای ڕەنگەکان لە نێوان گەلانی جیهاندا

و: رزگار جەباری

ڕەنگەکان لە کولتوورە جیاوازەکاندا واتاگەلی جیاوازیان هەیە...هێماکان، ئاماژەگەلێکن کە لە هەموو کولتوورێکدا هەن و لە شێوەی ڕەنگ، شێوە و ژمارە و وشە و هتد...خۆیان دەنوێنن. لەم نێوانەدا ڕەنگەکان لە نێوان کولتوورە جۆربەجۆرەکاندا واتاگەلی سیمبولیکی جیاواز دەگوازنەوە.

بە گوزارشتێکی نوێ، لە هەر کولتوورێکدا، پێناسی خەڵکی بۆ هەر ڕەنگێك، لەسەر بنەمای ئەو پەیوەندییانەدایە کە لە نێوان ڕەنگەکان و واتاکانیاندا دەیهێننە ئاراوە .

بۆ نموونە لە ڕۆژاوادا، سەوز بە واتای ئومێدوارییە، سپی بە دڵسۆزی، ڕەش بە پرسەداری، سوور بە ئەوین یان شۆڕش و زەرد بە دوژمنی و کینەدۆزییەوە پەیوەند دراون. لە کاتێکدا کە لە چین، سپی بە

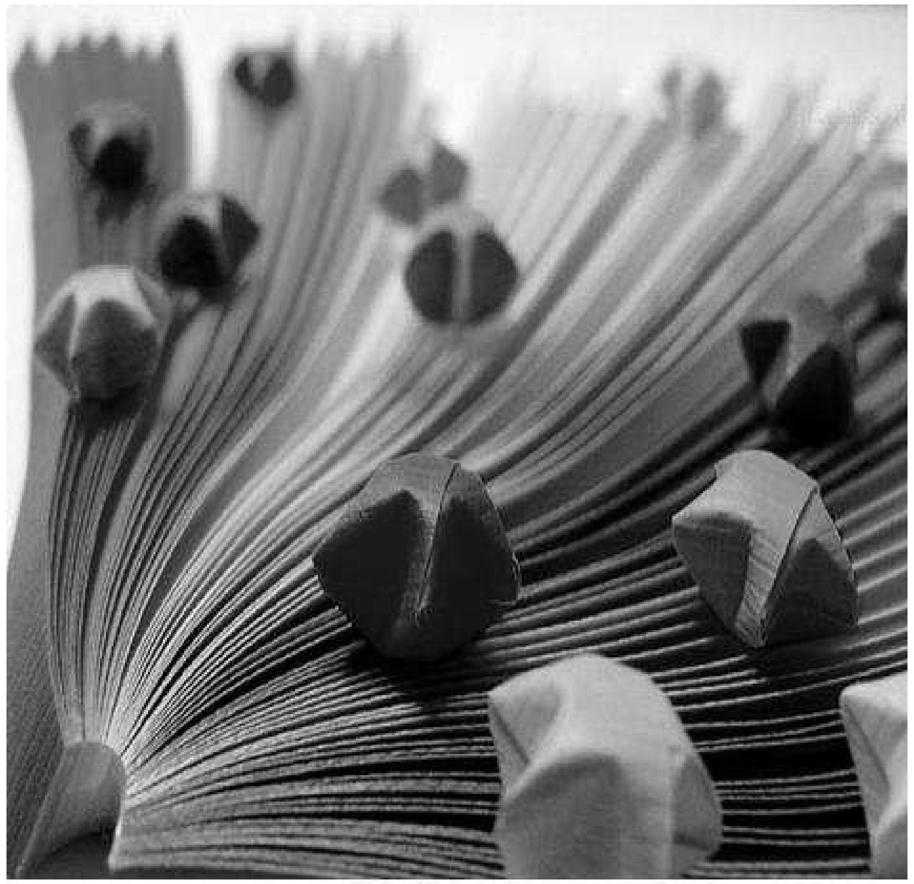

زوهد و زەرد بە متمانە و ڕاستگۆیی و ڕەش بە بێتوانایی و بێتاقەتی پەیوەند دەدرێن. لە کولتووری هیندیدا، سوور بە واتای پێگەخوازی و ئارەزووە و هتد...بەم بۆنەوە ئێمە دەپەرژێینە سەر واتاناسیی ڕەنگە سەرەکییەکان لە کولتوور و گەلانی جۆربەجۆر.

سوور: ڕەنگی سوور کە بە جۆرێك ڕەنگی خوێنە، بە گوێرەی کولتووری گەلان گوزارشتی جیاوازی دەبێت. لە چین سوور ڕەنگێکی نەریتییە بۆ جلی زەماوەند. پاکەتی کاغەزی پڕ لە پارە، دیاریی نەریتی ساڵی نوێی چینییە بۆ منداڵەکانیان. لە کولتووری چینیدا، لەبەرکردنی ڕەنگی سوور یان یاقووتی هۆکاری درێژبوونی تەمەنە. بەڵام یەکێك لە واتا نەرێنییەکانی ڕەنگی سوور لە ئاسیای باشووری ڕۆژهەڵاتدا ئەوەیە کە (ترحیم) نامەکان، بە شێوەیەکی نەریتی بە مورەکەبی سوور دەنووسرێنەوە. بەڵام

هەمان ڕەنگ لە تورکیادا ئاماژەی مردنە. لە یابان، ڕەنگی سوور هێمای لەخۆبردووییە و ڕەنگێکی گشتگیرە و لە هەموو شوێنێك ئامادەیە. لە میسری دێریندا، ئەو خوداوەندەی کە ئاسمانی لە زەوی جیا کردووەوە (شو)، سوور بووە، هەر بەم بۆنەوە بەردی سوور لە چارەسەرکردنی نەخۆشییەکان و پارێزگاری لە ئاگر و هەورەتریشقە بە کار دەهات و کۆمەڵێك لاو بە پرچی سوورەوە، بۆ دڵنیابوون لە هەڵگرتنەوەیەکی باشی بەروبووم، قوربانی دەکران. هەروەها لە نەیجیریا ئەم ڕەنگە تەنها لە لایەن سەرۆکەکانی هۆزەوە لەبەردەکرێن، بەڵام لە گانا تەنها لە کاتی پرسەداری سوور لەبەردەکەن.

سپی: ڕەنگی سپی، لە وڵاتانی ڕۆژاوادا ڕەنگی لەدایکبوونە و هەروەها نیشاندەری ڕووداوە شیرینەکانی ژیانە کە لە شێوەی جەژندا دەردەکەوێت. لە کاتێکدا کە لە چین ئاماژەی پرسەدارییە. لە میسری دێریندا، سپی هێمای ((ئوسیریس))، خوداوەندی مردن و پاکی بووە. هەروەها لە زۆرێك لە نەریتەکاندا سپی ئاماژەی لەخواترسان، بێ تاوانی، تازەیی، ئاشتی، پاکی، کەماڵ، مەعنەوی و سادەییە. ئێرانییە دێرینەکان لەو باوەڕەدا بوون کە فریشتەکان جلی سپییان لەبەردایە. لەم ڕووەوە ئەم ڕەنگە مایەی حەزی ئێرانییەکانە. سپی بۆ هیندۆسەکان ڕەنگی پرسە و تازیبارییە. لە چین ڕەنگی سپی بە واتای مردنە. لە بەرازیل ئەم ڕەنگە ئاماژەی مەزنێتی و شکۆیە. لە ئەمریکاشدا ڕەنگی سپی ئاماژەی پاکی و دڵسۆزییە. لە ئەفغانستانیش سپی ئاماژەی پاکی و سەفایە.

شین: ڕەنگی جێحەزی زۆرێك لە خەڵکی و خۆشەویسترین ڕەنگە لە نێوان خەڵکیدا. ڕەنگی شین، هەستی ئارامی بۆ زەین دەهێنێت و ئاسایی نیشاندەری ئاشتی، ئارامی و ڕێکوپێکییە. لە ئەمریکا ڕەنگی شین خۆشەویستییەکی زۆری هەیە و ئاماژەی راستگۆیی و ئەمانەتە. لەم ڕووەوە لە هێمای هەموو بانکە ئەمریکییەکاندا ڕەنگی شین بەکار دەهێنرێت. لە چین ڕەنگی شین ئاماژەی هەمیشەییە. بۆ یەهوودییەکان ئەم ڕەنگە پیرۆزە. لە وڵاتانی عەرەبیدا ڕەنگی شین بە واتای ئاسایش و پاراستنە. لە کۆلۆمبیا ڕەنگی زۆربەی سابوونەکان شینە. لە وڵاتانی مەسیحی ڕەنگی شین واتای ئاشتی و بەهەشتی هەڵگرتووە. لە هۆنگ کۆنگ ڕەنگی شین مایەی حەزی خەڵکی نییە. هەروەها لە ڕووانگەی ئەمریکییەکانەوە ڕەنگی شین ڕەنگی پیاوانەیە لە کاتێکدا

کە لە بەریتانیا یان فەرەنسا زیاتر ڕەنگی سوور بە ڕەنگی پیاوانە هەژمار دەکرێت. لە ئەمریکا ڕەنگی ڕووخسار ڕەنگی ژنانەیە لە کاتێکدا لە زۆربەی وڵاتانی دیکە ڕەنگی زەرد ڕەنگی ژنانەیە. لە میسری دێرینیشدا خودای ژیان و وەچەخستنەوە، شین بوو. لەم وڵاتەدا شین و وەنەوشە نیشاندەری لەخواترسان و باوەڕ و میسرییەکان بە درێژایی مێژوو هەمیشە حەزیان بە ڕەنگەکانی شین و پیرۆزەیی و لاجەوەردی بووە.

زەرد: ئەم ڕەنگە لە زۆربەی وڵاتاندا واتای خۆشحاڵی و خواستراوبوونی هەیە. لە ئاسیادا ڕەنگی زەرد ئاماژەی پیرۆزکردن و زوهدە. لە وڵاتانی مەسیحی زەرد ئاماژەی ڕۆشنایی خۆر و داناییە. لە مالیزیا کە دانیشتووانەکەی تێکەڵێکە لە مالایی، هیندی و چینی ڕەنگی زەرد دەلالەت لە خانەدانی پاشا دەکات و بە جۆرێك ئاماژەی تەمەنی زۆرە. لە وڵاتی یابان ڕەنگی زەرد ئاماژەی ویقار و خانەدانیە. جەنگاوەرانی دێرینی ئەم وڵاتە لە سەردەمانی خۆیاندا، گوڵی زەردی داوودییان وەك ئاماژەی پەیمانی دلێری، بە خۆوە دەکرد. لە نێوان پێشبینیکەرانی کۆن، ڕەنگی زەرد وەسفێکی شێر و خۆر بووە. ئەوان زەردبوونی شێر بە تەنها هۆکارێکیان دەزانی کە لە نێوان ئاژەڵاندا وەك پاشای دارستان بخەنەروو.

خەڵکی سەدەکانی ناوین لەو باوەڕەدا بوون کە بەردە زەردەکان، نەخۆشی لە لەشی مرۆڤ بۆ ناو خۆیان رادەکێشن. لە یۆنانی کۆندا، ڕەنگی زەرد نیشاندەری دۆخەکانی ژنانە بووە و لەبەرکردنی جلی زەرد بۆ پیاوان مایەی قەبووڵ نەبووە. ئەوان نیگاری خوداوەندەکان و پاکیزەکان بە کراسی زەردی زەعفەرانییەوە دەکێشا. لە چینی دێریندا بۆ نیشاندانی ئیمپۆراتۆر وەك دەسەڵاتی باڵا ڕەنگی زەردیان بە کار دەهێنا. لەو سەردەمەدا، تەنها ئیمپراتۆر مافی ئەوەی هەبوو جلی زەرد لەبەر بکات و ئەگەر کەسێك بوێری ئەوەی بکردایە جلی زەردی لەبەر بکردایە چاوەڕوانی مردنێکی دژواری دەکرد. بەڵام لە فەرەنسای سەدەکانی ناوین نازناوی زەردیان بە مرۆڤگەلی ترسنۆك و نامەرد دەدا، لە سەردەمی شۆڕشی گەورەدا، دەرگای ماڵی ئەو کەسانەی وادەزانرا کە ناپاکییان لە دەوڵەتی تازە کردووە بە ڕەنگی زەرد ڕەنگرێژ دەکرد. لە کۆندا ڕەنگی زەرد بۆ نیشاندانی کەسانێك بووە کە دژی کلێسای کاتۆلیك قسەیان دەکرد و ئەو کفروێژانەی کە مەحکووم دەکران لە ناو چڵوچێودا بسووتێنرێن، جلی زەردیان لەبەر دەکردن. هەروەها لە سەدەکانی ناوین،

یەهوودییەکانیان ناچار دەکرد جلی زەرد لەبەر بکەن. نازییەکانی ئەڵمانیاش یەهوودییەکانیان ناچار دەکرد ئەستێرەی زەرد لە جلیان بدەن.

سەوز: ئەم رەنگە بە هۆی ئارامیبەخش بوونییەوە وەك رەنگی ئاسایش و تەندروستی لە جیهاندا ناسراوە. بۆ نیشاندانی هێمای فیزیکی بە بێ مەترسی ئەم رەنگە بەکار دەهێنرێت. لە سەدەکانی ناویندا رەنگی سەوز ئاماژەی ژیانی تازە و گەشە بووە، هەر بەم هۆیەوە رەنگی سەوزیان بۆ جلی تازەبووك هەڵدەبژارد. لە ئەورۆپای کۆندا باوەڕ وا بوو کە رەنگی سەوز، رەنگی جێحەزی دەسەڵاتە گەورەکانە و ئەم دەسەڵاتانە دەتوانن ئەو کەسەی رەنگی سەوزی لەبەر کردووە، بە بەدشانسی هەمیشەیی مەحکووم بکەن. ئەم خورافاتانە تا سنوورێك درێژەی کێشا کە ئەمڕۆ زۆرێك لە خەڵکی سواری ماتۆڕی رەنگ سەوز نابن و لەو باوەڕەدان ئەگەری پێکدادان بەم ماتۆڕانە زیاترە. هەروەها ئەم رەنگە لە چین ئاماژەی سامانە و لە هەندێ کاتدا یادەوەری بارانێکی توندە کە زەوی پربەر دەکاتەوە. لە رابردوودا رەنگی سەوز یادهێنەری ژەهر بووە و هەر بەم هۆیەوە هیچ کات دەرمانیان بە رەنگی سەوز دروست نەدەکرد. هەروەها رەنگی سەوز لە ئەمریکادا بانگەشەی چالاکی و تەندروستی و تازەیی دەکرد، لە کاتێکدا هەر ئەم رەنگە لەو وڵاتانەی کە دارستانێکی فراوانیان هەیە، دەیبەستنەوە بە نەخۆشی. رەنگی سەوز رەنگی خۆشویستراوی موسڵمانان بە تایبەتی عەرەبەکانیشە (لە ئیسلامدا رەنگی سەوز ئاماژەی باوەڕ و عەقیدەیە لە ئایین، پشت بەستن بە خودا، مانەوە و نەمری و هەروەها ئاماژەی رۆژی هەستانەوەیە.) لە کاتێکدا کە لە هەندێ ناوچەی ئەندونیزی ئەم رەنگە، بە رەنگێکی نەرێنی هەژمار دەکرێت.. لە یابان رەنگی سەوز ناسێنەری تەکنۆلۆژیایەکی بەرزە، لە کاتێکدا لە ئەمریکا ئامێرە ئەلیکترۆنییە رەنگ سەوزەکان خەڵکی راو دەنێن.

رەش: ئەم رەنگە ئاماژەی خەم و پەژارە، ترس ، نهێنیداری و ئاڵۆزبوونە. لە زۆربەی کۆمەڵگا رۆژاوایی و ئیسلامییەکاندا ئەگەر چی رەنگی رەش یادهێنەرەوەی مردن، پرسە و بەخاکسپاردنە، بەڵام ئەم رەنگە، رەنگێکی جیهانی نیە بۆ پرسەداری. لە برێك لە وڵاتانی ئاسیایی رەنگی پرسە، سپییە. لە بەرازیل رەنگی وەنەوشە و لە مەکسیك رەنگی زەرد و لە ساحل عاج رەنگی سووری تیژ، رەنگی پرسەن. هەروەها رەنگی رەش بە تاریکی

و ترسەوە پەیوەندی بە نەناسراوەکانەوە هەیە و هێزەکانی سەرووسروشتی یان جادوویی بە یاد دێنێتەوە. لە دنیای مۆدیلدا، رەنگی رەش ئاماژەی شیکپۆشی، سەرنجڕاکێشی و جوانییە. لە بەریتانیا ئەندامێکی خێزان کە دەبێتە هۆکاری بەدناوی و ریسوایی خێزانەکە ((مەڕی رەشی خێزانەکە))ی ناولێدەنێن. لە کولتووورە رۆژاواییەکاندا رەش بەزۆریی ئاماژەی دەسەڵاتێکی زۆر و پڕ رەمز و نهێنی بوونە.

سەرچاوە\ ئینتەرنێت

فروغی فەروخزاد

کابووس

لەفارسییەوە: خالید فاتیحی

کاتێك پەرویزی بچکۆلە نیوەشەو لەخەوڕابوو، تاریکی وبێدەنگی باڵی بەسەرژوورەکەدا کێشابوو.جگەلە هاشووهووشی دەریا کەلە دوورەوە هەڵدەستاو لە پەنجەرەوە دەهاتەژوور دەنگێکی دیکە نەدەبیسترا.

یەکجێ هەستیکرد لەنێو جێوبانی خۆیدانییە.بەسەرنج ودیقەتەوە لەدەوروبەری خۆی ڕوانی ولەوکاتەدا قسەی باوکی وەبیرهاتەوە کە بەدرێژیی ڕێگا بەردەوام دەیگوت:

– خوابکا لەکاتی خۆیدا بگەینێ،کەناری دەریا لەهاویناندا زۆرقەرەباڵغە،ڕەنگە ژوورمان دەست نەکەوێ.

لەوکاتەدا مژۆڵەکانی چەندجاێك لێکنانو بەپارێزەوە لەجێگاکەیدا جووڵا،ئێستا ئیدی چاوەکانی بەتاریکی ڕاهاتبوون هەموهێڵەکان،دیوارو پەردەکانی لێك دەکردنەوە.کەمێك لەلای خۆیەوەو لەلای چەپییەوە کەسێك نووستبوو.سەری بردەپێش وبەسەرنجەوە لێی ڕاما: ئاهای،ئەوەخوشکە بچوکەکەی

بوو.دەستیدرێژکرد تا وەخەبەری بێنێ ولەگەڵیدا باسی دەریاو هەتاوو ئەوگوێچکە ماسیانەی لەکەناری دەریا کۆیان دەکەنەوە بدوێ،بەڵام دەستبەجێ پەشیمان بۆوە،دڵی نەهات خەوەئارامەکەی لێ تێکبدات.لەسەرخۆ وەکومارخزی وچووەسەرجێگاکەی،ئەوجار سەیری ئەولایەی دیکەی ژوورەکەیکرد. لەلای ڕاستەوە، لەسەرقەرەوێڵەیەکی بچوکی یەککەسی دایکی وباوکی بەتەنیشت یەکەوە خەوتبوون.لەبەرخۆیەوە گوتی:

– نازانم ئەمشەو لەبەرچی دایکم ڕێگایداوە لەژوورەکەیاندا بنووین؟

لەوکاتەدا وەك کەسێك کەبیەوێ خۆی لەدەست بیرێکی ئازاردەر ڕزگاربکا،دەستیکرد بەژماردنی پەنجەکانی: یەك...دوو...سێ...چوار...

بەدیوارەکەی ڕووبەڕوویەوە تابلۆیەك هەڵواسرابوو.ڕووخساری پیاوێکبوو بە ڕیشێکی درێژو عەبایەکی ئاودامانەوە.لە تاریکیدا نەیدەتوانی بە باشی تابلۆکە ببینێ بەڵام هەمان تارمایی کەمڕەنگی ڕووخساری پیاوەکە،هەمان شەڕوهەرای وەبیرهێنایەوە کە لەیەکێك لەچایخانەکانی سەرڕێگادا دیتبووی. دەستەکانی هێنانەخوارو لە تاریکیدا کەوتەبیرکردنەوە:

– بنیادەمێکی چەندەسەیربوو،دەبێ زۆرخراپبێ،لەناو جانتاکەیدا هەمووشتێکی چاوبەستنی پێبوو.

دوایی قەڵافەتی داپیرەی هاتەوە بەرچاو کەزستانان لەسەرکورسی دادەنیشتوو چیرۆکی پڕلە نهێنی بۆدەگێڕایەوە.دووبارە لەبەرخۆیەوە بیریکردەوە:

– حەتمەن ئەوپیاوەی داپیرەم باسیدەکرد دووعادەخوێنێ وفوولەخۆیدەکاو مرۆڤ دەبێتە شتێکی دیکە هەروەك ئەوەی لەڕێگا دیتمان.کە چووینەوە تاران بۆیدەگێڕمەوە.ئەرێ چەندە شکلۆشێوەیەکی سەیری هەبوو.حەتمەن لەگەڵ جنۆکەو پەری وفریشتەکان سەرووکاری هەیە دەنا چۆن شتی وادەبێ.

وشەی((جنۆکە)) تەزوویەکی ترسێنەری بەلەشیداهێنا.هەستیکرد کالانەی چاوەکانی گەورەتردەبن.بەترسەوە لەتاریکیەکە ڕاما وای هاتەخەیاڵ لە گۆشەیەکی ژوورەکە بوونەوەری کورتەباڵا،بەوشێوەیەی داپیرەی وەسفی کردبوو،خەریکن دێنەپێش.داپیرەی هەمیشەدەیگوت:

– بسمیللایەکی بڵێ ونەجاتت دەبێ.

لەوکاتەداو لەکاتێکدا بەدەستی لەرزۆکەوە بەتانییەکەی بەسەر سەریخۆیدا هەڵدەکێشا،لەبن لێوانەوە دووبارەیکردەوە:

– بسمیللا...بسمیللا...بسمیللا....
هاشووهووشی دەریا،ئاوازی ڕێبوارێکی سەرلێشێواوی لەڕەشاییدا بالاّپێدەگرتو لەپەنجەرەی ژوورەکەوە دەهاتەژوور.لە کوونێکی بچووکەوە کەلە بەتانییەکەوە درووستیکردبوو چاوێکی هێنابووە دەروو سەیری ئاسمانی دەکرد کەلەدوورەوە وەکو شووشەیەکی ڕووندەهاتە بەرچاو. ئەستێرەکان دەدرەوشانەوە،ئەویش لەکاتێکدا بەپارێزەوە لەدەورووبەری و بەتایبەتیش لە گۆشەی ژوورەکەی دەڕوانی،بیریکردەوە:

– چەندە بەودەشاییانە دەچن کەباوکم هەندێجار دەمداتێ بیانخەمە داخلیەکەم ومنیش ئەوان بەسەر فەرشەکە دادێنم تا بریسکەیان لێهەستێ.

ئەوکاتە دەستیکرد بە ناولێنان وژماردنی ئەستێرەکان،کە گەیشتە سەدەمیان لە ناکاو ڕاوەستاو گوێی قولاّخ کرد.لەو لایەی ژوورەکە،ئەوجێیەی باوکی ودایکی لێی نووستبوون،ورتە ورتێك دەهات.وەك ئەوە وابوو یەکێك خەریکبوو بخنکێ: دەنگی هەناسەی سوارو قورس.

– یانی چی؟

وەرسووڕایە لای ڕاستی ودووبارە لەهەمانکونەوە،سەیرێکی گۆشەی ژوورەکەی کردەوە.ئای لەوێ،لەسەر قەرەوێڵەی دایکی وباوکی جوولەجوولێکی کەم ودەنگی هەناسان، بیریکردەوە:

– حەتمەن دایکم یان باوکم خەویان بەدێوەوە بینیووە،واباشە هەستم وبانگیان بکەم.

بەلاّم دەنگی هانکە هانکێکی کپ کەدوای هەناسەبرکێ لەولایەوە دەهاتە بەرگوێ ئەوی لە جێی خۆی وشککرد.وەك ئەوە وابوو بەیەکەوە قسەبکەن،دەستی باوکی دیت کەلەژێر سەرچەفەکەوە هاتەدرەێ،بەرزبوونەوەو بەرەولای گەردنو شانەکانی دایکی دەچوون و وای هاتەخەیاڵ کەدایکی دەپارێتەوە.دایکی دەیەوێ نەهێڵێ باوکی کارێك بکات.بەهەژانەوە بەتانییەکەی بۆلایەك هەلّدا،ئێستا تەواوی ڕووخساری وشانەکانی لەژێر بەتانییەکە هاتبوونەدەر.دەمی کردەوە تا بانگی دایکی بکات بەلاّم هەروا کپوبێدەنگ لە شوێنی خۆی مایەوە.

هێشتا بابەتەکە لەلای لێڵ ونادیاربوو.سەرەنجام غیرەتی وەبەرخۆیناو بەدەنگێکی نووساوەوە گوتی:

– دایە...دایە...

– دایە...دایە....

بەلاّم ئەوان گوێیان لێنەبوو،دەنگیان نەبیست.

– شەوانی دی کەبانگی دایکم دەکرد زوو وەلاّمی دەدایەوە،ئەگەرچی ئەو لەژوورێکی دیکەش بوو،ئەوشەو چی بووە؟ بۆ گوێی لەدەنگی من نییە؟

تاریکی ڕووخسای داگرتبوو، لە تاریکیدا چاوەکانی بەترس ولەرزەوە دەدرەوشان.هەستا سەری هەلّێناو لەیەك چرکەدا هەستیکرد نیگای دایکی لەگەلّ نیگای ئەودا تێك ئالّقان.لە خۆڕاو بێ ئەوەی بزانێ بۆچی،بەخۆدا شکایەوە.دووجاران خۆی بەسەر جێگاکەیدا کێشاو لە تووڕەییان مشتە بچکۆلەکانی بەولاو لایخۆیدا کێشان.لەوکاتەدا دەنگی چپەچپێکی هاتەبەرگوێ.یەك لەحزە بێدەنگی،ئای یەکێك بەرەولای دێت.هەستوخووستی لەخۆی بڕی وگوێی هەلّخست: باوکی بوو مەلافەیەکی سپی لەخۆی پێچابوو.پێلّوەکانی لێك نانو لەتاریکیدا بیری کردەوە:

– ئای لەوە! باوکم لەبیری چووە ئەمشەو بیجامە لەبەربکا.

بەلاّم لەوکاتەدا هەستێکی نادیار وایلێکرد خۆی دەخەوبکا.باوکی هەنگاوێکی مابوو بیگاتێ.ڕاوەستا ماوەیەك لەتاریکیدا لێی ڕاما.

– پەرویز،پەرویز...

بەلاّم چووکترین جولّەی نەکرد.وەك ئەوکەسەی کەوتبێتە خەوێکی قولّەوە بەئارامی هەناسەی دەدا.باوکیشی هەستاو لێی دوورکەوتەوە پەرویز گوێی لێبوو کە بەدایکی دەلّێ:

– نا،بەستەزمانە نووستووە.

کاتێك ئەوان لەسەر قەرەوێڵەکە لەپەنایەك درێژبوون،پەرویزیش لە کونی بەتانییەکەوە سەیری دەکردن.ئەوجار دەنگەکە بەرزتروو ئاشکراتر لەجاری پێشووبوو.دووبارە دەنگی ناڵەناڵی دایکی دەهات.بەسەرسووڕمانەوە لەبەرخۆیەوە گوتی:

– بۆچی دایکم چی کردووە...؟ئەرێ بۆچی دایکم هاوار ناکا؟ ڕەنگە دەمی بەستبێ.ڕەنگە بەدەستماڵ دەمی بەستبێ. ناڵەناڵەکان وەك ئەوە وابوو کەبەزەحمەت لەودەنگانەی کەبەدەست گیرابن دەهاتنەدەر.ئارەقەیەکی سارد سەرتاپای لەشی داگرت. زاری وشکببوو. دەیویست هاواربکا بەڵام دەنگی دەرنەدەهات. بەزەحمەت لەناو جێگاکەیدا وەرسووڕاو لەناکاو گوێی لەدەنگی باوکی بوو کە وشەیەکی لێکدا لێکدا دووبارە دەکردەوە:

– دەنگێ مەکە...دەنگێ مەکە...ئەگەر دەنگ بکەی...

تەنیا وشەیەك بوو کەتوانیبووی لەسەرەتاوە تا ئێستا لەنێوان ئەوهەموو ورتەورتەدا بەشێوەیەکی ڕوون تێیبگا. بەڕقەوە ددانی چیڕکردن.

– ناهێڵێ، ناهێڵێ دایکم هاواربکا.

سەرتاپای لەترس ولەرزدا دەلەرزی.جارێك دەستی هێناپێش تاخوشکەکەی وەخەبەربێنێ بەڵام زووپەشیمان بووەوە.

– هیچی پێناکرێ،هەڵدەستێ دەستدەکا بەگریان وهاتوهاوار ئەوکات هیچ شتێك ناکرێ.باوکم هەموومان بەیەکەوە دارکاری دەکا.

بیری کردەوە:

– دەبێ هەرچۆنێك بێ خۆم بگەیەنمە پەنجەرەکە ،لەوێوە خۆم فڕێدەمە خوارێو خەڵکی ئاگاداربکەمەوە کەدەیانەوێ دایکم بکوژن .

بەبێ دەسەڵاتییەوە دووبارەی کردەوە :

– دایکم دەکوژن.

ئێستا ئیدی دەترسا سەیری ئەولایەی ژوورەکە بکات،یەکجێ ئەوەی وەبیرهاتەوە کەساڵی پار داپیرەی کتێبێکی بۆ خوێندبۆوە. لەسەربەرگی کتێبەکە وێنەی پیاوێکی لەسەربوو کەڕیش وسمێڵێکی درێژی هەبون و لەسەرسنگی دێوێك دانیشتبوو ،بەدەستێکی شاخێکی دێوەکەبوو بەدەستەکەیدیکەشی کێردێکی گەورەی بەرەولای دەبردەپێش. کاتێك بیری لەو پیاوە دەکردەوە وای بەخەیاڵدا هات کەباوکی زۆر وەك ئەوپیاوەدەچێ . هەوڵیدا ئەوپەیوەندیەی لەنێوان ئەوپیاوەو باوکی داهەبوو وەبینێ بەڵام ئاقڵی بەهیچ جێگایەك نەگەیشت.لەوکاتەدا بەوپەڕی

ماندوویەتیەوە لەبن لێوانەوە پرتەپرتێکی کرد.

– بابەگیان،تۆلەگەڵ دایکمدازۆرباش بووی. ئێستا بۆدەتەوێ بیکوژی .

دەنگی ناڵەیەکی درێژوبەرز کەوەك قیژە دەچوو تەواوی ژوورەکەی داگرت،ئەویش بەترسەوە گەڕایەوە لای قەرەوێڵەکەی باوکودایکی وچاوی تێوەبڕین بەڵام قەرەوێڵەکە لەهەرچەشنە جوڵەوتەکانێك کەوتبوو.داهاتەوەو بەشڵەژاوی سەیری ئەولایەی کردو وای بەبیرداهات کە دایکی لەجوڵەکەوتووەو خوێن لەگەردنییەوە هەڵدەڕژێ ودڵۆپ دڵۆپ دەڕژێتە سەرفەرشەکە،باوکیشی کەمێك ئەولاتر لە هیلاکیان کەوتووەو لەهۆش خۆی چووە.

دەنگی هاوارێکی کپ لەلێوەکانی هەستا:

– سەرەنجام دایکمی کوشت.

دەمی خستە سەربالّنجەکە. دەترسا. بیریکردەوە ئەگەر باوکی گوێی لەدەنگی بێت ڕەنگە ئەویش بکوژێ.شانەکانی توند دەلەرزین و ڕوومەتەکانی پڕببوون لەفرمێسك وشتێك چنگی لەسینەی گیردەکرد. لەوکاتەدا وای هەستکرد کەبەزوویی دەخنکێ.

کاتێك یەکەمین تیشکی خۆر لەپەنجەرەوە هاتەژوور دیوارەکەی ڕووناککردەوە.بێ ئوومێدوو ماندوو لەقەرەوێڵەکەی هاتەخوار.تەنیا سەیری ژێرپێی خۆیدەکرد.بەلارەلار بەرەولای دەرگاکە دەڕۆیشت.حەزی نەدەکرد ئیدی باوکی ببینێ.ڕقی لێدەبووەوە بڕیاریدا ڕابکات.لە پەنادەرگاکە یەکێك بانگی کرد:

– پەرویز،پەرویز.

سەرتاپای دەلەرزی.ئەوە دەنگی دایکی بوو.گەڕایەوەو بەسەرسووڕمانەوە سەیری کرد.نا،ئەوە دایکی بوو.بەهەڵە نەچووبوو.دەستی کە بەدەستگیرەی دەرگاکەوەبوو سست بوون.ماوەیەك لەچاوەکانی دایکیەوە ڕاما،کەوەك دووئەڵماسی ڕەش بەڕووخسارییەوە دەدرەوشان،خەندەتەڕوو گەشەکەی دیت کە لەسەر لێوەکانی سەمایان دەکرد.لەوکاتەدا سەری وەدیوارەکە کردوو لەخۆشیان گریاو وایهاتە خەیاڵ کە تەواوی شەوی ڕابردوو لە کابووسو ترسێکی تۆقێنەردا بووە.

* * *

سەرچاوە:

لەکتێبی ((شناخت نامە فروغ فرخزاد– نشرە قطرة–گرد اوەرندە،شهناز مراد کوچی)) وەرگێراوە

لا چامەی ئەسعەد جبووری

پاچڤەو پێشەکی
جەلال زەنگابادی

ئەسعەد جبووری: هۆزانڤان ، ڕۆمانڤان و ڕۆژنامەڤانە

× لە ساڵی ۱۹٥۱ لە شاری (ریفاعی – پارێزگای زی قار) لەدایکبووەو، لە ساڵی ۱۹۷٤دا هەڵاتووە بۆ سووریاو، دەسەڵاتی رژێمی عەفلەقی حوکمی غیابیی بە ئیعدام داوە.

× لە ساڵی ۱۹۸۹وە بەخێزانەوە لە دانیمارکدا دەژی.

× **ئەندامە لە:**

– یەکێتی نووسەرانی عەرەب/ – یەکێتی نووسەرانی دانیمارك/ – ئینسکلۆپیدیای

شیعری جیهانییە لە بەریتانیا

– کۆمەڵەی ڕۆژنامەڤانانی بێ سنوور/ – ڕێکخراوی مافێن مرۆڤی نێودەوڵەتی

× **سەرنووسەری** گۆڤاری (تقووس = سرووتگەل) ـە بە زمانێن عەرەبی و ئینگلیزی.

× **دامەزرێنەری** (بانکی خەیاڵ) ـە

× ریڤەبەری کۆمپانیای عەرەبی – ئۆروپییە بۆ ڕۆژنامەڤانی و ئەدەبیات و پەخشکردنەوە

× رێڤەبەری سایتی (قەڕاڵستان) ـە www.alimbaratur.com

× **ئەم کۆهۆزانانەی بڵاوبوونەتەوە:**

– گوڵم سەربڕی ، ئاخۆ خەونم سەربڕی؟/۱۹۷٦/ – هەراوهوریای مەلە سەرپێچەکان/۱۹۷۸

– ئۆڵەمپیادی زمانی پاشخراو/۱۹۸۰/ – نیگارکێشان بێ جیاکەرەوانەیە ، گوناه بێ شاشەیە/۱۹۸۱

– یەکەم نوسخەی زێڕ/۱۹۸۸/ – فڕین بەسەر ڕۆژدا/۱۹۹٥/ – قەڕاڵ/۱۹۹٥/ – عەتر دەستنووس دەبڕێ/۲۰۰۳/ – فریشتەی ئالۆشڤان/۲۰۰٥/ – فەرهەنگی عاشیقان/۲۰۰٦/– پێش ڕۆیشتنی ئەڵکۆڵ/۲۰۱۰/ – لە هنداڤی ئەسپریندا/۲۰۱۰

× **ئەم ڕۆمانانەی بڵاوبوونەتەوە:**

– دانان لەنێو نهۆمەکانی شەودا/۱۹۹۷/ – تای چەکدار/۲۰۰۰/ – تیرۆرکردنی نۆبل/۲۰۰٦/

– دیسکۆلاند/۲۰۱۰

هەڵۆیستی پاص

له خەرەندی وەختەوە
تا زوورگی سیفرەوە
تاودەرەکان زەمەن
بە فێڵێکی درێژ دەبڕن
دانیاران بە پێجامەی فەلسەفەوە
چیلکەی چەنەبازین
کشتیارانی باران لە پێنگاڤەکانیانا
سککەی ئاسنینیان بە زنجیران هەڵگرتووە.
شەو
قەفەسێکە
بۆ ئاسمان
نەخشەکان تێدا زاوزوێدەکەن
میناك کە لە ویستگەی پاصدا
بینیم چاوەڕوان بوو
کە بە پەپوویەك لە کبریت و
نەهاوەند هەڵدەوەشێتەوە:
پێی پەتی نوسخەیەکە لە وێڵگەو

هیچ چارەوایەك یا مەلێ ناگەیە
لە پێنگاڤما بلەز خستمیە گریان و
لە ڕاژەی ڕێگادا دەریهاویشتم.*

---

* الباص

هەڵوێستی تاراندن

بێدەنگی لە مەرەکەبدانەوە دەردەچێ
کەچی بێدەنگ
درەختێکــی بــە هــاڤیبوون کــۆنکراو
دەمێنێتەوە
ســەبارەت بــە کــۆچ و کۆچــکردوو لێــیم
پرسی...
گەشتێکی خۆی لە هەڵوێستی تاراندنی لێم
دەرهێنا...
بە ئاگریشی ڕۆژنامەی دەمی منی سرییەوە
وا ئەندێشام کە (قەیصەر)ە
خۆیی هاویشتۆتە جەنگی دەنگەکان
کەچی بەرەو من نابینراو هەڵگەڕایەوە
جاڕیدەدا:
ئەز سنووران دەچنم نەك گوڵان...
سیفربرم نەك کپوکرێ زەمان
ئاوەزم پلەوپایەدارە
ڕووبارگەلێکە لە ناوکەوە هەڵدەقووڵێن
نەتەوەگەلیش بە دەورما چاوتوێکلگراون.

...
...
بــۆ کــوێ دەچــێ بــەوەی لــە ناختــا
تێکشاوە؟
هاوارمکرد
کە لەسەر سنگما خاویمکردەوە
شیرخۆرێك پەراوێزەکانی لێی دەهەڵمان
ئەوسا
بــووە پڵنگێــك لــە ســرووده قورســەکانما
درێژبووەوە
بە زمانی باهۆز هۆزەکانمی ڕامووسا
پێش ئەوەی گیا لە چاڤکانیم ببڕێ
ئاخێکی پچران پچرانی هەڵکێشا تا بڵێ:
ئەوەتانێ گەوزەنان دێن
کە گەشتمان لێیان گۆڕان و سڕینەوەیە*

---

* النفي

هەڵوێستی چەك

وڵاتان
سەرتاشان توێکڵیان دەگرنەوە
دەریاچەگەل وێران
حەنین ئاڵایەکی ڕاکێشراوە
بولبولان لەژێر تەمگەلا
میوەیە لەسەر نیڤنگی قەنارە

منیش هەر کە پەنام بۆی دەبرد
دەمبینی مووزەخانەکانی ئاگردەدا
گورگێن مەیوو دەورەی داون
گوێیان دەگرت لەو زنۆقچوونە
کە لە سەری شۆڕەبۆوە
ڤێجــا ئــەو ڕۆژەی دەســتیم گــرت و
پانمکردەوە
لە هەڵوێستی چەکا
پرسیارڤانانە:
ئەی ئەڤینم بۆ کام جەنگ دەچێ ،
کە مەرگ
چریکەیەکە
سخوچڕیی تارومادەکا؟
بە دەمەلاسکێیەکی بەهاراتاوییەوە
وەڵامی دامەوە:
پەنجەکانم کێڵگەی چڕنۆکان نین
وەختیشم ئاسن نییە
تا شمشێران لێی چەکوشکاری بکەین
لێرەدا زۆر چاوەڕێی پاییز دەکەم
تا پیتەکانی جەنگ بگۆڕم
تا کوێرین
ئیتر
لە گواستنەوەی کەلاکان ئاسوودەبم *

---

* السلاح

هەڵوێستی بیابان

پرسیارم بۆی
دەستێکی بڕاوە لە تەڵەدا
جاران کە لەسەر پردی پیاڵەدا
دەمبینی
فەلەکەکانی و موڵکەکانمی تارومارەدەکرد
بۆیە لە هەڵوێستی بیابانا
لەخۆی دابڕا...
سترانبێژێکی ئافرەت:
ئەی ئەوەی کە بە گوڵ بۆی شەیدابووم
لە پشتی گوڵاوی بە ژاکاوی دەڕوا
بەسەر چەند پەیژەدا
لە هەڵاڵەدا
سەردەکەوی؟
شاشەی سەری ئاوڕی لێی دامەوەو
ئاماژەیکرد:
جگە لە ئاو هیچ سەرکەوتنێ نییە
لە هاڤیبوونمانا
دەستنووسێکی
پڕ لە پلەوپایەی مشەختان لەلایە*

---

* الصحراء

هەڵوێستی زەمەن

فیزیاناس

لە پەڵە رەشە خرۆشاوەکان
رادەمێنیٚ
بەخۆی ئەو ساڵنامە هەڵواسراوەیە
کە هەر جاریٚ لاپەڕەکانی هەڵدەمەوە،
دیواری جاویدی دەڕووخیٚ بەسەریاو
هەندیٚ جادووی خۆی جگەرەئاسا
دەکێشیٚ و هاواردەکا:
ئەمەتانیٚ هەڵوێستی زەمەن
(با)
کلکێکە
لە بنەتای زەمین.
ئەڤین
کورسییەکی بەجێهێڵراوە لە ئاوێنەیەکا
ئێمەش لە نۆتەکەدا گمەی ژاکاوین
لە سادییەتا خنکاوین.
لێیم پرسی:
ئەی تۆ لە کویٚ و فیغانی رێڤەبەری
فریاکەوتن؟
بلەز وڵامی دامەوە:
جەنابی لە پەنجەرەی پلیتەکانە
خەریکی سزادانی سەرنشینانی تۆفانە !*

---

* الزمن

هەڵوێستی فەلەك

درەختە ناساغەکان
لە بنەتای رۆژدا
بە برژانگەکانیان
لەگینە بۆ مانگ بگرنزێن
سبەینێش لە هەڵوێستی فەلەکا دۆزیمەوە
پیاسەیدەکرد بەرِیشەوە
جەژنەکانیشی بەسەر خۆرئاوابوونا دەباری
زەمینی تەوەقێکی ژیلە بوو
تەنیا بەرێك تێدا بوو
جا چنیم تا دەربارەی کەلووی بپرسم
بە جەڵوەوە بەرسڤی دامەوە:
کەلووم لە خێزانێن دارخورمایە
کەلووم لە عەقیقی سیفرەو گڵکۆگەلی
بولبولانە
کەلووم بادەی رووتە،
کە چراگەل لە جەستەکانا ناکوژێننەوە
کەلووم تۆماوێکە
کراسی شەیتانی بە مەرەکەب پیسکردووە
تا جۆلانەیە بە نادیار بەرزبێتەوە
کە شکۆیە بۆ پەیامێك یا پێغەمبەرێك نییە
پیشەیەکیش بۆ گەمیەوان نییە،
مەگەر لە سیکڵدانۆچکەی ئاسیاویٚ
سەیری فیلانێکت نەکرد ،
کە خۆیانیان خستۆتە نێو مێشکەوە
مەگەر لەمسی رێچکەکانی قەرەجانت
نەکرد،
کە لە ئەلبۆمدا شوقەگەلیٚ ئاوەدان
دەکردەوەو

پاش تاریکی کەشکەلان لە حەژمەتا
دەدڕان.
مەگەر رێگای میتافیزیکت نەدۆزییەوە،
کە تیمساحەیل لە نووستنگەکان
ئارخەیان چاودێری لەمسەیەك یا نێچیرێکن
ئا ئەمەیە کەلووم
وڵگەیەکە بۆ کلۆی فەرامۆشی
هەر کێش لێیە بێگانەیەو
سەری شەفقەیەکە لە گەرد*

---

* الفَلك

غاردان

...رۆژێکی
بیٚ دەستان...
ئیتر ملەما چی بکا؟*

---

* رکض

ژێدەر: سایتی الامبراطور

رامانە فەلسەفییەکان

پێویستی تێڕامان و دەرخستنی پرسیارە فەلسەفییەکان

و: سیما چۆمانی

فەیلەسوفە دێرینەکانی یۆنان لە جیهانی دەروبەری خۆیاندا گۆڕانکاری دەبینن - سوڕی وەرزەکان، بوون و گەشە و مەرگی بوونەوەرە زیندووەکان، بە هەڵم بوونی ئاو لە کاتی گەرمادا و گەڕانەوەی بۆ شوێنی یەکەمی خۆی - ئەم پرسیارەیان لا گەڵاڵە دەبوو کە دەبێت چۆن سەبارەت بەم پرسیارانە بدوێن و هۆیەکانی چۆن بناسێنن. لە ئەفسانە کۆنەکاندا بەمە رازی دەبوون کە بڵێن ئیرادەی هەرزە و هەلپەرستانەی کۆمەڵێك بوونەوەری هاوشێوەی مرۆڤ و نا پابەند بە یاسا و رێساکانی جیهانی سروشتی لەم کارەدا بەشدارە (واتا خواوەندەکانی ئەفسانەیی)

هایدیگەر

فەیلسوفەکان لە سەردەمی سوقرات بە دواوە، چەندین پرسیاریان هێنایە کایەوە لەوانە " راستی چیە؟" یان " جوانی چیە؟" یان " دادپەروەری چیە؟" و لە رواڵەتدا بەردەوام لەسەر بنەمای ئەم گریمانەیە کە هەر یەکێك لەم وشانە نوێنەری شتێکە " واتا شتێکی تارادەیەك نادیار و تاك، بەلاّم خاوەن بوونیکی پەیوەست بە خۆی و سەربەخۆ لەوەیکە وشە چۆن بەکار بێت. گوایا فەیلەسوفەکان ویستویانە بەسەر پشتی بابەتەکە یان پشتەوەی زماندا زاڵ بن و بە راستییەکی نا زمانی بگەن کە لە دواوەی وشەکاندا وەستاوە. یەکێك لە پرسیارە سەرەکی و رەنگە سەرەکیترین پرسیار لە فەلسەفەی زماندا ئەوە بێت کە : " زمان چۆن پەیوەندی بە راستەقینەوە هەیە؟" ئەم پرسیارە بۆ گەورەترین پرسیار رادەکێشرێت ئەویش ئەوەیە کە : " چ شتێك لە ناو مرۆڤەکاندا دەرفەتی ئەوەیان پێ دەدات کە ئەمجۆرە دەنگانە بهێننە سەر زمانیان و ئەمجۆرە هێمایانە بکێشن کە خاوەنی ئەمجۆرە پێشهاتە سەرکێشانە بێت؟ یەکێك لەم پێشهاتانە ئەوەیە کە مرۆڤەکان لەگەڵ راستەقینەدا پەیوەندی دروست بکەن " پرسیاری سەرەکی ئەم قوتابخانەیە ئەوەیە کە :" چۆن ئەو دەنگانەی لە دەممان دێتە دەر یان ئەو هێمایانەی کە لەسەر پەڕاوێکدا دەیانکێشین، دەگەین بە هەموو ئەم خەسڵەتانەی چەمکناسی کە پێیانەوە دەلکێنین"

زیاتر لە چوار سەدە بەر لە ئێستا " دیکارت" پرسیارێکی سەرەکی سەبارەت بە فەلسەفە خستەڕوو و پرسی:" زانیاری و تێگەشیتن چیە؟ و چۆن روو دەدات؟ " چوار سەد ساڵ دوای دیکارت تاوەکو ئێستا، پرسیاری سەرەکی هەر ئەوەیە. بە ناچاری بە پرسیارێکی سەرەکی تر دەگەین کە بریتیە لە :" هزری ئێمە چۆن جیهان وێنا دەکات یان سەیری دەکات؟" ئەو پرسیارەی کە " چەمك چیە؟" پێش

ئەم پرسیارە دەکەوێت کە " زانیاری چیە؟ ."
پێناسەی چەمك؟
وەڵامی هایدیگەر: هایدیگەر دەنووسێت کە ئێمە لە سنوور و گفتوگۆی لۆژیکیدا ئەم پرسیارە ناخەینە ڕوو، بەڵام بە دەرەوەی ئەم سنوورە و خاڵەدا بە شێوەیەکی ڕاستەقینە دەخرێتەڕوو. ئێمە دەبێت بەر لە خستنەڕووی مانای هەر بوونێك بە شێوەیەك تێگەیشتنی پێشینە یان ئەزموونێکی ڕابردوومان لە مانادا هەبێت. دواتر ئەم خاڵەی بە شێوەی تێگەیشتن لە ڕابردووی بوون لە " بوون و زمان" خستەڕوو .

پرسیاری ئەوەیکە شت چیە؟
مانای بوون چیە؟
بوون چیە؟
زمان چیە و دەتوانێت چی لێ فێر بیت؟
ئامرازی پرسیار چیە؟
حەقیەقت یان ڕاستەقینە؟
چۆنایەتی بوون و بوونی چۆنایەتی؟
ئێمە چۆن پەیوەندی لەگەڵ ڕاستەقینەدا دروست دەکەین؟
ناوەڕۆکی چەمك چیە؟
دەتوانین بە چ شتێك شێوەی جێگیر و پتەو دابنێین؟ (کانت)
چ شتێك بۆ دۆخی من باشە کە بیزانم؟ (نیچە)
پەیوەندی زمان لەگەڵ جیهاندا چیە؟ و کرداری واتایی چ جۆرە کردارێکە؟

زۆربەی دادوەرانی ئەخلاق بەم پرسیارە دەست پێدەکەن کە " چ شتێك دەبێتە ئەرك" یان " ئەرکی ئەخلاقیانەی من چییە؟"

بەڵام ئەرەستۆ بە پرسیارێکی گشتیرتر دەست پێ دەکات و دەپرسێت" بۆ مرۆڤێکی باش ژیان چ مانایەك دەبەخشێت؟"

ئەم پرسیارە ئەو دەرفەتەی بۆ دەرەخسێنێت دەست بە توێژینەوە لەم بوارانەدا بکات کە ئێمە بە شێوەیەکی سروشتی لە بواری لایەنەکانی تری ژیانی مرۆڤ و بەهۆی ئەوەوە پەیوەندی نێوان ئەوانە و ناوەندی ئەخلاقی دەبینین. لەوانە پەیمانی هزری، خۆشەویستی کەسەکان، هاوڕێیەتی و ... هەروەها ئەرەستۆ چەندین پرسیاری سەبارەت بە پەیوەندی دوو لایەنەی ئەم بوارانە بە یەکەوە دەخاتەڕوو، تاوەکو بزانێت چۆن دەکرێت بەم ڕەگەزانەوە ژیانێکی ئاسودە بنیاد بنرێت.

"ئایا هەموو شتەکان وەکو شتێکە؟ خودی ئەم شتە لە چی دەچێت؟"

یی - ئێم - فۆستەر

چۆن و بە چ شێوەیەك بە مەرگ دەگەین؟ هیواخوازین بزانین کە بۆچی و چۆن لە کاتی گەیشتن بە مردنین .
ئاواتەکانی ژیان چین؟
مانای ژیان چیە؟
ئایا بۆ هەموو شتەکان ئاوات و مەبەستێك هەیە؟
سەرچاوەی هزر و ئەندێشە لە کوێوەیە؟
ئایا دەبێت هەوڵی بەختەوەری بدەین، یان یارمەتی پێشکەوتنی یەکسانی کۆمەڵایەتی یان دادپەروەری یان بە مانایەکی تر زانیاری بدەین و ئەگەر ئەم بارودۆخە بە بەختەوەری نەگات؟

ئێمە هەموومان خوازیاری گەیشتن بە بەهەشتین، بەڵام هیچ یەکێك لە ئێمە نایەوێت بە مەرگدا تێپەڕێت .

ئامانج لە دروست کردنی مرۆڤ و بوونەوەر چیە؟

زانست چیە؟ بە بۆچوونی ئەفلاتون زانست بریتیە لە زانایی ڕاستەقینە و زانیاریەکی بێگەردە و مرۆڤ کاتێك بەم زاناییە دەگات کە بتوانێت زانیاری خۆی بە بەڵگەیەکی هزری جێگیر بکات و ئەگەر نەتوانێت ئەمکارە بکات دووبارە ڕەنگە بە بەهێزترین بڕواکان، بڕوای بە ڕاستی ئەو شتە هەبێت. تەنانەت دەشێت زانیاریەکەی ڕاست بێت، بەڵام دڵنیاییەکەی لەمبارەیەوە پشت بە بەڵگەی پەسندکراو نابەستێت، کەواتە زانیاری تەواو کە بۆ ئەم ناوە بگونجێت نیەتی و بۆیە فەیلەسوف نییە .

هزر چیە و دیاردەکانی کامەیە؟
ناوەڕۆکی هزری چیە. چ شتێك بونیادی هزری پێك دەهێنێت؟ ئایا تێگەیشتن، بنەمای داردەستی هزرە؟ ئایا خودی ئاگایی دەرخەری ناوەڕۆکیەتی؟ لەم کاتەدا خودی ناگا لێرەدا کاری چیە؟ ئایا

بیر، بە ئاگایی ئابلۆقە دراوە؟ ئایا بیر، حەقیقەتێکە و ئاگایی بەشێکە لەو؟ ناوەڕۆکی هزر و بیری وەکو یەك چیە؟ پێکهاتەی هزر و بیر چیە؟

بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارانە دەکرێت بڵێین : ئەو کاتەی پرسیاری رابردوو دەخرێتەڕوو، ئیتر تەنانەت تێفکرینی پرسیار و وەڵامی هاوشێوەی نییە، بەڵکو پرسیارەکە هەروەکو وەڵامەکەیە .

سەرەتا لە خۆمان دەپرسین: " چ جۆرە پرسیارێك وەڵامیان هەیە؟"

پرسیارە ئەزموونییەکان: واتا ئەو پرسیارانەی کە پەیوەندی بەوە هەیە چی لە دنیادا هەیە، یان ئەو پرسیارەی پەیوەندی بە بواری بینینی ئاسایی یان زانست هەیە. ئەو پرسیارانەی کە سەبارەت بە جیهان دەکرێت، چونکە مرۆڤ بەردەوام دەیەوێت لە ژینگەی دەورووبەری فێر ببێت و بەسەریدا زاڵ بێت .

پرسیارە وێنەییەکان: واتا ئەو پرسیارانەی کە زانایانی بواری فیزیا یان زانایانی بواری لۆژیك دەیخەنە روو. لێرەدا بەشێك لە چەمك و رێساکانی سەبارەت بە بەرهەمی بایەتێك لە بابەتێکی تر و رێساکانی ئەنجام وەردەگرن کە ئەوەش دەرفەتی ئەوەمان بۆ دەرەخسێنێت کە بە دەرئەنجامی پێشەکیەکان بگەین. ئەمجۆرە پرسیارانە هیچ زانیارییەکمان سەبارەت بە گەردوون پێنابەخشێت .

لە نێوان ئەم دوو کۆمەڵە پرسیارە گەورەیە، دووبارە پرسیاری تر بوونی هەیە کە ناکرێت بەم دوو رێگەیە وەڵامیان بدرێتەوە. بەشێکی زۆر لەمجۆرە پرسیارانە هەیە وەکو پرسیارە فەلسەفیەکان.

لە پرسیارە فەلسەفیەکاندا نازانین چۆن بە دوای وەڵامدا بگەڕێین. فەلسەفە لەو شوێنەوە دەست پێدەکات کە پرسیارێکی ناپەسند و سەرقاڵکەرمان هەبێت بە بێ تێگەیشتنی روون لەوەیکە چۆن بەدوای وەڵامدا بگەڕێین. ناکۆکی خستنە ناو گریمانەکان جۆرێکە لە فەلسەفە. بەڵام تەنانەت بە تواناترین زانایان ئەوەندە سەرقاڵی چالاکیەکانیانن کە ناتوانن لێی دوور بکەونەوە و تاوتوێی ئەو گریمانانە بکەن کە چالاکی و بۆچوونەکانیان لەسەر ئەوانەوە بەندە. فەلسەفە دەتوانێت هەموو جۆرە چەمکێك روون بکاتەوە یان هەموو چالاکیەك شی بکاتەوە. مەبەستی ویتنشتانیش ئەمە بوو کە جەختی لەسەر ئەوە دەکردەوە فەلسەفە چالاکیە، نەك کۆمەڵێك لە تیۆری و پەروەردە .

ناکۆکی و تێڕوانینەکان:

چی دەکەین؟

بۆ کوێ دەچین؟

دەبێت چی بکرێت؟

لە کوێوە دەست پێ بکەین؟

هزر، عیشقە یان ئیرادە؟

سەرچاوە: " مردان اندیشه" بلاوکراوەی " طرح نو"

هایدیگەر و پرسیارە بنیادنەرەکان - بلاوکراوەی " مرکز "

کورتەیەک لەبارەی ژیانی نزار قەبانییەوە

لە عەرەبییەوە : سازان کەریم

نزار تۆفیق قەبانی: یەکێکە لەو شاعیرانەی کە بە پێشەنگی شیعری نوێ دادەنرێت لە جیهانی عەرەبیدا، نزار قەبانی لە خانەوادەیەکی بە رەگەز تورك بووە، بە ناوی (ئاق بیق) واتە سمێڵ سپی، باوکی نزار کاری حەڵواچێتیو شیرینی دروستکردن بووە، یەکێکیش بووە لەو کەسانەی کەپاڵپشتی بەرهەڵستکارەکانی لە دژی فەرەنساییەکان کردووەو لە سەردەمی ئینتدابی فەرەنسیدا لە سوریا، مامیشی کە ناوی خەلیل قەبانی بووە،

یەکێکە لەو کەسانەی کە بەشدارییەکی بەرچاوی هەبووە، لە هونەری شانۆدا. رووداوێکی زۆر ناخۆش لە ژیانی ئەو شاعیرە گەورەیەدا هەبووە، ئەویش خۆکوشتنی خوشکێکییەتی پاش ئەوەی ویستویانە بە زۆر بیدەن بە کەسێك کە خۆشی نەویستووە، ئەو رووداوە کاریگەرییەکی زۆری هەبووە لە سەر کەسایەتی و شیعرەکانی ئەو شاعیرە ناودارەی عەرەبو لە زۆربەی شیعرەکانیدا بە ئاشکرا مەسەلەی ئافرەتو بەگژاچوونەوەی شۆڤێنیەتو پیاوی پێوە دیارە، کارەساتی ساڵی ١٩٦٧ هۆکارێکی گەورە بووە بۆ گۆڕانی، شیعرەکانی لە خۆشەویستییەوە بۆ شیعری سیاسیو بەرهەڵستکارییو بەبەرپەرچدانەوە.

هەڵبەستەکانی نزار قەبانی :

لە هەڵبەستەکانی نزار قەبانی زمان پاراوی و ئاسان تێگەشتن سیمای شیعرەکانیەتی، لە بواری هەڵبەستی ئازاددا واتە شیعری (حور) نزار توانیویەتی داهێنانێکی تەواویش لە بواری هۆزانی نیشتمانی و غەزەل دا بکات ، گەلێك لە گۆرانیبێژەکانی وەکو عەبدولحەلیم و نەجات سەغیرەو فەیروزو کازم ساهیرو محەمەد عەبدولوەهاب، گەلێك لە هۆنراوەکانی ئەویان بە گۆرانی وتۆتەوەو خوێنەرێکی زۆریشی هەبووە لەناو رۆشنبیرانی عەرەبداو زۆر خۆشەویستیش بووە لەناو کۆمەڵدا، نزار قەبانی زمانی ئینگلیزی زۆر بە باشی زانیوە ئەویش بەهۆی ئەوەوە کە لە نێوان ساڵەکانی ١٩٥٢ تا ١٩٥٥ باڵێزی سوریا بووە لە شاری لەندەن.

سەرەتای دەستپێکردنی نزار قەبانی لەگەڵ شیعردا

نزار قەبانی کاتێك تەمەنی ١٦ ساڵان بووە، دەستی کردووە بە شیعر نووسین، یەکەمین دیوانی شیعریشی لە ساڵی ١٩٤٤ دا بەچاپ گەیاندووە، کە یەکێکە لەو ٣٥ دیوانە شیعریانەی کە بڵاویکردونەتەوە لەماوەی نیوسەدەدا، گرنگترین دیوانە شیعریەکانیشی ئەمانەن (گفولە نهد، الرسم بالکلمات، قصائد، سامبا، انت لی) نزار قەبانی چەند کتێبێکی پەخشانیشی هەیە لەوانەش (بەسەرهاتی من لەگەڵ شیعردا و هەڵبەست چییە و ١٠٠ نامەی خۆشەویستی).

نزار قەبانی زۆر لە دژی ئەوە بووە، بەسەرهاتی ژیانی خۆی جیا لە خۆی هیچ کەسێکی دیکە بینوسێتەوە، لەبەرئەوە کتێبی (بەسەرهاتم)ی کە بریتیە لە ژیانی

خۆی بە دەستخەتی خۆی نوسیوەتەوە.

كارو خوێندنی نزار قەبانی:

نزار قەبانی بڕوانامەی بەكالۆریۆسی لە كۆلێژی یاسای زانكۆی دیمەشق لەساڵی ١٩٤٥دا لە سوریا بە دەستهێناوە، پاش دەرچوونی وەك دبلۆماتێك لە وەزارەتی دەرەوەی سوریاداو وەك باڵیۆزی ئەو وڵاتە لە چەند شارێكی وەكو بەیروت و قاهیرەو مەدریدو لەندەن كاری كردووە، لە ساڵی ١٩٥٩ شدا پاش ئەوەی سوریاو میسر یەكیان گرتەوە وەك سكرتێری دووەمی كۆماری یەكگرتوو لە سەفارەتی ئەو وڵاتە لە چین ماوەتەوە تا ئەو دەمەی كە دەست لەكاركێشانەوەی خۆی پێشكەش كردووە، لە ساڵی ١٩٦٦ دا، پاش ئەوەش لە بێروت دەزگایەكی چاپو بڵاوكردنەوەی بەناوی خۆیەوە دامەزراندووە.

نزار قەبانی، لە ژیانی خۆیدا دووجار ژنی هانیوە ژنی یەكەمی كچێكی مامی بووە بە ناوی (زەهرا) لەو ژنە كچێكو كوڕێكی هەبووە بە ناوی (هەدبا و تۆفیق)، بەڵام تۆفیق لە تەمەنی ١٧ ساڵیدا بەهۆی نەخۆشی دڵەوە گیانی لە دەست داوە، كاتێك خوێندكاری كۆلێژی پزیشكی بووە لە قاهیرە، لە ژنی دووەمیشی كە ناوی (بەڵقیس) بووەو بەرەگەز عێراقی بووە، ئەویش لە تەقینەوەكەی باڵیۆزخانەی عێراق لە بێروت لە ساڵی ١٩٨٢ كۆچی دوای كردووە، لەو ژنەشی دوو منداڵی هەبووە بەناوەكانی (عەمەرو زەینەب)، مردنی بەڵقیس كاریگەرییەكی زۆری كردۆتەسەر دەروونی ئەو شاعیرە گەورەیەو لە پاش مردنی چی دی بیری لە ژن هێنان نەكردۆتەوەو پاشان چووە بۆ شاری لەندەنو هەرلەوێش ماوەتەوەو بە تەنهایی ژیانی بەسەر بردووە تا ڕۆژی ٣٠/٤/١٩٩٨ و لە تەمەنی ٧٥ ساڵیدا لە شاری لەندەن بە هۆی نەخۆشی دڵەوە كۆچی دوایی كردووەو ماڵئاوایی لە شیعرە ناسك و جوانەكانی كردووە، كە ڕەنگدانەوەی ژیانی خۆیو خەڵكانی ئەو سەردەمەی خۆین .

دنیای شتە بچووكەكان

نزارقەبانی

ئەی هاوڕێی
بۆ بۆنی یادەوەرییەكان
لە شەختەی تەنهاییدا
ئەوەی هەمە
تەپڵەی جگەرە و
سووتوی جگەرە یە
كە سووتوی ڕۆحی منە.

ئەو ڕۆژانەش
كە دێمە لات بۆ كتێبێك
یان بڵێین،
بە بیانوی وەرگرتنی كتێبێك!!
پەنجە ماندوەكانت درێژ دەكەیت
بۆ كتێبخانەكەت
منیش نوغرۆی تەمی تەمان
هەر وەك پرسیارە بێ وەڵامەكان
ئەڕوانمە تۆ و كتێبخانەكەت
هەر وەك پشیلە چاوشینەكەت
تۆ بڵێی زانیبێتت ؟
كە من بۆ كتێب نەهاتووم
درۆزنێكم هاتومە دەرگاكەت ؟
خێرا شۆر دەبمەوە ناو نوێنەكەم
كتێب دەگرمە ئامێزم
هەر وەك ئەوەی،
گەردوونم لە ئامێز گرتبێت
پەردەكان دادەخەم و تیشكێ دەخەمە
سەر كتێب
دەگەڕێم لە نێو دێر و بن دێرەكان
بە دوای ڕستەیەك دەگەڕێم
كە تۆ بۆمت حەشار دابێت
لە گۆشەیەكی كتێبەكە دا
ڕستەیەكی كورتی خۆشەویستی
باخچەی تاسەیەكی خۆشەویستی
تەنانەت سڵاوێك
گڕی دەرونم سارێژكات تاوێك..

سەرچاوە/ماڵپەری (ا لنوور)

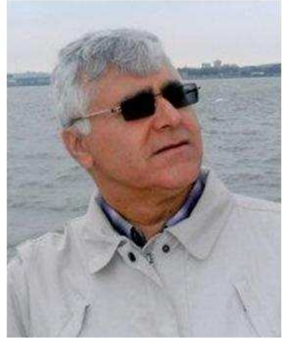

ئەدیب نادر

دەنگەکەی تر

جاران لە ئاسمانەوە نزیکتربووم و بەردەوام سەرقاڵی بیرکردنەوەبووم لێی، بەڵام ماوەیەکە نزمبوومەتەوە، بیرکردنەوەم بۆتە باڵندەیەک و لێرە بە دوای جێ ئۆقرەی خۆیدا دەگەڕێت. ئێستا لە ژێر پێیەکانم تێدەفکرم، لە ئاستی چاوەکانم وورد دەبمەوەو مەودای بینینم دەدەمە بەرتیلەی نیگا تیژەکان. رابردوو هەتا دێ پتر لە خۆشەوویستیەوە دەگەوزێ و ململانێیەکی توند و تیژ لە نێوانی مێشک و دڵما بەرپا دەکات. داهاتوویش.. هەورانییەکی قەترانی رق و کینە بە بەژن و باڵایەوە دەئاڵێنێت و تەنگەتاو ترو لێڵ و خنکێنەر بەرپێوار دەبێت. لە سەفەرێکی سەیرو سەمەردام و لە بەردەم پێناسەکردنیدا دەستەپاچەو ئیفلیجم، بە نرخترین پسوولە سەقامگیربوونە تێیدا، لە کۆششدام و هێشتا وەچنگم نەهێناوە، رەنگە.. بەڵام.. چەترەکەم گالۆکێکە و لە قورو لیتاوە خەستەکەی دەڕوێنم و هەنگاوی پێ لە

هەڵخلیسکان و رۆچوون دەپارێزم. وەختێ ئەم مەڵبەندە بێتاقەتکەرو وەرزی بەخشە دەبڕم باران نم نم سەرو مرپی بە گەشتە بازنەییەکەی خۆی دەداتەوە و پەرتم دەکاتەوە بۆ تەی پەرتگاو هەڵەمووتی هەزار بە هەزاری بیرکردنەوەو گەڕانەوە بۆ ئەوجێ یادانەی هەرگیز بەجێیان نەهێشتووم. دەنگێکی شاراوەو کز، بەڵام بەرجەستە، لەو دیووەوە نەوازشی پەردە تۆزو خۆڵ لێ نیشتووەکانی بیستن دەکات و دوایی بە خۆر و تین رێ دەگرێتەبەرو درەوشەیەکی بێوێنە لە جەستەی رەهەندەییدا وەجووڵە دەخات. لادانی تا سبردنەوەکە لە ئاراستەی خۆی، دەنگەکە لە قوژبنێکدا گەمارۆ دەدات و هەناسەکانی هەڵدەوەرێنێت. بە کاوەخۆ بەردەوامی هەنگاوەکان بێ هەوسار دەکات و هەستی ئەوەی کە بە ساقۆیەکی درێژی سەر ئەژنۆ کەوتوو پۆشراویم دەمتەنێتەوە، نەختێك خۆم قیت رادەگرم و لەگەڵ فلیقانەوەو فلتە فلت کردنی قوراوەکەدا یادێکی رووت و رەجاڵ دێتە وێزەم. بزەیەکی تەڵخ خۆی هەڵدەداتە سەر رووخساری پۆرترێتە کۆنەکەم و شانێك ، بە بێ ویست ، هەڵدەتەکێنم، لەم ساتە وەختەدا پڕ بە دەروون دەمەوێت پشتگوێی بخەم، کەچی سەرشەقانە پێدادەگرێت و دنەم دەداتەوە، ((تەواوت کرد؟...تەواو...تەواو...تە...وا...و؟)). ئاگام لەبەر پێم نامێنێت و شڵپە لە چاڵاوێك دەهێنم، پانتۆڵەکەم کۆمەڵێ پریشك و فیچقەی لیتاوەکەی ئاشنا دەبێت، لە ناوەوە دادەبڕێم. پەستی و تووڕەییەکی بێچوون دامدەگرێتەوە. دەگەمە بن دیواری جادە سەرەکییەکەی ((سەیدە زەینەب))، کە دەکەومە پاڵ ئەم دیوارەی کە هەر بە پەرژینی گۆڕستان دەچێت، ئەو بیرکردنەوەیە دووپاتە دەکەمەوە، ((بە زوبانی خاوەندەکان دەدوێن، ئاخاوتن لەگەڵ ئەو نازدارانەی چاوەڕوانی پاس دەکەن گونجاوو تەبایە..!)) بەڵام پاشان کە ئەو بێ هۆ و بیانوو خۆی لێ گیف و مۆن کردمەوە و بەچاوێکی تووڕەوە کە دەمزانی ژاوەی تاسەو ئارەزوو یشە دایگرتمەوەو پێی گووتم:(هەی بێ...))، ئیدی ئەو تێکوەر بوونە میزاجی شێواندووم. ئەو ئانو ساتەی کە راوەستابووم وەکو ئێستاکە ئاسمان زەوی خەنی دەکرد، هات لە دەستە راستمدا وەستاو بەبێ قەرارییەکی رمۆکەوە بەسەرمدا هەندێك نیگای شاباش کرد. کە بێ باك رووم لێ وەرگێرا.کەوتە بۆڵە و واتەوات دەرپەڕاندن و پیشاندانی سوختییەك کە هەتا ئەو چرکە ساتە پێی نا شوناس بووم. دەنگی ئابلۆوقەی

نیگاکانی دام و روانیم خەریکی لچ و لێو هەڵقورنجاندنەو بە چاو و برۆ تێکەڵکردنێکی تینووی تۆڵەوە بەرپەرچی دامەوە، گومانم لە روودانی شتێك کرد، زۆر خواسایی و نۆرمەڵ بە بێئەوەی لێی بێمە پێشەوە ووتم:((چی شایانی توورەییتە؟)). ئێتر خۆ تەیارکردن و هەڵچوونێکی زەقی پێوە دەرکەوت،بە بێ چاوەنۆڕیی راوشکاری بیانگەیەکی کرد و ئامادە بوو کە بە هەرچییەك بکەومە گۆ بەرەنگاریم بکاتەوە و مەنگیی میزاجە ئاساییەکەم تێکوەر بدات. ئێدی هەر چوەڕێم و قەقنەسی نوشووستییەکانیش هەویای بێ نووزەم بۆ پەروەردە دەکەن. شتێکم نیازە زۆرجار درکی پێناکەم! هەویایە، باوەڕناکەم..خەونە، نازانم!لێی دەگەڕێم با سۆزە تیژو راشکاوەکەم سەرپشکی بێت. تا پتر بەنیو قوڕوچڵپاوەکەدا تێدەگوزەرێم، پتر هەستی گەورەبوون دامدەگرێت. رەشاییەکان خۆیان دەدەنە دەست کارێگەرێتی گەورەبوون، ئێسك رەنگەکان زافەرانیی هەڵدەگەڕێن، دیدە سایلی کانیاوێکی چۆڕبڕاو لە سۆمایی جیادەبێتەوەو بەرەو کزی دەڕوات و نیازێتی بکوژێتەوە. گێزەری هەرزانی ئۆمێدیش ووزەیەکی کەم تین بە رووتاکییەکەم دەدات. رۆژێك هەست دەکەم ئەو جحێڵە سەرەڕۆیە نیم کە دڵم بە سەرانسەری دنیا خەنییەو مگێزم هەموو کونج و کەلەبەرێکی زیندەگی ژاوە دەکات، بەڵکو هەر تەنها دڵتەڕێکی کەنفت و زۆرهانم. بەڵێ ئەوە نیم، نەخێر، بە نێو تەمەندا کەوتوویەکی دا هێزراووکە لەلام، گوڵە گەنمی بەر ساڵە کوللەییە بێ ئەمەك و ئامانەکانی کرۆژتنم، لە شتێك نزیك دەبمەوە، رادەچڵەکێم، هەڵ دێرێکەو روو بە رووی چاوەڕواننەکراوەکانم دەکاتەوە. مەندی پرسیارێك دەورووژێنم،((چۆن ئەو راگوزەرە رژد و بێبەزەییەم نەی کردووەو سەقامگیری ئەم هەنووکە ناشرینەم؟))تۆ بڵێی لە هەدای چاوترووکانێکدا سەرجەم ئەو گۆڕانە نابەجێیەم وەسەر هاتبێ.ئەو ساڵە قورسانەم بەسەردا نوغرۆبوونەو چراووگوکانی هەستم روو لە خامۆشبوونەوە و هەرەس هێنانن. شتێك کە لە پێکهاتە ناوەکییەکەمدا مابێتەوە ئەو هەستە سەمەرو بێگانەیەی دەست بەربوونمە لە نەخشەی سات و رۆژەکان. دەزانم ساتەکانی رابردوو لە ژێر قەڵەمڕەوو زەبرو زەنگمدا خۆیان راپسکاندووە و ساتە ناکاوەکانی ئایندەش هەر بە هەمان دەرد دەچن. پەردەیەکی خەمۆکییانەی چڵکن بەسەرچاوە کزۆڵە کردووەکانمدا دێت و قورمی چەوری بیئومێدیی خەندەی

بە قوڕو باران و چەتر و وێستگای هەمیشەیی چاوەڕوانیدا دێت. دوێنێ زەلامێکی سەرو سیما غەوارە لێی پرسیم: ((خەریکی کوێیت؟)). منیش بە سستی و کەمتەرخەمییەکی ئالوودەی دڕدۆنگیی و شپرزەییەوە رووم تێکرد و ووتم: ((خەڵکی ئەو دیوو...))، هەموو شتێکی ئێمە لەو دیووە، تەنانەت ژیانیش هەر لەو دیووە. کە پەڕەوازە بووم بە هاو هەناسەکانیش لە شێرازەی نائاسایی خۆیاندا سەرگەردان بوون. لەوساوە مەرگ راستییەکی قەڵاندۆشکانەو لە ژیان بەرجەستە تر هەڵمگرتووە، ئاخۆ کەینێ زاڵ دەبێت و هەنگاوە چەمووشەکان دەگلێنێ ؟ بەسەر سامییەکەوە کابرای نامۆکە دوور بوو لەوەی حاڵی بێت گووتی: ((ئەو دیوو کوێیە؟)). بە ئەبڵەقییەکی شەیداوە کەوتە رووانین و وێدەچوو گوێچکەکانی وەکو کونە کەپووی ئاوەڵابووبنەوە، خۆی لە متەق کردن بێبەری کرد بوو، بە هۆی ناودێرکردنییەوە هێندە تووشی شەرمەزاریی و نەنگیی ببووم، چەندە تێکۆشام نەمتوانی بیدرکێنم و نەهاتە سەر روو، دفنم وەکو هەناسەی دووکەڵکێش هیس لێوەی وەدەردەهات و پەستییەك لە ناوەوەدا تەقییەوە،((عۆزەخ.. دێزەخ.. دۆزاخ.. دۆزەق..)). دەستبەجێ و لە پڕێکیشا لە ناخمدا پەرچە کردارێك شریخەی ((بە...هە...شششششت......))لێوەی هەستا و هەناسەکانی بەرەو هەمیشە جەڕاند و کابرای ناشوناس هێندەی دی بە پاسڤەکە لە داکاسانەوە گەوزا، پریاسکەی بوونم لێی بوو بە نوشتەی نەکراوە و تەلیسمی لەشکان نەهاتوو. ناچار بە روویەکی ترش و سیخناخ لە نادیاری ووتی: ((چکارەی؟)) سەرم هێناو سەرم برد، نەمزانی، چی بڵێم؟((هیچ))یکم دایە بەر ژنەفتنی، بەڵام ئایا بەوە قایل بوو؟ بێگومان نەخێر، چونکە زەقیی ئەبڵەقییەکەی هێندەی تر لە تەقینەوە نزیك کەوتەوە، بە دەمە بۆڵەیەك تەقینەوەکەم پووچ کردەوەو ووتم: ((شششاعیییر..........م!)) پیتەکەی دواییینم زۆر بە زەحمەت بەرهەڵدا کرد و کە ووشەکەی دووبارە کردەوە رووم وەرگێڕابوو، هەستم کرد سەدای قەشمەری کردن دەبیستم و ئەنجام سەدای قاقایەك ناواخنی وونجڕ وونجڕ کردم. دەنگەکەی تر لە نێوەندی پێکەنینە راستەقینە پێوارەکەدا سەری وەکو شەقشەقە پێ لەقاندم.((بەڵێ! بەڵام کاتی داوا نا..هەرگیز)) وام بە خۆم ووت. ئەویش بە سەراسیمەییەکەوە دوو پەیڤی خستە نێو نارنجۆکێکەوەو بۆی هەڵدام،((شیعری چی دەنووسیت؟)). ئەو پرسیارە زۆر قەبەو

تاقەتپرووکێنە شەرمێکی چەتوونی کرد بە داڵدەم و ئەڵهایەکی تا بڵێی قووڵ دایگرتم. خەیاڵم دکتاتۆرێکی رەهابوو، ئەوی لە دەورو بەرم قەڵاچۆ کرد و چەشنی نووسراوێکی تەباشیریی رەواندییەوە. لە گشت شتێك رووتی کردمەوەو هێواش هێواش کۆمەڵە سەرهاتێك بوونە ئەنگوست و خەریکبوون بە چاوی بیرکردنەوەمدا رۆدەچوون. دوو پاتەو چەند پاتە پرسیارەکەم بە چاوی خۆمدا دەدایەوە، دەموویست وەرامی بدەمەوە. ئەو هەموو سەرگەشتەیی و پەرتەوازەیی و بێنەوایی و بێدەرەنانیی نەحەوانەوەو کەساسییە..ئەو هەڵترۆیینە لەسەر مۆدێلەی ئەورۆ..ئەو هەناسە برینە، بێهەنگاوییە، بێ گۆ کردنییە، ئەو پەنجەو قامکە بێ نینۆکانە، ئەو زگە لە بارچوێنراوانە، ئەو خوێنە هەمیشەییەی لەبەر دارستانی برینە کۆن و تازەکان دەڕوات و لەناو نەخشەی جەستەکاندا ڕێگای مەیین دەگرێت... ئەو، ئەوە تەواو نەبوانەی هەنووکە بەرەو کوێ ئاقاریان گرتووە؟ سەری خۆم وەردەگێرم،بەڵکو لەبیری بچێتەوە..هاوکات هێشووەوڵەی چەردەیەك شتی تر لە ناخمدا دەکەونە ئافریدەبوون، سەرزەنشتیی لەم دونیایەدا دەبێتە تاقە حزوورێك و پتر هانم دەدات، نەفرەت لە ئافەریدەکار، نەفرەت لە ئافریدەکراو، لە گەندەڵە چاپلۆس و ناپاکەکان. ئەو دونیایەی دڕی بە ئەندێشەم داوە تەنگەتاوم دەکات، کە دیسانەوە پشتم بەر دیوارەکە دەکەوێتەوە، وەکو ئەوەی دەریایەك بم، نانا، نەخێر وەکو ئەوەی قولاپێك بم، ماسییەکان، یادەوەرییە زیندەکان لێم دەتەکێنەوە، ئاپۆرەو کێشمە کێشی چوونە نێو پاس و شەیۆلی ناهەمواری پاڵەپەستۆو تەنگ پێهەڵچنین تەزوویەکی نەوسن و چڵێس بە سەراپامدا دەگێڕێت. هەمیشە وەکو شەرمەندییەکەی جارانم چاوەنۆڕ دەبم هەتا بەر دەرگاکەی چۆڵ بێت و ئەوسا بچمە سەرێ، رەوتی بەتین و تاوی خەڵك هەر نابڕێتەوە، دوای سەرکەوتن پڕاو پڕ دەبێت، گرە گری ئاژۆتن بڵند دەبێتەوەو لە کەلکەڵەمدا لەزەتێك دەخاتە گەڕ و ئەو کاتە درك بە جێمانی خۆم دەکەم. چاوەنۆڕییەکی تر دەکێشم، دیسانەوە بیرۆکەکان هورووژمم بۆ دەهێننەوە. ئەمجارەیان بە سەختگیرییەکی بێزادەوە بیر لە نووسین، لە شیعر دەکەمەوە، لەبارەی سەعاتێکەوە کە ترپە و خورپە هەستیارەکانی دڵ سەرژمێریی بکات، لەبارەی رووبارێکەوە، چون ئەو خوێنەی جەستەی رێوەڵە و رەنجووری قەلەندەران، کە قوڵپەو فوارە

بە برینی بەردەوام ئاڵ و پشکوتووی ئەودیوو دەدەن و لێوە مردووە ووشك هەڵگەڕاوەکان تەڕو بڕو زیندوو دەکەنەوە، دەمەوێ لە مەڕ دووگیانەوە بنووسم، کە تاقە شەقڵ و بارستاییەکیان پێکهێناوەو هێشتا پشووی زیندوویتی هەڵدەکێشن، گەڕانی پرسیارەکان وەکو جاران بە نایابیی بەرجەستە دەبن، تەمەنی تولآزیی خۆ بە سەر دەبەم ، زوو، زووتر پیرو زورهان دەبم، شەکەت شەکەت بە پەراوێزی کاتدا رۆیشتوو لە شتێك نزیك دەبمەوە، زۆر لە ژیان ساناترو بێ ئەستەم ترە. لێی حاڵی دەبم، دەزانم چییە ! خۆزگە دەخوازم، کەلەبەر چی تاقە جارێك جێگاکەم بە خۆم نەبەخشی؟ بۆ تەنها جارێك خۆم لە نێو پاسەکەدا نەگرت؟ ئێدی کات مەودا نادات، بۆ سواربوون دیسان دێمە پێشەوە، نزیکتر دەکەومەوە، دووبارە رووبەڕووی ئێست...گاو شۆستەو دیوارە کورتەکان و نەگەیشتنی خۆم دەبمەوە.

کانوونی دووەم ١٩٨٨ (دیمەشق)

موعتەسەم سالەیی

قومری

جاری ئەوتۆ هەیە کە ڕووداوێکی هاکەزایی وەرچەرخانێکی گەورە لە ژیاندا پێکدەهێنێت. بگرە گەر بێتو ئەو ڕووداوە بدەیتە بەر مەحەك بێگومان زۆر بێ نرخە و بێ بایی خۆی دەنوێنێت. بەلاَم لە هەمان کاتدا وەها ڕێکدەکەوێت کە شۆڕشێکی بەرفراوان لە هزر و بیردا بەرپا دەکات، بەڕادەیەك بە درێژایی ژیان لە دڵ و دەروونداناسڕێتەوە و هەردەم بە زیندوێتی دەمێنێتەوە. ئەوەی بەسەر من هاتو لەو ساتەوەختانەدا روویدا، بەلامەوە پێشهاتێکی گەلێك گەورە و گران بوو. بگرە وەکو کارەساتێکی بێ ئامان رووبەڕووم بووەوە بەو رادەیەی کاریگەرییەکی تەواوی هەبوو بەسەر مێشك و هزر و بیرمدا. ئەو ڕووداوە ژیانی ئالۆز کردم و لە ناخەوە هەژاندمی. بەدرێژایی کات و وەختێك پەشیمانیم حاسڵ کرد و تەنانەت حەزم بەمردنی خۆم دەکرد، خوازیاری ئەوەبووم زەویی ژێر پێم شەق بێت و رۆ بچم بەناخی زەویدا، ئەوسایش لە تەمەنی هەرزەکاریدا بووم و بیرو هۆشم هەر ئەوەندەیش بڕی دەکرد. کەسێکی بێ ئەزموون کە لە کۆمەڵگایەکی داخراوی

ڕۆژهەلاَتیدا بژێت، بێ سێ و دوو شتێکی ئاساییە گەر بەو حاڵەتەدا تێپەڕێت و لە پاشانیشدا بەو جۆرە بیر بکاتەوە. بەلامەوە رووداوەکە شتێکی کەم نەبوو، بەڵکو سەرجەمی مەسەلەکە پەیوەندیی بەشەرەفەوە هەبوو، لەبەر خۆمەوە هەر دەمرشت و دەمپێوا و سەرزەنشتی خۆمم دەکرد و دەموت بۆچی بەو کارە ناهەموارە هەڵسام و بۆچی بەتەواوەتی ئاگاداری رەفتاری خۆم نەبووم، بەو شێوەیەش ئەو شتەم لەدەست قەوما. بێگومان گەر هەر پێشهاتێکی درێو و ناشیاو ڕووبدات ئیتر لەتوانادا نییە پاساوی بۆ بهێنرێتەوە. با ئیتر هەر لەدڵی خۆمەوە بڵێم خۆزگە وەها بووایە و بریا بەو شێوازەیش نەبووایە. بێگومان پەشیمانی داد نادات و شتێکیش لە مەسەلەکە ناگۆڕێت، بەکورتیەکەی بەتەواوەتی ژیانم لێ تاڵ ببوو، هەر چەندێکیش لە ئاوێنەوە تەماشای خۆم بکردایە، ئەوا وەکو مۆتەکە و عیفریتێك خۆمم دەهاتە پێش چاو، بەردەوام لە ناخەوە ئازارم دەچەشت و پیشم دەخواردەوە، لە ڕووشم نەدەهات و زاتی ئەوەشم نەدەکرد کە ئەو نهێنییە بۆ کەسێك بدرکێنم. یاخود پەردە لەسەر سەرجەم کارەساتەکە هەڵبماڵم. رەنگ و رووم زەرد هەڵگەڕابوو بەباشی قسەم بۆ نەدەکرا و زمانم تەتەڵەی دەکرد. خوا بەوە ڕەحمی کردبوو کە داپیرەم لەژیاندا نەبوو، دەمووت گەر ئەو پیرەژنە دنیا دیتەیە لە ژیاندا بووایە و دەرهەق بەو شتەی کە پێی هەڵسابووم ئاگادار بووایە ئەوا بەتوندی سەرزەنشتمی دەکرد. داپیرەم هەردەم ئامۆژگاریی بەسەرماندا دادەباراند و بێ وچان ئاگاداری دەکردینەوە کە پێویستە زۆر وریای رەفتارو هەڵسوکەوتی خۆمان بین، بەتایبەتی زۆر لەسەر مەسەلەی شەرەف هەڵوەستەی دەکرد. بێوچان جەختی لەسەر کێشەی شەرەف دەکردەوە و پێی رادەگەیاندین کە نەخەڵەتێیت شەرەف و ناموسی خەڵکی بڕوشێنینەوە چونکە ناموس شتێکی گرانە و گاڵتەی منالاَن نییە. ئاگاداری دەکردینەوە کە پێویستە وەکو خوشکی خۆمان بڕوانینە کچی خەڵکی. چۆنیش پارێزگاری لە شەرەف و ناموسی خۆمان دەکەین، دەبێت بە هەمان شێوەش پارێزگاری لە شەرەف و ناموسی خەڵکیش بکەین. بەلاَم ئایا گەر داپیرەم لە ژیاندا بووایە و ئەو مەسەلەیەی منی بکەوتایەتە بەر گوێ، دەبوو ئەوسا چۆن بیڕوانیایەتە من و چ هەڵوێستێکی دەرهەق بەمن بنوواندایە..! بەردەوام دوعاو نزام دەکرد کە قومری ئەو نهێنییە بپارێزێت و

لە دڵی خۆیدا بیهێڵێتەوە و لەلای هیچ کەسێك نەیدرکێنێت. ئەوسا من لە تەمەنی هەرزەکاریدا بووم و قومریش وەکو کچێکی تازە هەڵچووی عازەب دوو یاخود سێ ساڵێك لە من گەورەتر بوو. قەدو قامەتێکی باریکی پێوە بوو، قژە رەشە خاوەکەیشی بەنەرمی بەرەو شان و ملی باریك و لاوازی شۆڕ ببووەوە. هەرچەند تەماشای چاوە رەش و گەشەکەیم بکردایە زۆر سیحراوی دەهاتنە پێش چاوم، بەپەلە رووی خۆم وەردەچەرخاند نەبادا وەها بیربکاتەوە کە بەنیازێکی خراپەوە تێی دەڕوانم. لەناخەوە لەشەڕ و پێکدادانێکی بەردەوام بووم لەگەڵ خۆمدا. حەزو ئارەزووم پەلکێشی دەکردم بۆلای نیگا گەشەکانی و هێزێکی نادیاریش رایدەکێشام، برەو پاش تەکانی پێدەدام، بەڵام وەهام هەست دەکرد کە قومریش بەهەمان حاڵەتدا رەتبێت. هەندێك جار وەهام هەست دەکرد کە نیگای چاوی ئاراستەم دەکات و بەتوندی چاوم تێدەبڕێت. هەمیشە لە کێشمانە کێشدا بووم و هەموو هەوڵ و

تەقەللام دەخستە گەڕ، تاوەکو ئەو جۆرە بیرکردنەوانە لە مێشکی خۆمدا دوور بخەمەوە نەبادا زەللە بکەم. گەرچی ماڵی قومری خزمی خۆمان بوون بەڵام ماوەیەکی زۆر بوو کە لە شاری بەغدا گیرسابوونەوە. باوکی قومری لەو شارەدا کەبابخانەی هەبوو. ساڵی جارێك لە وەرزی هاویندا سەردانیان دەکردین و دەبوون بە میوانی ئێمە لە شاری کەرکوك. ئێمەش لە دەوریان کۆدەبووینەوە و ئەوانیش دەکەوتنە باسکردنی ژیان و گوزەران لە پایتەختدا. هەر کە وەسفی شاری بەغدایان بۆ بکردینایە، هەموو هەناسەمان لەخۆمان دەبڕی و بەپەرۆشەوە گوێبیستی قسەکانیان دەبووین، من سەردانی شاری بەغدام نەکردبوو، بۆیە باسکردنی ئەو شارە بەلامەوە چێژو تامێکی تایبەتیی خۆی هەبوو، ئاواتەخواز بووم کە رۆژێك لە رۆژان بۆم بلوێت خۆم بگەیەنمە شاری بەغدا و بە کۆڵان و بازاڕەکانیدا هاموشۆ بکەم. دایك و باوکی قومریش هانی ماڵی ئێمەیان دەدا. کە سەردانیان بکەین. بێوچان بە خۆم دەوت ئەوان ئێمەیان بەخزمی خۆیان زانی و هەر بەو نییەتە سافییەشەوە هاتن بۆ ماڵی ئێمە، ئەی گوایە نەدەبوو من رەچاوی ئەو خزمایەتییەم بکردایە و بەو کارە ناهەموارە هەڵنەستابمایە، بەڵام بڵێم چی تازە شتەکە روویدا و پەشیمانیش هیچ سوودێکی نییە و دادم نادات، جگە لە خۆخواردنەوەی ناخی خۆم بەولاوە نەبێت.

رووداوەکەش بەو شێوەیە بوو کە ئەو سەرلەبەیانییە پاش قاوەڵتی، قومری بەدەنگە ناسکەکەی بانگی کردم، تاوەکو لەنێو حەوشە چیمەنتۆرێژەکەماندا بکەوینە یاریی و تۆپ بۆ یەکتری هەڵدەین و بیگرینەوە. خوشکە بچووکەکەی ئەو و برا بچووکەکەی منیش بەشدارییان لەو یارییە دەکرد. زۆری پێنەچوو ئەوان رۆیشتن و بەس بەتەنیا من و قومری ماینەوە. بۆ ماوەیەکی زۆر دەستمان کرد بە تۆپ هاویشتن بۆ ئاسمان و گرتنەوەی. بە جۆرێکی ئەوتۆ تێکەڵی یاریکردن ببووم کە ئاگام لە دەورووبەری خۆم برابوو. هەموو لەشم بە ئارەقە تەڕ ببوو. قومریش بەرامبەرم لە هەڵبەز و دابەزدابوو. هەرکە تۆپەکەم بۆ دەهاویشت، ئەویش بە هەردوو دەستی بۆمی دەهاویشتەوە. لەگەڵ جووڵەی لەش و لاریدا قژە رەش و خاوەکەی دەهات و دەچوو مەمکە قنجەکەیشی لەژێر کراسەکەیەوە دەلەرییەوە. لە بەدبەختی و چارەڕەشیمدا پێشهاتە ناشیاوە ناهەموارەکە لەپڕ روویدا، تۆپەکەی هاویشت بۆ ژوور سەری و بە حەوادا بەرز بووەوە. منیش بەرەو

پێشەوە چووم بەو مەبەستەی تۆپەکە بگرمەوە یاخود بۆتی بهاوێژم. ئا لێرەدا کارەساتەکە روویدا و تووشی میحنەتەکەی کردم.. هەردوو دەستم هاویشت و یەکسەر دەستی راستەم لەسەر گۆی مەمکی وردیلەی قومری گیرسایەوە. هەر پێنج پەنجەم گەمارۆی مەمکی خڕو نەرمیدا گۆی مەمکیشی لەنێو لەپمدا گیر بوو. هەر ئەوەندەم بۆ کرا بە شپرزەییەوە بەرەو پاش بکێشمە دواوە. لە شەرمانا رەنگ و رووخسارم سوور هەڵگەڕاو بەکەساسیەکی زۆرەوە ملم لار کردەوە. بەپەلە پاشەکشەم لێکرد و شەرمەزارییەکی زۆر دایگرتم. خۆشبەختانە کەس ئەو دیمەنەی بەرچاو نەکەوت دەمویست داوای لێبوردن لە قومری بکەم وتەوازە بخوازم. یاخود پێی بڵێم کە بە رێکەوت ئەو حاڵەتە روویداو هیچ نیازێکی خراپیشم لەو رەفتارە نەبووە. بەڵام زمانم وەکو کۆتەرە داری لێهاتبوو هەرگیز نەمدەتوانی بێمە گۆ..

سەر لە ئێوارە نانی شێوانمان خوارد و بەردەوام لە جێگەی خۆمەوە تەماشای ئەملاو ئەولای خۆم دەکرد. دەمویست لە روخسارياندا بخوێنمەوە ئایا پێمیان زانیوە کە من بەو کارە هەڵساوم یا نا. نانم بەباشی بۆ نەدەخوراو لە دڵی خۆمەوە دەموت داخۆ دەشێ قومری ئەو باس و خواس و بەسەرهاتەی بۆ کەسێك نەگێڕابێتەوە... بە خۆمم دەوت خۆزگە دەستم بشکایە و ئەو شتە روونەدایە. بە درێژایی شەویش خەو نەچووە چاوم و بێ وچان بیرم لێ دەکردەوە و خەو لە چاوم زڕابوو.

بۆ رۆژی دوایی قومری ئیشارەتی بۆ کردم و داوای لێکردم بۆ ئەوەی وەکو رۆژی پێشوو بکەوینەوە یاریی کردن.

گەرچی دوودڵ بووم، بەڵام لە ئاکامدا ناچاربووم بچمە ژێر باری داواکاریەکەیەوە. لەنێو حەوشەدا دوو بەدوو بەرانبەر یەکتری وەستاین تاوەکو تۆپەکە بۆ یەکتری بهاوین. جورئەتم دایە بەر خۆم و بەشەرمەوە پێم وت:

– قومری داوای لێبوردنت لێ دەکەم.

ئەویش چاوی تێم بڕی و وەڵامی نەدامەوە. سەر لەنوێ بەدەنگێکی هەڵبزرکاوەوە کەوتمە قسە و پێم وت:

– سوێندت بۆ دەخۆم کە نیازم خراپ نەبوو.

ئەویش بەبێ دەنگی بەچاوە رەشە گەشەکانیەوە تەماشای کردم و وەڵامی نەدامەوە. حەزم دەکرد بێتە گۆ و یەك دوو قسە لەو بارەیەوە بکات. جارێکی تریش هەڵمدایە و وتم:

– شتەکە بە رێکەوت روویدا و تکایە لەلای کەس باسی نەکەیت. خۆشبەختانە لە

ئاکامدا هاتە قسە و وتی:

– گوایە چیت کردووە؟

– دوێنێکە دەستم بۆت درێژ کردو بەرێکەوت بەرت کەوت.

پاش تێرامانێك پرسیاری لێکردم:

– بەری گوێم کەوت؟

منیش ئیشارەتم بۆ سینگ و مەمکی کردو وتم:

– بەر ئەوێت کەوت.

– ئێرەم کوێیە؟

بە شەرمەوە وتم:

– مەبەستم ئەوەیە کە نەمزانی و دەستم بەر مەمکت کەوت.. تکایە لەلای کەس باسی نەکەیت.

سەرم هەڵبڕی و ئەویش بەتوندی چاوی بڕییە نێو چاوم و پێی وتم:

– بەیەك مەرج لەلای کەس باسی ناکەم.

ئەم قسەیەی دڵنەوایی پێ بەخشیم و بەپەلە وتم:

– ئامادەم هەموو داواکارییەکەت جێبەجێ بکەم، بەو شەرتەی ئەو نهێنییە بپارێزیت و لەلای کەس نەیدرکێنیت.

لێم هاتە پێشەوە و هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشاو وتی:

– دەمەوێت بۆ جارێکی تریش هەمان شتی دوێنێکە دووبارە بکەیتەوە...

سەرم لە قسەکانی سووڕما و پرسیم:

– مەبەستت لەم قسەیەت دەتەوێ بڵێی چی و چیت لێم دەوێت.!؟

بزەیەکی بۆ کردم و بەدەنگێکی نەویی پڕ لە میهرەبانییەوە پێی وتم:

– گەر بۆ جارێکی تریش دەستت بخەیتەوە سەر مەمکم..!

حیکایەتی کوشتنی هیوایەک لە شەوێکدا

مەحموود جومعە
و:سابیر مەلوول پەرێشان

شوێن : ژوورێکی پەرپووت، دوو کورسی و مێزێك لە ناوەڕاستیدایە کە کۆمەڵێ بادەو بوتڵێکی مەی بەسەرەوەیە، کۆمەڵێ تابلۆ لە گۆشەو کەناری ژوورەکەدا بڵاوبووەتەوە. لە بەرانبەر جەماوەریشدا تابلۆیەك هەڵواسراوە کە چوارچێوەکەی لە دار دروست کراوە.

کەسایەتیەکان:

حیکایەتخوان: پیاوێکی باڵامناوەندییە ، سمێڵێکی قنجی هەیە و هەمیشە جلی زمستانی لە بەردایە.

وێنەکێش: باریکەڵەیەکە شەکەتی و ماندوێتی بە سیمایەوە دیارە، شڕپۆش و سیپاڵ لەبەرە، سەرخۆش و خەیاڵ.

بازرگان: کەسێکی وورگ ئەستووری زلەی ، شیکپۆش..جگەرە لە دەمی بەرنابێتەوەو هەمیشە دەم بە پێکەنینە.

سەرشانۆ بە تەواوی چۆڵە، جگە لەم وێنە کێشەی کە راکشاوەو قاچەکانی رووەو جەماوەر لێك بڵاو کردووەتەوەو بوتڵێکی مەی یش لە نێوان لاقەکانیدایە. حیکایەتخوان رووەو جەماوەر لەسەر سەری راوەستاوە، سەر شانۆ بە تەواوی تاریکە بەڵام رووناکیەکی کز چوەتە سەر شوێنی حیکایەتخوان.

حیکایەتخوان: (بۆ جەماوەر) ئایا ئەم برادەرەم کە لەسەر زەوی راکشاوە لەسەر هەق بوو؟ ئایا پێویست بوو بادەی مردن بە هەردوو دەستی خۆی بچێژێ، دوێنێ لەگەڵم خەندان و رووخۆش بوو، غەمگین و سەیرو نامۆ،مەییمان خواردەوەو نیوەشەو لە کاتی ماڵئاوایی کردندا ووتی: بەیانی کاتێك گزنگ تاریکی شەو رادەماڵێ لە یادت بێ کە پاك و بێگەرد بووم، ئەو کاتە نەمتوانی وەڵامی بدەمەوە، تێنەگەیشتم، ئێستاش ئەوەتانێ وەك قالبێکی بەفر لەسەر زەوی درێژبوە. بە جۆرێك کە چیدی ناتوانێ پێمبڵێ مەبەستی لەو قسەی چی بوو. پرسیارێکی سەرگێژکەرو سەیر.(بەرەو بەردەمی شانۆکە دەڕواو رووناکیش لە گەڵیدا دەجووڵێ) ئایا دەیزانی دوا کۆچەو کاتی رۆیشتنە، مەگەر دەکرێ مرۆڤ کاتەکە هەڵبژێرێ، کاتی رۆیشتنی لەم دەنیایە. دەی گوێ مەدەنێ، لێگەرێن چیرۆکی ئەم راکشاوەتان بۆ بگێرینەوە.

وێنەکێشەکە دەردەکەوێ . لە بەرانبەر تابلۆیەکی تاریکی هەڵواسراودا راوەستاوە کە رووەو جەماوەر و کۆمەڵێ هێڵی پێچاو پێچی شەڕەپشیلەی هەڕەمەکی بەسەریەوە دیارە.

وێنەکێشەکە (سەرمەستەو نیگای بڕیوەتە تابلۆکە) خۆشەویستەکەم..هەتا کەی بە دوای تۆدا بگەڕێم، ئاخر رێگا تەما تەینەکەم، رۆژهەلاًت گەڕام ، رۆژئاوا گەڕام بەڵام هێشتا نەمتوانیوە بە شوێنەکەت بزانم و بتبینمەوە. ئەوەتانێ لە تاقە ژوورێکدا لە گەڵتدا دەژێم، وەلێ هەست دەکەم نامۆم لە تۆ ، نازانم خەونی یان من شێت و دێوانەم ، شێتێك کە دەڵێ هەیت.(واز لە تابلۆکە دێنێ و ئاوڕ لە جەماوەرەکە دەداتەوە) لەوەتەی ئەم تابلۆیەم کێشاوە هیچی ترم نەکردووە. وەك ئەوەی جیلوەی ئەو بەرکەماڵی یە بێ کە تێدەکۆشام بۆی.ئازارم دەدا بەڵام شەیدای ئەم ئێش و ئازارەو ئەم رەنج و عەزابەم. هەست دەکەم رۆژێك بە دیداری شاد دەبم بەڵام نازانم کەی و لە کوێ؟

(واز لە جەماوەر دێنێ و بەرەو تابلۆکە هەنگاو هەڵدێنێتەوەو بە سرتەیەك دەیدوێنێ کە بە حاڵ دەگاتە تەماشاکەران، لەو کاتەدا حیکایەتخوان لە لای چەپی شانۆوە دێتە ژووری و لەگەڵ جەماوەردا دەدوێ)

حیکایەتخوان: هەمیشە هەر وایە ، بە دانیشتن و خەوتنەوە خۆی دەدوێنێ، زۆربەی جاریش لە بەرانبەر ئەم تابلۆیەدا بوەتە بەرد وەك دەڵێ ئەمە خۆشەویستەکەیەتی و جوانترین ژنی دنیایە ، منیش ئەوە دەزانم بەڵام بایەخ و حەزی خۆم دەشارمەوە. کاتێك باسی

تابلۆکەم بۆ دەکات خۆم وا دەنوێنم کە هیچ شتێکی جیلوەگەری تیادا نابینم (گوێی لە دەنگی پێ دەبێ کە لە لاکەی تری شانۆکەوە دێ و نزیك دەبێتەوە)

حیکایەتخوان:بێدەنگ بن کەسێك واوە دێ(حیکایەتخوان) لە کوێوە هات لەویوە دەردەچێ، لەو کاتەدا وێنەکێشەکە لە جلێکی کەشخەدا دێتە ژوورەوە،بوتڵێك مەی بە دەستەوەیە و لە نیگارکێشەکە نزیك دەبێتەوە، نیگار کێشەکە هەستی پێناکات چونکە هێشتان لە بەرانبەر تابلۆکەدا چەقیوە.

بازرگانەکە: چییە هەمدێسان لە بەرانبەریدا راوەستاوە !

وێنەکێشەکە: کێیە ! ئەها..تۆی

بازرگانەکە (بە پێکەنینەوە) بەڵێ منم با هاوڕێ گیانی بە گیانی یە دڵسۆزەکەت!

نیگارکێشەکە:هەمیشە زوو دێی بۆ داواکردنەوەی قەرزەکانت

بازرگانەکە: گیانەکەم ئەمجارەیان بۆ ئەوە

نەهاتووم

وێنەکێشەکە: ئەی کەواتە بۆچی هاتووی؟

بازرگانەکە: هاتووم لەم شەوەزەنگە سامناکەدا ببمە هاودەم و شەریکی تەنیایەکەت و خەمێك بە بادا بکەین.

(بەرەو مێزەکە هەنگاو دەنێ و شووشە مەیەکەی لەسەر دادەنێو خۆی ساز دەکات بۆ کردنەوەی دەمەوانەکەی)

وێنە کێشەکە : هەر تەنیا بۆ ئەمە هاتووی؟

بازرگانەکە : ئەی نابینی !نابینی مەییم بۆ هێناویت. دڵیشم پڕە لە خۆشەویستییەکی قووڵ بەرانبەرت.ئاخر من ئەو هاوڕێیەتم کە بە ئاسانی لێی قوتار نابی، هەر وا بە ئاسانی دەستت لێهەڵناگرم.

وێنە کێشەکە : باوابێ.(بەرەو تابلۆکە هەنگاو هەڵدێنێ و لە بەرانبەریدا رادەوەستێ) بەڵام تابلۆکەم بۆ نمایش یان فرۆشتن نییە..ئەبێ ئەوە بزانیت..ئەمە تابلۆی منەو بۆ هیچ هۆیەك و هیچ مەبەستێك دەستی لێ هەڵناگرم.

وێنەکێشەکە(دەستی دەخاتە سەرشانی وێنەکێشەکەو لە تابلۆکەی دووری دەخاتەوە)ئێستا با واز لەمە بێنین و وەرە برا وەرە ئابڕووی ئەم بوتڵە فت کەین.(بادەکان پڕ دەکات لە مەی) ئەها ئەی ئەمشەو لە چاوی چی بخۆینەوە.

وێنەکێشەکە : وەك هەموو شەوێك لە چاوی تابلۆکە.

بازرگانەکە: بێزار نەبووی ، من نازانم ئەم هەموو بایەخدانە بەم تابلۆیە لە پای چی؟..ئەمیش هەر تەنیا تابلۆیەکە وەك هەموو ئەو تابلۆیانەی ترت.

وێنە کێشەکە : نەخێر وا نییە چونکە لە دوای ئەو وێنەی ترم نەکێشاوەتەوە،هەروەها هەست دەکەم چێتر ناتوانم....

بازرگانەکە: ئەم هەمووە بۆ؟ ئایا ئەم تابلۆیە گەیشتوەتە کەماڵ و تاکی نییە؟ ئایا ئەمە کۆتاییتە؟ تۆ هێشتا لاو و جوانکیلەی، عومرێکی درێژت لە بەردەمدایە، ئەوەندە وێنە بکێشە تا بازاری هونەر داگیر دەکەی....

وێنە کێشەکە : (بە بێ دەربەستیەوە) هەرچی دەڵێی بیڵێ..بەڵام هەرگیز رۆژێك نایە ببێتە تابلۆیەك لە تابلۆکانت.

بازرگانەکە: دەواز بێنە با بە سەلامەتی تابلۆکە نۆش کەین.(بادەیەك پڕ دەکات لە مەی و بە یەکجار فڕی دەکات و پاشان بەرەو لای تابلۆکە هەنگاو دەنێ و بە دڵبەستەگییەکی زۆرەوە تێیدەڕوانێ..بەڵام پێمبڵێ ناوی چییە؟

وێنەکێشەکە : ناوی هیچ سوودێکی نییە، چونکە خۆی هەر هەموو ناوەکانە.

بازرگان : بەڕاستی سەر ئەماسێنێ. با واز

لـە ناوەکـەی بێـنین، لـە دیـدی تـۆ چـی ئەنوێنیٚ، چۆنی دەبینی؟

وێنەکێشەکە : وەك خۆر!

بازرگانەکە: خۆر!

وێنە کێشەکە : بەڵێ خۆر

بازرگانەکە: کەواتە خۆر یانی چی؟

وێنە کێشەکە : ڕۆشنایی و گەرمی

بازرگانەکە: چی تر؟

وێنە کێشەکە : هەر خۆی بێشکەو گۆڕمـە، غـەم و شـادیم..مـاڵ و تاراوگـەم..خـۆی هەموو شتێکە هەموو شتێك .

بازرگانەکە: ئاوا..بەم رادەیە..نازانم بیر لە چی دەکەیتەوە، وەڵێ خێری لێ نابینی.

وێنە کێشەکە : بەلامەوە گرنگ نییە

بازرگانەکە: بەڵام دەزانـی قـەرزاری منـی . منیش هەموو داواکاریـەکانی تـۆم فەراهـەم نـەکردووە، تـا تابلۆکـە بکێـشی و بێـی بـە درێژایی تەمەنت بە دیاریەوە راوەستی.

وێنە کێشەکە : مەبەستت چییە؟

بازرگانەکـە: مەبەسـتم ئەوەیـە مـن هـەموو کەرەسـتەکانت بـۆ دێـنم، مـن هـەموو داخوازیەکانت فەراهـەم دەکـەم و باشـترین جۆری مەی دەکەم بە گەرووتدا

وێنـە کێـشەکە : (بەرپەرچـی دەداتـەوە) منیش پسوولەت دەدەمێ و قەرزەکانت بۆ پڕ دەکەمەوە

بازرگـان : بـەڵێ وایـە ..تـۆ قـەرزاری منـی لەبەر هەندێ دەبێ وێنەو تابلۆم بۆ بکێشی، ئەوەندە خۆت بەم نیگارەوە خەریك مەکە، ئاخر تەنیا تابلۆیەکەو هیچی تر. هـەر کـاتێ بمەوێ سەرباریناڕەزاییت دەتـوانم دەسـتی بەسـەردا بگـرم، بـەلام نـەختێك لەسـەرت دەووەستم.

وێنە کێشەکە : ئەی ئەگەر نەیکەم

بازرگانەکە: ئەگەر نەیکەی ئەوە ناچـارم بـە بێ هیچ غەمێك بێ ئەوەی مێشێك میوانم بێ قەرزنامەکانت بدەم بە دادگا

وێنەکێـشەکە: هەڕەشـەو گوڕەشـە مەکـە چونکە خۆت دەزانیت من پارەو پوولم نییـە و ئەسـپێ لـە گیرفانمـدا سـەوزەڵێ و خـانم دەچرێ ئەگەریش زیندان بکرێم ئەوا لەدوای مــن کەســێکت دەســت ناکــەوێ ئــاوا بــەهرزانترین نــەرخ و هــەروا بــە بــەلاش بتداتێ..

بازرگانەکە: ئـەوە راسـتە کـە نـەداری بـەلام شتێکت هەیە بەدڵی منـە و دەمـەوێت (زەق زەق لە تابلۆکە دەنۆڕێ)

وێنەکێـشەکە: (قـۆڵی ڕادەکێـشێ) هـەزاران جار پێم وتوویت کە ئەم تابلۆیە بۆ نمایش و فرۆشتن نییە

بازرگانەکــە: ئــەی ئەگــەر لــە جیــاتی قەرزەکانت بجیتە نـاو لیسـتی شـتە دەسـت بەسەردا گیراوەکان.

وێنەکێـــشەکە: لــە هــەموو قــەرزەکانت

بەنرخترە!

بازرگانەکـە: ئەمـە پەیوەنـدی نـە بـە منـەوە هەیە و نەیش بە تۆوە بەڵکو پەیوەنـدی بـەو کەسەوە هەیە کە شتەکان هەڵدەسـەنگێنیٚ و دەیانخەملێنیٚ بەڵێ گیانەکەم پەیوەسـتە بـە خەملچیەوەکە بۆ ئەو مەبەستە دیاری کراوە.

وێنەکێــشەکە: خەمڵــچی نازانێــت بــەهای چەندە..

بازرگان: منیش دەمەوێ کە نەزانێت!!

وێنـەکێش:کـەواتا هـەی بـەراز هەڕەشـەم لـێ دەکەیت.

(بـەرەو لای تابلۆکـە دەڕواو بـە شـێوەیەك دەسـتی دەخاتـە سـەر چوارچـێوەکەی وەك ئەوەی بەسەریەوە لـەخاچ درابـێ، لەکاتێکدا بازرگانەکە قاقا پێدەکەنێ و ڕوو لە جەماوەر دەکا)

بازرگانەکـە:ئـەو دەزانـێ ڕۆژێـك دێ دەبمـە خـاوەنی تابلۆکـە. مـن دەزانم چـی نرخێکـی هەیە بۆی.بەڵام ئێوە خۆتان سەرپشك بن و دادوەری بکـەن تـابلۆ چـی دەگەیـەنێ. هێڵـە گێڕو کەوا لە پەرش و بڵاو و بەراکەنـدەکانی سـەری؟ یـان قوماشـە نایـاب و کیـز و کولێنکەکان و ئامرازەکان وێنـەو ڕەنگـەکان؟ هەر هەموو ئەمانەیش من خاوەنیانم. هـەموو شـتێکیش گـەواهی و شـایەتی لەسـەر ئـەوە دەدات: پـسوولەی پـارەی کرِدراوەکـان و پسوولەی قەرزەکانی سەر ئەم وێنەکێشە کـە بەدەستی خۆی پڕی کردوونەتەوە... بەلام هەر کاتی ئەوەی بۆ ڕوون دەکەمەوە هاوار دەکات...نکۆڵی ناکەم زۆر هەوڵمدا بگەمـە وێنەکێـشەکە. ئـەم حیکایـەت خوانـە زۆر بێژە خەرجکێشی پشوویەتیی... بەڵام مـن زۆر لەو زۆرزانـترم. مـن دەزانم چۆن چۆن ئاوازی دڵ پەسەندی ئەم وێنەکێشە بژەنم و خـــۆی منــــی هەڵبـــژارد و ئوبـــاڵی هەڵبژاردنەکـــەش بەئەســـتۆی خـــۆی (پێدەکەنێ)وا مەزانن دڵم ڕەقە بەلام هەقی خۆم دەوێتەوە ئەی خۆتـان نـاڵێن ئـەوەی پێدەکەنێ لەحـەق بکـات شـەیتانێکی لاڵـە لەبــەر هەنــدێ دەبــێ خۆتــان دادوەری بکـەن(بـە هێمنـی پێکەکـەی بـۆ دەمـی دەبات).

وێنەکێـشەکە: (بـە تـووڕەیی ئـاوڕ لـە وێنەکێـشەکە دەداتـەوە) . ئـەی بـەرازی چەپەڵ مەگەر بمکوژی و بەسەر لاشەکەمدا بڕۆی، ئـەگینا نـاتوانی تابلۆکـە بەدەسـت بێنی و لێمی بسەنی.

بازرگانەکـــە: (بـــە هێمنـــی) ئازیزەکـــەم کوشتنت ئاسانە، بەڵام من کـەس نـاکوژم. ئەگـــەریش ئەمـــەم بـــوێ دەیخەمـــە بـازاڕەوە.(ئامـاژە بـۆ بینـەران دەکـات) ئـەمانیش لـە ژوورەکـەدان و..ڕێگـەی پـێ نادەن!

وێنـــە کێـــشەکە : (بەرانبـــەر تابلۆکـــە

راوەستاوەو قسە لەگەڵ حیکایەتخوانەکە دەکات)ئایا دەزانیت ئەم تابلۆیە تەمەنی منە ، هەموو ژیانمە بە گشتی زات و خودم تیایدا دەژی، خودای تێدایە..چاوی یەزدانی تێدا بێدارە. (لە تابلۆکە دوور دەکەوێتەوە) پێشتر وێنەی رووخساری ژنێکم نەکێشاوەلەم رووخسارە بچێت . شێت و شەیداییم تێیدا ، هەست بە هەموو فەروگشت خێرو بەرەکەتێك دەکەم، گۆرانی ئای ئای و خاوکەری لادێکانی تێدا دەبیستم، هەستیش بەو جەنجاڵی و زایەڵەیە دەکەم کە لە ناو گلێنەی چاوەکانیایەتی.

حیکایەتخوان: بمبەخشە من هیچی تێدا نابینم

وێنە کێشەکە: گەمژە مەبە ، هێڵەکان و رەنگەکانی تابلۆکە نەتبا بەڵکو تەماشای ئەودیوی ڤیگەرەکانی بکە یانی رۆژێك لە خەو هەستی و چاو هەڵبێنی و هەست بکەی کە هیوا لە ناو پەنجەی نائومێدیتەوە دادەڕژێ و هەست بکەی کە ئاواتێکت هەیە بۆی دەژیت.

حیکایەتخوانەکە: ئایا ئەم تابلۆیە دەبێتە هیوایەك؟

وێنە کێشەکە: سوودی نییە کەس لێم تێناگات.هەرچۆنێك بێ پرسیاریان لێ بکە بەڵام ئێستا نا(ئاماژە بۆ بینەران دەکات) با بخۆینەوە.(وێنەکێشەکە بادەکان پڕ دەکات و ئەوجار نیگای بۆ لای تابلۆکە دەگوازێتەوە، لە کاتێکدا پشتی کردووەتە بینەران، حیکایەتخوانەکە لە تەنیشتیەوە رادەوەستێ)

وێنە کێشەکە: ئایا دەزانی ئەم تابلۆیە یانی خۆشەویستی!

حیکایەتخوان:خۆشەویستی؟

وێنەکێشەکە: بەڵێ، تۆ خۆت دەزانی من بە هەتیوی هاتمە دونیاوە، بەڵام لەم تابلۆیەدا هەست دەکەم زۆرجاران لەدایك بووم.تێیدا هەست بە میهرەبانی دایك دەکەم، هەست دەکەم کە دەستەکانی خودا نەوازشم دەکەن و گوناهەکانم دادەماڵن..هەروەها تێیدا هەژاری و نەزانی و ستەمم کوشت.بە گژی خراپەدا چووم و لەگەڵ بەدکاریدا جەنگاوم و فێربووم چۆن یەزدانم خۆشبوێ، چۆن خەڵکیم خۆش بوێ.

حیکایەتخوان: چی هەستێکە (دەیەوێت بڕوات) وای خودایە وا دەبێتە بەیانی و رۆژ دەبێتەوە..رێگەم بدە بڕۆم

وێنە کێشەکە: هەمیشە وایە قسەم وەرناگری(حیکایەتخوان دەیەوێ قسەکەی پێببڕێ)لۆمەت ناکەم

حیکایەتخوانەکە: نا..بەڵام دەزانی چەند بەرپرسێتیم هەیە و سەرم قاڵە و دەبێ ئەو پایەیەی لە بازاڕدا ماومە بیپارێزم! لەبەر

ئەوە گەرچی پێمخۆشە بەڵام وەختم نییە لە گەڵتدا دانیشم.

وێنەکێشەکە: با وابێ خوات لەگەڵ(حیکایەتخوان دەڕواو وێنە کێشەکە دادەنیشێ و دەستی دەخاتە پشتی سەری و تابلۆکە دەدوێنێ) چەند جوانی و قەشەنگی (بازرگانەکە بە هەمان سەرو سیماو هەمان شەرابەوە دێتە ژوورێ و سەری لە دیمەنەکە سوردەمێنی و ورد ورد گوێ لە قسەی وێنەکێشەکە دەگرێ)

وێنەکێشەکە: خەفەت نەخۆی ..هیچ کەسێك ناتوانێت لە منت بستێنێ، لەگەڵ گزنگی بەیاندا یەك سەر لە هاوڕێکانم بدەمەوە..ئەم بەرازەش با بڕوا بۆ دۆزەخ.

(بازرگانەکە نیشانەکانی سەرسوڕمانی لێدەردەکەوێ)

وێنەکێشەکە: بازرگان چووزانێ تۆ چیت و هەمیشەش گاڵتەی بە تواناکانم دێ و بەهرەم بەهەند وەرناگرێ.بەڵام بۆ ئەوەی وێنەبکێشم پێویستم پێیەتی، لەبەر ئەوە لە دوای تۆ وێنەیەك ناکێشمەوە قەرزاری ئەو کاڵفامە توخمپارەیەی بێتە سەر. ئاخر تۆ خۆت بەتەنها هەموو هونەرێکی..بەه بەه چەند نازدارو دڵگیری(وێنەکێشەکەشەیدایانە لە تابلۆکە رادەمێنێ و وێنەکێشەکەش روو بۆ جەماوەر هەڵدەسوورێنێ).

وێنەکێشەکە:تۆ بڵێی ئەمە بکات و لە دڵەوە وا بڵێ..هەڵبەتە ئەمە نەکردە نییە وابێ، من بۆ بەهرەو هونەرە ناچێزو خراپەکانی پێشووی ئەو هەموەم بۆ کرد.بە خوتو خۆڕایی ئەو گشت پارەیەم بۆ هەڵڕشت.خۆشی بێ و ترشی بێ من ئەم تابلۆیەم دەوێ.هەر ئەمەم گەرەکە خۆی ئەمە چاك دەزانێ، بەڵام دەشزانێ یاوەرو هاوڕێ و ماوڕێم زۆرەو هەر هەمووشیان خاتری منیان دەوێ، قسەم نادەنە دواوەو کاتی خۆی بە هانامەوە دێن و هەستیش دەکەم ئێستا کاتی هاتووە..بەڵێ بەڵێ کاتی هاتووە(بوتڵە مەییەکە لەسەر تەختەی شانۆ دادەنێ و تێیدەقووچێنێ)

وێنەکێشەکە :چەند جوانە هیوایەکت هەبێ..ئاواتێکت بێتە دی، رووحت لەم جەستە داڕزاوەدا شاد بێ.ئەم تابلۆیە بۆ مندالەکەم بە میرات بەجێدێڵم.ئەم تابلۆیە هی تۆ بێ هەموو شتێك هی تۆیە.هەست بکەی تێیدا دەژی و زیندووی، هەست بکەی بووەتە هەموو هیواکانت مایەی بەخت و دڵخۆشییە ..مایەی سەرفرازیە ، لە هەموو خەم و کەسەرێك ،ئاە ببورە تاسەی دەکەم(بەرەو تابلۆکە دەڕوات و لەو کاتەدا کۆمەڵە پیاوێ دێنە ژوورەوە. یەکێکیان دەستەیە کاغزی بەدەستەوەیەو جلی یاسایی لەبەردایەو لەسەر شانۆ بلاودەبنەوە)

پیاوێکیان: بەڵێ ئەمە ناونیشانەکەیە

وێنەکێشەکە: ئێوە کێن و چیتان دەوێ؟

پیاوێکی تر: ئێمە پیاوانی یاساین

وێنەکێشەکە: باشە برا یاسا چی لە من دەوێ؟

پیاوێ: هاتووین داوات لێبکەین قەرزەکانت بدەیتەوە

وێنەکێشەکە: قەرز؟قەرزی چی؟

(بازرگانەکە دێتە ژووری،چرووت دەکێشێ و دەستێکی لە گیرفانی چاکەتەکەیدایەو پێدەکەنێ)

بازرگان: ئازیزەکەم قەرزەکانت لەبیر نییە؟

وێنەکێشەکە: تۆی؟ ئەی نەتووت لەسەر قەرزەکانت رادەوەستی و جارێ داوای ناکەیت؟

بازرگان: ئەم قەرزە درێژەی کێشاو منیش چەردەیەك پارەم پێویستە

وێنەکێشەکە: تۆ پێویستت بە پارەیە؟

بازرگانەکە:هاوڕێ ئێتر ئاوایە

وێنەکێشەکە: بەراز ئەزانم بیر لە چی دەکەیتەوە،نەخورانتە

بازرگانەکە: گەورەم لێکۆلەرەوە ئەمە تۆمار بکە ..ئەمە جنێوی ئاشکرایە،توومەتێکی تری بدە پاڵ

پیاوێك: پێویست بە جنێو و دژمان ناکا کورە،پێمبڵێ پارەت هەیە قەرزەکەت بدەیتەوە؟

وێنەکێشەکە: من رووت و رەجاڵم.هیچم نییە

پیاوێك: کەواتە دارو نەدارت زەوت دەکرێ و دەستی بەسەردا دەگیرێ

وێنەکێشەکە: بەڵام..

پیاوێك: هەقی ناڕازیبوونت نییە یان دانەوە یان دەست بەسەرداگرتنی موڵك وماڵت

وێنەکێشەکە: ئێوە بەم کارەتان دەمکوژن

پیاوێك: قەرزەکەت بدەوە

وێنەکێشەکە: ئێوە داد بە جێ دەهێنن و دادپەروەریش ئەوەیە لە گەڵم بە ئینساف بن

هەموویان بە یەك دەنگ: قەرزەکەت!

وێنەکێشەکە: من..

پیاوێك: کورە مەپارێرەوە چەنێ وتمان دانەوەی قەرز یان دەست بەسەردا گرتنی دارونەداری موڵك و ماڵت.

(وێنەکێشەکە وازیان لێدێنی و بەرەو تابلۆکەی دەچێ و دەیەوێ بە جەستەی لە چاوانیان بیشارێتەوە.لە کاتێکدا یەکێك لە پیاوەکان خەریکی هەژماردنی دارو نەداری ژوورەکەیە)

پیاوێك لە پیاوەکان: دارو نەداری ژوورەکەم تۆمار کردو هەر هەمووی بەسەر یەکەوە چارەکێکی قەرزەکە پڕناکەنەوە..ئێوە چی دەڵێن؟

(وێنە کێشەکە پەڕەکان لەدەستی

رادەپسکێنێ و دەیخوێنێتەوەو شێتگیر دەبێ)

وێنەکێشەکە: نا ..نا دەستبەسەرا گرتن و حیجزەکە ئەم تابلۆیە ناگرێتەوە!

پیاوێك: جا بۆ نا؟گوایە ئەم تابلۆیە موڵکی تۆ نییە؟ئەی لە ژوورەکەدا نییە؟خەملاندوومە!

وێنەکێشەکە: چی ..چی؟(بە ترس و ناڕازیبوونەوە)

پیاوێك: (پەڕەکانی نیشان دەدات) بەڵێ ئەمەتانێ..پارچە کوتاڵێ بە چوارچێوەیەکی دارەوە..نرخی دە هەزار دینارە.

وێنەکێشەکە: نەخێر! هەر بەتەنیا خۆی لە نرخی ئەم قەرزە زیاترە..بە بەهاترە(هاوار دەکات) ئەمە هونەرە ..پارچە قوماشی چی!

(یەکێ لە پیاوەکان دەیەوێ وێنەکێشەکە دوور بخاتەوە)

پیاوێك: ئەگەر مەبەستت ئەم هێڵانەیە..مانای نییەو پووڵێ ناهێنێ، کەچی من بۆ خوا دە هەزارم بۆ نووسیوی

وێنەکێشەکە: تۆ وڕینە دەکەی..ئەمەش سەگێکی تر

پیاوێك: ئەمە دەست درێژیکردنە بۆ سەر مافی مرۆڤ

پیاوێکی تر : بۆ خشتەی توومەتەکانی زیاد بکە !دەبا بارکێشەکان بێن ناوماڵەکە بەرن

(پیاوەکان لەگەڵ دوا پارچەی ناوماڵەکەدا دەڕۆن،ئەوجار وێنەکێشەکە بەرەو وێنەکێشەکە دەڕواو پێدەکەنێ)

وێنەکێشەکە: ئێستا ناو دڵەکەم کاتی ئەوەیە بحەسێیتەوەو داسراکێی. چەندێ ویستم مەسەلەکە گەورەوە نەبێ و کار لە کار نەترازێ و نەگاتە ئەمە بەڵام تۆ هانتدام ئەمە بگێڕم. بەدبەخت باشتر وابوو مل بدەیت و داسراکێی..هانی ئەمە لەو بوتڵە مەیە یە کە راهاتووم بۆتی بێنم..فەرموو نۆشی کە، بەڵام ئەمجارەیان ئەبێ بە تاقی تەنیا بخۆیتەوە..(بوتڵە عارەقەکە لە ناوەڕاستی لاقەکانیدا دادەنێ و دەڕوات. وێنەکێشەکە لە بەرانبەر بینەران دادەنیشێ و هێمای شکست بە سیمایەوە دیارە). حیکایەتخوان دوای ئەوەی لە رۆیشتنی هەموان دڵنیابوو،بە هەڵەداوان خۆی دەکا بە ژووردا و لە شێوەی ژوورە رووتەکە رادەمێنێ)

حیکایەتخوان: ئەمە چیە؟ توخوا ئەمە ماقووڵە ؟یان ماقووڵ ناچێتە ئەقڵەوە!توخوا ئەمە پیاوەتیە یان پیاوەتی لە ئەقڵ دەرچووە(بۆ بینەران) رووتیان کردەوە ،تەنانەت ئەو فلچانەشیان بە تالان برد کە لەبەر بەکارنەهێنانیان وشك ببوونەوە.ئەو هەستەم هەیە کە تەمەنیان لێ دزی و عومریان بە تالان

بـرد.هەسـتی ئـەوەی گۆشـتەکەیان پارچـە پارچە کرد و رووحیان زەوت کـرد.چـەندێ حەز دەکـەم شـتێکی بـۆ بکـەم، بـەڵام مـن بـازاڕ هەڵدەسـوڕێنێ..ئـاخر مـن و ئـەم بێئاوەزە گێلە لەسەر ئەوە رێککـەوتبووین لــە پێنـاوهیچ شـتێکداململانێ نەکـەین و کێشە ساز نەکـەین.لەبـەر ئـەوە هیـچم لـە دەست نایەت

(سـەیری وێنەکێشەکە دەکـات کـە هێـشتا لەسەر زەوی دانیشتووە)

حیکایەتخوان: چـی داماوێکـە..بـا بـچم بـۆ لای.برا چی روویداوە؟

وێنەکێـــشەکە : هـــەموو شـــتێ کۆتـــایی هات..جلی فریشتەیان پۆشی و ئاهـەنگیان ساز کرد. گیانەکـەم هـەموو شـتێ کۆتـایی هات، رووحمیان کێشاو وەك باوشێ قرچـە لەسەر لێواری گۆڕ بە جێیان هێشتم.

حیکایەتخوانەکـــە: خۆزگـــە دەمتـــوانی یارمەتیت بدەم.

وێنەکێشەکە : گوێی مـەدەرێ، قەرزەکـەم لــەوە گـەورەترە بــە پــارە بدرێتـــەوە. قەرزەکـەم گـەورەترە لــە هەنـدێ دراوی بێنـرخ و قـەڵب.ئـاخر تـاوانی مـن خـەیاڵ پـــڵاوی و خۆشـــباوەڕییە..مـــن خـــودام فرۆشـت..دایك و بـاوکی ئەشـق و ئـەڤینم فرۆشـت..هـەموو شـتێکم فرۆشـت، گـۆڕی گیـــانم بـــێ..بـــا بیخـــۆم..شایەســـتەی مردنم..مردن.

حیکایـەتخوان: ناوجـەرگی خـۆت مـەخۆ ، گـوێ بـەم کارەسـاتە مـەدە،تابلۆی دیکـە دەکێشی و رۆژێك دێ ناوبانگ دەردەکەی.

وێنەکێشەکە: هـەموو شـتێکیان بـرد..ئـێتر هونەر چۆن بمێنێ چۆن؟

حیکایەتخوانەکە: بەڵام..

وێنەکێـــشەکە: گـــوێ مـــەدەرێ وەرە بخۆینەوە، پێکی شەوگار نۆش کەین.

حیکایەتخوانەکـە: وەك هـەموو شـەوێك لـە چاوی تابلۆکە بخۆینەوە؟

وێنەکێـــشەکە : نـــا..نـــا لـــە چـــاوی سـەرەمەرگ،ئایا لـە مانـای کۆتـایی هـاتنی تەمەنت تێدەگەی، کۆتایی بە مردن نییـە ! کۆتایی ئەوەیە هـەموو شـتێکی رووحـت ون بکـەی، هیـوات ون بکـەی، خەونەکـەت ون بکـــەی، خـــۆت ون بکـــەی، دەســـتە میهرەبانەکانی خودا وازت لێبێنێ..بخۆرەوە مەی دەرمانە دەرمان(پێدەکەنێ)دەزانی بـە هەتیوی لە دایکبووم..دەزانی کە دایکم مـرد کۆنـە تابلۆیـەکی خـۆمم بـۆ کـرد بـە کفـن، تەنانـەت منداڵە کۆرپەکەشم.نازانم تاکـەی چاوەڕوانی بم. دەشترسـم لـەدوای مـن بـە دوای مانای ژیاندا بگـەڕێ و خـەڵکیش تـیرو تانـەی منـی لێبـدەن و بڵـێن شـێتێ بووبـۆ مانای شتێ دەگـەڕا لـە هیچستاندا(خـوڕان خوڕان فرمێسك بە چاویدا دێتە خوارێ).

حیکایەتخوانەکە: تۆ بە کوڵ دەگریت، نـازانم ئایا گریانەکـەت مانایـەکی هەیـە؟بۆ دوێنـێ دەگری یان بـۆ سبەی؟نازانم چیبکەم؟بەڵام بە داخەوەم بۆت، بنوو..بحەسێوە..خـاوەنی بەیانی خودایە، رەنگە رەوشەکە بگۆڕێ، تـۆ ویـــستت ئـــەزموونێ بکـــەی، کۆتـــایی ئەزموونەکەشت کۆتایی دونیا نییـە، جـارێکی تر ئەزموون بکە.

وێنەکێـشەکە: تـۆ وڕینـە دەکـەی..ئایـا دەتوانیت ژیان ببەخشێنیتە جەستەیەکی بێ رووح، مەگەر مـرۆڤ دەتوانێـت بـە بـێ خـەون بژێت؟بە بێ خەون بژێت.هەموو رۆژەکـان بـە خەونەکانیـشیانەوە مـردن. رووح جەسـتەمی جێهێشتووە..باسی پێشبینی مەکە، ئـەزانم کاتی سـەرە مەرگـەو بـەڵام...کاتێك گزنگی بەیان تاریکی شەو رادەماڵێ.. لەبیرت بێ کە مـــن پـــاکبووم، ئێـــستاش لێمگـــەڕێ بحەوێمەوە(پاڵدەکەوێ..شانۆ تاریك دەبێت و ئەمجارە دیمەنەکە دەگەڕێتەوە بۆ سەرەتا)

حیکایەتخوانەکـە: ئەمـشەومان دوێنـێ شـەو بوو..لەوانەشە واتـای شـەوێکی تـر بێ،بـەڵام شەوێك بوو مردن دەسـتی خستە بیناقاقـای هـــــەموو شـــــتێك..ئایـــــا کۆتـــــایی هـــــــــــــــات؟

پەردە

مافی دەرهێنـانی ئـەم وەرگێرانـە بـۆ سـەر شـانۆ پـارێزراوە بـۆ شـانۆکار محەمـەد زەنگەنە لە دوزخورماتوو(مەلوول)

و: سەمیرە حسێن جاف

مەحمود دەرویش و زامێکی بێ کۆتا

(١)

نامۆیەک لەشارێکی دورەوە
کاتێ کەمندالْ بووم و
جوان بووم
گوڵەکە ماڵم بوو و کانیاوەکان
دەریام بوو
ئێستا...
گوڵەکە برینە و کانیاوەکان
تینوویانە !!
- ئەڵێی زۆر گۆڕاوم ؟!
- زۆر نەگۆڕاوم
کاتێ وەک- با — دەگەڕێنەوە
بۆ مەنزلگا
بنوارە نێو چەوانم
دەبینی گوڵەکە بووەتە دارخورما و
کانیاوەکانیش بوونەتە ئارەقە
وەکو بەر لە ئێستا دەمبینی
چکۆلە وجوان ...

(٢)

ئێستا لە مەنفا
ئێستا لە مەنفا.. بەڵی لەنێو ماڵ
لە تەمەنی شەست ساڵی تیژپەر
مۆمت بۆ دادەگیرسێنن
شاد بە — بەهەموو توانات..بەهێمنی
لەبەر ئەوەی مەرگێکی وێڵ لە قەرەباڵغیدا تۆی بزرکرد
و دوایخستی...
سەرەتاتکێی مانگی ئەسکۆییم ، لەسەر پاشماوەی ژیانم
وەک گەمژەیەک پێدەکەنێ
بڕوا مەکە کاتێ لێت نزیک دەبێتەوە پێتوابێ پێشوازیت لێدەکات ،
ئەو.. هەر لە پیشە کۆنەکەیدایە، وەک ئادار
سۆزی نوێ ..ناوی بەخشییەوە دارەکان
وتۆی پەراوێزکرد،
ئاهەنگ بگێڕە لەگەڵ هاوڕێکانت بەبۆنەی شکاندنی پێکەکە
لە شەست ساڵیدا، ساتێک نەماوە بۆ سبەی
وهەڵتدەگرێ .. تاوەکو لەسەر شانی سروود هەڵیگری
کارامە بەژیان بڵێ ، شیاوی شاعیرێک بێ
لەسەر خۆ رێبکە وەک ئەو کچانەی باوەڕیان بە سیحری خۆیان هەیە،
سیحرێکی شاراوەو مەکریان، هەریەکێکیان هاوارێکی هەیە
ئای لەتۆ: چەندە جوانی
لەسەر خۆ رێکە،ئەی ژیان، تاوەکو بەهەموو کەموکورتییەکانت لە دەورمدا بتبینم،
چەندە لە نێو خۆمدا لەبیرم کردی !
درکی ناخی تۆم کرد کە وێڵی گەڕانە بەدوای من وتۆدا،و
کاتێ جوامێری کرد بەهەموو دڵڕەقییەک پێت وت:
چەند نەزانی،
بەنەبوون بڵێ :
منت وونکرد ، بۆ ئەوەی تەواوتکەم ، ئەوە هاتم ..

موحسین ناوارە

پەڕەشووتێك بۆ کرانەوە.. مرۆڤێك بۆ ژیان

١
لە نێوەندی ئەرز و ئاسماندا
لە نێوەندی مردن و ژیاندا
پەرەشووت کرایەوە
ژیان چەپلەیەکت بۆ لێدەدات
نەکرایەوە..مردن دەڵێت
چاک بوو پێت راگەیشتم
بە تەنیا لەو ئەرزو ئاسماندا
جێت نەهێشتم
٢
لە دەرەوەی سەنگەردا
دوو فینجانە قاوە کۆمانی کردەوە
لە دەرەوەی شەڕدا
دوو فینجانە قاوە بە ئاشتی ناساندین
بە خۆشەویستی و تەبایی بەستینەوە
ئەو دوو فینجانە قاوەیە
دەیان لاپەڕەی سەربردەی
قووڵبوونەوەی ژیانی بۆ پڕ کردینەوە
ئای قاوەی تاڵ
چەند خۆت شیرین کرد

ئای فینجانی بچووک
چەند خۆت گەورە کرد
٣
دڕک دەڵێت ئەی گوڵ
بۆن خۆش و ناسک و جوانی
کەچی بەو نینۆکە تیژانەم ئابلوقەم داوی
تۆ شایەنی سزا و سزام داوی
تۆش بە تیلەی چاوەکانتەوە تێم دەڕوانی
من چی بکەم پەروەردەی دەستی ئەهریمەنەکانم
حەزم دەکرد وەک تۆ بام
بەڵام منم و لە نەسلی منەکانم
٤
شەڕ دەستی بە تەمەنم راگەیشت
بن کوڵی کرد
ئێستا لە قاوغێکدا دەژیم
بەشە زۆرەکەی لێ شکاندووم
بە هێڵێکی سووریش
پانتاییە چێژدارەکانی لێ جیاکردوومەتەوە
چی ماوە تا ئاشتی لێم رازی بێت و بیدەمێ
بە ئارامی بژیم بۆ سەردەمێ؟
٥
لە دووری تۆ و لە تەنیایدا
کوێر بووە چاوەکانم

ژەمانە(سینی)یەک خواردن و خواردنەوە
دەخەنە بەردەمم
لەسەر(سینی)دا
نانی تاریک..شلەو شێوی تاریک
مێوەو سەوزەی تاریک
ئاو و شەربەتی تاریک
هەموو شتەکان لەسەر (سینی)دا تاریک
من چیم لە ئێوە دەوێ
ژەمێک تەنیا ژەمێک
لەسەر ئەو سینیەدا بخەنە بەردەمم
هەواڵێکی لەسەر بێ
هەواڵێکی رووناک
هەواڵی ئەوکەسەی چاوەکانمی کوێر کرد
ئەو کەسەی نەمبینیەوە
بە ناوی سەربازێکی ون بوو ناویان برد!!

٦

ئەی دڵ
بازێکی چەند چاو تیژو
شاخێکی چەند سەر سەختی
لە ئاست چاوبازانیش
چەند دەستە پاچەو بەدبەختی
کەچی بە قەد ژمارەی گەڵاکانی دارو درەخت
کە هێشتا سەوزن

بەقەد ژمارەی ئەو گەڵایانەی وەریون
بە خەندەو گریانیانەوە
جەربەزەو خۆ راگری
دەنا بەم هەموو هاتن و رۆیشتنی ئازیزانەوە
چۆن بەرگەی ئەم هەموو
عیشق و ئازارە دەگری؟!

٧

کۆتره سپیەکە گوتی
باڵەکانم مەبەستن
بە نێو دەمار گرژەکانی شەڕدا
تێپەڕ دەبم
جادەیەکی پان و پۆڕتان بۆ رادەکێشم
تیایدا گوزەر کەن
خۆشەویستی و لێبوردەیش گوتی
من ئاوڕ لە هەر لایەکیان بدەمەوە
شەڕفرۆشان لە کوێوە هاتوون
بۆ ئەوێیان دەنێرمەوە

حەسەن جومعە

هەڵاتن لە ژیان!

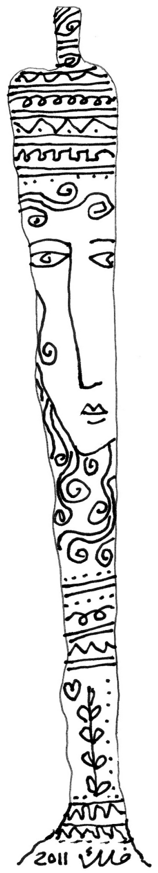

لە کوچەکانی دەریا، دوور لە دار گێلاسەکانی ژیان
ئێجگار دوور، زۆر دوور ، دوور دوور
چەند دڵۆپە (ئاو)ێک دەکەم بە ئاشیانەم
چەند دڵۆپە (ئاونگ)ێک دەکەم بە پەنجەرەم
تا چیدی لە ئاوێنە بێ ماناکەی ژیان
بەدەم هەڵبوونی غەریبیمەوە خۆمم لێنەتکێت
لە (نیلوفەرەکان)ی خودا، شەرابی مەستبوون چێدەکەم‌و
بە سەر گەڵاکانی خەیاڵەوە، نیگاکاری ماسییەکان دەکەم
تا نغرۆ بوونی کەنار

بەدەم کلارنێتی بەردەکانەوە
شەوانی گریان‌و رۆژانی تەنیایی‌و
وێستگەکانی چاوەڕوانی‌و خەرەندەکانی نغرۆ بوون‌و
غروبەکانی منداڵیم دەنووسمەوەو
نەفرەت لە پەرستووە شوومەکانی نیشتیمان دەکەم
تا ئەو ساتەی (یاس)ی ئارامگەیەک دەپشکوێت‌و
بە یەکجاری دەچمەوە سەر نەسلی خۆڵ‌و دەتوێمەوە.

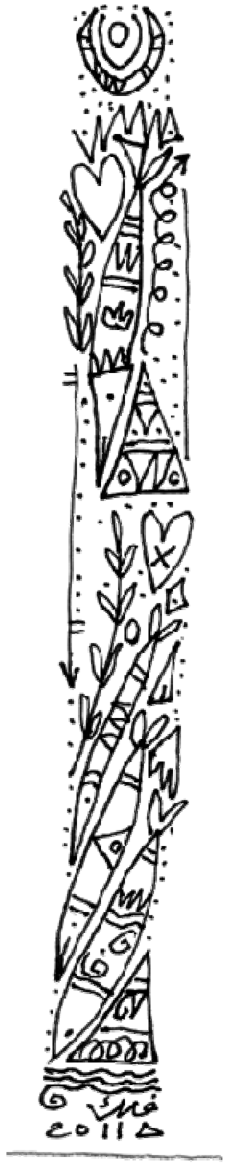

کەژاڵ ئیبراهیم خدر

خەیاڵێک لەعەشق..تریفەیەک لەمانگ

١
کاتێک شعرێکم خۆی ئەکرد
بەماڵی پڕ لەئاسمانی دڵی تۆدا
قەترانی بارانێک گوناهەکانی
کەناری خۆی نوسییەوە
کاتێک پەپولەی مانگی
پڕ لەئەسرینی تۆم بینی
خولیای خەونەکانم بوو
بەتریفەی مانگ و شەونمی بەربەیان
روناکی خۆر خۆی شاردەوە؟
٢
دەنگمان تێکەڵاوی یەکتری دەبوو
مۆمێکت لەشەوەزەنگی منارەی دڵما
داگیرسان
تاکوو دەبوو بەشعرێکی نوێ
تا سەوزبوونی خەیاڵی شاعیرێک
بەسنەوبەری پەڕەکانی عەشقەوە
تاکوو وەکوو پشکۆ دادەگیرسێ
٣
با شەقام و درەختە تەنیایەکانی ئێواران
لەگەڵ سپێدەیەکی تۆدا
پیاسەیەکی دەمەو مەغریبی تەنهایی بکەن
هەتا باوەشی دەریا پڕ دەبێ
لەبۆنی ماچ وووردە ماسی و
شکۆفەی جوانی ئاوو
لەدایک بوونێکی نوێ

٤
باهەتاوی دڵ
بەدەم لەرینەوەی گەڵاکانی عەشقەوە
لەسەر سنگی چیا بنوێت
لەژوانی هەر عاشقیکدا
لەزەردەخەنەی هەرلێوکدا
دنیا تەمی خۆشەویستی بگرێت
٥
شاعیرێک فێربووە
دنیا پردەکات لەگۆرانی
لەسەر شەونمی سەر رووی
دڵی دوو عاشق دادە نیشێت
غەریبی یەک ئەیگرێ
لەئاوێنەی بارانی رۆحی
تەنهایی ئەواندا کزئەسوتێ
٦
ماڵی شعرم وەک دڵی تۆ
وەک سنگی بەرینی ئاسمان
هەمیشە لەسەر پشتە
هەیە بەعەشقەوە دێتە ژووری
هەیە بەئازارەوە
هەندی جار پرئەبێ
لەگۆرانی و گوڵی شعر
هەندێ جاریش چراکان خامۆش دەبن و
تاریکی دادێ
٧
چرای روناکی شەوم
بۆفرێ دەنە حەوشەوە
لەوکاتەوە گوڵی ماچ دەست پێدەکات
لەم نیشتمانە جوانەی دڵی مندا
ئێواران لەکاتی بێهودەیدا
دەبێتە دەریایەکی غەمگین و
گوڵی پەمەیی رادەخات
٨
بۆپێشوازی بارینی بارانێک
خەیاڵ دەمباتەوە بۆلای
مەملکەتی دنیای منداڵی و
ماڵەکەم پردەبێ ،لەنەشئەی شعر
بادەی خۆشەویستیم دەرژێو
ماڵی دڵم
بۆنی ئەو سنەوبەرانەی لی دێ
کەبوونەتە ماڵی فریشتەکانی بەهەشت
ئیتر لەوی دەخەوم و
ئارام ،ئارام پشوو دەدەم
٩
بریارم داوە
چی وردە ماسی دەریا هەیە
بیان گوازمەوە بۆروباری چاوەکانت
چی چۆلەکەی سەردرەخت و گوێسەبانە
هەیە
لەباوەشی مناڵیما بشارمەوە
ئەکەر رۆژێ دڵم نەما
عشقم لەکوێ دەشاریەوە
١٠

دڵی تۆ ئاسمانێکی تەنهایەو
لەوەتەی خووڵقاوە
چاوەکانی فرمێسکیان لیٚ دەباریٚ
کەچی نەیتوانی بۆجاریٚ
هەورێک بیکات بەماڵی خۆی

١١

دلی تۆ حوزنێکە
لەوەتەی پربووە
لەتریفەی عەشق
فرمێسکی شادی دەبارێنیٚ
کەچی تەنها جارێک سەرمەست نابیٚ
بەشەرابی لێوەکانم
هەندیٚ جاریش دڵت
ئەستێرەیەکی غەمگینە
عەشقی بۆزەوی نامێنیٚ
هەندیٚ جاریش دەبێت
بەودرەختە قەیرانە، کەلەماڵە باوانیاندا
گوڵی جوانەیەکانیان هەڵوەراند
یان بە باڵای ئەو لاولاوانەی
کەبەچوار دیواری ماڵە کانەوە
لەخۆ هەڵواسین هیلاک بوون
بەوهەموو پۆلە شەهیدەی
لەپێناوی ئازادی نیشتمان
چرۆی سەردڵیان وەراند

١٢

بەو پەڕەو باڵە هیلاکەتەوە
بۆکویٚ دەفڕی

وەرە لای من باچرایەکت بۆداگیرسینم
شەوق بەدڵت بداتەوە
من دەمەویٚ لەگەڵ منداڵیٚ بکەنی و
نامەویٚ بۆسێیدەکانی رابردوو بگری

١٣

من هەمیشە حەزدەکەم
باخەکەی من هەموو رۆژی
گوڵێکی نویٚ بۆپەرچەمت بگریٚ
تانیشتمانەکەم
هەمیشە بەلاوی بمێنێتەوە
بای عەشقێکی فێنک
هەڵکا بەرووی تۆدا
ئەوسا منیش
باوەشیک گەڵای رەنجاو
بۆدڵیٚ خۆم دەهێنمەوە

١٤

تۆ بەردەرگای شعرم پیٚ مەگرە
من دەمەویٚ گوڵی شعرت بۆبگرم
تائێوارەیەکی رەنگین بشنێتەوە
تاگۆرانیەکان خامۆشتربن
لەباوەشی دڵی تۆدا
هەموو گۆرانی ئەڤین بڵێنەوە

١٥

تاخۆشەویستی تۆ هەبیٚ
مەحاڵە لەسەر بانێژەی ماڵێکەوە
بچمە ناو زەمەنێک
خاڵی بیٚ لەعەشقی تۆ

١٦

مەهێڵە بی دەنگی دامگریٚ
من خۆشەویستی ئەو فریشتانەم
بە چرپە بە یەک دەگەن
لەنمە نمە بارانێکی پەمەییدا
دێن و دەچن ،خۆیان نقوم دەکەن

١٧

من بۆباخێک دەگەڕێم
لەنزیک ماڵی دڵتەوە بیٚ
پربیٚ لەگوڵەکانی خۆشەویستی
لەگەڵای ماچێک ناسکتربیٚ
بۆئەوەی پێت بڵێم
فەرموو وەرەو میوانم بە

١٨

تێکەڵم کە بەو بەفرەی سپیە پاکەی
لەساڵیادی شعرمدا
بردمیە سەردەرخت
کارێک بکە گەڵاکانی دڵم
لەسەر دەشتی چاوەڕوانی شین بچنەوە
منیش بەڵێنت پی دەدەم
هەرگیز دڵت لەتەنهاییدا جیٚ ناهێڵم

چیمەن ڕەسوول پوور-تاران

بێزار لەگمەگمی کۆتری ئەوین

شەوێک تەنیاییم هێرشی بۆهێنام
کەوتمە ناو زەریای بێکۆتایی پیتەکانم
سەرشێتانە هانام بۆ دەفتەری شیعرم برد
لاپەڕەی دەفتەری شیعرم کردەوە
دەستم پێ کرد..
سلاو خۆشەویست
دیسان منم
من وا لە چاوەکانت دەگەڕام
چاوەکانت کە لە نێوباهۆزی نیگایەکدا
لێم ون بوون
شوێنی پێلاوی خۆشەویستیم گرت
هەتا دیاری نادیاری!
هەرحەولم داو دەستەکانتم نە دیتەوە

ئازیزەکەم
تەواوی جەستەم ئاوات و خۆزگەبوو
بۆدیتنەوەی تۆو
خەڵات کردنی شیعرێک بۆ دڵە سەرەڕۆکەت
هەرچەند گەڕام چاوەکانتم نەدیتەوە
شوێنی پێڵاوەکانیشتم لێ کۆربۆوە
دارستانی دەستەکانیشت
بەبای خەزان هەڵوەریبوو
دواجار زانیم لە وڵاتی بێ دڵان گیرساویتەوە
حەز لە بەبێ منی و ژینی پرلە خولیا دەکەی
ئەمشەو بۆت دەنووسم
خودا حافیز خۆشەویست
ئیتر من نیم بەلاتەوە
تەنیا خۆتی
تەنیاییەکی قووڵ و بەرین
ئیتر خۆت و ژیانێکی بێ من و پرلە خولیا!

باریکان ئیسماعیل-دانیمارک

تۆ کێی ؟

چۆن هاتیە ئەم جیهانە
کە سەرەتا و کۆتایی نییە
لە داوێنی کێدا بەربویەوە؟
ئەی کێیە تۆ پێی دەڵێی دایە؟
تۆ خۆت نازانیی کێیت
کارت چییە و
ماڵت لە کوێیە؟

(٢)

کەسێک مرۆڤ بێ
چۆن دەتوانێ
گوڵ هەڵوەرێنێ؟

(٣)

لەوتەی تۆم جێهێشتووە
هەست بە ئاسودەیی دەکەم

لەو کاتەی دڵم لە تۆ سەندەوە
خۆم و ژیانم بیر کەوتەوە
بێ خەمم
بێ ترسم لە وشەکانت
هەرچی دەڵێی
هەرچی دەکەی
هەر سەر بەرزم!

(٤)

وا هەست مەکە
دڵ تەنگ و پەرێشانم
فرمێسک دەبارێنم
وا هەست مەکە
وەکو مۆم دەتوێمەوە
وەکو وەرزی زستان
سارد و تاریک سەربنێمەوە!

(٥)

کەسایەتی و بەرزی سەرم
لە ئازادی و ئارەزووی ژیانم دایە
ناوی من
دەنگی من
رۆح و هەناسەی گەرمی من
لە دەستی ئازادی و جورئەتی چاوەکانم
دایە!

داستان بەرزان

سیانزدەیەمین تێکست

که ژیانم دۆڕاند
ئەوجا زانیم نووسین گرنگە

نووسین جێگرەوەیەکی باشە
بۆ ئەوشتانەی لە دەستچوون
بۆ ئەو شتانەی ناگەڕێنەوە.

قسەیەک ئازارم دەدات
گرنگ نییە
هیچ نەبێت بەرامبەرم هەست بە
سەرکەوتن دەکات.

بڕوام بە یاری کردن نییە

ئەگەر یاریش بکەم لەو جۆرانەم
کەس پەلکێش ناکەم بۆ ناو یاریی
تاکو ناوازەییم بپارێزم و
کەس هەمان یاری من نەکات.

گومانت لە وێنەی خۆت نەبێت
گومانیش مەکە کەس وێنەت بشێوێنێت
ئەگەر خاوەنی وێنەی ڕاستەقینەی
خۆتیت.

کێشەی مرۆڤ ئەوەیە
حەز دەکات مەڕ بێت
زۆرجاریش وانییە

هاوڕێکانیشم وەک مرۆڤ
دەستم لێ ناپارێزن و
هەوڵی برینداکردنم دەدەن.

لە هەمان کاتی ئەم نوسینەدا
کەسێک بە کامی دڵ بریندارم دەکات
بۆیە ئەم دێڕەی بۆ زیاد دەکەم:
بەوەدا خۆم دەناسمەوە، ئامادەم بۆ
ئەوەی بریندار بکرێم.

هاوڕێیەک دەڵێت: ئەم ناسکییەی تۆ
مۆدێلی نەماوە
بیری مەسیحم بیردەکەوێتەوە
مرۆڤە تەنیاکەی سەر خاچەکە
ئەو پیاوەی لە دوا ساتی ژیانیدا بیری
کەوتەوە
لە کوێی یارییەکەدا بەجێماوە
تازە گلەیی فریای نەدەکەوت.
تەنیا بەجێما
مرۆڤە تەنیاکە.

مەسیح ویستی دونیا ڕزگار بکات
هەڵبەت نازانم چۆن؟
لە پاداشتدا تەوقی دڕکیان کردە سەری
گاڵتەیان بە گەورەیی و پاکییەکەی کرد
مەسیح نەیدەزانی ڕەسەنی مرۆڤ
ناهۆشیارەکانن.

پێویستم بە مامۆستایەکە فێرم بکات
دونیا سادەیی و دڵسافی نییە
دونیا ئەوە نییە خەڵکیت لە خۆت
خۆشتربوێت
بۆئەوەی بە گێلت نەزانن
دەبێت لەسەر هەموو پەتێک یاریی
بکەیت
بەمجۆرەیە دونیا بێ ڕۆح و بەتاڵەکەی
ناوی لە خۆی ناوە "دونیای نوێ"

پێویستە هەندێک شت بکەم
بۆ ئەوەی وابنوێنم دڵم بە دۆخەکە خۆشە
و
بە دونیاوە پەیوەستم.
بەڵام لە ڕاستیدا دڵم بە هیچ خۆش نییە
و
لە دەرەوەی ژیانیش سەردەنێمەوە.

لە منالییەوە وامزانیووە
مرۆڤ بۆ ئەوە هەیە دڵی بشکێت
لە دڵشکانیش زیاتر
هیچیترم بۆخۆم بە ڕەوا نەزانیوە
کە ژیانیشم باش دەبێت
بە دەستی خۆم تێکی دەدەمەوە
بڕوام وایە تازە سوودی نییە
خراپییەکە باشترە.

"هەر کەسە و خاوەنی هەندێ
تایبەتمەندێتی خۆیەتی"
قسەیەکی جوان و بە مانایە
کەچی پشتی لێدەکرێت
تەنیا وەک قسە ماوەتەوە.

لە داخی خراپیم زۆر باشم
ئەگینا کەی باشییە ئەم باشییە؟

ئابڕووم چوو
ئەوەندە وتیان چۆنی
وتم: باش نیم.

خۆزگەم بەوانەی عەقڵیان لۆکە و
چۆنە ئاوا دەیدەنەوە دەست خوڵ.

هەتاکو کەسێک هەبێت لە ژیانتدا
تەنانەت هەواڵیشت بپرسێت
دەکرێت بژیت.
کەچی زوو زوو هەستی ئەوە دامدەگرێت
لە بیر دونیا چوومەتەوە.

بوەستە تکایە.

هەر کەسیت پێشنیارێکم هەیە
مەرجیش نییە بەقسەم بکەیت
لە کوێدا ویستت کلیکێک لەسەر بوونم
بکە
با سەرت نەئێشێنم.
فرێمدەرە تەنەکەخۆڵی بیرچوونەوەوە
بۆ ئەوەی بیرت قاڵ نەکەم.
لە کوێدا ویستت ژیانم هاک بکە
بە ناوی منەوە دونیا داشۆرە.
بە جۆرێک بمشکێنە بە کەڵک نەمێنم
لێت زویر نابم بڕوابکە لێت زویرنابم.

تکایەکیشم هەیە
ئەویش مەرج نییە بەقسەم بکەیت
لەم ساتەوە "هەرچیت ویست بیکە."

بەرلەوەی ئەم تێکستەش کۆتایی بێت
شتێک دەڵێم زۆر زۆر بەڕاستمە
کەس خۆشی کەسی ناوێت.

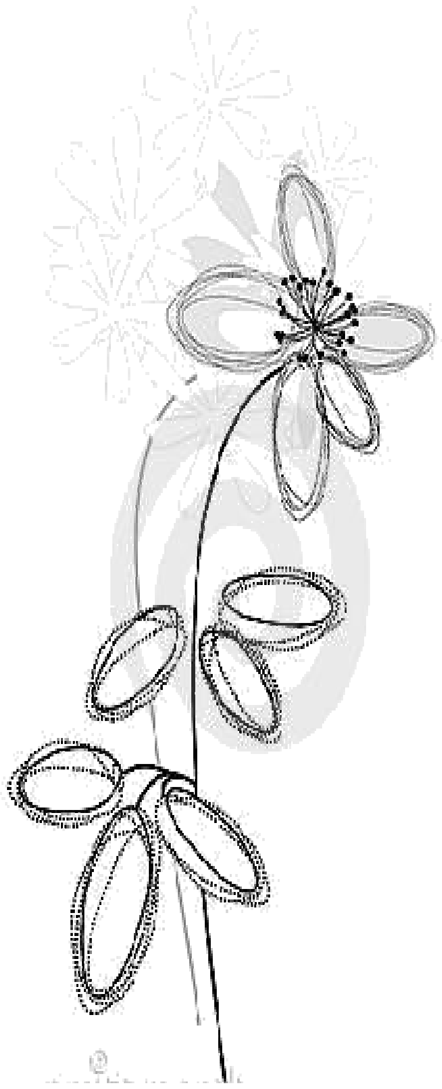

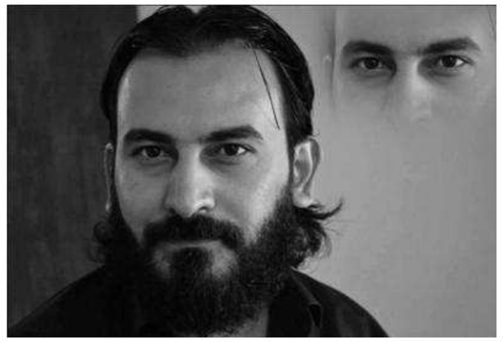

ئەسکەندەر زرار

گەڕان لەو دیو سروشت...

تا دۆزینەوە لە ناو خۆمدا
هەموو ڕەنگەکان گەڕام...
لە هیچ ڕەنگێک نەچووی و لە هیچ ڕەنگێک نەبووی

هەموو باخەکانت بۆ گەڕام...
لەهیچ درەختێک نەبووی، لە هیچ گوڵێک نەچووی

لەناو هەموو دەنگەکان، بۆتۆ گەڕام...
لە هیچ قاسپە و چریکەیێک نەچووی
لە هیچ نۆتە و گۆرانی و ئاوازێک نەبووی

پەڕ پەڕی شەقامەکانم هەڵدایەوە
هەورەکانم یەک یەک، کردەوە بە ئاو
بەسەر لوتکەی بەرزترین چیا هەڵگەڕام
دەریاکانم سەراوبن کرد
تۆ لە هیچیان نەچووی
نەبووی لە هیچیان
لە ئاسمانا بۆت گەڕام
لە نێو کانی و ڕووبارەکاندا...
لە تاڤگە و باران و ڕەشەبادا بۆت گەڕام
لە کێڵگەی گەنم و بەفر و زریاندا
لە خەزاندا...
لە شەوە زەنگ و دەیجورەکان بۆت گەڕام
لە گەردون بۆت گەڕام

لە خەیاڵ و شیعر و کتێبەکاندا بۆت گەڕام
لە عیشقدا بۆت گەڕام لە عیشق
لە هیچیان نەبووی و لە هیچیان نەچووی
لە سروشت بۆت گەڕام
تا گەیشتم بەو دیوو سروشت
لە عەدەم بۆت گەڕام تا گەیشتم بە مەنفا
ئاسەوەرت نەبوو...
لە هیچیان نەچووی، لە هیچیان نەبووی!
گەڕام، گەڕام...
تا شەکەت بووم لەناو شەکەتی تۆدا

گەڕام، تا گەڕانەوە بۆناو ڕۆحی خۆم، گەڕام
ئەوسا زانیم چەند گەمژە بووم...
چەند گومڕا بووم,
کاتێک لە دەرەوەی خۆمدا بۆت دەگەڕام
کاتێک بۆت دەگەڕام لە دەرەوەی خۆمدا...
گومڕا بووم گومڕا!
تۆ لێرە بووی
لێرە!
لەناو ڕۆحی شەکەتا

تۆ لێرەبووی، لەناو مندا
منیش لەوێ، لەناو تۆدا!
من لەوێم و تۆش لێرەی
تۆ لێرەی من لەوێ...
هەردووکمان لێرەین و
هەرودووکمان لەوێ
هەردووکمان...
لێرە نین، لەوێش نین
لەوێ نین و لێرەش نین، هەردووکمان
هەین هەردووکمان
هەردووکمان نین...
ئەی نوری ناو نوری ڕۆحم
ئەی نوری ڕۆحی من لە ناو نوری تۆ
تازە بوون و نەبوون
لە فیزیک و میتا فیزیکا
هیچ بەهایەکی نە
تۆ لەناو مندای
منیش لەناو تۆ
ئیتر نەبوون و بوون پوچە پوچ...
گەیشتم بە خاڵی کۆتایی، خودایە
تۆم دۆزیەوە لە ناو خۆمدا
خۆمم دۆزیەوە، خۆم
لەناو تۆدا
چیتر بۆت ناگەڕێم...
ن
ا
!

ژێر باڵی خەیاڵ

بژار حەکیم

١
لەژیان نزیک دەبمەوە
تائێستایش ، شیعرەکانم
ڕەنگ نەکردووە
٢
لە ئاسمانەوە
کۆترێک کەوتە خوارەوە
بۆنی تووڕەیی لێدەهات
بەمردوویی
٣
پێویستیم بە کات هەیە
تا بنووسم :
سەرەنجام دنیا هەر دنیایە !
٤
بەیانییان
لەگەڵ دەم و چاوم
خەونەکانیشم دەشۆم
٥
چەند خۆشە
بەسەر لێومەوە ! لێوت
وەک گێلاس
٦
شەوێک
لەگەڵ ئەو وشانەی نەبوونە شیعر
بەسەر کاغەزێک خەوتین
بووین بە چیرۆک
٧
بەسەر نیگات دەڕۆم
لەسەرەتای خۆشبەختی
چاوەڕێتم !

٨
عەشق
پەرداخێک ژەهری سپییە
شاعیرێک ، وەهای گووت
٩
بەختم
بەدەستی فاڵ گرەوەکان
هەراج دەکرێت
لەرۆمانی داهاتوو!
١٠
زیکزیکەیەک
فێریکردم ، چێژ لە دەنگی خۆش و
مۆسقای خۆش رادێرم
١١
سێبەری دەنگت و
دووکەڵی ماچت
هێشووی ترسن لە دۆخێکی گوماناوی !
١٢
ژیان چەند سەختە
دەرفەتی مانەوەم
لە کوخێکی تەنیشت دۆزەخ پێنادات !
١٣
لێرەم !
بەدوای خۆم دەگەڕێم
لەناو خۆم ونبووم
١٤
کێڵی گۆڕەکەم
بکەنە کەمانچە ! شەوان مردووەکان
گۆرانی دەڵێن
١٥
بەفرم خۆشتر دەوێ
لە تۆ !
تۆم خۆشتر دەوێ
لەخۆر !
خۆرم خۆشتر دەوێ
لە تاریکی !
کەواتە هەمووتان !
١٦
چەترێک لەکوێ بێنم
بۆ !
تەڕنەبوونی باران !
١٧
دەبینم
گۆرانییەک، دووکەڵی ماچی
لێ هەڵدەستێ!
١٨
سێبەری پێکەنینم
بەدەوری خۆم کێشا
بەختەوەرم لەم زەمینە گێژاوەدا !
١٩
ترپەی دڵم
ئاوازێکە بۆ گۆرانی
رۆک !
٢٠
هیچ ناڵێم
نووسینەکانم لەتۆزی دەبەنگی
پاک دەکەمەوە!

کورێك موعتاد بە خۆشەویستی دلارام

ئالان

دلارام
هاتووم تا خۆرائاوابوون لێرە بم
حەوشەکەت بۆ گسک دەم
کوپەکەت بۆ پڕکەم لەئاو
مانگاکانت بۆ بەرم بۆ چەم و باغ
بامیێ وبیبەرت بۆ بکەم بەپەتەوە و بەگوێسەوانەدا هەڵیواسم
کەوای پوولەکەدار..کراسی پڕگوڵی سور...کلاشی پەڕۆینت بۆبشۆم
لەبری تۆ پێنج فەرزە نوێژت بۆ بکەم
لەبری تۆ گوێ بۆ گۆرانی ڕادێرم
ئەگەر تەمەن باقی بوو
خانووەکەت بۆ قوڕکاری دەکەم
کە ئێوارەش داهات هیچم مەدەرێ
ئاوایە دڵی ئەم ریسوایە
ئاوایە عاشق.

(کوڕێك موعتاد بەخۆشەویستی دلارام)لەدێرێکی دلاوەر قەرەداغیم وەر گرتووە بەدەستکارییەوە*

نوسراوێکی کۆن

دیار لەتیف

لەسەر پەت بەناو ژیاندا
مەزنترین وشە ئەوەیە
کە دەرنابڕێ
شیعر هەرچەندە فکر وەبەرهێنەربێ
هێشتا عەقڵێکی ناسکە
هەرگیز ناتوانێ
پێبخاتە ناو عەقڵی پەتییەوە
سێبەرەکەم و مەتارەیەک مەشرووب
کرێنشینی ئەپارتمانی دۆزەخ
گەڕەکی چوار
کۆڵانی سیانزە
ژووری حەفەت
هەروەها کیسەیەک خونچەی کوتراو
ڕاکردن لەخود
دەرەنجامێکی مەترسیدار
ژیان ماددەیەکی ڕزێنەرە
وشەکان لەدەممەوە هەڵدەوەرێن
بەهەر کوێدا لێخورێن
دەگەڕێینەوە ناو مردن
نوسراوێکی کۆن
چراکە بکوژێنەوەو
دەچینە بەر مانگەشەو
دەستم لە سینگتدا دەڕوێنم
بۆ هەزاران ساڵی تر
شەمامەی لێدەچنم
س
هێلین کەمێک هێواشتر بڕۆ بەرێگادا
دڵم پێتەوەیە.
هێلین
هێلین
هیلین
ئینسان لەوشە گەورەترە
هەندێ شت هەن مەزنن
وشە گوزارشتیان ناکات
مرۆڤ سنوردارە.

سروشت نەوزاد

یاداشتەکانی پیاوێک

١

وەک جەنگاوەرێکی تەنیا،

ماندووم ....

دوافیشەکی دەمانچەکەم،

ڕوو لەدڵی سێوێک دەکەم !

سێوێک

هەسارەیەکی دروستکرد .

٢

گولەی شەیتان بەرلەهەرشتێک

بۆئەوەهات، دڵی مرۆڤ کون بکات !

وەلێ کەشەیتان گەشتە ئەم هەسارەیە

خودا بەخێرای ،

بۆبەهەشتی هەڵکێشایەوە !

٣

(ژیانی من)

وەختێ کەئاسمان

مانگ و ئەستێرەکانی فەلاقەدەکرد...

لەدایک بووم !

وەختێ کەباران

باخچەکانی ئەسوتاند ...!

ڕێدەکەم بەم شێوەیە :

چاوەڕوانی ...

لەمێژە لە دوورگەیەکی چۆڵدام...

دەنگی من بەگوێی هیچ کەسێکدا ناگات !

٤

هاوڕێکەم ، پڕە لە میهرەبانی ...

دڵۆپە بارانێ نیگەران...

لە ئاسمانی دڵی درەختێکی ماتەوە، دێت و پێی دەڵێت :

لەمێژە پڕ بووم لە ژەنگ ...

ئیتر دایکەکەی جاران نیم من !

دەمێکە :

چیاکان تاری مردن ئەژەنن ...

باخچەو وەرزەکان کفنی سپییان پۆشیوە

لە مێژە دووکەڵ لە جەنگەڵەکاندا ئەڕوویت...!

هاوڕێکەم بەبەرگی ئاوەوە نائومێد!!

نامەی خۆکوشتنی پێیە .

٥

بەئاگری مۆدێرن،

کتێب و باخچەو ئەوین سووتا.. !

٦

سەیرکەن ،

تارمای چ شکستێکمان هەڵگرت ...

ئەوە هەموو ئیرادەی ئێمە بوو :

خەون و شەقامەکان و

تەنانەت ژوورەکانی تەنیایشمان !

بۆ نێو ئۆتۆمبێلە نوێیەکان گواستەوە ...!!!

٧

(پەناهەندە)

بێ تۆ،عاشقی مردنم.. . گەرتۆی لێنەبێت !

بێ ئێوە، عاشقی مردنم...

مردن بێ ئێوە!

لەگەڵ تۆدا ،

پەنجەرەی هەموو سەفەرەکانم شکا ...

من، فەرسەخێک دوور لە ئامێزی تەڕی باران،دوورلە ئەوین! دوورلە تۆ ...

ئەوین ئێستا کچێکی مەستە

ماڵی بارمتەی زێڕەو...

گیرفانەکانی پڕ لە پووڵ !!!

٨

لەسەرلاپەڕەیەکی سوور،

نەخشەی بەشێک لەبەختەوەریمان کێشا

ئاژەڵەکان بەسەری براوەوە...

بوونە خوانی سەرسفرەکان!!!

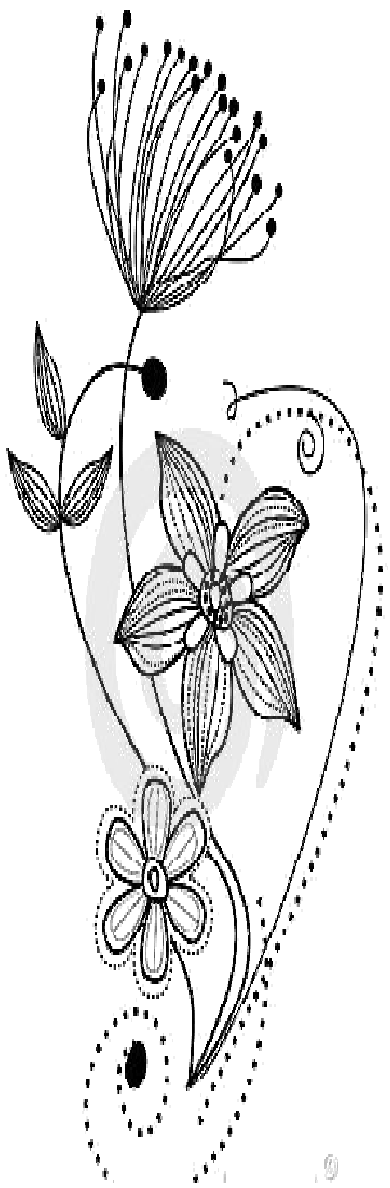

لەدەستی خوێناوی،

بۆسەرسکی تێرا

٩

سەیرم بەجوڵەی وەرزەکان نایەت.

کرمەکان هەن !

مێروولەکانیش ...

١٠

گەر ووێڵی ژیانی ئەی موسافیر...

ئەوە زێرابخانەیەک ،

لە جیهانی ڕۆبۆتەکان !!

١١

نیگەرانم ... نیگەران !

لەخۆمدا ،

لەزەمەندا،

کەڵەکەبووم

کەدەمەوێت جێبێڵکانم

بەپشتی سەفەردا ڕاخەم،

دەخلیسکێم ...

دەخلیسکێم و دووبارە لەسەرهەمان

ڕێگا !

بۆئەبەد دەکەوم.

بەئاگادێم،

وەختێک کەدەمەوێت،تۆوەک

دەریاببینم ...

ڕادەچڵەکێم !

١٢

لەماڵێکدا،

باوکم و دایکم و خوشک و براو

هەزاران جۆر مرۆڤی تر دەژین .

کەس گوێی لە دەنگی کەس نییە... !

هەموو پڕ لەقسە...

هەزاران جۆر مرۆڤ و

هەزاران جۆر تەنیای ...

١٣

بیرلەزۆرشت دەکەمەوە! زۆرشت ...

بیردەکەمەوە، ڕۆژێک دەبمەهاوڕێی

کۆلارەیەک و

دەست لەملان پێکەوە،

دەربازدەبین و دەڕۆین .

پێکەوە، دوور دوور دەفڕین ...

١٤

(دەرباز بوون!)

قومارخانەیەکی گەورە

پیاوێک هەڵهات و دواجار گەڕایەوە

قالۆنچەیەک و پیاوەکە

دواتر بوون بەهاوڕێ...!

١٥

ڕەشەبایەک کە لەقوڵای دۆزەخەوەدێت

خۆی دەکات بەکەپووی زەویداو

زەویش دەخولێتەوە....

ئاوپڕە لە ئیزرائیل !

منیش بێهۆ دەخولێمەوە...

١٦

بیرلەهیچ ناکەمەوە!

کاتم بۆهیچ شتێک نەماوە

گەرتوانیم هەوڵئەدەم

تەنیا ڕۆژەکان بژمێرم!!!

ژنی لە شووشە

سەراب

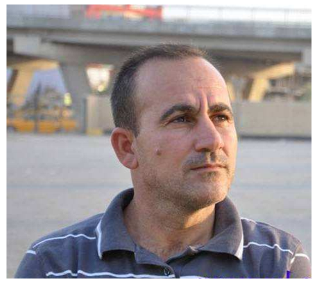

پێشکەشە بە خاتوو کۆچەر ئەبو بەکری شاعیر

بەژنی ئەو
پڕ بووە لەشێتی قەسیدە
لەهەیەجانی ئەو ڕۆحە بیرۆزەی..
کەجارێ مەسیح و
جارێ تر خاچەکەی دەیبەخشێ بەمرۆڤ..؟!
ئەو ژنە دەیەوێ
تەواوی داری عەساکەی مووسا
بگرێتە دڵی من و...زاکیرەی هاوڕێتی
بینێتە پێشەوە..؟!
بەسولێمانیش بڵێ
تو حوزنی کوکوختی وبەرائەتی پەپەوولە
خێرا بکە و
زمانی سەرابی ئەو عێشقەم فێربکە..؟!
* * *
ئەو ژنە لەرێیە
پەنجەرەی دواسەبری ئەیوبی هێناوە
بۆ ئێرە
دیەوێ بەرداخی شەرەفی پیاوانێ بشکێنێ
کەشمشێر..
لەجێ گوڵ دەخەنە ڕستەوە..!
کەماچی لێوانی شعرێتی و
ژن بوونی دەکوژن..؟!

ئەو ژنە..
هەموو کات دەپرسێ
یوسفی ئا ئێمە لەکوێیە
چاوەڕێ چییەتی بۆ نایات..
ئەم هەموو ئاموونە و
ئەو هەموو بتانە بشکێنی و
شەرەفیان بۆ نێو گۆڕی مێژوو...

بەرەشی بەرێتە خوار..؟!

ئەو ژنە هاتووە و
هاوشێوەی مورسیلێ..
پەیامێ دەداتە دەستی خەون..؟!
هیجرەت وکۆچەری ئەوینێ
دەخاتە نێو رۆحی پیاوانی ئیماندار..
ئیماندار..
بەحەرفی گوناهی جوانی شیعر.؟!

ئەو ژنە..
دوا رەنگی سەرمەدی خۆی بۆمن
لەهەوری زاکیرەی ئاسماندا..دەژنێ.؟!
خەمی خۆی دەخاتە..
چوارچێوەی تەمەنی نوحەوە
گەشتێکەی لەبری من
پڕ دەکات لەمنداڵی بێ دایک و
هەر خۆشی هاوشێوەی ئیبراهیم
دەخرێتە نێو چەمی گڕکان وئاگری
ژان دووری دڵەوە..؟!

چنار نامق:
شیعر لای من خودی ژیانە...

شاعیر خاتوو چنار نامق، خاوەنی بڕوانامەی دبلۆمە لەبواری ڕاگەیاند. وبەکالۆریوسی هەیە لەبواری ڕاگەیاندن. لە ناوەو دەرەوەی وڵات بەشداری چالاکییە ئەدەبیەکانی کردووە، وەک پاریس ،ئێران، تورکیا...ئێستا موعیدە لە زانکۆی سەلاحەدین. بەکوردی وعەرەبی دەنووسێت. جگەلە شیعر چەندین وتارو لێکۆڵنەوەی لەبواری ڕاگەیاندن و ئەدەبی و کۆمەڵایەتی نوسیوە. تاکو ٦کتێبی چاپ وپەخشکراوە و چەندین کتێبی تریشی ئامادەو لە نۆرە چاپدان..بۆ قسەوباس لەسەر شیعرو تایبەتمەندییەکانی خودی شاعیر ئەم گفتو گۆیەمان لەتەکی سازدا...

دیمانە: تانیا کفری

★ بەرای تۆ نووسین بەتایبەتی شیعر ئیلهامە یان ئەزموون؟ یان چی؟

چنار: بێگومان عیشقێك کە ئاوێتە بە ژیانی مرۆڤ دەبێ لە ناخیدا بەرجەستە دەبێ و فەرمان بە کرداری دەکا و ئاراستەی دەکا دەبێ بە خودی ژیان، کە مرۆڤ بۆ شتێکی تایبەت بژیت و قوربانی بدات لە پێناویدا، ئەمە بەخۆی ئەوە دەگەیەنێ خودی ژیانە ،لەگەڵ ئەوەشدا ئەو حەزە خۆرسکەی لە خودی تاکدا هەیە فاکتەرێکی گرنگ و کاریگەرە لەپرۆسەی نووسین، وێرای ئەمەش ناکرێت ئەزموون و باکگراوندی مەعریفی تاك پشتگوێ بخرێت کە پێوەرە لە پەرەپێدان وگەشەکردنی.

★ تاچەند شیعر کاریگەری لەسەر ژیانی رۆژانەتان هەیە ؟

چنار: شیعر لای من خودی ژیانە ، بەو پێیەی شیعر جیهانێکی تایبەتی بەخۆی هەیە، مرۆڤی نووسەر هەستیارانە مامەڵە لەگەڵ ژیان دەکات، و ئاوێتە بە خەمەکانی دەبێت، بەرادەیەك هەموو جوڵەیەکی بچووك کاردانەوەی بەسەر هەستییەوە دەبێت و بگرە پێکهاتەی سروشت و ناتەبایی بوونەوەرو وەرزەکانیش خەمێکی گەورەن بەسەر نەستییەوە.

من بەهەڵوەرینی گوڵێك خەم دامدەگرێت بۆ مردنی بیچووە کۆترێك دەگریم، ئیدی نازانم تاوانی هەستیاری خۆمە یان دڵ ناسکی شیعر..

★ نامیق هەورامی هاوسەرت تاچەن کاریگەری لەسەر نوسینی تۆ هەبووە؟

چنار: دەکرێت بڵێم ژیان لەگەڵ شاعیردا زۆر جیاوازە لەگەڵ هەر کەسێك گومانی تێدا نییە کەسێك خودی خۆی نووسەر بێت لە خواست و خەم و ئازارەکانی بەرامبەری دەگات و بە زمانی پەیڤینیشی نامۆ نابێت، چونکە شیعر جیهانێکی فراوانە و هەموو بەربەستەکان رەتدەکاتەوە.

بۆیە نووسەر پێویستی بەسەربەستی هەیە تا دەقی سەرکەوتوو بەرهەم بهێنێ و ئەگەر هاوڕێکەت کەسێکی رۆشنبیر نەبێت ئەوە رەنگە وشەکانت سانسۆر بکرێن ئەودەم شیعر چوون مەلێکی باڵ شکاو خۆی دەنوێنێ.

لە پرۆسەی هاوسەرگیریشمدا لام مەرج بوو کە دەبێ نووسەرێك هەڵبژێرم، نەبا ئەو کەسەی لەگەڵیدا دەژیم دەستم لە شیعر پێ بەر بدات دوورم بخاتەوە لە شیعر و کەشێکی لەبارم بۆ نەڕەخسێت بۆ بەردەوام بوون لە نێو دنیای خەیاڵ و فەنتازیا و ئەندێشەدا.

گرنگە بەرامبەرەکەت لە ناخت بگات، بەلای منەوە هاوسەرەکەم بەر لەوەی

هاوسەرم بێت هاوڕێی شیعریمە بۆیە هەر دەقێك كە دەینووسم بەر لە بڵاوكردنەوە بۆ ئەوی دەخوێنمەوە.

★ ئایا شتێك هەیە بەناوی ئەدەبی ژنانەو پیاوانە...چۆن جیا دەكرێنەوە؟

چنار: ئەدەب بەگشتی زادەی هزر وسۆزو تێڕوانینی خودی تاكەكانە، مەبەستمە بڵێم ئەدەب كردەی مرۆڤەكانە، كەوابوو هەر دەقێكی بەرهەمهێنراو كە نووسەر بەرهەمی دەهێنی جا چ شیعر بیت یا چیرۆك و هتد... زادەی هزری نوسەرەكەیەتی، هەر بۆیە لە ستایل وشێوازی تایبەت بە نووسەر وڵامی ئەم پرسیارەمان دەس دەكەوێت پۆلێنكردنی ئەدەبیات بۆ ئەدەبیاتی ژن ،پیاو، منداڵ، دیاردەیەكە لە سرووشتەوە سەرچاوەی گرتووە، چونكە نەكراوە بەزمانی گەورە بۆ منداڵ بنوسرێت، یان منداڵێك چیرۆك چوون گەورە بنوسێت.

بە شێوەیەكی سرووشتی ژن وپیاو لە زۆر شتدا لێك جودان، بگرە تێفكرین وتێروانینیشیان لە زۆر شتدا یەك ناگرێتەوە، بەڵگەش بۆ ئەمە ئەوەیە منی مرۆڤ وەك خۆم بیرئەكەمە چوون خۆم دەربڕینەكانم دەنووسمەوە هەر ئەمەشە لەیەكترمان جوێ دەكاتەوە وپۆلێنێكی سرووشتیمان بۆ دەخاتە روو ،

ژیان لەگەڵ شاعیردا زۆر جیاوازە لەگەڵ هەر كەسێك گومانی تێدا نییە كەسێك خودی خۆی نووسەر بێت لە خواست و خەم و ئازارەكانی بەرامبەری دەگات و بە زمانی پەیڤینیشی نامۆ نابێت، چونكە شیعر جیهانێكی فراوانە و هەموو بەربەستەكان ڕەتدەكاتەوە.

نووسین بەتەنها قەڵەم بەدەستەوە گرتن وناو ناوبانگ نییە بەڵكو بەرپرسیاریەتییە، ڕەچاوكردنی ئەو بەرپرسیایەتییە ئەركی نووسەرە.

تەنانەت ستایلی ژنێك لە ژنێكی دیكەش جیادەكاتەوە وشێوازناسی دێنێتە ئاراوە كە دەق بەشێواز و تایبەتمەندێتی كەسایەتی دەناسرێتەوە،لە رێگەی دەستەواژە ،دەربرین و وێناكردنی وێنەی شیعری جودا كە تایبەتمەندی كەسی تێدا رەنگ دەداتەوە.

كەوابوو لەستایلی نووسەرەوە رەگەزەكەشی بەئاسانی لای خوێنەر بەرجەستە دەبێت، هەرچی وابەستەگی بە خوێنەرەوە هەیە بۆ جوداكردنەوەی ئەوەی ئایا چۆن لێكتر جودا بكرێنەوە، پێویستە خوێنەری جدی ئەوە بزانێت كە شێوازوو ستایلەكان بناسێتەوە.

★ بەرای تۆ شیعری كوردی بۆچی نەیتوانیوە سنوری جیهان ببەزێنێ و بگاتە شوێنە دوورەكان؟

چنار: نەبوونی دەزگای تایبەت بە وەرگێران ونەگەیشتنی بەرهەم ودەقە كوردییەكان رۆڵی گرنگی هەیە لەم پرسەدا، ئەگەر دەزگای وەرگێران نەبیت ودەقەكان وەرنەگێردرێنە سەر زمانە جیهانییەكان چون دەق بگاتە سنورەكانی دیكە، بوونی ئەو دەزگایانە زۆر گرنگە بۆ ناساندنی ئەدەبی كوردی.

★ لای هەندێ شاعیری مێینەی كورد بەزاندنی سنووری داب ونەریتی كۆمەڵگە بەبوێری دادەنێن. لای تۆ بوێری واتا چی؟

چنار: ئازادی دەربرین فاكتەرێكی هەرە گرنگە لەپرۆسەی نوسیندا، ومافێكی ڕەوای مرۆڤەكانە، مرۆڤ دەكارێ وەك ئەوەی دەیەوێت گوزارشت لە ناخ ولەخود و هزری بكات دەكرێ مرۆڤ هەموو ئەو شتانە بنوسێت كە بروای پێی هەیە، بەمەرجێك سنووری ئازادی ئەوانی تر تێنەپەرێنی ونەبێتە هۆی ئازاردانی كەسانی دیكە یان بریندار كردنیان، لێرەدا مەسەلەی خود سانسۆری دێنە ئاراوە،

واتا مرۆڤ خودی خۆی، خۆی سانسۆر دەکات،ئەمەش وابەستەیە بەئاکار و ڕەوشتی نوسینەوە، بەگشتی نووسین پرۆسەیەکە بۆ خزمەتی مرۆڤایەتی بۆیە نووسین بەتەنها قەڵەم بەدەستەوە گرتن وناو ناوبانگ نییە بەڵکو بەرپرسیاریەتییە، ڕەچاوکردنی ئەو بەرپرسیایەتییە ئەرکی نووسەرە.

★ تا چەند بەرهەمەکانت سەدای هەبووە، وتاچەند وەرگێردراونەتە سەر زمانەکانی تر؟

چنار: هەڵبەتە بەرادەیەکی باش شیعرەکانم سەدای هەبووە، ئەمەش لەرێگەی ئەو کۆمێنتانەی بۆم گەراونەتەوە، یان دێرەکانی خۆم لەسەر زاری کەسانی تر بیستۆتەوە.

جگەلەوەی لەپرۆسەی ڕەخنەی ئەدەبیدا جێی خۆی هەیە وچەند کتێبێک لەلایەن ڕەخنەگرانەوە لەسەر دەقەکانم نوسراوە، هەروەها دەقە عەرەبییەکانم هاوکاربوون لەوەی بەرهەمەکانم زیاتر بناسرێن لەلایەن نوسەرانی عەرەب کە لەرێگەی ئینتەرنێتەوە بەرچاویان کەوتووە، وێرای ئەوەی لەلایەن نووسەرانی کوردەوە نوسراوە.

لەبواری وەرگێڕانیشدا دیسانەوە تەکنولوجیای زانیارییەکان ڕۆڵی کارای هەبووە لە بچوککردنەوەی جیهان وگەیاندن وناساندی بەرهەمەکان بەجیهان، لێرەشەوە من سوودم لەم تەکنولوجیایە بینیوە، نوسەران لەبەشەکانی دیکەی کوردستان دەقەکانمیان وەرگێڕاوەتە سەر زمانی عەرەبی، فارسی و ئینگلیزی لە بڵاوکراوەکانی ولاتی خۆیان بڵاویان کردەتەوە، بۆیە بەپێی ئەم پرۆسەی ڕەخنەو وەرگێرانە دەتوانم سەنگی نوسینەکانم لا روون بێت، لەئێستادا کتێبیکم کە مامۆستایەکی زانکۆ لەئێران وەریگێراوەتە سەر زمانی فارسی بریارە لەئێران چاپ بکرێت.

هەروەها کتێبێکم وەرگێردرایە سەر پیتی لاتینی ودیالێکتی کرمانجی ئەم ساڵ لە تورکیا لەشاری ئامەد بۆ مەراسیمی ئیمزاکردنی بانگێشت کرام لەلایەن وەشانخانەی رووناهی، ئەم کتێبە سەدایەکی باشی هەبوو.

★ بەرهەمە نوسراوو چاپکراوەکانی چنار جەند کتێبە؟

چنار: بەرهەمە شیعریەکانم کە چاپکراون بریتین لەم بەرهەمانە:

١. بیرەوەرییەکانی رۆژمێرێکی شەکەت ١٩٩٩ – لەبڵاوکراوەکانی بزاڤی ڕۆشنبیرانی نوێخوازی کورد .

٢. پێکەکان بیریان دەچێت بمخۆنەوە ٢٠٠٤

– لەبڵاوکراوەکانی بزاڤی ڕۆشنبیرانی نوێخوازی کورد .

٣. بەپێکێك دەڵێم بمبورە ناتخۆمەوە – ٢٠١١ لەبڵاوکراوەکانی چاپ و بڵاوکردنەوەی ، وەزارەتی ڕۆشنبیری .

٤. وەرزەکانی هەڵوەرین تێکستێکی شانۆییە بۆ خوێندنەوە – لە بڵاوکراوەکانی چاپ و بڵاوکردنەوەی ، وەزارەتی ڕۆشنبیری .

٥. کۆ شیعر لە بڵاوکراوەکانی دەزگای ئاراس – هەولێر.

٦. بەتۆ دەچم ٢٠١٢ لەبڵاوکراوەکانی یەکێتی نوسەرانی کورد لقی سلێمانی.

ئەوکتێبانەم ئامادەی چاپن:

١."اخر المطاف" کۆمەڵە شیعرێکی عەرەبیە کە بە زمانی عەرەبی نوسیومن.

٢. ئەنفال وجینۆسایدی کورد" توێژینەوەیەکی شیکارییە بۆ ژانرە ڕۆژنامەنوسییەکانی گۆڤاری ئەنفالستان....

کار و چالاکییەکانی لقی کەرکوکی یەکێتیی نووسەرانی کورد

ئا: بەڕێوەبەری نووسین

لە درێژەی کارو چالاکییەکانی لقی کەرکوکی یەکێتیی نووسەرانی کورد، لە بواری چاپکردنی کتێب بۆ نووسەران بەبێ بەرامبەر، لەماوەی دوو مانگی رابردوودا حەڤدە١٧ کتێبی ئەدەبی هەمەجۆری تری چاپ وبلاّو کردەوە، بەپێی ئەم زنجیرانەی خوارەوە:

* لە ژێر زنجیرەی (١٧٠) کتێبی (بۆزاخاوی مێشك) کۆمەڵێ مەتەڵە بۆمنالاّن لەهۆنینەوەی (عوسمان شکور دەروێش) کەوتە بەر دیدی نووسەران و خوێنەران...

* لە ژێر زنجیرەی (١٧١) کتێبی (نیوەی پڕی من نیوەی بەتاڵی ئەو) نۆبەرە شیعری چاپکراوی خاتوونی شاعیر (گوڵباخ بەهرامی)یە کەوتە بەر دیدی نووسەران و خوێنەران...

* لە ژێر زنجیرەی (١٧٢) کتێبی (بۆزاخاوی مێشتۆبەی فیرعەونی) شانۆنامەیەکە لە نووسیتی (وریا شەهاب) کەوتە بەر دیدی نووسەران و خوێنەران...

* لە ژێر زنجیرەی (١٧٣) کتێبی (هەنگاوێك بۆ ساغکردنەوەی دیوانی خاڵۆی کۆماسی) لێکۆڵینەوەیەکە لەسەر شاعیر خاڵۆی کۆماسی لە ئامادەکردنی (کاروان عوسمان عەلی)یە، کەوتە بەر دیدی نووسەران و خوێنەران...

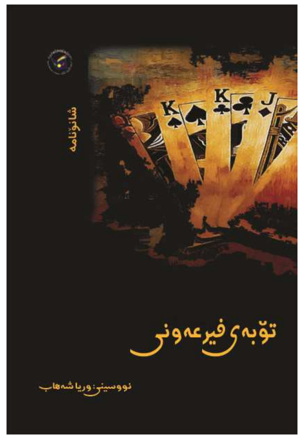

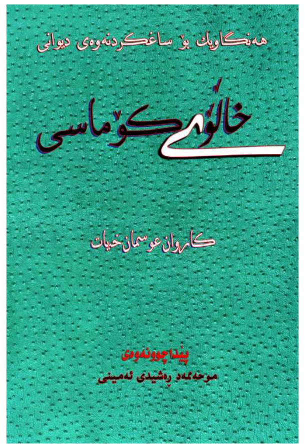

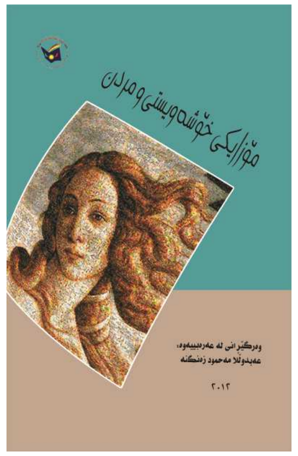

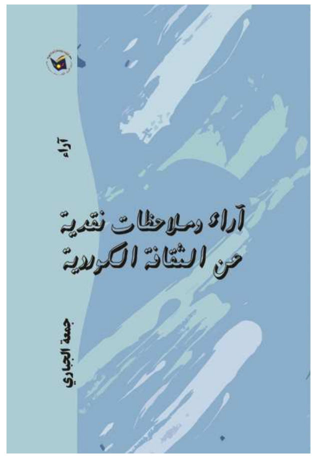

* لە ژێر زنجیرەی (١٧٤) کتێبی (مۆزایکی خۆشەویستی ومردن) کۆمەڵێ چیرۆکی بیانییە لەوەرگێڕانی (عەبدوڵلاّ مەحمود زەنگنە)یە، کەوتە بەر دیدی نووسەران خوێنەران...

* لە ژێر زنجیرەی (١٧٥) کتێبی (ئراو وملاحڤات عن الپقافە الکوردیە) لێکۆڵینەوەیەکی ئەدەبیە لەسەر کەلتوری کوردی لەوەرگێڕانی بۆزمانی عەرەبی (جومعە جەباری)یە، کەوتە بەر دیدی نووسەران و خوێنەران...

* لە ژێر زنجیرەی (١٧٦) کتێبی (بلّقی بەرد) نۆبەرە شیعری چاپکراوی شاعیر ونووسەر (خالید کاوێس)ە، کەوتە بەر دیدی نووسەران خوێنەران...

* لە ژێر زنجیرەی (١٧٧) کتێبی (کۆچی باڵندەکان) کۆمەڵە شیعری شاعیر (ساڵح هەلاج)ە، کەوتە بەر دیدی نووسەران خوێنەران...

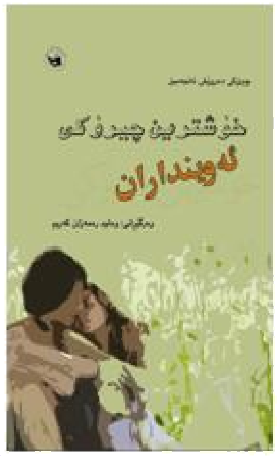

* لە ژێر زنجیرەی (١٧٨) کتێبی (گورگ ومرۆڤ) چیرۆك بۆمنداڵان لەنووسینی (گرفتار کاکەیی)یە، کەوتە بەر دیدی نووسەران خوێنەران...

* لە ژێر زنجیرەی (١٧٩) کتێبی (خۆشترین چیرۆکی ئەویندارى) کۆمەڵێ چیرۆکی(دەرویش ئەلجەمیل)ە لەوەرگێڕانی (وەلید رەمەزان کەریم)ە، کەوتە بەر دیدی نووسەران خوێنەران...

* لە ژێر زنجیرەی (١٨٠) کتێبی (پیاسەیەك لەگەڵ نوحدا) کۆمەڵێ شیعرێکی شاعیر (بورهان ئەحمەد)ە، کەوتە بەر دیدی نووسەران خوێنەران...

* لە ژێر زنجیرەی (١٨١) کتێبی (رەهەندەکانی کوردستانی بوونی قەزای خورماتوو) لێکۆڵینەوەیەکی مێژووییە لە نووسینی (حەسەن بارام)ە، کەوتە بەر دیدی نووسەران خوێنەران...

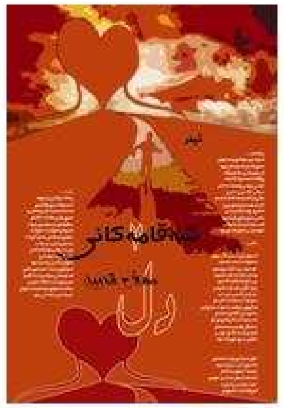

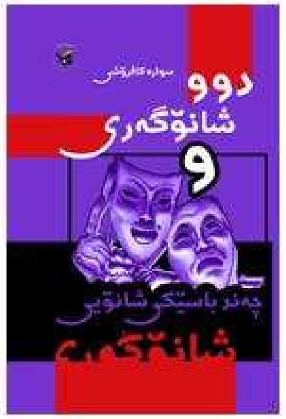

* لە ژێر زنجیرەی (١٨٢) کتێبی (شەقامەکانی دڵ) کۆمەڵێ هۆنراوەی شاعیر (صەلاح قابیل)ە، کەوتە بەر دیدی نووسەران خوێنەران...

* لە ژێر زنجیرەی (١٨٣) کتێبی (دوو شانۆگەری وچەند باسێکی شانۆیی) لە نووسینی (سوارە کافرۆشی)یە، کەوتە بەر دیدی نووسەران خوێنەران...

* لە ژێر زنجیرەی (١٨٤) کتێبی (هاواری ئەنفال) کۆمەڵێ شیعری (محەمەد ئەمین رەشید)ە، کەوتە بەر دیدی نووسەران خوێنەران...

* لە ژێر زنجیرەی (١٨٥) کتێبی (لە چاوەڕوانی هیچدا) کۆمەڵێ شیعری (سەیوان سەعیدیان)ە، کەوتە بەر دیدی نووسەران خوێنەران...

* لە ژێر زنجیرەی (١٨٦) کتێبی بەباوەشێك لە فەتاوە نیشتیمانی زوویر...) کۆمەڵە شیعرێکی (عەبدوڵلا سولێمان مەشخەڵ)ە، کەوتە بەر دیدی نووسەران خوێنەران...